

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

REBECCA SOLNIT

Yokluğumdan Aklımda Kalanlar

REBECCA SOLNIT

Yokluğumdan Aklımda Kalanlar

Çeviren: Seda Çingay Mellor

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

REBECCA SOLNIT

Yazar, tarihçi ve aktivist Rebecca Solnit, feminizm, Amerikan Batısı ve Amerikan Yerlilerinin tarihi, halk iktidarı, toplumsal değişim ve ayaklanma, yürüme, ümit ve doğal afetler üzerine yirmiyi aşkın kitabın yazarıdır. Şimdiye dek Türkçede yayınlanmış olan *Bana Bilgiçlik Taslayan Adamlar, Yol Aşkısı – Yürümenin Tarihi, Yakındaki Uzak, Kaybolma Kılavuzu, Karanlıkteki Umut, Sindirella – Özgürlük Kedisi* gibi kitaplarının yanı sıra diğer önemli eserleri arasında *Whose Story Is This?, Call Them By Their True Names, The Mother of All Questions, A Paradise Built in Hell: The Extraordinary Communities that Arise in Disaster* ve *River of Shadows: Eadweard Muybridge and the Technological Wild West* sayılabilir. Anaokulundan lisansüstü çalışmalarına kadar Kaliforniya eğitim sisteminin bir ürünü olan Solnit, *Guardian* gazetesinde köşe yazarlığı yapmakta ve *Literary Hub*'a düzenli olarak yazılar yazmaktadır. Yazarın *Orwell's Roses* başlıklı son kitabı ile daha önce Türkçede yayınlanmış pek çok kitabı Minotor Kitap'ın yayın programında yer almaktadır.

SEDA ÇİNGAY MELLOR

1973 yılında Ankara'da doğdu. 2008 yılından beri kitap çeviriyor. *Ben, Kirke, Akhilleus'un Şarkısı* ve *Kızların Suskunluğu* da aralarında olmak üzere geniş bir yelpazede yüzden fazla çevirisi var.

Yokluğumdan Aklımda Kalanlar

Rebecca Solnit

Özgün Adı

Recollections of My Nonexistence

Minotor Kitap - 1

Rebecca Solnit Kitaplığı - 1

Yayın Yönetmeni: *Enis Köksaldı*

Yayıma Hazırlayan: *Enis Köksaldı*

Düzeltili: *Tuğçe Nida Gökırmak*

Kapak Tasarımı: *Hamdi Akçay*

Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: *Hamdi Akçay*

1. Baskı, Kasım 2021, İstanbul

ISBN: 978-605-71061-1-7

Sertifika No: 46603

Türkçe Çeviri © Seda Çingay Mellor, 2021

© Minotor Kitap, 2021

© Rebecca Solnit, 2020

Kitabın Türkçe çeviri hakları Kalem Ajans aracılığıyla alınmıştır.

Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

Minotor Kitap™ Penguen Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. A. Ş.'nin tescilli markasıdır.

Caferağa Mah. Neşe Sok. 1907 Apt. No: 31 Moda, Kadıköy - İstanbul

Tel: (0216) 348 36 97 Faks: (0216) 449 98 34

Kapak, İç Baskı: Deniz Ofset Matbaacılık

Maltepe Mah. Hastane Yolu Sok. No: 1/6, Zeytinburnu - İstanbul

Tel: (0212) 613 30 06 denizmatbaamucellit@gmail.com

Sertifika No: 48625

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

REBECCA SOLNIT

Yokluğumdan
Aklımda Kalanlar

Çeviren:
Seda Çingay Mellor

İÇİNDEKİLER

Ayna Evi.....	11
Sis Düdükleri ve Gospel Müziği	27
Savaş Zamanı Yaşam.....	51
Kaybolma Numaraları	81
Geceleri Özgürce.....	105
Çeperlerin Bazı Kullanım Alanları	137
Enkaza Dalmak	163
İşitilebilirlik, Sözüne Güvenilirlik, Önem	199
Sondayış: Can Yelekləri.....	245
Teşekkür.....	252

Ayna Evi

Uzun süre önce bir gün, bir boy aynasının karşısına geçtim ve yansımamın karardığını, yumuşadığını, sonra da geriye çekilmiş gibi olduğunu gördüm. Sanki zihnim dünyaya kapanıp onu dışarıda bırakmıyordu da ben dünya üstünden yok oluyordum. Koridorda aynanın hemen karşısında kalan kapının pervazına tutundum, ama sonra bacaklarım çözülüyordu. Yansımam, kendi gözlerimden bile silinen bir hayaletten ibaretmişim gibi benden uzaklaşarak karanlığa karıştı.

O günlerde arada sırada bayılıyor ve sık sık da baş dönmesi nöbetleri geçiriyordum ama bu defaki akılda kalıcıydı, çünkü dünya benim bilincimden kayboluyormuş gibi değil de ben dünyadan kayboluyormuşum gibi gelmişti bana. Hem kaybolan kişi hem de onu uzaktan seyreden bedensiz kişiydim, hem ikisiydim hem de hiçbiri. O günlerde hem yok olmaya hem ortaya çıkmaya hem güvende kalmaya hem de biri olmaya çalışıyordum ve bu hedefler genellikle birbirleriyle çatışıyordu. Ben de ne olabileceğimi, bunun için yeterli olup olmadığımı, bana kendim hakkında söylenen bütün o şeylerin doğru olup olmadığını aynada okuyabilirmişim gibi kendimi seyreliyordum.

Genç bir kadın olmak, kendi yok oluşuyla sayısız şekilde yüzleşmek ya da ondan veya onun bilgisinden kaçmak yahut da aynı anda bunların hepsidir. “Güzel bir kadının ölümü şüphesiz ki dünyanın en şiirsel konusudur,” demiş Edgar Allan Poe. Konuyu,

yaşamayı yeğleyen kadınların bakış açısından hayal etmediği anlaşıyor. Başka birinin şiirlerinin konusu olmamaya ve öldürülmemeye çalışıyordum; kendi şiirimi bulmaya çalışıyordum ve elimde ne bir harita vardı ne bir rehber ne de fazla bir şey. Belki orada bir yerlerdeydi hepsi ama henüz yerlerini tespit edememiştim.

Mağlubiyetten ziyade hayatta kalmanın takdir edildiği şiirler bulma, belki bu konuda ısrar etmek için kendi sesinizi bulma veya hiç değilse, silinmişlerinizden ve başarısızlıklarınızdan zevk alan bir etosun içinde sağ kalmanın bir yolunu bulma mücadelesi, pek çok genç kadının hatta belki çoğu genç kadının yapmak zorunda kaldığı bir iştir. O ilk yıllarda bu işi öyle aman aman bir başarıyla ya da açıklıkla yapmıyordum ama yırtıcılıkla yaptığım kesindi.

Neye ve neden direndiğimin genellikle farkında değildim, o yüzden başkaldırıları bulanık, tutarsız ve istikrarsızdı. Boyun eğmemeyle ya da bir bataklığa gömülüp sonra da kurtulmak için çırpınan biri gibi boyun eğmeyle geçen o yılları, şimdi etrafımda aynı savaşları veren genç kadınları gördükçe hatırlıyorum. Bedenen hayatta kalma mücadelesi de çok şiddetli olabilir ama mücadele sadece o değil, katılım, itibar ve ses sahibi olma hakları da dahil olmak üzere hak sahibi bir kişi olarak hayatta kalma mücadelesiydi. Yani sadece hayatta kalmaktan fazlası söz konusuydu: Yaşamak söz konusuydu.

Yönetmen, yazar ve oyuncu Brit Marling kısa bir süre önce şöyle dedi: “Güç sahibi bir erkeğin tacizlerine ya da istismarına katlanarak o odada, o sandalyede oturmaya devam etmenizin bir sebebi, kadın olarak kendiniz için nadiren başka bir akıbet görmüş olmanızdır. Okuduğunuz romanlarda, seyrettiğiniz filmlerde, doğduğunuzdan beri size anlatılan masallarda kadınlar o kadar sıklıkla feci akıbetlere mahkûm olur ki.”

Kaybolduğumu gördüğüm ayna, yeniyetmelik yaşlarımdan son aylarımdan itibaren çeyrek yüzyıl boyunca oturduğum dairededeydi.

Oradaki ilk birkaç yılım en şiddetli çarpışmalarımın çağıydı, bunların bazılarını kazandım, bazıları üstümde hâlâ taşıdığım yara izleri bıraktı, pek çoğu da beni öylesine biçimlendirdi ki keşke başka türlü olsaydı diyemem asla, çünkü o zaman ben bambaşka biri olurum ve öyle biri yok. Ben varım. Fakat arkamdan gelen genç kadınların o eski engellerin bazılarıyla hiç karşılaşmamasını dilemem mümkün; yazılarımın bir kısmı da hiç değilse bu engellerin bazılarının adını vermek suretiyle bu amaca ulaşmayı hedefliyor.

Bir başka ayna hikâyesi. On, on bir yaşlarındayken, o hakir görülen kızlardan biri değil de başka bir şeymiş gibi görünen, haşin, harekete geçmeye hazır bir şey olmaya çalıştığım günlerde annemin bana o pek hoşuma giden mühendis botlarından aldığı bir ayakkabı dükkânı vardı. Fakat dükkânı unutulmaz kılan, esasen başka bir şey. Ortadaki koridorun iki tarafına dizilmiş aynaların karşısına geçtiğiniz takdirde kendinizin, ayakkabı denemek için oturulan taburelerin ya da başka bir şeyin yansımasının yansımasının yansımasının yansımasını görebilirdiniz. Her biri öncekinden daha zayıf, daha loş ve daha uzak bir hâl alarak görünüşe göre sonsuza dek uzayıp gidiyorlardı, sanki yansımaların içinde bir okyanus vardı da deniz yeşili derinliklerin gitgide daha uzak yerlerine bakabiliyordunuz. O sırada kendi benliğimin yansıması değil, onun ötesini görmeye çabalıyordum.

Her başlangıcın ötesinde bir başka başlangıç, sonra bir başkası, sonra bir başkası vardır ama bundan sekiz yıl sonra Fulton 5 otobüsüne ilk binişim bir başlangıç noktası olabilir. San Francisco Körfezi boyunca uzanarak şehri ta Fulton Caddesi'nden itibaren batıya, Pasifik Okyanusu'na dek ikiye bölen otobüs hattı. Bu hikâyenin can alıcı kısmı o güzergâhın ortasında, şehrin ortasında geçiyor ama bir an için o otobüste, kuleleri sabah ışıyla aydınlanan Cizvit kilisesinin yanından tepeye ağır ağır tırmanarak caddenin güney tarafındaki büyük parkın yanından geçen, sonra da aslında

kumdan ibaret kalmış toprağın üstünde sıklıkları gitgide azalan evlerle dolu bulvarları birbiri ardına geçerek, dünyanın neredeyse üçte birini kaplayan Pasifik Okyanusu'yla buluşan o kumlu şeride doğru ilerlemekte olan otobüste kalın.

Deniz bazen bir uçtan bir uca dövme gümüşten yapılmış bir aynaya benzer, gerçi pek fazla yansıma gösteremeyecek kadar çalkantılıdır da; yüzeyine yansımış gökyüzünü taşıyan yer esasen körfezdir. Havanın en güzel günlerinde San Francisco Körfezi'nin ve üstündeki göklerin renklerini tarife sözcükler yetmez. Sular bazen hem gri hem de altın bir gökyüzünü yansıtır, suların kendisi de mavi, yeşil, gümüşü ve o griyle altının bir aynasıdır, renklerin sıcaklığını ve soğukluğunu kıpırtılarında yakalar, aynı anda hem hepsidir hem de hiçbirini, konuştuğumuz lisandan daha incelikli bir şeydir. Bazen suyun aynasına bir kuş dalar, kendi yansımasının içinde kaybolur ve yansımali yüzey aşağıda yatanların görülmesini imkânsız kılar.

Bir günün doğumunda ve ölümünde bazen opal gökyüzünün rengini karşılayacak bir sözcük yoktur; normalde iki rengin arasında bulunan yeşil hiç araya girmeden maviye dönen altın tonları; ne kayısıya ne kızıla ne de altına benzer yakıcı, sıcak renkler; anbean dönüşüp biçim değiştiren bir ışık, öyle ki gökyüzü güneşin olduğu yerden başka renklerin kaynaştığı uzak taraflara doğru solarken sayamayacağınız kadar çok mavi tonuna bürünür. Bakışlarınızı bir an başka yere çevirirseniz, sözcüklerle asla tarif edilemeyecek bir tonu kaçırsınız, renkler peş peşe bir ona, bir buna dönüşür. Renk isimleri bazen içlerinde oraya ait olmayan bir şey bulunan kafeslerdir, aslında bu genel olarak lisan için de doğrudur; *kadın, erkek, çocuk, yetişkin, güvenli, güçlü, özgür, sahici, siyah, beyaz, zengin, yoksul* gibi sözcükler için. Sözcüklere ihtiyacımız var ama en iyisi onları sürekli taşan, kırılıp açılan kaplar olduklarını bilerek kullanın. Ötede daima bir şeyler vardır.

Bazen bir hediye verilir ve söz konusu hediyenin gerçek boyutlarını ne alan bilir ne de veren; hediye başlangıçta ne gibi görünüyorsa, en sonda o şey olmayacaktır. Başlangıçlar gibi sonların da sonsuz girintileri vardır, katman üstüne katman, dışa doğru dalgalanan sonuçlar. Genç, cahil, yoksul ve hemen hemen arkadaşsız olduğum sıralarda kışın bir pazar günü, kiralık daire bakmaya gittim. İlanı gazetenin küçük ilanlar köşesinde bulmuştum; o karelere bölünmüş, sık yazılı reklam alanında çoğunlukla bütçemin üzerinde yerleri tarif eden birkaç satırcık bilgi... Ayda 200 dolara bir şey aradığımı söylediğimde millet gülmüştü, o zaman bile çok düşük bir fiyattı bu ama lisans eğitimimin o son yarısında, finansal bağımsızlığımın o üçüncü yılında daha fazlasını ödeyemedim.

Ev aramak için yollara düştüğüm sıralarda, penceresi hava boşluğuna bakan, fakat diğer odaların koridorun ucundaki banyoyu müşterek kullandığı bir pansiyonda kendi banyosu olduğu için yine de lüks sayılan minicik bir odada yaşıyordum. Bütün bina, yiyeceklerinizin buzdolabından çalındığı ya da hamamböceği istilasına uğradığı veya her ikisine birden maruz kaldığı loş ışıklı tek bir mutfak paylaşırdı. Diğer sakinler, yaşamları pek iyi gitmemişe benzeyen insanlardı. Ben on dokuz yaşındaydım, hayatım henüz bir yere gitmemişti; kim olacağımı ve nasıl olacağımı anlamaya çalışma sürecinin başlarındaydım daha. O yaştaki biri için alışıldık

bir görevdir bu. (Lise denklik diplomamı on beş yaşında almış, on altı yaşında iki yıllık bölge üniversitesine tam zamanlı başlamış, on yedime geldiğimdeyse dört yıllık bir üniversiteye geçmiştım; on dokuz yaşındayken şehrin rüzgârlı güneybatı köşesindeki işçi sınıfı üniversitesi San Francisco Eyalet Üniversitesi'nde son sınıf öğrencisiydim.)

Fulton 5'e belediye binasının yakınlarında bir yerden bindim, otobüs beni toplu konut projelerinin, önünde takım elbiseler içindeki bir grup kederli siyah adamın bir cenaze töreni için toplanmış olduğu Fillmore Caddesi kiliselerinden birinin, süslü eski ahşap evlerin, köşe başlarındaki içki dükkânlarının yanından geçirip bir yokuştan Lyon Caddesi'ne çıkardı, orada indim ve otobüs de hantal hantal Pasifik'e doğru devam etti. Adresi buldum, ön kapısı içerlek ve yakınlardaki pek çok başka bina gibi, daha fazla güvenlik sağlamak amacıyla bir de dövme demirden bahçe kapısı eklenmiş bir binaydı bu. İçerideki paspas, paslı bir zincir ve kilitte posta yarığına bağlanmıştı. Bina yöneticisinin zilini çaldım, adam düğmeye basıp beni içeri alınca ayaklarımı sürüyerek ilk kat merdivenini çıktım ve ikinci kattaki dairesinin önünde yöneticiyle buluştum, o da kendisinininkinin hemen üstünde kalan üçüncü kattaki daireyi görmem için beni yukarıya gönderdi.

Dairenin güzelliğı beni hayrete düşürdü. Işığın içeri çağlayan gibi döküldüğü güneye ve doğuya bakan cumbalı pencereleriyle köşe bir stüdyo daire. Altın meşe rengi yer döşemeleri, kemerli yüksek tavanlar ve dikdörtgen tiriz panelli beyaz duvarlar. Kristal kulplu camlı kapılar. Güneş caddenin karşısındaki büyük evin yuvarısına tırmandığında sabah ışığıyla infilak edecek doğru cephele bir başka penceresi olan ayrı bir mutfak. Aydınlık bir yerdi, hatta biraz doğaüstüydü, on yedi yaşını doldurduktan kısa bir süre sonra evden ayrılmamın ardından genellikle yaşadığım çıplak tek göz odalara nispetle ferah ve zarif, peri masallarından fırlama bir yer.

İçeride bir süre gezindim, sonra alt kata inip yöneticiye daireyi tutmak istediğimi söyledim. Yumuşak bir sesle, “İstiyorsan tabii tutmalısın,” dedi. Tutkuyla istiyordum burayı, sahip olabileceğimi hayal ettiğim her şeyden güzeldi ve sırf orada olmak bile rüya gibiydi.

Yönetici altmış yaşlarında, iriyarı, siyah bir adamdı, uzun boylu, heybetli, güçlü kuvvetliydi, bir zamanlar çok yakışıklı olduğu aşikârdı ve hâlâ da etkileyici bir görünüşü vardı. Alçak, tok bir sesi vardı ve o gün de onu tanıdığım onca günün çoğunda giyindiği gibi giyinmişse, üstünde muhtemelen işçi tulumu vardı. Beni kendi dairesinin holüne aldı. Şehirden bir futbol takımının oynadığı ve atılan her golde mahallenin dört bir yanındaki evlerden küreklerin yükseldiği o Super Bowl Pazarı* öğleden sonrasında, yönetici yeşil keçe kaplı altı köşeli poker masasının yakınında kendi sehpasının üstünde duran büyük televizyonunda *blues* çalan birtakım siyah adamları seyrediyor, dışarının ışığı cumbalı pencerelerindeki eski moda geniş çıtalı panjurlardan içeri süzülüyordu. Kira başvuru formunu bana verdiğinde yüreğime bir ağırlık çöktü. Formun tepesinde ismi yer alan ve köhne daireler kiralayan şirketin beni daha önce çevirdiğini söyledim ona. Çalışanlardan biri başvuru formumu hor gören bir tavırla gözlerimin önünde masasının yanındaki çöp kutusuna atmıştı. Asgari taleplerini karşılayacak kadar para kazanmıyordum.

Bina yöneticisi adıma başvuru yapacak yaşça daha büyük saygıdeğer bir kadın varsa aldatmacayı şirkete bildirmeyeceğini söyledi. Teklifi kabul edip anneme sordum. Annem benim için riske girmeyi genellikle kabul etmezdi. Bu defa etti ve formu doldurup başvuruda bulundu. Bina yönetim şirketiye, Golden Gate Köprüsü'nün diğer tarafında yaşayan, ev sahibi beyaz bir kadının

* ABD'de her yıl Ulusal Amerikan Futbolu Ligi'nin şampiyonluk maçının oynandığı pazar günü. (ed.n.)

daireyi istemesinden şüphelenmedi, sanırım annem işyerine daha yakın olmak istediğiyle ilgili bir bahane uydurmuştu, çünkü şehirdeki yetenek avcısı bir şirketin muhasebe hesaplarını tutuyordu. Herhalde bir siyah mahallesindeki küçük bir dairenin mali açıdan en etkileyici talibi olduğundan, daireyi ona hiç düşünmeden verdiler.

Ondan sonraki sekiz yıl boyunca kiramı her ay posta havalesiyle ve makbuzu kendi adımla değil, annemin adıyla imzalayarak ödedim. Kira sözleşmesi, makbuzu imzalayanla dairede yaşayanın aynı kişi olmasını şart koşuyordu, yani resmen benim olmayan evimde resmen mevcut değildim. Sonunda orada uzun yıllar geçirdim ama her an kapının önüne koyulabileceğim ve elimden geldiğince görünmez olmam gerektiği hissinden uzun süre kurtulamadım, bu da çocukluğumda edindiğim kaçamak davranma eğilimini, kimsenin beni fark etmemesi için çaba harcama alışkanlığını pekiştirmeye yaradı. Mülk yönetimi şirketi bir süre sonra dairede oturanın sözleşmeyi imzalayan kişi olmadığını öğrendi ve yöneticiye işin aslını sordu. Yöneticiyse sessiz sedasız, sorumluluk sahibi bir kiracı olduğum konusunda bana kefil oldu ve sonuçta başıma bir şey gelmedi ama yine de kendimi tehlike altında hissediyordum.

Bina yöneticisinin adı James V. Young'dı. Ona her zaman Bay Young diye hitap ettim. Ne zaman bilmiyorum ama bir ara, on yedi yıldır binada yaşayan ilk beyaz olduğumu dile getirdi. Binanın sakinleri genellikle yaşça daha büyük çiftlerdi ama zemin kattaki garajın üstünde iki kata yayılan yedi dairesi de merdiven boşluğuna bakan binanın başka bir stüdyo dairesinde bekâr bir anneyle cana yakın kızı da yaşıyordu. Bir siyah mahallesine taşındığımı henüz kavrayamamıştım, gelecek yıllarda bu mahalleden çok şey öğrenecek ve orada o kadar uzun süre yaşayacaktım ki, sonunda daireden çıktığımda ardımda yeni boyanmaları dışında

binaları pek değişmemiş olsa da onun haricindeki her özelliği dönüşüm geçirmiş ve hayati bir parçası ölüp gitmiş, beyaz yoğunluklu bir orta sınıf mahallesi kalacaktı.

Ben de değişmiştim: Yirmi birinci yüzyılda o daireden taşınan kişi onca sene önce oraya gelmiş kişi değildi. Bir devamlılık zinciri vardır, evet. İnsan yedisinde neyse yetmişinde de odur, fakat o kadar çok şey oldu, o kadar çok şey değişti ki o sıska, endişeli genç kadını, yakından tanıdığım, keşke kendisi için daha fazlasını yapabilseydim diye düşündüğüm, şimdi onun yaşındaki kadınlarla görüştüğümde sık sık hissettiğim sorumluluğu hissettiğim biri olarak görüyorum; uzun zaman önceki o kişi tam olarak ben değildi, kritik önem taşıyan her açıdan benimle hiçbir alakası yoktu ama o yine de bendim, sarsak bir uyumsuz, bir hayalci, huzursuz bir avare.

Yetişkin sözcüğü, yasal olarak rüştünü ispatlamış bütün insanların tutarlı bir kategori oluşturduğunu ima ediyor fakat aslında bizler değişmekte olan bir diyarı bir uçtan bir uca geçen ve yolda giderken yine kendisi de değişen seyyahlarız. Çocukluk bazı açılardan yavaş yavaş solup gider, bazı açılardan da asla sona ermez. Yetişkinlik küçük, düzensiz taksitler halinde gelir, tabii gelecek olursa. Herkes kendi programını takip eder, ama pek çok geçiş sürecinin bir programı yoktur. Evden ayrıldığınızda –tabii bir eviniz var idiyse–, hayata kendi başınıza başladığınızda, yaşamının büyük kısmını çocuk olarak geçirmiş birisinizdir, gerçi çocuğun ne demek olduğu bile tam tanımlanmamıştır.

Kimilerinin yanında onlarla yaşam boyu ilgilenecek, onlara mali destek sağlayacak, bazen de onları kısıtlayacak birileri vardır; bazıları memeden yavaş yavaş kesilir, bazılarıysa birden kesilir ve kendi başının çaresine bakmaya mecbur kalır, kimileriye baştan beri öyle yapmıştır zaten. Yine de hayata kendi başınıza devam etmeye başladığınızda, yetişkinler ülkesinde yeni bir göçmen olursunuz. Bu ülkenin âdetleri tuhaftır: Bir yaşamın bütün parçalarını bir arada tutmayı öğreniyor, o yaşamın nasıl bir yol çizeceğini, içinde kimler olacağını ve özerkliğinizle neler yapacağınızı çözme-ye çalışıyorsunuz.

Gençsiniz; çatallanacak, sonra bir daha çatallanacak uzun bir yolda yürüyorsunuz, hayatınız devasa ve öngörülemez sonuçlar

getirecek seçimlerle dolu, geri dönüp diğer yolu seçme şansını da çok ender bulabiliyorsunuz. Bir şey kuruyorsunuz, bir yaşam, bir benlik ve bu görev, inanılmaz bir yaratıcılık içermesinin yanı sıra birazcık, çok, feci, ölümcül derecede başarısızlığa uğramanın gayet mümkün olduğu bir görev. Gençlik yüksek risk taşıyan bir iştir. Bir keresinde, Bay Young'ın binasına taşındığım sıralarda, belediye binasının yakınlarındaki bir meydanı geçerken bir tarikatın üyeleri yanıma geldi. 1970'lerde büyük tahribatlar bırakmış tarikatlar, 1980'lerin başında henüz ortadan kalkmamıştı. Otoriteye itaat etmek üzere yetiştirilmiş o dönem insanların zincirlerinden boşanıp anarşik özgürlüklere yelken açmasının sonucunda ortaya çıkmışlardı. Görünüşte, kör itaat ve sert hiyerarşiye dayalı muhafazakârlığa radikal bir geri dönüşü ifade eden bu tarikatlar, iki varlık biçimi arasındaki bir çatlaktı ve bir sürü insan da bu çatlağa yuvarlandı.

Kuşlar bazen kapı açıksa kafeslerine döner, bazen de kendi seçimlerini yapma konusunda özgür insanlar bu güçten vazgeçmeyi seçer. O meydanda, bana önerdikleri şeyi ve bunun benim yaşım-daki insanlara neden çekici geldiğini kısacık bir an boyunca açıkça gördüm, sezdim: yetişkinlikle gelen sorumlulukların ağırlığını devredebilme, her gün kararlar verip bu kararların sonuçlarına katlanma mecburiyetinden kurtulma, çocukluk gibi bir şeye geri dönme ve güçlkle elde edilmiş değil öylece kucağa bırakılmış bir tür kesinliğe kavuşma ihtimali. Özgürlüğün bu şekilde teslim edilmesinde saklı olan faillikten özgürleşme ihtimalini hissedebiliyordum ama bağımsızlığımı, mahremiyetimi, failligimi, hatta derin yalnızlığımı bile seviyordum ve bunlardan vazgeçmeme imkân ihtimal yoktu.

Mutlu ailelerden gelen ve yetişkinliklerinde yapacak pek az işleri varmış gibi görünen insanlarla tanıştığım olmuştur: Yollarına kendilerine öğretildiği gibi devam ederlerdi, dibine düşmüş ar-

mutlardı, çatallanmayan bir yolda seyredeler ya da hiç seyahat etmezlerdi, çünkü varacakları yere daha yola çıkmadan varmışlardı. Gençken, hayatlarındaki kesinliğin sağladığı rahatlığa bakıp onlara gıpta ederdim. Yaşım ilerledikçe kendini yeniden icat etmeye ve sorgulamaya fazla ihtiyaç duymayan hayatlar için tam zıddını hissetmeye başladım. Kendi başınalığımda gerçek bir özgürlük vardı, kimseye hesap vermemek de belli bir huzur getiriyordu.

Bugünlerde, ihtiyaçları ve benlikleri, duyguları ve başkalarının hisleri konusunda bana hayret verecek derecede olgun görünen biçimlerde gayet net fikirleri varmış gibi duran genç insanlarla tanışıyorum. Ben de o iç dünya diyarında taban teperek gezen bir yabancıydım, o diyara ayak uydurma ve içimde olup bitenleri anlatacak bir lisan bulma denemelerim yavaş, tökezlemelerle dolu ve acı verici olurdu. Bütün bunlarda şansım yaver gittiye, dönüşmeye devam edebilmenin, yavaş yavaş “biri” olabilmenin, bazen bilerek bazen de bana görünmeyen birikimler ve dürtüler sayesinde belli belirsiz değişebilmenin getirdiği şanstı bu. Ağacın dibinden yuvarlana yuvarlana uzaklaşmaya devam eden bir armut olmanın getirdiği şans. O küçük daire benim için metamorfoz geçirebileceğim, değişirken ve dışarıdaki dünyada kendime bir yer edinirken kalabileceğim bir yuva oldu. Çeşitli beceriler ve bilgiler biriktirdim, sonunda da hem arkadaşlar hem de bir yere ait olma duygusu edindim. Ya da belki büyüdüm ve sınırların hemen dışında kalan çeperlerin, girip çıkabileceğiniz diyarların arasındaki tüneler, mekânların en zengini olabileceğini öğrendim.

Mesele sadece, onlu yaşlarınızın sonunda hâlâ yeniyetme olmanız değil, aynı zamanda çocuk olmayan herkesi soktuğumuz yetişkinlik kategorisinin de sürekli değişim halinde olması. Aydınlik saatlerin hepsine gündüz deyip geçerken, gün doğumundaki uzun gölgelerin ve sabah çiyinin, öğle saatlerinin düz ve berrak ışığından farklı olduğunu hiç anlamamışız gibi. Değişiyorsunuz,

şanslıysanız zamanla güçleniyor, kendinizle birlikte amacınızı da güçlendiriyorsunuz; nihayetinde gençliğin saflığının ve telaşının yavaş yavaş akıp giderek boşalttığı yeri olgunluk ve sükûnet olabilecek bir şey doldururken etrafınıza intibak ediyor, görüş beraklığı kazanıyorsunuz. Yaşım ilerledikçe yirmili yaşlardakiler bile bana çocuk gibi görünüyor, cehaletlerinden değil, bir tür yenilik taşımalarından, pek çok şeyi ilk defa keşfetmelerinden ve yaşamlarının büyük kısmının henüz önlerinde uzanmasından, en önemlisi de kendini bulmak gibi kahramanlık gerektiren bir işle uğraşmalarından ötürü.

Bazen henüz yaşayacakları uzun hayat yolunun başında olan, yol çatallanıp dururken önlerinde hâlâ vermeleri gereken bir sürü karar bulunan insanlara imreniyorum. Güzergâhlarını düşündüğümde kafamda tekrar tekrar çatallanan gerçek bir yol canlandırıyorum, onu hissedebiliyorum, gölgeli, ormanlarla kaplı, seçimlerin ve sonunda nereye varacağınızı pek bilmeden seyahate çıkmanın gerginliğiyle, heyecanıyla dolu bir yol...

Seçtiğim yollar konusunda hiçbir pişmanlığım yok ama şimdi tekrar tekrar seçimler yapmışken, bir yolda fazlasıyla ilerlemiş ve başka yolları çok geride bırakmışken, güzergâhımın büyük bir kısmının hâlâ önümde uzandığı o döneme, gençliğin vaatleri arasındaki pek çok şeyden herhangi biri olabileceğiniz o aşamaya biraz nostaljik duygular besliyorum. İhtimal, henüz olmadığınız ama olabileceğiniz bir sürü şeyin bulunduğu anlamına gelir ve dehşet verici olmadığı zamanlarda baş döndürücü bir şeydir bu. Yolda yüzleşeceğim çatalların pek çoğu, Bay Young'ın benim için mümkün kıldığı o aydınlık evde yaşadığım günlerde karşıma çıktı.

Sis Düdükleri ve Gospel Müziği*

* Bir tür Hıristiyan müziği. ABD'de ağırlıklı olarak siyah Hıristiyanlarca icra edilir.
(ed.n.)

Yeni Yabancılar Evi Baptist Kilisesi dairemenden iki sokak doğuda, iki tarafında siloya benzeyen, üstleri haçla süslü iki kulecik bulunan Viktorya stili üç katlı bir binadaydı. Binalarla dolu o mahallede ender görülen bir şey de ta kaldırımının kıyısına dek uzanıyordu: ön tarafındaki küçük çimenlik. Çimenliğin ortasında can çekişen birtakım güllerle, kilisenin adını duyuran ahşap bir tabela vardı. Seneler boyunca kilisenin önünden geçtikçe yeni yabancıların ne menem bir şey olabileceğine kafa yorup durdum. Lyon Caddesi'nin dikleştiği yerdeki Sağlam Kaya Baptist Kilisesi ise, bazen önünde durup içeride söylenen gospel parçalarını dinlediğim birkaç yerden biriydi. O mahallede dışarıklıydım, yeni bir yabancıydım. Bunun sebebi, o mahallenin (benim gönlümce girip çıkabileceğim ve ait olabileceğim) beyaz toplumun dışarıklılarının yaşadığı bir yer olması olsa bile...

Beş sokak eninde, altı sokak boyunda küçük bir mahalleydi burası. Sınırları doğuda ve batıda geniş bulvarlarla, güneyde Golden Gate Parkı'nın yemyeşil uzantısıyla, kuzeyde de bir çeşit duvar işlevi gören dik bir tepeyle belirlenmişti. Yeni evim bir sokağın güney köşesindeydi; sokağın kuzey tarafındaysa aynı zamanda seçimlerde oy kullanmaya gittiğim loş ve alçak Pentikostal' kilise bulunurdu. Kilisenin yanında, Afrika göçmeni bir ailenin

* Pentikostalizm: 20. yüzyıl başlarında Afrika kökenli Amerikalılar arasında doğan ve dünyaya yayılan, Protestan Hristiyanlığa dayalı dini hareket. (ç.n.)

içki dükkânı vardı; uzun seneler sonra, bu ailenin yoldan geçen bir arabadan ateş açılması sonucu ölen ergen yaştaki oğullarının cenazesine gidecektim. Cenaze töreni ailenin dükkânından üç sokak ötede, çocuğun önünde öldürüldüğü çamaşırhanedense daha da az ötede olan Hayes'taki Emanuel Church of God in Christ'ta yapılmıştı.

Bu kilise bir zamanlar, daha akça pakça bir çağda Mormon kilisesi olarak kullanılmış bir binadaydı. Cenaze töreni canlı ve müzikliydi, hayatımda duyduğum en güzel vaazların bazılarını orada dinledim. Derli toplu, keskin hatlı, dış cephesi alçı kaplamalı, pastel renklere boyanmış küçük kilise, 15 yüzyıl İtalya'sına özgü, azizlerin hayatını anlatan resimlerden birinden fırlamış gibi görünürdü hep. Karşısındaysa, oradaki ilk yıllarımda bir kere ayine katıldığım küçük “dükkân kilise” vardı. Mihrabının üstündeki haç, bombeli tarafları dışa bakan yumurta kartonlarından yapılmıştı. O küçük mahallede birkaç siyah kilise daha vardı. İbadetten asla fazla uzak kalmıyordunuz yani.

Bembeyaz boyanmış güzel bir malikâne Brahma Kumaris Meditasyon Merkezi'ne ev sahipliği yapıyordu. Aynı onyılin daha sonraki zamanlarında AIDS dünya çapında bir musibet haline geldiğinde de Rahibe Teresa'nın Hayırsever Misyonerler Örgütü evimin sokağının karşı tarafındaki Viktorya tarzı, büyük, ahşap evde bir AIDS bakımevi” açtı. Kenarlarına mavi biye geçirilmiş beyaz, ince pamuklu kumaştan cüppeler giyen rahibeler de mahallede alışıldık bir görüntü oldu çıktı. Rahibe Teresa'nın kendisi de birkaç kere görüldü, bir defasında da rahibeler bana onun sahipleri Arap, işletmecileri siyah olan içki dükkânımızın önünde çekilmiş bir fotoğrafını gösterdiler. Doğuda bir İslam merkezi, batıda

* Amerika Birleşik Devletleri'nde eskiden ticari amaçla kullanılmış bir binada yer alan kilise. Genellikle yoksul Afrikalı Amerikalı mahallelerinde bulunur. (ç.n.)
Tedavisi imkânsız hastaların ölene dek bakıldığı türde bir bakımevi. (ç.n.)

bir Cizvit üniversitesi, kuzey kıyıda Katolik ve Episkopal kiliseler, güneybatıda, mahallenin sınırlarının hemen dışında, Divisadero Caddesi'nde de caz müzikli ayinleriyle, yardım yemekleriyle ve siyah başmeleklerin tasvir edildiği Rus-Ortodoks tarzı kocaman resimleriyle Aziz John Coltrane Afrika Ortodoks Kilisesi vardı.

Anlaşılacağı üzere maneviyatı çok yüksek bir mahalle, semaya ve çeşitli Tanrı versiyonlarına haykıran küçük bir yerdı burası. Oradaki o ilk yıllarımda, küçük kiliselerin cemaat üyeleri, kiliselerine gösterişli giysilere bürünmüş halde yürüyerek giderdi; yetişkin erkeklerle oğlanlar rengârenk takım elbiselerle, kızlarla kadınlar elbiselerle, yaşlı kadınlar genellikle satenden, tül den ve kadifeden kat kat katlanmış, top top öbek haline getirilmiş, yan yatırılmış, pililenmiş, tül peçeler tutturulmuş, kumaş çiçeklerle, tüylerle ya da mücevherlerle süslenmiş şapkalarla... Burası o kadar canlı bir mahalleydi ki, benim büyüdüğüm semtler, yani hem tasarım hem de ruh itibarıyla ortak alanlardan ve insanlarla temastan kaçınmaya hasredilmiş, yetişkinlerin her yere arabayla gidip geldiği, insanların hayatlarını kimseye açmadığı, evlerin arasındaki çitlerin insan boyundan yüksek olduğu banliyöler bu mahallenin yanında ölgün ve yaşlı kalırdı.

Bazen cumbalı pencerelerimden aşağı, çeşitli istikametlere giden kilise müdavimlerine bakar, bazen de ayinlerden önce ve sonra birbiriyle selamlaşan insan kalabalıkları arasında yürürdüm. Cemaatlerin ibadet yerlerine yürüye yürüye, birbirlerinin arasından geçerek gittiği, sonrasında da yine yaya olarak evlerine dağıldığı o günlerde capcanlı bir yerdı burası. Kiliseler binalarının mülk sahibiydi, yerlerinden de pek kıpırdamazlardı, fakat cemaat üyeleri genellikle kiracıydı, gitgide daha fazlası başka yerlerde yaşamaya gitti ve sokaklar eski canlılığını kaybetti. Kaldırımlarda bayram neşesi içindeki kalabalıklarının yerini iki tarafa çift sıra park etmiş araçlar aldı. Sonra yavaş yavaş ibadethaneler de orta-

dan kaybolmaya başladı, ama orayı ve insanlarını tanımaya başladığım günlerden çok sonra oldu bu.

Mahallenin daha yaşlı sakinleri, Güney'den gelen büyük siyah göçünün bir parçası olarak buraya yerleşmişti, mahalledeki yaşamları da şehir merkezi yaşamının hayati unsurlarını barındırmanın yanı sıra Güney'le, küçük kasabalarla ve kırsal yaşamla da yakından bağlantılıydı. Hikâyelerini dinledikçe o diğer yerlerin hayaletlerinin burada kökenler, hatıralar ve suretler şeklinde bulunduğunu hissediyordum. San Francisco'nun siyah nüfusu 1940'larda neredeyse on kat artmıştı, yeni gelenler şehrin coğrafi merkezine yakın olan bu mahallede ve şehrin uzak güneydoğu ucunda, tersane işlerinin olduğu yerde yoğunlaşmıştı.

Bahsettiğim yaşlıların hiç acelesi olmazdı; taşra insanıydı bunlar. Geleni geçeni seyreder, tanıdıklarına selam verir, bazen gözlerine yaramazlık yapıyormuş gibi gelen çocukları haşlarlardı. Yabancılar arasındaki bir sohbetin bile bir armağan ve bir tür spor olabileceğini, yakınlaşma, şakalaşma, iyi niyet gösterme, gülme şansı sağlayabileceğini, sözcüklerin insanı ısıtan küçücük bir ateş olabileceğini bana onlar öğretti. Uzun yıllar sonra New Orleans'ta ve Güney'in başka yerlerinde vakit geçirdiğimde tuhaf bir şekilde kendimi evimde hissetmiş ve o günlerde Batı Yakası'nın o köşesinin aslında siyah Güney'in bir ileri karakolu olduğunu fark etmiştim.

Bay Young, Oklahoma kırsalında büyümüştü; yolun karşı tarafında oturan ama 1970'lerde üretilmiş uzun ve lüks arabasını bizim binadaki garajlardan birinde tutan Bay Ernest P. Teal ise Teksas'tan gelmişti. Bay Teal spor bir ceketle fötr şapka üzerine yaptığı çeşitlemeleri genellikle tüvit ve örgü kumaştan giysilerle kombinleyerek her zaman zarif giyinirdi. Bana Fillmore District'in caz dolu altın çağıyla ilgili hikâyeler anlatan şık bir adamdı; fakat aynı zamanda etrafa şefkat ve nezaket saçan dindar bir adamdı da, aynı kaynaktan hem sıcaklık hem de serinlik yayılabileceğinin kanlı canlı kanıtıydı.

Köşenin öbür tarafında, evi kendisine kız kardeşinden miras kalmış olan Bayan Veobie Moss yaşardı, söz konusu kız kardeş bu evi temizlikçilik yaparak biriktirdiği parayla almıştı. Bayan Moss yaşlanıp unutkan biri olduğu günlerde sık sık yüzünü güneşe dönerek evinin tahta ön basamaklarında oturur, durup onunla lafladığımda bana Georgia'daki bir meyve çiftliğinde büyümenin nasıl bir şey olduğunu ve meyve ağaçlarının güzelliğini anlatırdı. Sanki o basamaklarda aynı anda iki zamanda ve iki mekânda oturuyordu, her sohbette yitip gitmiş dünyasını kendine çağırıyor, sonunda ikimiz de sevgili meyve bahçelerinin gölgesinde buluyorduk kendimizi. Bazen dört bir yanımdaki evlerde yaşayan bu yaşlı insanların, uyurken, geldikleri yerleri rüyalarında gördüklerini hayal eder, o tarlaların ve meyve bahçelerinin, toprak yolların

ve uzayıp giden ufukların hayaletlerinin geceleri sokaklarımızda ışıldayarak titrediğini canlandırırdım gözümde.

Bay Young II. Dünya Savaşı'na katılmıştı, onu kırsal bölgeden koparıp buraya getiren şey de savaş olmuştu. Askeri kayıtları, yirmi iki yaşında Oklahoma Choctaw County'de askere alındığında bekâr bir ırgat olduğunu söylüyor. Bay Young orduda kalmış, emeklilik maaşı almaya hak kazanacak kadar uzun bir süre orduya hizmet etmişti. Üstünde zehirli gaz denen siyah askerlerden biri olduğunu söylerdi. Gazla dolu bir depo ya da hangara ve içinde koşuşturan, gaz maskesi takmamış adamlara dair öyküler anlatırdı. Bazıları ölmüştü.

Arkasına karavan takılı büyük, kahverengi bir pikap kullanır, aracını bina girişinin hemen solundaki garaja park ederdi. Genellikle garaj kapısında durur, kapının pervazına ya da kamyonete yaslanıp geleni geçeni selamlar, sohbetlere katılır, bir çocuğu hiza getirmek için bir-iki laf ederdi; yazları satmak için sık sık Vallejo'dan bir sürü kavun getirirdi. Bazen tulumunun yan tarafına sokulmuş bir tabancanın ışıltısı ilişirdi gözüme. Tatlı tütünle doldurulmuş pipo içerdi, piponun kokusu bazen hemen Bay Young'ın yatak odasının üstünde kalan mutfağımdaki havalandırma boşluklarından içeri süzülürdü. Ona rastladığımda mutlaka durup iki satır sohbet ederdim, hiç değilse karşılıklı hal hatır sorardık. Bazen acelem olduğunda apartmanın koridorunda onunla karşılaşacağım diye ödüm patlardı, çünkü beş dakikanın altındaki her türlü sohbet kabalık addedilirdi sanki.

Bana güneydoğu Oklahoma'da yarıcı çiftçilerin oğlu olarak büyümesiyle ilgili hikâyeler anlatırdı. En iyi hatırladığım, yeni yetmeliğe girdiği sıralarda bir gün annesi ve babasıyla tarlalardan döndüğünde evde Barrow Çetesi'ni (Bonnie ve Clyde ile avenesini) bulmalarının hikâyesiydi. Banka soyguncuları çetesi oradaydı, çünkü ayrımcı bir toplumda beyaz kanun kaçakları en son siyah-

ların arasında aranırdı. Anlatılanlara göre çetenin Oklahoma'da daha önce hiç değilse bir yarıcı ailenin yanına daha sığınmışlığı vardı. Daha sonra, soyguncuların bir tür halk kahramanı kabul edildiği o günlerde başka bir efsanevi gangsterin, Güzel Çocuk Floyd'un da siyahların evlerinde saklandığını duydum. Çete, Young'ların evini o ziyaretlerinde masanın ya da şifoniyerin üstüne on dolarlık bir altın bırakmış. Bay Young'ın annesi çalıntı parayı almak istememiş ama babası, "Çocukların kışlık ayakkabıya ihtiyacı var," demiş. Eve iki kere gelmişler. O seferinde ya da diğerinde tarladan eve döndüklerinde çeteyi masalarının başında, yemeklerini yerken bulmuşlar.

Hikâyeyi duyduktan onca yıl sonra kafamda hâlâ ilk dinlediğimde beliren resmi görüyorum: Taşrada bir yerde ahşap bir ev, bir masa, alçak bir büfe, belki bir veranda, belki dört bir yanda mısır tarlaları. Belki Barrow çetesinin çaldığı heybetli arabalardan biri yan tarafa park edilmiş, siyah bir ailenin evinde beyaz yüzler. Bay Young'ın beni buyur ettiği o binada, o zamanlar "Zenci nakli" diye anılan kentsel dönüşüm projesi adına boşaltılan Fillmore District'teki evlerinden çıkarılmış pek çok siyah sakinin yerleştiği o mahallede ben buydum işte. Güney'den kaçmak için buraya gelmiş aileler bu projeye bir kez daha yerlerinden edilmiş, Western Addition adıyla bilinen geniş bölgenin batı köşesine itilmişlerdi.

İnsanlar o kadar farklı şekillerde ortadan kaybolmaya zorlanıyor, yerlerinden yurtlarından ediliyor, dünya üstünden siliniyor, onlara o kadar farklı şekillerde "bu hikâye sizin hikâyeniz değil ve burası size ait değil" deniyor ki. Jeolojik katmanlar gibi üst üste yığılıyorlar. İspanyollar gelip buralara çökmeden ve sahili baştan başa İspanya toprağı ilan etmeden önce Ohlone halkı bin yıl boyunca burada yaşamıştı, sonra bölge bağımsız Meksika'nın seyrek nüfuslu dış çeperi haline geldi. Birleşik Devletler Kaliforniya'yı ve Güneybatı'yı aldıktan sonra Meksikalı sakinlerin uçsuz bucaksız

çiftlikleri ellerinden alındı ve bu insanlara aşağı sınıf ya da mütevaciz muamelesi yapıldı, bazen her ikisi birden reva görüldü. Fakat isimleri, çiftçilerin ve azizlerin isimleri pek çok yerde hâlâ duruyor.

Mahallemizin hemen kuzeyinde ve batısında on dokuzuncu yüzyıldan kalma uçsuz bucaksız mezarlık bulunurdu. Toprak daha kârlı bir işte kullanılabilsin diye yirminci yüzyılın başlarından ortalarına dek on binlerce ölü bu mezarlıktan çıkarılmıştı. İskeletler güneydeki birkaç şehirde toplu mezarlara yığılmış, mezar taşları inşaat ve dolgu malzemesi olarak kullanılmıştı. Hemen güneyimizde bir parkın yağmur hendekleri parçalanmış mezar taşlarıyla doluydu, bazılarının üstündeki yazılar hâlâ okunuyordu. Doğuya doğru kısa bir yürüyüş Japon Mahallesi'ne çıkardı. Savaş sırasında Japon asıllı hemen herkesin gözaltı kamplarına kapatıldığı bir topluluktu bu, boşalan evlere de çok geçmeden tersane işlerinin ve savaş zamanına özgü başka işlerin olduğu yerlere göç eden siyah işçiler ve aileler yerleşmişti. Ben oraya vardığımda bütün bunlar mahallenin geçmişinde yatıyordu ama benim her şeyi öğrenmeme daha uzun bir süre vardı.

Binayı ilk ziyaretim ve Bay Young'la tanışmam, Ronald Reagan'ın yemin töreninden beş gün sonrasına denk gelmişti. Ekonomik eşitlik bakımından azami koşullara ulaşmış olan ulus, bu istikameti değiştirecek, siyahların gelişimine ket vuracak, zenginliği yeniden azınlığın elinde toplayacak, pek çok kişinin ayağa kalkmasına yardımcı olmuş yardım programlarını sonlandıracak, evsiz kitleleri yaratacak birini başkanlığa seçmişti. *Crack** yakında şehrimize ve başka şehirlere, mahallemize ve sokağımıza gelecekti. Kokainin yarattığı kudret ve kaderine hâkim olma hissine ilişkin o sıralarda yaşadığım deneyimler, uyuşturucunun çekiciliğinin Reagan dönemindeki geriye dönüşün getirdiği umutsuzluk ve

* Şiddetli bağımlılık yaratan bir tür kokain. (ç.n.)

kimsesizlik duygularına panzehir olarak görülmesinden kaynaklanıp kaynaklanmadığını getirmişti aklıma. Sizi dışarıda tutmak için örölmüş duvara çarptığınızda aldığınız bir uyuşturucuydu bu. Başka duvarlar da vardı, mahalledeki kimi erkeklerin ardına konduğu hapisane duvarları, başkaları içinse mezarlar. Western Addition bölgesi siyahtı ama emlak komisyoncularıyla başkaları mekânlara yeni isimler vererek ve bölgenin kimliğini yontayontaküçölterek kendilerine yer açmışlar, siyah topluluk da gitgide pahalılaşıyan elit bir şehirden sürölmeye başlanmıştı. (Bölgeyi mutenalaştırma çabalarını ve mahalleyi maddi durumu iyi olan diğer beyaz çeşreler için daha makbul hale getiren bir beyaz çeşre olarak muhtemelen oynamış olduğum rolü daha sonraları anlayacaktım fakat başlangıçta işlerin değışeğine ve değışimin nasıl yürüdüğüne dair hiçbir fikrim yoktu.)

Bölgedeki güzelim ahşap evler, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında ve yirminci yüzyılın başlarında çağın bütün müsrif süslemeleriyle inşa edilmişti: cumbalı pencereler, sütunlar, kafesli parmaklıklar, oymalarında genellikle botanik motifler kullanılmış alçı paneller, balık pulu kiremitler, kemerlerle, taretlerle, hatta birkaç yerde soğan kubbelerle çerçevelenmiş verandalar. Sanki inşa edilmekten ziyade oldukları yerde boy atmış gibi organik görünmelerine neden olan, canlı formlarından ilham almış kıvrımlar ve eksantrik çetrefilliklerle doluydular. Muir Koruluğı bekçilerinden bir kadın bir keresinde bana bu yapılarda onları inşa edebilmek için kesilmiş olan geniş kızılçam ormanlarını gördüğünü söylemişti, yani sahil şeridi boyunca uzanan bu yüksek koruluklar bir başka hayaletti.

Bu orijinal binaların malzemesi ve işçiliğı muhteşemdi, ama savaş sonrası dönemde beyaz göç bir nüfusu banliyölere götürürken diğer nüfusları (beyaz olmayanları, göçmenleri, yoksulları) artık orada olmayan sahiplerinin varoş muamelesi yaptığı bu yerlere

itmeye başladı. Binaların süslemeleri söküldü, ahşapların üstüne alçı ya da plastik kaplamalar yapıştırıldı veya binalar küçük dairelere bölündü; bu iş de genellikle adi malzemeler ve şişirme işçilikle yapıldı. Pek çoğunun harabeye dönmesine, üflesen yıkılacak hale gelmesine izin verildi.

1950’lerde ve 1960’larda küçük mahallemizin doğusunda böyle pek çok binayı, geride şehrin yapısal dokusunda açık yaralar bırakarak yıkmayı haklı çıkarmak için “bataklık” sözcüğü kullanılmıştı. Bazılarının yerine kasvetli toplu konutlar inşa edilmişti, bunların bazıları o kadar soğuk, o kadar iç karartıcıydı ki dikilmelerinden yirmi-otuz yıl sonra yeniden yıkılmışlardı. Bay Teal’in sevgiyle yâd etmekten hoşlandığı, bir zamanlar canlı bir kültür merkezi olan Fillmore’un tam kalbindeki başka arazilerse 1980’lerin büyük kısmı boyunca tel örgülerin arkasında boş kaldı. Bir mahalle öldürülmüş, bir daha da asla tam anlamıyla canlanamamıştı.

Fotoğrafçı arkadaşım Mark Klett’in söylemekten pek hoşlandığı üzere, zamanın ölçütü değişimdir. Ki küçük küçük şeyler değişiyordu da. Ben mahalleye geldiğimde bir sokak batıdaki köşede bir Kodak fotoğraf kulübesi vardı. O zamanlar fotoğraflarınızı film kullanarak çekerdiniz. Evimin karşısındaki köşede, içki dükkânının yanında da cam duvarlı bir telefon kulübesi dururdu. Zamanla ahşap duvara sabitlenmiş bir paralı telefon haline geldi, üstünde soba siperliği gibi bir siperlik vardı. Sonra da cep telefonlarının çoğalmasıyla yok oldu gitti.

Mazide kalmış o çağın dokusunu yansıtmak şimdi zor görünüyor: bir otobüsün ya da taksinin gelmesini bekleyebilecek; ezberindeki bir numaradan ya da santrali arayıp sorarak veya şayet kulübenin içinde varsa, metal kordonunun ucunda sallanan siyah kılıflı telefon rehberinin pelür kâğıdı inceliğindeki kırıksık sayfalarından baktığı numarayı tuşlayarak taksi durağına ya da bir arka-

daşına telefon etmek için telefon kulübesi aramaya çıkacak; her şeyi internet sayesinde yataktan çıkmadan bulabildiğimiz günlerden önce, zincir mağazaların sayısının daha az, çeşitliliğin daha çok olduğu zamanlarda istediği bir şey için dükkân dükkân gezecek bir şehir seyyahının yalnızlığı. Öngörülemezliğin hem harika taraflarına hem hüsrانlarına maruz kalırdık o zamanlar ve onlara katlanmak konusunda daha becerikliydik, çünkü zaman aheste olduğu ancak sonradan anlaşılabilecek bir akışla hareket ederdi, hepimizin yuvarlanıp içine düşeceği sürat çağlayanına gelmeden hemen önce çayırıların arasından geçen bir nehir gibi... Yabancılarla türlü türlü münasebete hazırдық, oysa daha sonra dijital çağ bir tampon görevi görerek çoğumuzu bu münasebetlerden alıko-yacaktı. Ondaki önceki çağ hem daha öngörülemez insani temasların hem de daha derinlikli bir yalnızlığın çağıydı.

Pahalılığın bu kadar fazla olmadığı o çağda, eksantrik şeyler kendine pek çok alan bulabiliyordu. Bir sürü küçük dükkân, çeşitli eşyalara adanmış müzeler olarak ikinci birer işlev edinmişti. Castro yakınlarında aranjmanı maharetle yapılmış antika ütüler sergileyen bir kuru temizlemeci vardı, çeşitli dükkânlarda mahallenin uzun bir süre önceki halini gösteren çok eski fotoğraflar bulunuyordu, Mission'daki bir köşe başı dükkânında da çapı neredeyse yarım metreyi bulan lastik bir top, patateslerin yakınlarında bir yerde muşamba zeminde dururdu. North Beach'teki Kartpostal Sarayı sadece eski kartpostallar satardı; bunların çoğu uzun zaman önce ölmüş insanların kendi çağlarının özgüvenli el yazısıyla yine uzun zaman önce ölmüş insanlara yazdığı gizemli ya da kaygısız mesajlarla dolu, damgalanmış kartpostallardı. Satın aldığım düzinelerce kartpostal hâlâ bende, bir punk konserinden çıkıp bir göz atayım diye Kartpostal Sarayı'na gittiğim akşamlarda hep birkaç tane alırdım, çoğu siyah-beyazdı, üzerlerinde çeşitli dağ yollarının, şapellerin, yeraltı mahzenlerinin görselleri vardı.

Şehir, çatlaklarına tozlar ve hazineler sıkışmış yaşlı ve buruşuk bir şeymiş gelirdi insana; sonra düzeltilip temizlendi, sakinlerinin bir kısmı da sanki çerçöpmüş gibi süpürölüp uzaklaştırıldı. Bir eskici dükkânı sosyetik bir pizzacı, bir “dükkân kilise” kuaför, aykırı bir kitapçı butik gözlükçü oldu, bir sürü yer de suşiciye dönuştü. Daha fazla zincir mağaza ve daha fazla arabanın gelmesiyle, telefon direklerinde birbirinin üstüne yapıştırılmış broşürlerin ortadan kaybolmasıyla, cemaat başka yerlere yelken açmış olsun olmasın rahibin hâlâ dini ritüelleri yerine getirdiğı eski tapınakları andıran aile eczaneleri ile tek tük işyerlerinin kapanıp gitmesiyle mahalle yavanlaştı.

Dairemin birkaç sokak batısındaki Mahmuzlu Baykuş Bakkalıyesi’nde, Güney’de insanların ayrımcılığı protesto etmek için gelip oturduğu öğle yemeğı tezgâhlarına benzeyen bir yemek tezgâhı vardı, sonra tezgâh ortadan kayboldu, bakkal da yok oldu, sonra binyılın başında kooperatif dükkânıyla, içki dükkânıyla, kasabıyla ve fırınıyla bütün mekân baştan aşağı buldozerle yıkıldı, yerine üst katında lüks daireler olan büyük bir zincir süpermarket inşa edildi. Eskiden mavi yakalı işçilerin ve üretimin merkezi olan pek çok şehir, savaş sonrası dönemde bu endüstrilerin ölümüne şahit oldu fakat 1980’lerde San Francisco’da olduğu gibi yıkıntıların arasından yeni enformasyon, finans ve turizm metropolleri patlak verirken ölümleri pek dikkat çekmedi. O dönemde Silikon Vadisi göçmen işçilerin çalıştığı temiz odalarda gerçekten silikon çip imal ediyor, çıkan toksinleri de çevreye atıyordu. Sonra o işler denizaşırı ülkelere kaydı, teknoloji endüstrisi süpernovalaşmaya başladı ve bir zamanların huzurlu kırsal köşesi, hatta bazen de istisnası olan bölge güçlü bir global merkez haline geldi.

Zamanın ölçütü değişimdir. Şunu keşfettim ki, değişimi görmek için ondan daha yavaş hareket etmek gerekiyor; işte çeyrek yüzyıl boyunca aynı yerde yaşamak da değişimi benim için görü-

nür kılmış oldu. Ama aşama aşama. Hemen değil. Yaşadığım binaya insanlar gelip gidiyordu, geçici sakinlerin çoğu istikrarlı bir mahalleden geçip gittiklerini düşünseler de o mahalleyi değiştiren şeyin bir parçasıydılar aslında, bir yerin üzerinden süpürür gibi geçen, orayı gitgide daha az siyah, daha çok orta sınıf haline getiren bir insan selinin parçası... Yeni gelenler herkese ait alanlarda değil, paralarının güvenceye aldığı alanlarda yaşıyorlardı. Böylece mahalle gitgide daha az mahalleye benzerken, hayati bir şey de solup gitti.

Viktorya tarzında inşa edilmiş bütün o daha gösterişli ahşap binaların arasında, 1920'lerden kalma alçak bir yapı olan benim binamın da kendince bir zarafeti ve hoşluğu vardı. Küçük dairem aslında gayet ferahtı ama sanki mini minicik bir yermiş gibi içine sabitlenmiş çeşitli eşyalar beni keyiflendiriyordu: katlanıp duvarın içine giren dar bir ütü masası ve açılınca odayı tümünden kapladığı için, genişçe bir dolabın içinde açıp temelli orada bıraktığım bir yüklük yatağı. Yatağın baş tarafında bir pencere, yanda geniş bir kapı, ayakucunda da yine başka bir kapı vardı, yani bir dolap olduğu düşünülürse epeyce açık bir yer sayılırdı fakat yine de dolaptı işte. Çeyrek yüzyıl boyunca içinde uyuduğum bir dolap... Yoksulluk bazen geçmişin şahane bir şekilde muhafaza edilmesini sağlar, ben de ortaya çıkışından beri pek az değişmiş bir yerde yaşıyordum. Sarı-altın meşe zeminlerin dar döşemeleri orijinaldi, buharlı radyatör, çöplerin içinden geçerek iki kat aşağıdaki kocaman tenekeye indiği arka merdivendeki çöp bacası, mutfakın bir tarafında, lavaboların yanında, gömme büfenin ve tavana dek yükselen camlı dolapların karşısında duvarın içine yerleştirilmiş ufacık, artık kullanılmayan buzdolabı da öyle.

Mutfak, kenarları siyah çizgili, kendisi krem beyaz tonunda eski ve muhteşem bir Wedgewood kuzinenin hâkimiyeti altındaydı, siyah bir soba borusu da dik açıyla duvara uzanıyordu. Orada yaşadığım sürece otomatik çakmak hiç çalışmadı, ben de oralarda

sigara içilmesine izin verildiği o eski günlerde barlardan ve restoranlardan kibrit kutuları toplardım. Yiyecek saklama ve yemek pişirme imkânımın olmadığı pansiyonun ardından burada yemek pişirebilmek, koca bir buzdolabına sahip olmak gözüme pek lüks görünüyordu.

Yoksuldum. Sokaklardan mobilya, ikinci el dükkânlarından giysi topladım, yardım dernekleri yararına yapılan kullanılmış eşya satışlarından da ev eşyaları aldım. O zamanlar eski şeylere kıymet verirdik, bu yöntem estetik açıdan bana uyuyordu da. Eşyalarımın çoğunun yaşı benden büyüktü ve bundan hoşlanıyordum; her nesne geçmişe atılmış bir çapaydı. Şehirli göçmen kökenleri dolayısıyla soylarına pek bağlılıkları kalmamış, ancak birkaç hikâyesi olan, hiç aile yadigârına sahip olmayan ebeveynlerle Körfez Bölgesi'nin yeni inşa edilmiş bir banliyösünde yetiştiğim için hayatımda eksik kalan tarih, ölümlülük, derinlik ve doku hissine özlem duyuyordum. Yazar olarak işim bazen Batı yerleşimlerinin kayıp, unutulmuş geçmişlerini yeniden canlandırmak olacaktı.

Castro District'teki bir protestoya giderken denk geldiğim bir yardım kuruluşu satışında Viktorya tarzı, kadife, raptiyelerle süslü küçük bir kanepi buldum. Kanepiyi bana on dolara satan eşcinseller protesto bittikten sonra nezaket göstererek eşyayı binaya kadar taşıyıp merdivenden yukarı çıkardılar. Kanepi eski at kılı dolgusunu, çişini tutamayan yaşlı bir evcil hayvan gibi parça parça yerlere dökerdi. Küçük yadigârlar, hazineler, sanat eserleri toplayıp biriktirdim, bütün bunlar evimi yavaş yavaş eksantrik bir doğal tarih müzesine dönüştürdü. Yosun kaplı tuhaf dal parçaları, kuş yuvalarıyla yumurta kabukları, boynuzlar, taşlar, kemikler, solmuş güller, doğu Nevada'daki kitlesel bir göçten kalma küçük bir kavanoz dolusu sarı kükürt keleş ve küçük erkek kardeşimden de, şimdiki evime halen tepeden bakmakta olan bir adet boynuzlu geyik kafatası.

Yoksul bir dönemden geçiyordum ve mali rahatlığa yavaş yavaş tekrar ulaşacaktım. Yoksullukta da yeni bir yabancıydım, ama o diyarda, oranın nasıl işlediğini ve nelere yol açtığını bir miktar anlamama yetecek kadar zaman geçirdim. Bir başka açıdansa, manevi yoksulluk olarak yoksulluk doğduğumdan beri dört bir yanımda olmuştu zaten. Annemle babam Büyük Buhran sırasında ya da çocukluklarında yaşadıkları yoksunluklardan ötürü derin bir mahrumiyet hissini içselleştirmişlerdi ve orta sınıf rahatlıklarını başkalarıyla paylaşmak ilgilerini çekmiyordu. Yerle yeksan olmama yol açacak gerçekten dehşet verici bir durumdan beni kurtaracaklarına güvenmiyordum, öyle olup olmayacağını anlayacak kadar dağılmaya da asla yanaşmadım, yani etrafımdaki pek çok beyaz gencin süründüğü kadar sürünmüyordum. Gerçi onlar, yoksul olmayı seçtikleri kadar kolayca kurtulabilirlerdi yoksulluktan. Ben de kurtuldum ama yavaş yavaş, kendi çabamla. Ve daha sonra daha iyi kavradığım üzere, ten rengimin ve içinde yetiştığım çevrenin sağladığı avantajlarla. Bu avantajlar hem kendi gözümde hem başkalarının gözünde eğitim almaya ve beyaz yakalı bir işte çalışmaya uygun görünmemi sağlıyordu.

Kitapları kitapçılarda ayakta dikilerek okuyor, kütüphanelerden alıyor ya da en ucuz ikinci el nüshayı aylarca, yıllarca arıyordum. Müziği radyodan dinliyor, arkadaşlarımdan evinde albümleri kasete çekiyordum. Çeşitli şeylere bakıyordum ve bu şeylerin vaatleri beni mahmuzluyor, iğneliyor, rahatsız ediyordu: Şu bir çift çizme ya da bu gömlek seni olmak istediğin ya da olmaya ihtiyaç duyduğun kişi yapacak; içindeki eksiklik satın alacağın şeylerle doldurulabilecek bir boşluktan başka bir şey değil; sahip olduğun şeyler her zaman istediklerinin gölgesinde kalır; isteğin şifası sahip olmaktır, temel gereklilikler dışındaki şeylere sahip olmak.

Her zaman daha fazlasını, başka bir şeyleri istiyordum, onu elde edersem öbürünü istiyordum ve istenecek şeylerin hiç ek-

sikliği çekilmiyordu. Doymak bilmez bir iştah beni kemiriyordu. Bir şeyleri o kadar çok, o kadar yakıcı bir arzuyla istiyordum ki içim oyuluyordu. İsteme süreci de genellikle istenen gerçek kişiden, yerden ya da nesneden çok daha fazla zaman alıyor, çok daha büyük bir hayal etme kapasitesi istiyordu ya da hayali şeyin gücü gerçeğinden daha fazlaydı. Derken bir şeyi elime geçirince ona duyduğum iştah sönüyordu (asıl capcanlı olan şey iştahı yani). Ondan sonra aynı iştah yeniden beliriyor, ağzı açık bir şekilde sıradaki şeyin peşinden koşuyor, ona uzanmaya çalışıyordu. Âşıklar ve erkek arkadaşlar söz konusu olduğunda belirsizlikler iştahı canlı tutabiliyordu elbette (daha güvenilir ve şefkatli erkeklerleylese bu duygu başka bir tür bağlılığa dönüşürdü ki ona da aşk deriz).

Her şeyden fazla istediğim şey dönüşümdü. Mizacımdan değil de koşullarımdan değişmesini istiyordum. Gitmek istediğim yer konusunda fazla bir fikrim yoktu ama geldiğim yerden uzaklaşmak istediğimi biliyordum. Belki mesele esasen iştah değil de tam zıddı olan tiksinti ve kaçınma hisleriydi, belki yürümenin benim için bu kadar önemli olmasının sebebi de buydu: Kendimi bir yere varıyormuş gibi hissediyordum.

Yaşamaya değer bir hayatın nasıl bir şey olabileceğine dair kafamda ta eskilerden kalma bir hayal vardı aslında. Onlu yaşlarımda ortalarında günlüklerini okuduğumda Anaïs Nin'in iki savaş arasında Paris'teki yaşamına dair anıları aklıma derinlikli sohbetler ve keşifler barındırabilecek yerlerin, iç içe geçen ve çapraz tozlaşmayla çoğalan yaşamların, tutkulu arkadaşlıklarla sarılıp sarmalanmanın vereceği sıcaklığın imgelerini getirmişti. Uzun yıllar sonra, mutfağımdaki krom bacaklı, muşamba kaplı masanın çevresine toplanmış arkadaşlarımla yediğim uzun akşam yemeğinin ardından arkadaşlarımdan biri olan radikal tarihçi Roxanne Dunbar-Ortiz'le ikimiz, bir başına gençliklerimizde açlığını çektiğimiz şeyin bu olduğu konusunda fikir birliğine varmıştık. (Yine uzun

yıllar sonra, Nin'in yayınlanan günlüklerinde bankacı kocasından bahsetmediğini, yani kendisini gerçekte olduğundan daha yoksul bir bohem imajıyla sunduğunu öğrenince fena halde hüsrana uğramıştım.)

Kuzinenin yanında iki büyük lavabo vardı, biri sıradan mutfak eviyesi, diğeri, yani sağ taraftakiyse, kiraladığımda evde bulunan emaye kaplı metal bulaşık kurutma tepsisiyle üstünü örttüğüm derin bir çamaşır yıkama lavabosu. Tepsinin altındaki nemli, karanlık, derin lavaboda pis bir koku birikiyordu, o yüzden zaman zaman kapağı kaldırıp lavaboyu ovmam gerekiyordu. Bu lavabonun içinde eskiden kadınlar elde çamaşır yıkamıştı. O evde yaşadığım ilk yıllarda, çamaşır asıp kurutmak için kullanılan a şap bir kafes hâlâ binanın düz çatısında, katran kaplı çatıdan gelen döküntülerle en üst basamakları  atır  utur eden son kat merdiveninin hemen yukarısında duruyordu.

Mutfağın orijinal sarı-yeşil muşamba zemini aşınmış, p r z l  ve çatlaklarla dolu bir hal almıştı, temiz tutulması imkânsızdı. Ben de muşambayı siyaha boyadım, boya aşındıkça bir daha boyadım, bir daha, bir daha, bir daha. Fakat güneşli günlerde mutfağa ve diğer odanın doğuya bakan cumbalı penceresinden içeri ışık dolar, kışları da bütün gün güneydeki cumbalı pencereden eve süzülürdü. Bu son pencere Fulton Caddesi'ne ve bir sokak lambasına bakıyordu, bazen orada oturur, soğuk okyanustan yükselerek r zg rın itmesiyle bizim taraflara gelen sisin, sokak lambasının altında devasa, hayaletimsi kuru çalı topakları gibi katman katman birikmesini büyülenmiş gibi seyrederdim.

Veya yatağımda yatar, gecenin sessizliğinde uzaklarda avaz avaz bağıran sis düdüklerini dinlerdim. Şehir merkezinde, merkezin de merkezi olarak düşünülen bir yerde gecenin karanlığında uyanđıėımda sis düdüklerini sık sık duyardım. Beni taşıyıp kıyılara ve ötesine, denize, gökyüzüne ve sise g t r rlendi. Onları sık sık

duyardım, geriye dönüp baktığımda bu ses, gece yarısına özgü o tam uyanık olmama ama tam uykuda da olmama haliyle, zihnin gezinip dolaşırken uykunun Jüpiter'inkine eşdeğer yerçekimiyle bedenlen yatağa mihlanmış olma hâliyle ilişkiliymiş gibi görünüyor neredeyse. Sis düdükleri yolunu kaybetmiş bir gemiymişim gibi bana sesleniyordu, beni evime getirmek için değil de, bana ötelerdeki okyanusu ve havayı, o dolabın içindeyken bile onlarla yine de bir bağım olduğunu hatırlatmak için.

Orada o kadar uzun süre yaşadım ki, küçük daireyle iç içe geçtik. Başlarda pek bir şeyim yoktu, ev de gözüme uçsuz bucaksız görünürdü; sonlardsaysa içerisi kitaplarla, yatağın altındaki kâğıt kolileriyle ağzına kadar dolmuştu ve bana sıkış tıkış geliyordu. Hatıramda, deniz helezonunun sedefli kabuğu gibi ıslıl ıslıl görünüyor orası, sanki ben o görkemli barınağın altına sığınmış bir keşiş yengeciymişim de, en sonunda -keşiş yengeçlerine hep olduğu gibi- o yuva bana küçük gelmeye başlamış...

Oradan ayrılalı on iki yıl geçti, evi hâlâ bütün ayrıntılarıyla görebiliyorum, hayalimde bazen şimdi yaşadığım evdeki ecza dolabına değil de oradakine uzanıyorum, sokaklarında yeniden yürümek için mahalleye döndüğümde taksi şoförüne hâlâ otomatikman Lyon Caddesi adresini veriyor, sonra uzun yıllardır orada yaşamadığımı hatırlayıp bir sonraki adresimi söylüyor ve nihayet, ruhuma asla o evin kazındığı gibi kazınmayacak olan şimdiki adresimi söylüyorum. Orada yaşadığım sıralarda rüyamda sık sık çocukluğumun evinin önünden geçen sokağı görürdüm, o sokak önce kır yoluna sapar, sonra da atların otladığı bir çayırılıkta son bulurdu, bir sürü macerama o yolun çevresindeki dikenli tellerin arasından sızarak atılmıştım, fakat şimdi rüyalarımda Lyon Caddesi'ndeki o küçük daireyi, o zamanlar o yolu gördüğüm gibi kişiliğimin temellerini oluşturan bir yer olarak görüyorum.

Daire hâlâ evimken, kimbilir kaç kere rüyamda orada başka

bir oda, başka bir kapı bulduğumu görmüşümdür. Bir açıdan ben evdim, ev de ben, yani bu keşifler elbette benliğimin başka parçalarını temsil ediyordu. Çocukluk evimi rüyalarımnda tekrar tekrar içine kısılup kaldığım bir yer olarak görüyordum, oysa bu ev beni kafese tıkmıyor, aksine önümde çeşitli olasılıklar açıyordu. Rüyalarımnda daha büyüktü, daha fazla odası vardı, şömineleri, gizli odaları, yaşamın uyanık saatlerinde var olmayan güzellikleri vardı, bir keresinde de arka kapı aslında orada bulunan kasvetli çerçöp yığınınna değil de, ısl ısl tarlalara açılmıştı.

Mutfak duvarları bir zamanlar tuğla desenli vinil duvar kâğıdıyla kaplanmıştı, kâğıtların ek yerlerinden kuzinenin arkasındaki duvarın beyaz boyası görünüyordu. Ben de bir gün kâğıdı söktüm. Yaranın üstündeki sargıları sıyrıp açmak gibiydi. Duvar kâğıdı kocaman tabakalar halinde soyuldu, soyulurken de altındaki diğer duvar kâğıdı tabakasını kendisiyle birlikte soyuyordu. Onların da altında daha eski, daha güzel, sarmaşıklı kafes desenli bir duvar kâğıdı vardı. Açık kahverengi deseni gördüğümde orada benden önce yaşamış insanların varlığını tüm canlılığıyla hissettim; mahallenin başka türlü bir dünyadaki başka türlü insanlarla dolu başka türlü bir yer olduğu savaş-öncesi günlerden kalma başka hayaletler, başka zamanlar...

Sonra rüyamda aynı şeyi yaptığımı gördüm. Rüyamda, duvar kâğıdını soyunca ortaya gazete ve dergi sayfalarından, kumaş parçalarından yapılmış dopdolu bir kolaj çıkıyordu, hepsi pembemsi tonlarda, güzel mi güzel ve tuhaf bir sürü çiçek deseni, bir paçavralar bahçesi. Rüyamda bunun evde benden önce yaşamış başka bir kadının, elinden her iş gelen yaşlı, siyah bir kadının hediyesi olduğunu biliyordum.

Bina şehir merkezine yakındı. Şimdi orayı düşününce, pusula iğnesinin üzerinde döndüğü bir eksen, dört yöne birden açılan bir yer olarak görüyorum. Orada kendime bir yuva kurmadım, farklı

farklı insan topluluklarını seyredip bazen onlara katıldığım, yıllar boyunca kimi zaman tanıdık güzergâhlardan sinemalara, kitapçılara, bakkallara, işe gittiğim, kimi zaman da keşiflerde bulunmak için tepelere tırmandığım, bazen de yoğunluktan ve kargaşadan kaçıp bir sürü hikâyenin orada son bulduğunu ve uçsuz bucaksız Pasifik'in öbür yakasında başka hikâyelerin başladığını kendime hatırlatmak için Ocean Beach'e gittiğim ve böylece şehirde yaya olarak binlerce kilometre gezindiğim sırada o ev beni yarattı.

Çalkantılı okyanus ve uzun, kumlu sahil benim için başka bir tür yuva, başka bir tür sığınaktı, sahip oldukları enginlikle kendi endişelerimi ve tasalarımın boyutlarını gökyüzüne, denize, uzaklardaki ufka, uçup giden yabani kuşlara nispetle görmemi sağ-larlardı. O daire benim sığınağım, kuluçka makinem, kabuğum, çapam, çıkış takozumdu ve bir yabancıнын hediyesiydi.

Savaş Zamanı Yaşam

Daireye taşınmamdan kısa bir süre sonra bir arkadaşım bana bir masa verdi. Bir kadının küçük yazı ya da süslenme masası olabilecek bir şey, şu anda üstünde yazdığım masa. Viktorya tarzı zarif bir parça, iki yanında ikişer tane olmak üzere dört tane dar çekmecesini, oturanın bacaklarının girdiği boşluğun üst tarafında da daha geniş bir orta çekmecesini ve çeşit çeşit süslemeleri var. Her birinde diz gibi bir yumru bulunan geçmeli bacaklar, yumrulu oymalar, çekmecelerin tabanında deniz kabuğu kabartmaları, mısır püskülüne ya da gözyaşı damlasına benzeyen çekmece kulpları.

İki çift bacak önde, iki çift de arkada, yandaki çekmecelerin altına yerleştirilmiş. Bütün süsüne püsüne karşın esasen sağlam bir masa, onyıllar boyunca sırtında bir sürü şey taşımış sekiz bacaklı bir yük hayvanı ya da masanın üst tablasının boyunduruğuyla birleştirilmiş dörder bacaklı iki yük hayvanı. Masa benimle birlikte üç kere taşındı. Üstünde milyonlarca sözcük yazdığım bir yüzey: yirmiden fazla kitap, değerlendirme yazıları, makaleler, aşk mektupları, neredeyse her gün haberleştiğimiz yıllar boyunca arkadaşım Tina'ya yolladığım birkaç bin e-posta, birkaç yüz bin başka e-posta, annemle babamınki de dahil olmak üzere bazı cenaze konuşmaları ve anma yazıları. Önce bir öğrencinin, sonra da bir öğretmenin ödevlerini yaptığım bir çalışma masası, dünyaya açılan bir kapı, o dünyaya uzanıp sonra kendi içime dalmam için bir trampelen.

Arkadaşım bana masayı vermeden bir yıl kadar önce, eski erkek arkadaşı tarafından onu terk etmesinin cezası olarak on beş defa bıçaklandı. Az daha kan kaybından ölüyordu, acil kan nakli yapılması gerekti ve sonunda vücudunun her yanında upuzun yara izleri kaldı. O dönemde bu yara izlerini gördüğümde bir tepki vermedim çünkü hissetme becerilerim bastırılmış haldeydi. Belki evde şiddete alıştığımдан, belki bunun doğal karşılamamız, hakkında fazla tantana yapmamamız gereken bir şey olduğunu düşündüğümden. O günlerde pek azımızın bu tür şiddetten bahsedecek sesi ya da bunlara kulak verecek dinleyicisi vardı.

Arkadaşım hayatta kaldı; o günlerde kurbanların başına sık sık geldiği gibi, olanlar yüzünden suçlanan o oldu; katil bozuntusu herhangi bir hukuki sorumluluğun sonuçlarına katlanmak zorunda kalmadı; arkadaşım olayın meydana geldiği yerden uzağa taşındı; bekâr bir annenin yanında çalışmaya başladı ve bekâr anne de oturduğu daireden atılınca, ödeyemediği maaşların yerine masayı arkadaşımına verdi; arkadaşım da bana. Arkadaşım hayatına devam etti, uzun yıllar boyunca teması kaybettik, sonra yeniden kurduk ve bu hikâyeyi, yüreğinizin alev almasına, sonra da dünyanın buz kesmesine yol açabilecek bu hikâyeyi bana baştan sona anlattı.

Biri onu susturmaya çalışmış, sonra da arkadaşım bana kendi sesim için bir platform sunmuştu. Hayatım boyunca yazdığım her şey genç bir kadını hiçliğe karıştırmaya kasteden o olay karşısında bir denge ağırlığı görevi mi görüyor acaba? Hepsi kelimesi kelimesine bu masanın oluşturduğu temelden yükseliyor.

Bunu yazmak için o masada otururken, eski mahallenin nasıl görüldüğünü biraz olsun hatırlamak umuduyla, üyesi olduğum halk kütüphanesinin çevrimiçi şehir fotoğrafları arşivini açtım. Yaşadığım sokağın dördüncü fotoğrafı, 18 Haziran 1958'dendi, benimkinden bir buçuk blok ötedeki bir evi gösteriyordu, altında

da şöyle yazıyordu: “Yoldan geçenler, Lyon Caddesi 438 numara-ya hemen bitişik olan bir ara sokağa merakla bakıyor. 22 yaşında-ki Dana Lewis’in cesedi, üstündeki siyah sutyen hariç çırılçıplak halde bugün bu sokakta bulundu. Polis ilk incelemenin ardından, boğazındaki berelerin kurbanın ipe boğulmuş olabileceğine işaret ettiğini açıkladı.” İç gıcıklayıcı sözlerle tarif edişlerine bakılırsa ka-dının ölümünün gazete için de heyecan verici bir temaşa olduğu açık, yoldan geçenlerinse ceset karşısında üzüntüye değil meraka kapılmış oldukları söyleniyor.

Dana Lewis, aynı zamanda Connie Sublette adıyla da tanı-nıyormuş. Ölümünün o zamanın gazetelerinin dikkatini epeyce çektiği anlaşıyor. Haberler genellikle onu suçlar nitelikte, çünkü kendisi cinsel açıdan aktif genç bir bohemmiş, bir de üstelik içki içiyormuş. DENİZCİ RASGELE CİNAYETİ ANLATIYOR, di-yor bir manşet, alt başlıksa şöyle: EĞLENCE MERAKLISI KI-ZIN ÖLÜMÜ. Bir diğeri, EĞLENCE DÜŞKÜNÜ SEFİHİN SONU CİNAYETLE GELDİ demiş. Burada *sefiş* sözcüğü an-laşılan kurbanın seks yaptığı, maceralara atıldığını, üzüntüler çektiğini ifade ederken, *eğlence düşkünü* tabiri de başına geleni hak ettiğini dile getiriyor. Yaşı yirmi ya da yirmi dört olarak verilmiş. Dana Lewis’in ya da Connie Sublette’in eski kocasının Lyon Cad-desi 426 numarada oturduğu söyleniyor; Dana/Connie, müzis-yen erkek arkadaşı bir partide yüksekten düşerek ölünce teselli aramak için eski kocasına gitmiş.

Al Sublette ya evde değilmiş ya da kapıyı açmamış, Dana da ön basamaklara oturup gözyaşı dökmüş, sonunda ev sahibi git-mesini söylemiş. Cinayeti itiraf eden denizci, kadına bir taksi bul-mayı teklif etmiş ve taksi bulmak yerine onu öldürmüştü. Gazeteler cinayetin bir kaza olduğu ve kadının, kaybı yüzünden yıkılmış olmasına karşın denizciyle bir ara sokakta cinsel ilişkiye girme-yi kabul ettiği konusunda adamın sözlerine inanmış görünüyor.

AŞK ARAYAN DENİZCİ HİPPİ KIZI ÖLDÜRDÜ diyor bir manşet, sanki birini boğarak öldürmek aşk aramanın doğal bir parçasıymış gibi. “Gözlerinde yıldızlar vardı ve hep gitmek isterdi,” demişti eski kocası. Connie’nin değil ama Al Sublette’in fotoğraflarını çekmiş olan Allen Ginsberg 26 Haziran 1958’de Jack Kerouac’a yazdığı bir mektupta yorum yapmadan kadının ölümünü haber vermiş. Connie tanınıyormuş fakat arkasından matem tutan pek olmamış.

Lyon Caddesi 438 numarada neler olduğunu bilmiyordum ama şair ve anı yazarı Maya Angelou’nun, sekiz yaşındayken defalarca tecavüze uğramasına karşılık olarak içine gömüldüğü beş yıllık dilsizliğinin sona ermesinin üstünden henüz çok geçmemişken, yeniyetmelik döneminde, kuzeybatıya doğru çok da uzak olmayan bir yerde yaşadığını biliyordum. Bir basın imparatorluğunun vârisi olan on dokuz yaşındaki Patty Hearst’ün, 1974 yılının başlarında, kendini hezeyanlara kaptırmış sözde devrimci küçük bir grup olan Simbiyonez Özgürlük Ordusu’nca kaçırılmasının ardından otuz galonluk bir çöp tenekesinin içinde benim evimden aksi istikamete doğru birkaç sokak ötedeki Golden Gate Bulvarı 1827 numaraya getirildiğini de biliyordum. Verdiği ifadeye göre Hearst, kolları bacakları ve gözleri bağlı olarak haftalar boyunca bu evde ve ondan önce de bir başkasında bir dolabın içinde tutulmuş ve kendisini kaçırırlardan ikisinin tecavüzüne uğramıştı. Bu iki olay da bir şekilde haberlere çıkabilmişti. Fakat çoğu ya hiç haber olamadı ya da arka sayfalardaki küçük başlıklardan ibaret kaldı.

Bazılarına bizzat tanık oldum. Bir keresinde gece geç saatte evimin penceresinden, elinde koskocaman bir bıçak olan bir adamın bir kadını yolun karşısındaki içki dükkânının kapısına sıkıştırdığını gördüm. Bir polis arabası sessizce gelip de bıçaklı saldırganı şaşalatınca adam silahı kaldırırda ileriye doğru fırlattı

ve bıçağın çeliği betonun üstünde tıngırdarken, “Bir şey yok. Kız arkadaşım,” diye atıldı.

Yazar Bill deBuys bir kitaba şu cümleyle başlar: “Bir şeyi, bir fenomeni ya da cevheri, bir ihtimal, öylesine berrak ve tastamam görürsünüz ki, onu kavramanın ışığı hayatın geri kalanını aydınlatır, işte bu görme ihtimalinin içinde bir tür umut yaşar.” Ardından, üstünde yazmakta olduğu çam ağacı masayla söze başlar, ahşabın dokusunu ve rengini betimledikten sonra da ağaçlara, ormanlara doğru yol alır ve aşka, kayıplara, mekânların getirdiği aydınlanma anlarına doğru yoluna devam eder. Güzel bir yolculuk. Ben de cinsiyetime yönelik şiddet konusuna girmektense, herhalde babaannemle anneannemin doğumundan önce kesilmiş ağaçlardan yapılma olan kendi masamdan yola çıkarak içine dala-bileceğim pek çok orman hayal edebilirim.

Ama başında oturduğum masa, bir adamın katletmeye çalıştığı bir kadının bana verdiği masa ve pek çok insanın benim gibilerin ölmesini ya da sessiz kalmasını tercih ettiği bir toplumun içinde yetişmenin benim için ne ifade ettiğinden, nasıl kendime bir ses bulduğumdan ve o sesi –masada tek başıma oturup sessizce parmaklarım aracılığıyla konuşurken en belagatli haline bürünen o sesi– anlatılmadan yitip giden hikâyeleri anlatmaya çalışmak için kullanmanın zamanının nihayet nasıl geldiğinden bahsetmenin tam vakti gibi görünüyor.

Hatıratlar en geleneksel halleriyle üstesinden gelme hikâyelerinden, eninde sonunda zafere ulaşılan olay örgülerinden, kişisel gelişim ve kararlılık sayesinde çaresine bakılan kişisel sorunların dökümünden ibarettir. Bir sürü erkeğin hem geçmişte hem şimdi kadınlara, özellikle de genç kadınlara zarar vermek istemesi, bir sürü insanın bu zararlardan keyif alması, çok daha fazlasının da görmezden gelmesi beni son derece kişisel açılardan etkiledi ama bunun şifası kişisel olarak bulunacak bir şey değildi. Bu sorunu

kabul edilebilir hale getirmek ya da yok etmek için ruhumda ya da hayatımda yapabileceğim hiçbir değişiklik yoktu, onu arkada bırakmak için gidilebilecek bir yer de yoktu.

Sorunlar toplumun ve belki de kendimi içinde bulduğum dünyanın ta derinlerine işlemiş durumdaydı ve hayatta kalmak için verilen emek, aynı zamanda bu sorunları anlamak ve niha-yetinde sadece kendim için değil, herkes için değiştirmek adına verilen emek demekti. Öte yandan, bu belanın bir parçası olan sessizliği bozmanın yolları vardı, bu yollar da başkaldırıdan, canlanmaktan ve hem kendimin hem de başkalarının hikâyelerini anlatacak güce erişmekten geçiyordu. Ağaçtan değil hikâyelerden müteşekkil bir orman ve içinden geçen bazı patikaların haritasını çıkaran yazılar.

O günlerde her an, her yerde yanı başımızdaydı sanki. Hâlâ da öyle geliyor. Güvenli ve özgür olmadığınızı, vazgeçilemez bazı haklarla donatılmadığınızı hatırlatan hakaretler ve tehditlerle biraz zarar görebilirdiniz, tecavüze uğramakla biraz daha fazla, kaçırılıp-işkence-görüp-tutsak-edilip-tecavüze-uğrayıp-sakat-bırakılmakla biraz daha, öldürülmekle daha da fazla, ki diğer saldırganlıkların tepesinde daima ölüm ihtimali salınırdı. Biraz silinebilir, geriye benliğinizin daha azı, özgüveninizin, özgürlüğünüzün daha azı kalabilirdi ya da haklarınız tamamen ortadan kaldırılabilir, vücudunuz istilaya uğrayabilir ve size ait olmaktan gitgide çıkabilirdi, tamamen silinip yok olabilirdiniz. Bu ihtimallerin hiçbiri öyle çok uzak görünmüyordu. Sırf kadın oldukları için başka kadınların başına gelen onca kötü şey, sırf kadın olduğunuz için sizin de başınıza gelebilirdi. Öldürülmeseniz bile içinizdeki bir şey, özgürlük duygunuz, eşitlik, özgüven duygularınız öldürülürdü.

Arkadaşım Heather Smith geçenlerde bana genç kadınların “öldürüldüklerini kafalarında canlandırmayı hiç bırakmamaya” teşvik edildiğini söyledi. Çocukluktan itibaren bazı şeyleri yapmamamız söylenir hep, oraya gitme, şurada çalışma, o saatte gitme, şu insanlarla konuşma, o elbiseyi giyme, şu içkiyi içme ya da maceraya atılma, bağımsız olmaya, yalnız olmaya kalkışma; öldürülmekten kurtulmanın tek güvenli yolu her şeyden kaçınmaktı. Onlu yaşlarımın sonuyla yirmilerimin başındaki o yıllarda sokakta, bazen de başka

yerlerde sürekli cinsel tacize uğradım. Gerçi *taciz* sözcüğü, duruma genellikle eşlik eden tehlike ve korku hissini pek yansıtmıyor.

Travma sonrası stres bozukluğuyla ilgili bir kitap yazan eski deniz piyadesi David J. Morris, bu bozukluğun savaşa katılmış askere kıyasla tecavüz mağdurları arasında çok daha yaygın olduğunu ve çok daha az dikkate alındığını belirtiyor. Bana şöyle yazmıştı: “Bu konudaki bilimsel çalışmalar gayet açık: *New England Journal of Medicine*’a göre tecavüzün travma sonrası stres bozukluğuna yol açma ihtimali, sıcak savaşınkinden dört kat fazla. Bunu bir düşünün, tecavüze uğramak, psikolojik açıdan bakıldığında, savaşa gitmekten, üstünüze ateş edilmesinden ve havaya uçurulmaktan dört kat daha tahrip edici. Ve kadınların hayatta kalmalarını bir şekilde kahramanlık ya da şerefli bir şey olarak görebilmelerine imkân tanıyacak kalıcı kültürel anlatılar da henüz mevcut olmadığından, kalıcı hasara maruz kalma ihtimali daha da yüksek.”

Savaşta sizi öldürmeye çalışan insanlar genellikle diğer taraftandır. Kadın cinayetlerindeyse bunlar kocalar, erkek arkadaşlar, arkadaşlar, arkadaşların arkadaşları, sokaktaki adamlar, işyerindeki adamlar, partideki ya da yurdun yatakhanesindeki erkeklerdir; bunu yazdığım haftaysa Lyft’ten* bir araç çağırıp aracın hamile sürücüsünü bıçaklayarak öldüren adamdı, bankaya girip beş kadını vuran adamdı, annesiyle babası tarafından evden kovulduğunda onu evine kabul eden genç kadını vuran adamdı. Bunlar haberlere çıkmayı başaran katliamlardan sadece birkaçı. Morris, travma sonrası stres bozukluğunu “en kötü hatıralarınızın insafına kalmış halde yaşamak” diye tanımlıyor. Ama aynı zamanda savaşın, saldırıya uğrama, sakat kalma, öldürülme korkusuyla yaşadığınız ve etrafınızdaki insanların bu felaketlere uğradığı bir ortam olarak, fiziksel açıdan zarar görmesenez de sizi travmatize edebileceğini ve bu korkuların, ortaya çıkmalarına yol açan şey ortadan kalksa bile

* İnternet üzerinden çalışan, Uber benzeri bir araç çağırma uygulaması. (ç.n.)

uzun süre peşinizden gelebileceğini söylüyor. İnsanlar toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin yol açtığı travma üzerine yazdığında, söz konusu şiddet çoğunlukla tek bir korkunç, istisnai olay ya da ilişki olarak tanımlanıyor, sanki birden suya düşmüşsünüz gibi. Peki ya aslında hayatınız boyunca o suda yüzüyorduysanız ve görünürde hiç kara parçası yoktuysa?

Filmlerde, şarkılarda, romanlarda ve dünyada tabur tabur kadın öldürülüyordu ve her ölüm küçük bir yara, küçük bir ağırlık, *o ben olabilirdim* diyen küçük bir mesajdı. Bir keresinde müritlerinin verdiği hatıra eşyalarını takı olarak üstünde taşıyan bir Budist aziz görmüştüm: Yük arttıkça artmış, ufacık yadigârlar birbirinin üstünde birikmiş, sonunda aziz yüzlerce kilo şingirtılı kederi yanında sürükler olmuştu. İşte biz de o dehşet hikâyelerini gizli ağırlıklar gibi, gittiğimiz her yere peşimizden sürüklenen bir çift pranga gibi üstümüzde taşıyorduk. Dinmez şangırtıları şunu söylüyordu: “O sen olabilirdin.” O süreçte, bir akşam düğmesine basıp açtıktan ve her kanalda genç bir kadının öldürülüşünü gördükten sonra, hayatımda sahip olduğum tek televizyonu, anneannemin kaldığı huzurevindeki odasında seyrettiği küçük, siyah-beyaz bir modeldi, birine verip elden çıkardım. O ben olabilirdim.

Kendimi kuşatılmış, avcılarının hedefi haline gelmiş hissediyordum. Kadınlar ve kızlar yaptıkları şeyler yüzünden değil, bir erkek ceza vermek istediğinde el altında oldukları için tekrar tekrar saldırıya uğruyorlardı. İnsanın aklına *ceza vermek* tabiri geliyor ama neyin cezası bu, orası belli değil. Kim olduklarına değil, ne olduklarına dayanan bir ceza bu. Ne olduğumuza dayanan bir ceza. Fakat aslında saldırganın kim olduğuna dayanan bir ceza: kadınlara zarar verme arzusu olan ve buna hakkı olduğuna inanan bir erkek. Hem kendi gücünün sınırsızlığını, hem de kadının güçsüzlüğünü ispatlamaya hakkı olduğuna inanan bir erkek. Sanatta güzel ya da genç ya da hem güzel hem genç bir kadının işkenceye uğraması

ve ölümü daima erotik, heyecanlı ve tatmin edici bir şey olarak resmediliyordu; politikacıların ve basın organlarının şiddet suçlarının sapkın kişilerin başının altından çıktığını ısrarla iddia etmesine karşın bu arzu Alfred Hitchcock'un, Brian De Palma'nın, David Lynch'in, Quentin Tarantino'nun, Lars von Trier'in filmlerinde, pek çok korku filminde, bir sürü başka filmde, romanda, sonra video oyunlarında ve çizgi romanlarda yüceltiliyordu, dehşetli ayrıntılarıyla bir cinayet ya da bir kadın cesedi standart bir senaryo unsuru ve estetik bir nesneydi. Kadının ortadan kaldırılması erkeğin gerçekleşmesiydi. Hedef kitle için erotik bir durumdu anlaşılan, çünkü gerçek hayatta cinsel suçlar sırasında kadınlar sürekli öldürülüyordu ve saldırıya uğrama, tecavüze uğrama korkusu aynı zamanda şedit bir cinayete kurban gitme korkusuydu.

Bu da şaheser diye göklere çıkarılan ve kanonik olduğu söylenenler de dahil olmak üzere pek çok sanat eseri için hedef kitlenin ben olmadığını, biz olmadığımızı hatırlatan bir şeydi. Bazen erkek kahraman kadınları, özellikle de genç, güzel beyaz kadınları başka erkeklerden korurdu. Koruma, güçlerinin bir yüzüydü ama diğer yüzde de yok etmeye hazır biri vardı hâlâ ve ikisinden biri kaderinizi kendi ellerinde tutuyordu. İster korumak ister yok etmek için olsun kendilerine ait olan bir şeyi koruyorlardı, senaryo bazen erkeğin koruma görevinde başarısızlığa uğramaktan duyduğu kederi ya da diğer erkeklerden intikam almasını anlatıyordu, bazen de erkek kendi elleriyle ortadan kaldırıyorlardı kadını ve hikâye hâlâ erkeğin hikâyesi oluyordu.*

* Toplumun dışında kalmış erkeklerin, özellikle beyaz kadınlara uyguladıkları cinsel şiddetten ötürü cezalandırılması ama ayrıcalıklı ve güçlü erkeklerin cezalandırılmaması, görelî değer hiyerarşisini pekiştirir. Burada korunan şey bizi kadının kendisi değil, kimin hangi kadının üstünde mülkiyet hakkı sahibi olduğudur. (Ki tecavüzü haneye tecavüz ya da başka bir erkeğin malına zarar verme eylemi olarak ele alan eski kanunlarda açıkça görülen bir durumdur bu. 1980'lerin ortalarına kadar da ABD'de kocanın karısına tecavüz hakkı kanunla sabittir ve beyaz erkekler beyaz olmayan ırklardan kadınlara tecavüzden ötürü neredeyse hiç cezalandırılmamıştır.)

Kadın daha ceset bile olmadan çoktan ölmüş biriydi; bir yüzeyden, uydudan, aksesuardan ibaretti. Çizgi romanlardaki erkek odaklı hikâyelerde anlatı aracı olarak bir kadının şiddet sonucu ölümü o kadar yaygın bir şeydi ki, kadın karakterler için kanlı sonların ne kadar çok ve çeşitli olduğunu belgeleyen 1999 tarihli internet sayfası Buzdolabındaki Kadınlar'dan* ilhamla kadınlar bu durum için bir tabir ürettiler: *fridging*." Video oyunları dünyasında, oyunlardaki kadın düşmanlığını eleştiren genç kadınlar, internetten kimlik bilgilerinin ifşa edilmesiyle, ölüm ve tecavüz tehditleriyle seneler boyunca tacize uğradı. Ürkütücü ve ayrıntılı tehditlerin ardından bazıları evlerinden ayrılmak ve olağanüstü güvenlik önlemleri almak zorunda kaldı, yani ortadan kaybolmaları gerekti. Kadınları çevrimiçi takipten, tehditlerden ve tacizlerden korumak, feminist siber güvenlik uzmanları için önemli bir iş haline geldi.

Bu satırları yazdığım sırada kadınların dehşet verici işkencelerden geçirilip uzuvları kesilerek öldürülmelerini anlatan yeni televizyon dizileri var. İçlerinden biri, yirmi iki yaşındaki Elizabeth Short'un 1947 yılında Los Angeles'ta işkence görüp öldürülmesinin etrafında geziniyor. (Bu cinayete gayet münasebetsiz bir zarafetle "Kara Yıldızçiçeği Cinayeti" adı verilmişti.) Bir diğeri, ise 1970'lerin seri işkenceci, tecavüzcü ve katili Ted Bundy hakkında; Bundy'yi genç ve yakışıklı bir yıldız canlandırıyor. Bu, Bundy'yle ilgili ilk film değil elbette, Short'un Los Angeles'ta öldürülmesiye tek başına küçük bir yayıncılık endüstrisi haline gelmiş durumda. Givenchy, "ölümcül çiçek" sloganıyla reklamı yapılan Dahlia Noir [Kara Yıldızçiçeği] parfümünü çıkardığında, kadınların acaba parçalanmış ceset gibi kokmaya mı heves etmesi gerekiyor diye düşünmüştüm. Gerçi eski halk şarkıları bile tecavüzlerle, ci-

* Women in Refrigerators. (ç.n.)
Buzdolabına tıkma. (ed.n.)

nayetlerle ve ağır bedensel zararlarla dolu, keza Johnny Cash'ten Rolling Stones'a ve Eminem'e kadar pop şarkıları da öyle.

Önceki bir dönemin feministleri tecavüzün erotik hazla değil, güç ve iktidarla ilgili bir şey olduğunda ısrarcıydı; öte yandan bazı erkekler için kendi güçleri ya da bir kadının güçsüzlüğü akla hayale gelebilecek en erotik şeydir. Bazı kadınlar için de öyle. Yani çaresizliğimizin ve tehlike içinde olmamızın erotik bir şey olduğunu öğreniyor, benlik duygumuzu ve onlarla birlikte gelen hikâyeleri kabulleniyor, reddediyor ya da onlarla mücadele ediyoruz. Jacqueline Rose 2018'de şöyle yazmış: "Cinsel taciz erkekliğin büyük edimsel ifadesidir, bu edim aracılığıyla ki erkek, hedefini sadece gücün kendisinde olduğuna (ki bu doğrudur) değil, aynı zamanda gücüyle cinselliğinin bir ve aynı şey olduğuna ikna etmeyi amaçlar."

Benim şahsen tecrübe ettiğim her olay nedense hep istisnai ve sapkın bir şey olarak görülüyordu ama gerçekten bu olaylar sayısızdı ve statükonun tam içinden geliyordu, onun dışında ya da karşısında değildi. Bu konuda konuşmak insanları huzursuz ediyor, çoğunlukla da bu kişiler sonunda bana nerede yanlış yaptığımı göstermeye kalkıyorlardı. Bazı erkekler bana cinsel tacize uğramayı hevesle beklediklerini bile söyledi, çünkü bunun çekici insanlardan gelen hoş davetlerden başka bir şey olabileceğini hayal bile edemiyorlardı anlaşılan. Kimse benim deneyimlediğim şeyi anlamak, onun varlığını kabul etmek ya da benim güvende ve özgür olmaya hakkım olduğu konusunda benimle hemfikir olmak gibi bir yardımda bulunmuyordu.

Bir tür kolektif *gaslighting** söz konusuydu. Etrafımdaki kimse'nin savaş olarak kabul etmediği bir savaşın içinde yaşamak... Bunun beni delirttiğini söylemek geliyor içimden ama kadınlar,

* Kişiyi kendi algı ve hafızasından şüphe ettirecek şekilde sürekli manipüle etmek olarak tanımlanabilecek bir duygusal şiddet biçimi. (ed.n.)

tanıklık etme kapasitelerini ve tanık oldukları şeyin gerçekliğini baltalama amacı güden o kadar sık delilik suçlamasına maruz kalıyor ki. Ayrıca böyle durumlarda delilik genellikle katlanılamaz bir ıstırabın örtmecesi olarak kullanılıyor. O yüzden hayır, delir-medim fakat katlanılamaz derecede endişeli, saplantılı, öfkeli ve yorgun biri haline geldim.

Karşımdaki ihtimaller ya özgürlüğümden peşin peşin vazgeçmek ya da onu düşünülebilecek en korkunç şekillerde kaybetmekti. İnsanları cidden delirten şeylerden biri, yaşadıkları deneyimlerin aslında gerçek olmadığının, sözünün ettikleri sorunların tamamen kafalarının içinde olduğunun, onları köşeye kısıtıran koşulların hayali olduğunun ve sıkıntı içindelerse bunun kendi başarısızlıklarının bir göstergesi olduğunun söylenmesidir, başarıysa çeneni kapatmak ya da bildiğin şeyleri bildiğini unutmaktır. Bu katlanılmaz açmazın içinden de başarısızlığı seçip risk alan asiler ve itaati seçen mahkûmlar çıkar.

1980'lerde hızını almış bir feminist hareket vardı. Kadına yönelik şiddet hakkında söyleyecek çok sözü olan, hatta buna karşı Geceyi Geri Al yürüyüşleri düzenleyen bir hareket. Ama o sırada bu hareket benim için ulaşılabilir değildi. Çok gençtim; içinde çoğunlukla yaşça benden büyük kadınlar varmış gibi görünen o kültüre ayak uyduramayacak kadar başka kültürlerin içine gömülmüş haldeydim, üstelik bu kadınlar henüz öğrenmediğim bir dilde konuşuyordu. Benden uzak bir yerdeydiler. Fakat bütün bu şiddet benden bir başıma bir feminist yarattığında o mesafeyi yavaş yavaş kapatacaktım. 1985'te bir punk dergisine yazdığım kapak hikâyesinde, 1990'larda çeşitli sanat eleştirileri ve makalelerde, 2000 yılındaysa yürümenin tarihini anlatan kitabımın dünyada yürüyüşe çıkan kadınların karşılaştığı bütün engelleri ayrıntılarıyla anlattığım bölümünde, kadına karşı şiddet hakkında yazıp çizdim.

Gayet iyi tanıdığım bir öfke türü var. İnsanın, kendisine yapılan yanlışın kimseden kabul ve tanınma görmediğini hissettiğinde kapıldığı öfke. Mağduru, çözüme kavuşmamış bir hikâyeyi tekrar tekrar anlatan takıntılı biri haline getiren bir tür travma. Nihayet biri sizi duyarak, size inanarak laneti bozana kadar hikâyeyi anlatıp durursunuz. Bazen bu kişi olmayı birinci elden tecrübe ettim ama işin bir kısmı, genel olarak kadına karşı şiddet hakkında hissettiklerimden kaynaklanıyordu.

Bütün bunların son derece kişisel olduğu o günlerde bana daha nezih bir muhite taşınmam (oysa yaşadığım en kötü taciz olaylarının bazıları tam da öyle yerlerde başıma gelmişti), araba almam, olmayan paramı taksilerde harcamam, saçlarımı kestirmem, erkek gibi giyinmem ya da yanımda daima bir erkek bulundurmam, asla hiçbir yere yalnız gitmemem, silah edinmem, dövüş sanatları öğrenmem, hava koşulları gibi doğal ve kaçınılmaz bir şeymiş gibi kabul edilen bu gerçekliğe ayak uydurmam söylenirdi. Fakat karşıımızdaki şey hava değildi, doğa değildi, kaçınılmaz ve değiştirilemez bir şey değildi. Kültürdü, belli bazı insanlardı ve onlara cevaz veren, başını başka tarafa çeviren, durumu erotikleştiren, mazur gösteren, görmezden gelen, bir kenara iten ve önemsizleştiren bir sistemdi. Yapılacak tek doğru şey, bu kültürü ve koşulları değiştirmekti. Hâlâ da öyle.

Kendimi kaderimin bana ait olmadığı, vücudumun benim vücudum, hayatımın benim hayatım olmadığı bir noktada bulan bir kadın olabilirdim, o kadınlardan biri olabilirdim. O uçurumun kenarında sallanıyordum ve söz konusu uçurum, ruhumu asla sona ermeyecek şekillerde yeniden biçimlendiren birkaç sene boyunca peşimi bırakmadı. Belki mesele de buydu zaten: bana hiçbir zaman tam anlamıyla özgür olamayacağımı hatırlatmak. Bu şiddet, başlangıç ritüeli olarak çoğunlukla kızları ve genç kadınları hedef alır: Sık sık hedefe oturtulduğunuz günler sona erdikten

sonra bile zarar görmeye açık olduğunuzu size hatırlatacak bir şeydir bu. Her kadının ölümü genel olarak kadınlara gönderilen bir mesajdı ve o günlerde, ilan edilmemiş bir savaşın içinde yaşadığımı fark etmemden kaynaklanan bir tür dehşet ve şok içerisinde kendimi hayatta kalma mücadelesine adanmış durumdaydım. Savaşın ilan edilmesini istiyordum ve bunu zaman zaman elimden geldiğince kendim yaptım.

Katillerden ve tecavüzcülerden toplum dışı erkeklermiş gibi bahsetmek, basın organlarında ve nazik sohbetlerde gözde bir tutumdu. Biz değil, onlar. Ama o sıralarda, San Francisco'nun kuzeyinde, şehre mesafesi kırk beş kilometre bile olmayan çocukluk mahallemde, bir bankanın müdür yardımcısı olan beyaz bir adam, karısıyla kızları Kız İzçiler Kampı'na gitmişken on beş-on altı yaşındaki bir seks işçisini boğarak öldürmüştü. Gece Avcısı'nın, Yol Kenarı Katili olarak bilinen (yürüyüş yaptığım patikalarda kadınlara tecavüz edip onları öldüren) orta yaşlı beyaz adamın, Yastık Kılıflı Tecavüzcü'nün, Güzellik Kraliçesi Katili'nin, Green River Katili'nin, Kar Maskeli Tecavüzcü'nün ve takma isimleri olmaksızın Pasifik Kıyısı'nda kudurganca kol gezen pek çok başka erkeğin çağıydı.

Bu anlatının başladığı tarihten iki ya da üç yıl önce, evden kaçmış on beş yaşındaki bir kız çocuğu San Francisco yakınlarında kaçırılıp tecavüze uğramış, sonra tecavüzcüsü kollarını kestiği kızı kan kaybından öleceğini varsayarak bir su yoluna atmıştı. Kız yaşadı, mahkemede tanıklık yaptı ve yoluna devam edip kendine sıradan bir hayat kurdu. Adam hapisten çıkınca başka bir kadını öldürdü. Hikâyesi benim de, masayı bana veren arkadaşımın da aklından hiç çıkmaz. Shakespeare'in *Titus Andronicus*'unda Lavinia'nın tecavüze uğrayıp ellerinin, sonra da konuşamasın diye dilinin kesildiği ama onun yine de kaçmayı başarıp kendisini böyle mahvedeni ele verdiği sahnede bu hikâyeyle yeniden karşılaştım.

Ve Filomela'nın kayınbiraderinin ona tecavüz ettikten sonra susturmak için dilini kestiği Yunan mitinde bir kez daha...

Tek bir gaddar saldırıdan etkilenen kadınların hikâyelerini çok dinledim, çok okudum. Fakat bütün bunlarda benim için esas dehşet, şiddetin her tarafa, her zamana yayılmış olmasındaydı. O günlerde hep korkulu bir beklenti hissiyle, bedenimin ısıtırlara ve dehşetlere maruz kalacağı bir geleceğin hemen kapıda olduğu hissiyle yaşıyordum. Beni yutup hiçliğe karıştırmak isteyen hidetli bir ağız vardı ve bu ağız dünyanın hemen hemen her yerinde açılabilirdi.

Hayatım boyunca hiç güvende olmamıştım ama bence içinde olduğum dehşetin bir kısmı, birkaç yıl boyunca kapıldığım belki güvende olabilirim, belki erkek şiddeti benim içinde büyüdüğüm eve mahsustur, yani onu ardımda bırakabilirim yanılısamasından kaynaklanıyordu. Bir keresinde, ev hariç her yerin güvenli olduğu, tersi yüzüne dönmüş bir dünyada büyüdüğümü yazmıştım. İkisi de kapıdan hemen iki adım ötede olan kasabaya ya da tepelere özgürce gidebildiğim, ülkenin kıyısındaki bir toprak parçasında yaşayan bir çocuk olarak evden başka her yer gözüme güvenli görünüyordu. Evden bir an önce ayrılmaya can atıyordum, tek haneli yaşlarda bir çocuk olduğum günlerden beri kaçarken yanıma alacaklarımın listesini hazırlaya hazırlaya hep bunu planlamıştım. Evden ayrıldıktan sonra bir daha kendi evimin içinde tehlikeye düştüğüm neredeyse hiç olmadı, öte yandan artık ev güvende olabildiğim tek yermiş gibi görünüyordu.

On iki, on üç, on dört ve on beş yaşlarında ailevi ve sosyal çevremın kıyısındaki yetişkin erkekler seks için peşime düşmüş ve beni sıkıştırmışlardı. Başka yerlerde de sokak tacizlerine maruz kalmıştım. O kadar yoğun yokluklar vardır ki yokluklarının bilgisi bile yoktur; bazı mahrumiyetler, mahrum kaldıklarımızın listesine girmekten bile mahrumdur. *Hayır, ilgilenmiyorum, beni rahat bırakın* diyebileceğim ses de bunlardan biriydi işte. Bunu ancak yakın zamanlarda fark ettim.

Sık sık “susturulmuş” deriz, oysa bu sözcük birinin konuşmayı denediğini varsayar. Benim durumumda susturulma söz konusu değildi çünkü yarıda kesilen bir konuşma yoktu; hiç başlamamıştı bile ya da o kadar eskilerde kalmış bir zamanda yarıda kesilmişti ki bunun nasıl olduğunu hatırlamıyordum. O zamanlar beni sıkıştıran erkeklerle konuşmak aklıma bile gelmezdi, çünkü kendi hakkımı bu şekilde savunabileceğim ya da bu erkeklerin haklarına saygı gösterme mecburiyetinde veya niyetinde olacağı yahut sözlerimin işleri daha beter hale getirmekten başka bir fayda getireceği de aklıma gelmezdi.

Görünmez olma, sıvışma, gizlice süzülüp kaçma, gerileme, sıkışık durumların içinden kıvrana kıvrana çıkma, istenmeyen kucaklamaları, öpücükleri ve elleri savuşturma, otobüste bir başka genç adam bacaklarını açarak koltuğuma iyice yayılırken gitgide daha az yer kaplama, ilişkiyi yavaş yavaş, çaktırmadan koparma ya da birdenbire ortadan yok olma uzmanı oldum. Yokluk sanatında uzmanlaştım, çünkü var olmak çok tehlikeliydi. Birine doğrudan yaklaşmak istediğim zamanlarda unutmakta zorluk çektiğim bir stratejiydi bu. Seneler boyunca kaçınarak hayatta kalmışken açık kollarla ve açık bir yürekle birinin yanına nasıl gidiverir insan? Bütün bu tehlike ortamı, biriyle bağ kurmaya yetecek kadar uzun bir süre durup güven duymayı güçleştiriyordu, ama yola devam etmeyi de güçleştiriyordu. Bazen, bütün bunlar erkenden tabuta girmiş biri gibi tek başıma evimin dört duvarının arasına kapatılmamı hedefliyormuş gibi geliyordu bana.

Yürümek benim özgürlüğümdü, sevincimdi, bütçemin yeteceği ulaşım aracımdı, mekânları anlamayı öğrenme yöntemim, dünyada var olma biçimim, yaşamımı ve yazılarımı düşünme biçimim, kendimi dünyaya alıştıрма tarzımdı. Yürümenin tehlikeli olabileceği fikri, kabullenmeye yanaşmadığım bir şeydi, oysa diğer herkes bu fikri benim adıma kabul etmeye dünden razı

görünüyordu. Tutsak ol, diye teşvik ediyorlardı neşeyle; bir yere gidemeyeceğini kabul et, münzevi gibi kendini duvarların arasına kapat! İçimden gelen bir yerlere gitme isteği aslında kısmen bir hayat kurmaya, oluşmaya, dönüşmeye, bir şeyler yapmaya yönelik metafizik bir dürtünün sonucuydu, fakat gerçek anlamda seyahat etmek o tutkuyu dışa vurmamı sağlıyor ve o baskıyı azaltıyordu. Yürümekten asla vazgeçmeyecektim. Yürümek düşünmenin, keşfetmenin, kendim olmanın bir yoluydu ve ondan vazgeçmek bütün bunlardan vazgeçmek demekti.

Bir gün mahallenin hemen doğusundaki küçük bir parkın yanından yürürken, yanımdan geçen ve hayatımda hiç görmediğim biri durmaya bile tenezzül etmeden şap diye yüzüme tükürdü. Etrafta başkaları varken bile yalnızdım: Eve giden otobüste kaç kere tacize uğramıştım, millet hiçbir şey olmuyormuş gibi yapmıştı, belki hiddet dolu bir adam onları da ürküttüğü için, belki o günlerde insanlar böyle şeyleri genellikle üstlerine vazife edinmediği ya da kadını suçladığı için. Erkekler evlilik teklifinde, taleplerde, sohbet açma girişimlerinde bulunurdu ve bu çabalar çabucak hiddete dönerdi. *Hayır, ilgilenmiyorum* demenin yangına körükle gitmeyecek bir yolunu bilmiyordum, o yüzden söyleyebileceğim bir şey yoktu. Sözcüklerin benim için yapabileceği hiçbir şey yoktu, o yüzden sözcüklerim de yoktu.

Genellikle yere bakar, hiçbir şey söylemez, göz temasından kaçınır, orada değilmiş gibi yapmak, mümkün olduğunca kimsenin yoluna çıkmamak ve göze çarpmamak (hem görünmez hem de duyulmaz biri olmak) için elimden geleni yapardım, çünkü olayların tırmanmasından korkuyordum. Gözlerim bile hürmetkâr sınırlarını öğrenmeye mecbur kalmıştı. Kendimi elimden geldiğince silip ortadan kaldırıyordum, çünkü var olmak hedef olmak demekti. Erkekler sessizliğimle sohbet eder, bazen de ağız dalaşına girişirdi. Onlara sözcükler, itaat, saygı, cinsel hizmetler borçlu ol-

duğumu avaz avaz bağırarak söylerlerdi. Öte yandan bir keresinde beni takip eden bir adamı (iyi giyimli, beyaz bir adam) bana karşı kullandığı küfür dolu lisanla aynı şekilde haşladığımda, adam samimi olarak şok geçirmiş, sonra da beni öldürme tehditleri savurmuştu. Güpegündüzdü ve turistik bir bölgedeydik, o yüzden muhtemelen bir şeye kalkışmayacaktı ama bu olay, konuşmanın, sesini çıkarmanın yol açtığı sonuçları korkutucu bir biçimde hatırlatmıştı bana.

Sanki arzuları, bu arzunun tatmin edilemeyecek, girişimlerinin püskürtülecek olmasından ötürü duydukları hınca ya da öfkeye yenik düşüyordu; boşa kürek çektiklerini önceden bildikleri için de arzu ve hiddetleri aynı anda, müstehcen ve hakaret dolu laflar aracılığıyla, onların o şeyleri söyleme haklarını, benim de bu hakaretleri sineye çekmemenin bir yolunu bulma konusundaki çaresizliğimi gösteren bir lisanla ortaya çıkıyordu. Hiddet: Sanki yabancılara itaat etmemi bekliyorlardı, sanki herhangi bir erkek herhangi bir kadının üstünde hak sahibiydi, sanki ben hariç herkes, kim olduğu fark etmeksizin herkes, benim sahibimdi. Sözcükler: Mebzul miktardaydılar fakat başka zamanlarda sözcükler için yaşamama ve onlarla geçinmeme karşın benim elimde hiçbir sözcük yoktu.

Başkalarıyla konuştuğumda bile sözcüklerim bir işe yaramıyormuş gibi görünüyordu. Bir gece geç saatte, kasları eşofmanını şişiren irikıyım bir adam otobüsten inince beni takip etti. Her zamanki otobüsümde değil, o saatte daha sık işleyen ve başka bir mahalleden geçip beni evimden daha uzak bir yerde bırakan bir otobüsteydim. Adam birkaç sokaklık yolum boyunca gölge gibi peşimden geldi. Eve varmak üzereyken üniformalı bir güvenlik görevlisi gördüm ve ne de olsa işi bu diye düşünerek yardım istedim. Güvenlik görevlisi benim döndüğümünden daha yavaş döndü (o dönerken beni takip eden adamın bir çitin arkasına saklandığı-

nı gördüm) ve hayal gördüğümü söyleyerek çekip gitti. Takipçim yeniden ortaya çıktı. Eve sağ salım varmayı başardım.

Bir başka seferinde, aynı otobüsle yaptığım bir başka gece yolculuğunun ardından aynı sokakta gaspa uğradım. Uzun boylu genç adamlar çevremi sardı, ben yoldan geçen arabalara bağırır, arabaların hiçbirisi durmazken içlerinden biri kollarımı sıkı sıkı tuttu. En kötü korkularımın hepsinin başıma geleceğini sandım. Başka ödevlerimin yanı sıra fotoğraflı gazetecilik dersim için negatiflerle ve basılmış fotoğraflarla dolu koca bir çantayı kaptırdım. Fotoğrafçılık profesörüm bana inanmış görünmedi, çalınan işlerim kadar iyi olmayan telafi ödevim yüzünden ders notum kötü geldi. Gazetecilik eğitimi alıyordum ama haber verme kabiliyetimden şüphe edilmişti. Sözcüklerim yine ağzıma tıklandı. Sonra yine. Başka bir saldırıdan sonra durumu patronuma (yaşlıca bir çocuk psikiyatristi) anlattım, çünkü o gün işimi neden o kadar iyi yapamadığımı açıklamam gerekiyordu ama adamın saldırıdan erotik bir heyecan duyduğunu fark edince kestim. Cinayet kurbanı olmaktan kıl payı kurtulmuş arkadaşım, sonrasında etrafındaki erkeklerden benzer tepkiler almıştı.

Hayal gördüğüm ya da abarttığım, inanılır olmadığım söyledirdi sık sık ve inandırıcılıktan bu şekilde yoksun oluşum, kendimi temsil etme ve dünyayı yorumlama becerilerime yönelik bu güvensizlik, var olabileceğim alanı, özgüvenimi, dünyada bana da yer olduğu, benim de söyleyeceğim önemli bir şeyler bulunduğu ihtimaline olan güvenimi aşındıran unsurlardan biri oldu. Kimse size güvenmiyorsa kendinize güvenmeniz zordur, güvendiğiniz takdirde de hepsine birden meydan okuyorsunuz demektir. Bu olasılıkların ikisi de kendinizi deli gibi hissetmenize ve size deli denmesine yol açabilir. Böyle bir şey için gerekli omurga herkeste bulunmaz. Vücudunuz kendinize ait değilse, hakikat size ait değilse, o zaman size ait olan ne vardır?

Yirmi bir ya da yirmi iki yaşındayken, Yol Kenarı Katili ile katil bankacının yaşadığı banliyö bölgesi Marin County’de, eşcinsel arkadaşlarımla evindeki bir yılbaşı partisine gittim. O sıradaki erkek arkadaşım bir konserin ışıklandırılması işinde çalışıyordu fakat gece yarısı gelip bana katılacaktı. Fazla titiz çalışması yüzünden gecikti, ben de yeni yılı birlikte kutlayamıyoruz diye üzüldüm. O günlerde arabam yoktu, kimseden de beni bırakmasını rica etmek istemedim, böylece gece yarısından epey sonra yaklaşık bir buçuk kilometre uzaktaki annemin evine yürümeye koyuldum, kimseyi rahatsız etmeden eve sessizce girip kanepede uyuyabilirdim. Belki annem evde değildi, o kısmını hatırlamıyorum ama eve varmadan önce olanlar hafızama kazındı.

Anayolda iki evin arasındayken arkamda birinin olduğunu fark ettim. Döndüm: Saçak saçak sakallı, uzun saçlı, iriyarı bir adamdı. Daha hızlı yürümeye koyuldum. Adam yalnızca birkaç adım arkamdaydı, normal bir mesafe değildi ve o saatte etrafta bizden başka yaya yoktu. Karanlıktı, karanlık evleri birbirinden ayıran çalılıklar heyula gibi yükselip her yere gölgeler düşürüyor, adamın gölgesiyle benim gölgem bir sokak lambasından diğerine bir kabarıp bir büzülüyor, yoldan arabalar geçiyor, farları bütün gölgelerin fırl fırl dönüp yalpalamasına neden oluyordu.

Adam onu fark ettiğimi anlayınca konuşmaya başladı. Beni takip etmediğine, kendi yargılarıma güvenmemem gerektiğine dair alçak sesli, uzun, bitmek bilmez bir laf salatası. Durumu değerlendirme ve karar verme becerilerimi baltalamak üzere tasarlandığı belli olan, *gaslighting* konusunda hızlandırılmış bir kurs. Adam yaptığı işte çok başarılıydı, kurnazca sözleri o gencecik halimin kafasını karıştıracak türdendi. Belli ki bu konuda çok deneyimliydi. Sonradan, benden önce ve sonra başka kadınlara ne zararlar verdiğini çok düşündüm.

Genç kadınları iyi hedefler haline getiren şey, kendilerinden

şüphelenmeleri ve çekingenlikleridir. Şimdi olsa arabaları durdurur, yolun ortasında durur, ortalığı birbirine katar, kapıları yumruklar, tehdit konusunda kendi içgüdülerime güvenir ve beni bu tehlikeden kurtarma ihtimali olan her şeyi yapardım. Birilerini, herhangi birini rahatsız etmekten çekinmezdim. Ama gençtim, sorun çıkarmamak üzere, neyin kabul edilebilir, hatta neyin gerçek olduğunu başkalarının belirlemesine izin vermek üzere eğitilmiştim. Neler olduğunu ve olmadığını bana erkeklerin söylemesine izin vermeyi reddetmem ancak uzun yıllar sonra gerçekleşti.

O karanlık bulvarda, başıma gelenler aslında olmuyormuş gibi davrandım. Fakat bir yandan da adam peşimden gelecek mi diye anlamak için karşıya geçtim. Herif lanet gibi üstüme yapışmıştı. Yürüyüş sonsuza dek sürdü sanki. Belki o anda berabere giden skoru ben bozmazsam o da bozmaz diye düşünüyor, varacağım yere adam saldırıya geçmeden önce varmayı umuyordum. Arabalar geçti. Gölgeler fırıl fırıl döndü. Bir kere daha karşıya geçtim. Peşimden geldi. Bir daha. Bir daha. Sonunda varacağım yere birkaç sokak kala bir otomobil yanıma yanaşıp durdu, içindeki adam uzanıp yolcu kapısını açarak beni gideceğim yere bırakmayı teklif etti.

Takipçim hemen arkamdan, “Yabancıların arabasına binmek kadar tehlikeli bir şey yoktur, bunu bilmiyor musun?” diye mırıldanıyordu. Aynı şey bana kimbilir kaç kere söylenmişti elbette. Tereddüt ettim.

Sonra arabaya bindim.

Sürücü, “Yanınızdan geçtim ve önce üstüme vazife olmadığına karar verdim,” dedi. “Sonra ortada Hitchcock filmi gibi bir durum var diye düşünüp geri döndüm.”

Bir erkek beni bir erkeğin elinden kurtardığı için minnettarım. Kurtarılmaya ihtiyaç duyduğum bir Hitchcock filminin içinde olmasaydım keşke.

Takip edildim, bağırışlara maruz kaldım, gasp edildim, elle taciz edildim, hem yabancı hem de tanıdığım erkekler kaç kere beni öldüreceklerini söyledi, başkaları cesaretlerini kırma çabalarımın rağmen uzun süre peşimi bırakmadı ama tecavüze uğramadım. Birçok arkadaşım uğradı. Ve hepimiz, çoğu yerdeki çoğu kadının yaptığı gibi, gençliklerimizi tehlikenin nereden geleceğini anlamaya çalışarak geçirdik. Size zarar vermese de aslında zarar veren bir şey bu. Onca yıl boyunca, kolları bacakları kesilmiş seks işçileriyle, öldürülen çocuklarla, işkence gören genç kadınlarla, uzun süre tutsak edilen insanlarla, kocaların ve babaların katlettiği kadınlar ve evlatlarla ve benzerleriyle ilgili, gazetelerin arka sayfalarına birkaç paragrafla sıkıştırılmış ya da televizyondaki haber bültenlerinde şöyle bir bahsedilip geçilen haberleri hep fark ettim. Her biri istisnai bir vaka olarak ya da isimlendirilmeye değer bir davranış kalıbının parçası değilmiş gibi ele alınıyordu. Noktaları birleştirdim ve dünya çapında bir salgın gördüm, gördüğüm kalıplar hakkında konuştum, yazdım ve bütün bunların herkesçe konuşulur hale gelmesi için otuz yıl bekledim.

Şiddet tehdidi zihninizi mesken tutar. Korku ve gerginlik ise vücudunuza yerleşmiştir. Saldırganlar size kendilerini zorla hatırlatırlar: Düşüncelerinizi istila etmişlerdir. Bu korkunç şeylerden hiçbirini başınıza gelmemiş olsa bile, gelebilmesi ihtimalinin ve bu ihtimali size sürekli hatırlatan şeylerin üzerinizde bir etkisi olur. Bazı kadınların bunu zihinlerinin uzak bir köşesine ittiğini, tehlikenin gerçekliğini asgariye indirmek için bilinçli seçimlerle onu kimliklerinin ve yapabilecekleri şeylerin görünmez bir eksiltisi haline getirdiklerini düşünüyorum. Dile getirilmeyen, dile getirilemez bir şey.

Kaybedilenin ne olduğunu biliyordum. Ve o zamanlar, hayata yeni başladığım, kendime bir yaşam kurmaya, bir ses sahibi olmaya, dünyada bir yer edinmeye çalıştığım o yıllarda bunun ağırlığı altında eziliyordum. Bütün bu saydıklarımı başardım ama sonraları tecavüze uğramamaya çabalamanın gençliğimin en coşkulu hobisi olduğunu söyleyerek şaka da yaptım. İçinde bulunulan şehirde, banliyöde, ıssızlıkta, sosyal topluluklarda, sohbetlerde ve ilişkilerde sürekli güzergâh değiştirmeyi, hatırı sayılır bir uyanıklığı ve ihtiyatı gerektiren bir çabaydı bu.

Bir bardak dolusu berrak suya bir, iki ya da altı damla kan karıştırdığınızda su berrak görünmeye devam eder ama bunu sürdürürseniz bir noktadan sonra su artık berraklığını kaybeder, su olmaktan çıkar. Peki bilinciniz bir değişim geçirmeden bütün

bunların en fazla ne kadarını kendi içine alabilir? Düşüncelerinde bir damla, bir çay kaşığı ya da bir nehir dolusu kan olan bütün o kadınlar bundan nasıl etkilenirler? Ya her gün sadece bir damla kan karışıyorsa zihinlerine? Ya sadece berrak suyun kıpkırmızı kesilmesini bekliyorsanız? Sizin gibi insanlara işkence edildiğini görmek sizi nasıl etkiliyor? Canlılığınızın, sükunetinizin ya da başka şeyler yapmak şöyle dursun o başka şeyleri düşünme kabiliyetinizin ne kadarı yitip gidiyor? Ve hepsini geri alabilmeniz nasıl bir şey olur acaba?

En kötü günlerimde ışıkları ve radyoyu açık bırakarak uyurdum, böylece hâlâ tetikte olduğum izlenimini verebilecektim. (Bay Young bazı erkeklerin gelip oturduğum daireyi sorduğunu haber vermişti, onlara söylememiş elbette fakat bu durum gerginliğimi körüklüyordu.) İyi uyuyamazdım, hâlâ da uyuyamam. Travma geçirmiş insanlar için söyledikleri gibi, hep teyakkuz halindeydim ve evimi de teyakkuz halinde görünecek şekilde düzenliyordum. Cildim endişeden diken diken bir şeye dönmüştü. Golden Gate Köprüsü'nü havada tutan kalın çelik halatlara bakar, boynumdaki ve omzumdaki kasların o halatlar kadar gergin ve sert olduğunu hayal ederdim. Kolayca irkilir, biri yakınımnda ani bir hareket yaparsa geri çekilir, hatta sinerdim.

Bunları anlatmamın sebebi hikâyemin sıradışı olduğunu düşünmem değil, aksine son derece sıradan olması. Dünyanın yarısının üstü kadınların acıları ve korkularıyla, daha doğrusu bunların inkârıyla kaplı halde. Altta yatan hikâyeler gün ışığına çıkarılmadan bu durum değişmeyecek. Böyle sıradan, böyle her yerde hazır ve nazır bir hasar olmadan dünyanın nasıl bir yer olacağını hayal bile edemediğimizi belirtmek için söylüyorum bunu, öte yandan öyle bir dünyanın göz kamaştırıcı canlılıkta bir yer olabileceğini, şimdi ender görülen neşeli özgüvenin sıradan bir şey olup çıkacağını ve nüfusun yarısının üstündeki, pek çok başka şeyi çok

zorlaştıran ya da imkânsız hale getiren ağırlığın kalkacağını düşünüyorum.

Söylememin bir sebebi de şu: Bütün bunlar hakkında genel bir kapsamda (başyazıların ve olay yeri inceleme raporlarının nesnelliğinde) yazdığım zaman, size ya da bana verdiği zararları yeterince dile getirmiş olmuyorum. Sohaila Abdulali'nin tecavüzü atlatıp yaşamına devam etmekle ilgili kitabında, bir tür sestten bahseden bir pasaj vardır. "Hikâyeyi düzgün bir akışla, sakince, tonlamaları yerli yerinde ama gerçek bir duygu taşımadan aktarmanın bir yolu... Ne kadar çok ayrıntı paylaşırsak paylaşıalım, kimsenin duymak istemediği katlanılmaz olanları dışarıda bırakırız." Yürümekle ilgili kitabımda şöyle yazmıştım: "Kapalı kapıların dışında yaşamaya, özgür olmaya, mutluluk peşinde koşmaya aslında hakkım olmadığını, dünyanın sırf cinsiyetimden ötürü benden nefret eden ve bana zarar vermek isteyen yabancılarla dolu olduğunu, seksin ne kadar kolaylıkla şiddete dönüşebileceğini ve bunun özel değil de genel bir sorun olduğunu benden başka pek fazla kimsenin düşünmediğini anlamak, hayatımın en yıkıcı keşfiydi." Fakat bu paragraf da kafamın içindekileri tam olarak açıklamıyordu.

Tehlike fikri düşüncelerimi ezip geçiyordu. Durup dururken aklıma saldırı senaryoları geliyor, ben de bazen çarpışmadan galip çıktığımı, galibiyeti de genellikle aslında beceremediğim savaş sanatları hareketleri sayesinde kazandığımı hayal ederek başa çıkıyordum onlarla. Yani o dönemin en karanlık yılları boyunca, zihnime zorla ve davet edilmeden sızan, kaygıyla yüklü o hayali senaryolarda öldürülmemek için tekrar tekrar öldürüyordum. Lanete uğramak ve lanetlenmişliğin kontrolünü ele geçirmeye çalışmak gibi bir şeydi bu. Şunu fark etmiştim: Yırtıcıların size yapabileceği şeylerden biri, yırtıcı gibi düşünmenize yol açmaktı. Şiddet bizzat benim içime nüfuz etmişti.

Bütün bunlarla başa çıkmak için daha uçuk kaçık yollarım da

vardı. Güvende olma stratejilerine kafa yorarken koruyucu giysiler hayal ediyordum; zarar görmenizi engellemeye yetecek koruyucu giysiler düşünüyorsanız, zırh hayal edersiniz ve sonunda benim gibi metalden yapılma tam takım ortaçağ zırhı yığınıyla baş başa kalırsınız. Zırh konusu birkaç sene kafamı meşgul etti, müzelere gidip zırhlara baktım, haklarında kitaplar okudum, zırhın içinde olmayı kafamda canlandırdım, zırh denemeye heves ettim. Bu sürecin sonuna doğru bir arkadaşım New Yorklu sanatçı Alison Knowles'un stüdyo asistanı oldu. Knowles'un kocası Dick Higgins zengin bir ailedendi ve ailesi Massachusetts Worcester'daki Higgins Zırh Müzesi'ni kurmuştu. Ona mektup yazıp, zırh denemem için bir şeyler ayarlayabilir mi diye sordum, ricamı ıstıraptan doğan bir fanteziden ziyade, neşeli bir şey, bir zihin alıştırması, ilginç bir deney kisvesine sokmuştum.

Zırha hiç yaklaşmadım, zaten hayali bir çözümdü, pratik de değildi. Ne de olsa zırh dediğiniz şey sizinle birlikte hareket eden bir kafes değil midir? Fakat belki o kafesin içinde olmak beni bir şekilde özgürleştirirdi. Ya da belki zaten kafesin içindeydim de bu sayede hem özgürdüm hem de boğuluyordum. Hem o zamanlardaki hem de bugünlerdeki halimi düşününce bir zırhın sert, ayna gibi yansıtıcı ve koruyucu yüzeyi uygun bir imge gibi geliyor. Bütün bilincinizi o yüzeyi oluşturmaya, hazırcevap, tedbirli, saldırıya hazır ya da kaslarınızın kilitlenip zihninizin kapanacağı ölçüde gergin olmaya vakfedebilirsiniz. Kendi hassas derinliklerinizi, hayatın asıl önemli kısımlarının ne kadarının o yüzeyin ve yüzeylerin altında geçtiğini unutabilirsiniz. Zırh olmak yine de kolay bir şey. Öldürülmemek için sürekli ölüyoruz.

Saldırı olaylarını yeniden hatırladığımda ya da hayal ettiğimde, havaya yükselme görüntüleri de davetsizce zihnime üşüşürdü: Rüyalarımda sık sık uçtuğumu görürdüm ama o eksiksiz özgürlüğü istemiyordum, kimsenin uzanamayacağı bir yere yükseldiğimi

hayal ederdim sadece, artık o yükseklik peşimdeki adamın kafasından kaç metre yukarıdaysa oraya. Madem zarar verilemeyecek kadar sağlam bir vücudum, zırlı bir vücudum olamıyordu, o zaman dünyanın yüzeyinde hüküm süren çarpışmalara dahil olmayacak kadar uçucu ve etersi bir bedenim olamaz mıydı?

Bunu o kadar içtenlikle hayal ederdim ki, evimin önündeki sokak lambasının hizasına yükseldiğimi, orada ılık halesinin içinde süzülürken sadece yırtıcılardan değil, fizik kanunlarından ve insan bedenlerini yöneten kurallardan, hatta belki bir vücudu olup da dünyada yaşayan bir ölümlü olmanın getirdiği incinebilirliklerden ve bütün o korkularla nefretin ağırlığından da uzakta, güvende olduğumu hâlâ görüp hissedebiliyorum.

Kaybolma Numaraları

O nlu yaşlarımın sonuna doğru bir gece, bana masayı vermiş olan arkadaşım ve onun bir arkadaşıyla birlikte Polk Caddesi'nde yürüyorduk; caddenin aşağı kesiminde gece geç saatlere kadar açık olan barlar ve mağazalarla dolu eski, neşeli binaların parlak ışıkları, yerini, etrafa daha uzun gölgeler düşüren ve evden kaçmış çocukların kendilerini çocuk alan adamlara sattığı daha yüksek, daha kasvetli bina cephelerine bırakıyordu. Karanlıkta yürüyorduk, ben de zihnimi ele geçirmiş bir şarkının nakaratını mırıldanıyordum. Şarkının pekâlâ bana ait olabilirmiş gibi görünen bir gücü vardı, o yüzden belki o beni ele geçirmemişti de ben ona hükmediyordum, tıpkı bir tılsım gibi, yapabileceğim bir büyü gibi, dalga dalga içime yayılarak beni durdurulamaz bir şey haline getirebilecek bir yakıt gibi.

Velvet Underground'un kurucularından avangart müzisyen ve eski rock'çı John Cale'in "Mercenaries (Ready for War)" şarkısıydı bu. Radyoda duymuştum herhalde, çünkü plağı bende yoktu, hiç olmadı. Okuyacak olursanız şarkının sözleri askerlere karşı küçümsemeyle doludur, ama ritim ve şarkıyı söyleyen ses başka bir şey söylüyordu. Demiryolu rayları kınama yüklüydü, fakat esas güç o rayların üstünde gümbürdeyen trendeydi; şarkı iki zıt şeyi aynı anda istiyordu. Gök gürültüsü gibi gürleyen davulla bas gitarın ve "Savaşa hazır" nakaratını tekrar tekrar ulur gibi söyleyen

* Paralı Askerler (Savaşa Hazır) (ç.n.)

öfkeli erkek sesinin kudreti bir askerin gücüydü, bizzat bir savaş arzusu, esrime noktasına ulaşmış bir tetikte olma hali, meydan okumadan mamul bir zırttı. Ben savaş istemiyordum ama maddem bir ya da bir sürü savaş vardı, o savaşa hazır olmak istiyordum. Ya da savaşlara. “Asker bir delikanlı daha” diyordu şarkının nakaratının bir başka yeri.

Kendimi erkek olarak hayal etmezdim ama içime özgüven ve kendinden emin olma hali gibi yayılan bir gücün ayaklarımı yerden kestiği o anlarda kendimi kadın olarak da hayal etmezdim. Sağlam, yıkılmaz, durdurulmaz olmak istiyordum ve önümde böyle kadınlara dair örnekler yoktu. Fakat kendimi o ânın ve müziğin içinde kaybederdim; o zamanlar gözüme görüldüğü kadarıyla kendim olmak o gücün dışında kalmak ya da ona ulaşmamak, açık yüreklilik anlamında değil de zarar görmeye açık anlamında kırılgan olmak demekti. Bence bir sürü genç kız ve genç kadın, kısmen bir erkeğe sahip olmayı, kısmen de o erkeğin yerinde olmayı arzulamaktan kaynaklanan bu özlemi çekiyor. Bu güçle kaynaşmayı, gücün olduğu yerde bulunmayı, güçlü olmayı, benliğinde o güce bağlanmayı ya da vücudunu ona bir adak gibi, bir iletişim arayışı gibi sunmayı istiyor. Zırtın bizzat kendisi olmak istiyor, arkasındaki incinebilir şey değil.

On beş yaşındayken, Amerika Birleşik Devletleri’nde yeni yeni boy göstermeye başladığı sıralarda punk rock’a âşık olmuştum. Başkaldırı ve öfke yüklü sözleriyle, gümbürdeyip dörtünale koşan müzikleriyle punk rock benim hiddetime ve patlamaya hazır enerjime bir biçim ve ses kazandırmıştı. İlk başta, yani 1970’lerin sonlarına doğru sadece toplum dışı kalmışların müziğiymiş, katılımcıları da genellikle hırpani, idealist, yeni denemelere açık tiplerdi. Slam dans en başlarda insanların zararsızca birbirlerine çarpıp geri sekmesinden ibaretti. Sonra Güney Kaliforniyalı irikıyım erkeklerden oluşan grupların ortaya çıkıp hardcore’a ve thrash’e dönüş-

müş müziği ele geçirmesiyle ilk baştaki *nerd* tipler bir kenara itildi ve yerlerini boylu poslu, atletik tipler aldı, konser salonlarıyla gece kulüplerinin ön taraflarıysa yere sağlam basamadığınız takdirde sizi yere devirerek ezip geçecek sağlam yapılı genç adamların ve tek tük de yine bu türden kadının hâkimiyetindeki gladyatör arenalarına dönüştü. Yani gözüme ait olmadığım yerlerden bir diğeri gibi görünmeye başladı.

Ama bir süreliğine benim adıma, benimle ve benim aracılığımla konuşmuştu işte; onlu yaşlarımın sonlarına doğru bir gün sokakta John Cale'in en fazla punk etkisi altındaki albümünden o şarkıyı söyleyerek yürümüştüm. Sanki korkusuz ve güçlü olmakla kendim olmak arasında bir seçim yapma hakkım vardı da bu iki şeyin nerede kesişebileceğini gösteren bir haritam yoktu. Sonsuza dek birbirinin yanında uzayıp gidecek paralel çizgilere benziyorlardı.

Durduğun yer neresi? Nereye aitsin? Bunlar genellikle politik duruşunuzla ya da değerlerinizle ilgili sorulardır ama bazen soru kişiseldir: Ayaklarını basabileceğin bir zemin varmış gibi hissediyor musun? Varlığın kendi gözünde meşru mu, geri çekilmeye ya da saldırmaya mecbur kalmamana yetecek kadar meşru mu? Orada bulunmaya, iştirak etmeye, dünyada, odada, sohbette, tarihi kayıtlarda, karar verici organlarda yer almaya, ihtiyaçlara, arzulara, haklara sahip olmaya hakkın var mı? Başkalarına varlığını mazur göstermek, haklı çıkarmak ya da onlardan varlığın dolayısıyla özür dilemek zorunda kalıyor musun? Bastığın zeminin ayaklarının altından çekilivereceğinden, kapının yüzüne çarpılacağından korkuyor musun? Zaten mağlup olduğun ya da ortaya çıkarsan mağlup olacağını düşündüğün için bir hak talebinde bulunmaktan en başta vaz mı geçiyorsun? İsteklerini ya da ihtiyaçlarını kendi gözünde ya da başkalarının gözünde saldırganlık veya külfet olarak değerlendirilmeksizin dile getirebiliyor musun?

Savaşta bir asker gibi ne ilerlemek ne de geri çekilmek ne anlama geliyor? “Orası” üç aşağı beş yukarı kapladığın alandan fazlası değilken orada bulunmaya hakkın olduğunu hissetmek nasıl bir şey olur acaba? Kendine ait bir parça alanın olması ve bunun ta en derin düşüncelerinle duygularına dek tamamıyla sana ait olması ne anlama geliyor? Savaş zamanında yaşamamak, her an savaşa hazır olmamak ne anlama geliyor?

Bu sorulara verilecek cevapların bir kısmı toplumdaki konumunuzdan, şu bilindik ırk, cinsiyet, cinsel yönelim faktörlerinden ve işe karışan başka bir sürü şeyden kaynaklanır, bazılarıysa *özgüven* demenin kolaycılığa kaçmak olacağı bir nitelikten. Herhalde *görüş* ya da *inanç* daha iyi sözcükler olur. Kendine ve kendi haklarına inanç. Kendi yorumlarına ve kendi hakikatine, kendi tepkilerine ve ihtiyaçlarına inanç. Durduğu yerin sana ait olduğuna inanç. Önemli olduğuna inanç. Bunların hepsine sahip insanlar bence ender bulunuyor, üstelik de onlar diğerlerimizde olmayan bir berraklığa sahipler; kim olduklarını, nerede durduklarını, ne zaman ve nasıl tepki verileceğini, başkalarına neler borçlu olduklarını ve olmadıklarını biliyorlar. Geri çekilmeden ve saldırmadan, diğerlerimiz için mevcut olmayan bir yerde ikamet ediyorlar. Üstelik çok fazla alan işgal eden ve diğerlerinin alanlarını çalıveren aşırı özgüvenlilerin yaşadığı yer de değil burası.

Belki de ben her zaman cevaplardan çok sorularla yaşayacağım. Seninkiler neler? Nerede hoş karşılanıyor, kabul görüyorsun? Orada sana ne kadar yer var, sokakta, işinde, sohbette nerede yolun ya da sözün kesiliyor? Bütün çabalarımız kendi bölgemizi savunmak ya da yeni bölgeler ilhak etmek için verdiğimiz toprak savaşları olarak düşünülebilir; aramızdaki farklar da, başka şeylerin yanı sıra, konuşmak, iştirak etmek, gezip dolaşmak, yaratmak, tanımlamak ve kazanmak için bize ne kadar alan açıldığı ya da ne kadarından mahrum bırakıldığımıza dayanan farklar olarak anlaşılabilir.

Gençliğimde giriştiğim mücadelelerden biri, bir mıntıka olarak bedenimin benim mi yoksa bir başkasının mı, herhangi birinin mi, herkesin mi nüfuzu altında olduğuna ilişkindi, sınırlarını ben mi kontrol ediyordum, saldırgan istilalara maruz kalıyormuydu, idarem kendi ellerimde miydi? Tecavüz, bir erkeğin ve zımni olarak da erkeklerin uzamsal haklarının kadın vücudunun

içine dek uzandığının, kadının haklarının ve nüfuzunun bizzat kendisini meydana getiren alanı (yani vücudunu) bile kapsamadığının ifadesinden başka nedir? Sokaklardaki bütün o ağız kavgaları, erkeklerin üstümde egemenlik ilan etmelerinden, bağımlı bir devlet olduğumu ilan etmelerinden başka bir şey değildi. Bütün bunları, fark edilmez bir devlet, büzülen bir devlet, çıt çıkarmaz bir devlet haline gelerek atlatmaya çalışıyordum.

Öte yandan, yazarlık yaparak görünür olmaya, söyleyeceğim bir şey olduğunu iddia etmeye, kültürü oluşturan sohbete katılmayı hak etmeye, bir ses sahibi olmaya çabalıyordum, bu da başka bölgelerde başka rekabetler anlamına geliyordu. Bütün bunlar, sokaklardaki tehdit ve gözdağının beni korku ve gerilimden perişan ettiği yılların ardından gerçekleşti. Bir yandan da hem bir hayatım hem de bir aşk hayatım olması için uğraşıyordum, bu da ortaya çıkmak, çekici olmak, başkalarını çekici bulmak demekti. Bazen erkeklerden keyif alıyor, kendi vücudumdan, insan içinde geçirdiğim vakitten, görünüşümden keyif alıyordum. Ama savaş her şeyi daha karmaşık bir hale getiriyordu.

Sohbetler, kimin yer kaplayabileceğine, kimin sözü yarıda kesilerek ya da tacize uğrayarak sessizliğe, yani o hiç sözel alana sahip olmama durumuna itildiğine dair soruların doğduğu bir başka bölgedir. Sohbet en iyi haliyle bir sevinç vesilesi ve işbirliğine dayalı bir yapıdır, bir fikri, bir kavrayışı inşa etmek, deneyimleri paylaşmaktır; en kötü haliyle de bir toprak savaşıdır ki çoğu kadının bir şekilde dışarı itilmeye ya da en baştan içeri alınmamaya veya katılımında bulunacak vasıfta olmadıklarının varsayılmasına dair tecrübeleri vardır. İşte bu, eninde sonunda benim ele alacağım konulardan biri olacaktı.

Bazen sorun, bir vücudum olmasından, beni tehlikeye, potansiyel zararlara, aynı zamanda utanca, yetersizliklere, insanlarla bağ kurup onlara uyum sağlamanın zorluklarına açık hale getiren bir vücudum olmasından kaynaklanıyormuş gibi geliyordu bana; insanlarla bağ kurup onlara uyum sağlamak ne anlama geliyordu bilmiyordum gerçi: Bedenleri, hareketleri ve aidiyetleri konusunda özgüvenli olan insanların böyle hissettiklerini hayal ediyordum sadece. Benim cinsiyetimden bir vücuda sahip olmak o kadar büyük bir zayıflık ve utançtı ki hâlâ kafamın içinde çeşitli savunmalar tasarlarken, yirmilerimde hayalini kurduğum o zırhın farklı farklı versiyonlarını düşünürken yakalıyorum kendimi.

Vücudumun kusurlu olduğuna kaniydim. Uzun, ince, beyaz bir vücuttu, aslında bir bütün olarak kültürün kadın bedenini nasıl değerlendirip puanlandığı düşünülürse bu vücudun ideal olması gerekirdi. Fakat ben kendi vücudumu hatalar, kusurlar, kesin ve müstakbel utançlar silsilesi olarak görüyordum. Kadın bedeniyle ilgili kurallar katıydı, idealden fazla uzak değilseniz bile aranızdaki mesafeyi daima ölçebilirdiniz. Üstelik biçimsel kusurlarınızın üstesinden gelseniz dahi biyolojik gerçekler, bedensel işlevler ve sınırlar ideal kadın fikriyle daimi bir çelişki halindeydi; bir sürü ticari ürün, şaka ve pis gülüş de bunu size hatırlatmaktan hiç geri kalmazdı. Belki de mesele kadının hiç sona ermeyen bir ku-

surluluk halinde var olmasıdır ve buna galebe çalmanın tek yolu da, durumu tanımlayan terimleri reddetmektir.

Hiç kimse yeteri kadar güzel değildir, ayrıca herkes sizi yargılamakta özgürdür. Doris Lessing, *Tenimin Altında* başlıklı hatıratında, genç bir kadıken gittiği bir dansa orta yaşlı bir yabancıнын ona vücudunun neredeyse kusursuz olduğunu ama bir göğsünün bir santim aşağıda ya da yukarıda durduğunu söylediğini anlatır; göğüs aşağıda mıymış, yukarıda mı orasını hatırlamıyorum, hatırladığım tek şey bir yabancıнын genç bir kadının vücudunun kendi nüfuz alanına girdiğini düşünmesi ve kendisinin yargı dağıtma hakkıyla genç kadının buna tabi olma zorunluluğunu göstermek için muhtemelen tümüyle hayali olan bir kusuru dile getirmesi.

Erkekler bana ne yapmam gerektiğini, ne olmam gerektiğini söylemekten asla geri durmazdı. Bir deri bir kemik dolaştığım gençlik günlerimde bir gün İtalyan fırınlarının birinden aldığım bir hamur işini yiyerek North Beach'te yürüyordum ki orta yaşlı, şişman bir adam hamur işi yediğim için beni kınadı, çünkü kilo-ma dikkat etmem gerekirmiş. Erkekler bana gülümsememi, aletlerini emmemi söylerdi, eski bir arabam varken de gevşemiş akü kablolarını oynatıp sıkıştırmak için kaportayı açtığımda yanıma gelip nerenin tamir edilmesi gerektiğini açıklarlardı. Konuşanlar söylediklerinde daima yanılır, tamirattan anladığımı da hiçbir zaman fark etmezlerdi.

Sorun aslında bedenler değil, maruz bırakıldıkları amansız incelemeler. Sorun kadın olmak. Ya da erkeklere tabi bir kadın olmak. Bir zamanlar Katolik olan annemin kadın vücudunun işlevlerinden ve biçiminden duyduğu derin utanç bütün canlılığıyla bana da sirayet etmişti, babamın önce annemin anatomisini, sonra benimkini, bazen de yoldan geçen kadınların anatomilerini gayet soğuk tabirlerle eleştirme eğiliminin de duruma faydası dokunmuyordu. Bütün bunların bedenler konusunda takıntılı olan ve

o günlerde kadın güzelliğini titiz sınırlara, kesin beden ölçülerine göre değerlendiren, bize de bu ölçüleri tutturmanın ödülleri sınırsız, tutturamamanın cezalarının sonsuz olduğunu söyleyip nihayetinde aslında kimsenin karşılayamayacağı standartlar söz konusu olduğu için hepimizi yine de cezalandıran bir kültürün sıradışı değil alışıldık yönleri olmasının da öyle...

İşte böylece ben de pek çok genç kadının olduğu yerdeydim; albenisiz olduğumuz için küçük görülme ya da toptan reddedilmek ile çekici olduğumuz için tehditlere veya insanların garazına maruz kalmak arasında kendimize bir yer edinmeye, son derece ince olduğu için aslında belki de mevcut bile olmayan bir bölgedeki iki cezalandırma alanının arasında süzölmeye, arzu ettiğimiz insanlar tarafından arzulanmak ile arzu etmediklerimiz karşısında güvende olmak arasındaki imkânsız dengeyi bulmaya çalışıyorduk hepimiz.

Erkeklerin gönlünü hoş tutacak şekilde eğitilmiştik, bu da kendi gönlümüzü hoş tutmayı zorlaştırıyordu. Kendimizi arzulanabilir hale getirecek şekilde eğitilmiştik, fakat bu da beraberinde kendimizi ve arzularımızı reddetmemizi getiriyordu. Ben de kaçtım. Bedenim ıssız bir evdi. Her zaman evde değildim, sık sık başka yerlerde oluyordum. Gençken, kavanozdaki beyinlere dönüşmüş bilimkurgu insanların iyi bir şey olduğunu hayal ederdim, bana göre vücutlarımız varlığımızın pazarlık edilemez koşulları olan neşenin, dostluk bağlarının ve canlılığın vasıtası olmaktan ziyade içine hapsolup kaldığımız acıklı şeylerdi. Zayıf olmama şaşmamalı, kadınların zayıf oldukları için, mümkün olduğunca az yer kapladıkları, tamamen ortadan kaybolmanın eşiğinde oldukları için böyle övölmelerine şaşmamalı, bazılarımızın sırf yetersiz beslendiği için tıpkı topraklarından feragat eden ülkeler gibi, varlığı tamamen silinene kadar geri çekilen ordular gibi ortadan kaybolmasına şaşmamalı.

Bir vücudum vardı. Çok ufak tefek, değnek gibi bir çocuktum, içime kapanıktım ama kendi ilgi alanlarıma gelince faal sayılırdım, tepelerde dolaşır, ağaçlara tırmanırdım, sonra on üç yaşında birden on santim kadar boy attım ve etimin kemiklerime yetişmesi birkaç sene sürdü. Evden ayrıldığımda boyum bir yetmişti, kilomsa kırk beşin altındaydı. Sonra kilolar kademe kademe, yavaş yavaş geldi, evden uzakta olduğum o ilk senede beni kırk beşin üstüne taşıdı, otuzlarıma geldiğimdeyse artık hemen hemen ortalama kilodaydım. Fakat çok uzun bir süre olağandışı derecede zayıf kaldım, kaslarının üstünde çok az yağ olan genç kadınlar misali sıırım gibi de değildim, çünkü kilom gibi kaslarım da çok azdı.

İskeletim yüzeye yakındı. Leğen kemiklerim öyle dışarı çıkıktı ki insanlar bazen kot pantolonumun ön ceplerinde bir şeyler olduğunu sanırdı. O kemiklerin inci kabzalı tabancalar olduğunu hayal ederdim. Küvetin içinde yatarken suyu boşalttığımda içeri göçük karnımda bir havuzcuk oluşurdu. Kaburgalarım sayılıyor-du. Belim o kadar inceydi ki eşcinsel bir adam bir keresinde, senin üst gövden yok, eşekarısı ya da arı gibi sadece karnınla göğüs kafesin var, diye dalga geçmişti. Bunu söyleyen, arkadaşım David Dashiell'di, göğüs kafesi için *toraks* sözcüğünü kullanmıştı, arkadaş olabilmemizin sebebi de kısmen böyle atışabilmemizdi.

Daireye taşınmamdan kısa bir süre sonra ben "Ready for War" şarkısını söylerken bizimle birlikte yürüyen adamın çektiği bir fotoğraf var. Bayramlık kıyafetim olarak sürekli giydiğim 1940'lerden kalma bir döpiyesin içindeyim, daha doğrusu takımın kalem eteğini giymiş, üstüne ters olarak bir erkek yeleği geçirip kemerle bir tür sırtı açık bluza çevirmişim, ceket yok. Sırtım makineye dönük, dikdörtgen tirizli duvara yaslanmışım, başım yana bakıyor, hâlâ çocuksu görünen yüzümün üstüne düşen peçesiyle küçük bir şapka takmışım, sırtım çok zayıf ve henüz gelişimini tamamlam-

mamış görünüyor, dirseklere kadar çıkan siyah eldivenlerim var. Kendi gölgeme sığınmaya çalışıyorum.

Kıyafetim âdeta zarif olmaya, sofistike olmaya, yetişkin olmaya, dünyaya hazır olmaya ve karşımda benim için hazır bir dünya bulmaya yönelik bir girişimi temsil ediyor; gençliğin bütün heveslerini taşıyan bir portre... Duruşumda da kaçmaya, eriyip ortadan yok olmaya dönük bir çaba var sanki. Aynı anda hem ortaya çıkmaya hem de ortadan yok olmaya çalışıyorum. Ölümcül bir hastalığa yakalanmadığım takdirde bir daha asla içine sığamayacağıma kesin kanaat getirip de birilerine vermeden önce eteğin belini ölçmüştüm, elli bir santimdi.

O kadar zayıf olmak beni kırılğanlaştırıyor, yoruyor, enerjiyi kısıtlıyor, kolayca üşümeme yol açıyor, belki de daha açık bir hedef haline getiriyordu: Kanlı canlının tam zıddıydım, bütün o punk rock merakım da kırılğanlığımı dengeleyecek bir ruh damıtma çabasıydı kısmen ya da belki benim kırılğandı ama ruhum yırtıcıydı. Bazen düşünüyorum da, gençliğimde şehre kaçmamın sebebi belki de kendimi aksi istikamete yani taşraya ya da ıssız kırlara vurmanın o zamanlar sahip olmadığım bir fiziksel güç gerektirmesiydi. Çok uzun mesafeler yürüyebiliyor, saatlerce dans edebiliyordum fakat muhtemelen kan şekerimin düşmesinden kaynaklanan bitkinlik dalgalarına kapılıp uyanık kalmakta zorlandığım oluyor, aniden ayağa kalkarsam başım dönüyor ve genellikle de yorgun geziyordum.

Zayıflık bir erdem olarak, disiplinli ve kendine hâkim olmanın bir sonucu olarak görülür, bu yüzden de genellikle güçlü karakterin bir göstergesi kabul edilip alkışlanır. Oysa genellikle sadece genetik piyangoğunun ya da etinizin kemiklerinize yetişmesinden önceki gençlik döneminizin bir göstergesidir. İmrendiği şeyi hastalıklı ve nahoş gösterme hevesindeki kimileri, zayıflığının anoreksi ya da bulimiadan kaynaklandığı konusunda ısrarcıydı.

(Bir de toplama kampı kurbanlarıyla ilgili seneler boyunca süren şakalar, vücudum bizzat bir felaket bölgesiymiş gibi beni kıtlık kurbanlarıyla karşılaştırmalar vardı tabii.)

Zayıflıkta, sert bir vücutta, etin yumuşaklığındansa kemiğin katılığına yakın olmakta bir haşinlik vardır. Sanki yaşamın pis, vıcık vıcık, sızıntılı taraflarından uzaklaşmışsınızdır da, etrafa dışarıdan, ölümcüllüğü ve şekil verilebilir yumuşaklığı daha az bir yerden bakıyorsunuzdur. Sanki ölümlülüğü ve tensel zevkleri hor görüyorsunuzdur. Zayıflık, insan içine çıkmanın kınanamayacak ölçüde sert bir yoldur. Yani zayıflık, yumuşaklığınızdan ötürü kınanmaya karşı gerçek bir zırh görevi görür. Yumuşaklık hem gevşek ve tombul bir ten, hem de disiplinsiz olmaktan, yiyip içmekten ve yer işgal etmekten kaynaklanan ahlaki zafiyet demektir.

Sağlıklı oldukları takdirde kadınların vücudu, hiç değilse bazı yerleri genellikle yumuşaktır. Yumuşaklık ahlaki zayıflıkla bir tutuluyorsa ve erdem de vücuttaki düşük yağ oranının getirdiği yüzeydeki sertlikse, o zaman bu salt kadın olmanın beraberinde getirdiği kusurlardan bir diğeridir. İnsanların kurtulmak için kendilerini açlığa mahkûm ettiği bir kusur. Roxane Gay, *Hunger* [Açlık] kitabında şöyle yazmış: “Yer işgal etmemeliyiz. Görülmeli ama duyulmamalıyız, görülürsek de erkeklerin gözüne hoş gelmeliyiz... Çoğu kadın bunu, yani kaybolmamız gerektiğini bilir ama bizden beklenene boyun eğme dürtüsüne karşı koyabilmemiz için bunun yüksek sesle, tekrar tekrar söylenmesi gerekiyor.”

Açlık var olduğunuz için özür dilemenizin ya da yokluğa doğru kaymanızın bir yoludur belki fakat ben zayıf olmak için uğraşmıyordum. Zaten oradaydım ve yemek yiyordum ama yiyecek esas açlığını çektiğim şeylerden biri değildi. Sevgiye açtım ben ama sevgi öyle tuhaf, öyle yabancı ve dehşet verici bir kavramdı ki ona dolaylı yollardan yaklaşıyor, onu örtmecelerle tarif ediyor, bazı biçimlerinden koşarak kaçıyor, diğerlerini de tanıyıp ayırt etmeyi

başaramıyordum. Öykülere, kitaplara, müziğe, güce ve gerçekten benim olan bir hayata açtım, bir şey olmaya, kendimi inşa etmeye, yeniyetmeliğimde bulunduğum yerle arama mümkün olduğunca mesafe koymaya, kendimi daha iyi hissetmemi sağlayacak bir yere varana dek yola devam etmeye açtım.

Daha sonra yirmili yaşlarımdayken görüştüğüm benden yaşça büyük bir adam, “Bebeğim, sen hareket halindesin,” demişti, ben de hiç düşünmeden sivri cevaplar verdiğim o yaşta gayet doğru bir biçimde, “Sen de park halindesin,” diye yapıştırmıştım. Hareket halindeydim, varlığımı başardıklarım ile tekrar ele geçirmek, daha iyi bir yere varana dek yola devam etmek istiyordum (vardığımdaysa bu alışkanlık artık yavaşlayamayacağım kadar içime işlemişti), bir şey yapmak, olduğum şey olmayı bırakıp başka bir şeye dönmek, üstüme yığılmış bütün talepleri karşılamak ve elbette öncelikle ya da benimkilerin yerine başkalarının ihtiyaçlarını görmek istiyordum. Yaratıcı ve entelektüel bir yaşam gerçek bir sevinç vadediyordu fakat aynı zamanda hayatın bütün diğer alanlarından çekildiğiniz anlamına geliyordu. Son kalesine çekilmiş bir ordu gibiydim, benim için bu son kale zihnimdi.

Fiziksel küçülmenin muadilleri yaşam tarzımızda, hareketlerimizde, davranışlarımızda, konuşmalarımızda ya da konuşmaktan imtina etmelerimizde de mevcuttur. Lacy M. Johnson her hareketinin kontrol altında olduğu bir ilişkiyi anlatır, öyle ki sevgilisini terk etmesinin ardından adam tecavüz ettikten sonra onu öldürmek üzere ses yalıtımlı bir oda inşa etmiş, Lacy tecavüzünün ardından öldürülmeden odadan kaçmayı başarmış. “Onu kışkırtmayacak, kızdırmayacak biçimde küçülüp ufacık kalmaya çalıştım, kendimi onun zevkine göre eğip bükmeye çalıştım, böylece yaptığım, söylediğim, düşündüğüm her şey hoşuna gidecekti. Bir şey fark etmedi, çünkü ne yaparsam yapayım asla yeterli gelmiyordu. Yine de aynı şekilde devam ettim, sonunda benden, bir zamanlar

olduğum insandan geriye hemen hemen hiçbir şey kalmadı. Ve dönüştüğüm o insan kendi başına bir kişi sayılmazdı, sadece onun en çok hoşuna giden halimdi.”

En gaddarca geleneksel biçimiyle kadınlık sürekli bir ortadan kaybolma numarasıdır, erkeklere daha fazla yer açmak için silinmek, sessiz kalmaktır, erkeğin olduğu yerde varlığınız saldırganlık, yokluğunuz zarif bir itaat kabul edilir. Farklı farklı biçimlerde kültürün içine işlemiş bir şeydir bu. Bankaların ve kredi kartı şirketlerinin güvenlik sorularına cevap olarak genellikle annenizin evlenmeden önceki soyadı istenir, çünkü o isminin bir sır olduğu, silindiği, kocasının ismini aldığı anda kaybolup gittiği varsayılır. Kadınların isimlerinden vazgeçmesi artık genel bir durum değil ama evli oldukları takdirde bu isimleri çocuklarına vermeleri hâlâ ender görülüyor. Kadınların ortadan kaybolduğu ya da baştan beri hiç ortaya çıkmadığı durumlardan biri de bu işte.

O kadar çok şey o kadar noksandı ki noksanlıkları nadiren fark ediliyordu; eksiklikler mevcut düzenin ve işlerin başka türlü olabileceği ihtimalinin içine işlemişti. Hayatım boyunca, bu eksikliklerin bir sürü listesi hazırlandı; gelecek günlerde tanıyacağımız sesleri, varsayımları, konumları şu anda hâlâ algılayamıyoruz. Genellikle “susturulmuş” diyoruz, oysa bu ifade birinin konuşma girişiminde bulunduğunu varsayıyor; “ortadan kayboldu” diyoruz, bu da söz konusu kişinin, mekânın ya da nesnenin önce ortaya çıktığını varsayıyor. Ama hiçbir zaman mırıldanılmamış, asla ortaya çıkmamış, çıkıp gitmeye zorlanmaktan ziyade içeri girmesine daha baştan izin verilmemiş o kadar çok şey var ki. Ortaya çıkmış, konuşmuş ama kimsenin ne gördüğü ne duyduğu insanlar da var tabii; bunlar sessiz kalmadılar, görünmez de değillerdi fakat söyledikleri kulak ardı edildi, varlıklarına kimse dikkat etmedi.

Gençliğimde insanlardan her zaman insanoğlu olarak bahsedilirdi, insanoğlu da tek bir erkek olarak tanımlanabilirdi; özgür-

lükçü hareketlere mensup erkekler bile (Martin Luther King Jr., James Baldwin) bu dili kullanıyordu, çünkü kadınların yokluğu zihinlerimizde o kadar yoktu ki durumun başka türlü olması gerektiğini söylemek şöyle dursun, başka türlü olabileceğini söyleyenlerin sayısı bile pek azdı. 1950'ler *The Family of Man* [İnsanlık Ailesi]* ve *LIFE's Picture History of Western Man* [LIFE Batılı İnsanın Resimli Tarihi] gibi kitapları; 1960'lar kadını evrim tarihinden neredeyse silen *Man the Hunter* [Avcı Erkek] isimli bir konferansla kitabını beraberinde getirdi; 1970'lerde BBC bizlere *The Ascent of Man* [İnsanın Yükselişi] adlı uzun bir belgesel dizisi sundu. *Oxford English Dictionary*'nin mevcut çevrimiçi versiyonunda şöyle yazıyor: "Yirminci asra dek, esas olarak erkekleri kastetse de *man* sözcüğünün zımnen kadınları da kapsadığı kabul edilirdi. Günümüzde genel görüş sözcüğün kadınları dışladığı yönünde."

Bunun sahici sonuçları oldu. Bu sonuçlar saymakla bitmez ama akla hemen gelen birkaç tanesi şöyle: Kalp krizi erkekleri nasıl etkilediğine göre tarif ediliyor, dolayısıyla kadınlardaki belirtilerin fark ve tedavi edilme ihtimali düşüyordu, bu yüzden pek çok kadın öldü. Kaza deney mankenleri erkek vücudu örnek alınarak yapılıyor, yani araç güvenlik tasarımları erkeğin hayatta kalmasını gözetiyordu, bu sebeple kadınların ölüm oranı daha yüksekti. 1971 tarihli Stanford Hapishane Deneyi, seçkin bir üniversitedeki genç erkeklerin davranışlarının bütün insanlığı temsil edecek şekilde genelleştirilebileceğini varsaymıştı; William Golding'ın küçük yaştaki bir grup Britanyalı erkek öğrenciyi konu alan 1954 tarihli romanı *Sineklerin Tanrısı* da insanların nasıl davranabileceğine sık sık örnek gösteriliyordu. Erkekler herkes demekse, o zaman kadınlar hiç kimseydi.

Gençliğimde, güç sahibi olan ve haberlere çıkan hemen he-

* Bu kitabın ve aşağıdaki kitapların adında geçen "man" sözcüğü İngilizcede geniş anlamıyla "insan"ı ifade etse de, dar anlamıyla "erkek" anlamına gelir. (ed.n.)

men herkes erkekti; profesyonel spor, televizyonda gösterilen spor, erkek sporları anlamına gelirdi ve bir sürü gazetede aile yaşamı, giyim kuşam ve alışveriş konulu kadın sayfaları olurdu, bu da diğer her şeyin (haber sayfalarının, spor sayfalarının, ekonomi sayfalarının) erkeklere ait olduğunu ima ediyordu. Kamusal yaşam erkekler içindi, kadınlar özel yaşama hapsedilmişti ve bir erkeğin karısını dövmesi özel hayata ait bir şey kabul edilirdi, oysa kanunen suçtu, suçlar da kamunun ve yasaların kapsamına giriyordu aslında. Radikal feministliği kısmen, cinayete varacak derecede şiddet eğilimli bir adamla erken yaşta yaptığı evlilik sonucunda şekillenmiş olan Andrea Dworkin şöyle demiş: “Görünmez ve gerçekdışı olmanın saf, insanı tüketen deliliğini; her yumruğun beni daha görünmez, daha gerçekdışı hale getirmesini hayatımın en büyük çaresizliği olarak hatırlıyorum.”

Çeşitli yerlere kadınların değil, erkeklerin (genellikle de beyaz erkeklerin) isimlerinin verilmesi o kadar sıradandır ki 2015 yılında böyle yerleri kadın adlarıyla yeniden isimlendirmeye dönük bir harita yapana dek durumu fark etmemiştim. Bir insanın adıyla anılan hemen hemen her şeyin (dağların, nehirlerin, kasabaların, köprülerin, binaların, eyaletlerin, parkların) ismini erkeklerden aldığı bir ülkede yaşadığımı işte o zaman anladım. Hemen hemen bütün heykeller de erkek heykeliydi. Kadınlar temsili figürlerdi (özgürlük ve adalet), gerçek insanlar değil. Kadın isimleri taşıyan yerlerle ve kadın heykelleriyle dolu bir manzara, bana ve diğer kızlara ta derinlerine işleyen bir cesaret verebilirdi. Oysa kadın isimleri görünürde yoktu ve bu noksanlıkların hayal gücümüzdeki yerleri de noksandı. Bizden hiçliğe karışacakmış gibi zayıf olmamızın beklenmesine şaşmamalı.

Başka yükler de taşıyordum. Umudumu ve olabilirlik hislerimi baskı altında tutan bir korku, büyük bir ağırlıkla göğsüme çöken kötü bir şey olacak beklentisi vardı içimde (zaman zaman hâlâ da oluyor), sanki kalbim kurşunla kaplıydı, sanki güçlü yerçekimiyle her adımı zorlu bir çabaya, uzuvları havaya kaldırmayı meşakkatli bir işe ve insan içine karışmayı bitkinlik verici bir olaya dönüştüren bir gezegendeydim.

Aslında gelecek denemeyecek, ileri doğru giden yollardan mahrum bir gelecek vizyonundan kaynaklanan, şimdiki zamana ait bir duyguydu bu; korkunç şeylerin daima korkunç olarak kalacağına, *şimdinin* sonsuza dek devam eden dümdüz, özelliksiz, hiçbir ormanın canlandırmadığı, üstünde hiçbir dağın yükselmediği, sizi dışarı davet edecek kapılardan mahrum bir ova olduğu inancından, kötü bir şeyler olacağı beklentisiyle her nasılsa bir arada bulunan hiçbir şeyin değişmeyeceği beklentisinden, neşe getiren şeylere güvenilemeyeceği ve korkulan şeyin pusuda beklediği düşüncesinden kaynaklanan bir duygu. Bu hissin yerçekimi olduğu gibi bir coğrafyası da var, çöküntü dediğimiz o alçak yer yani. Durumun gerçek bir değerlendirmesine ve mantığa dayanıyordu sanki bütün bunlar ama aslında hava gibiydi, bulutlar gibi dağılır, sonra yine bulutlar gibi toplanırdı.

Daha sonraları umut hakkında bir şeyler yazdıysam, gayet iyi tanıdığım o alçak yerlerden kendimi kurtarmak için kullandığım

mantık merdivenlerini ve anlatıları başkalarının da kullanımına sunmak için yaptım bunu.

Çocukluğumdan beri, doğru cevapların verilememesinin bazen ölüme kadar varan cezalara yol açtığı soru-cevap oyunları hayal ederim, iyice küçük yaşlarda seyrettiğim bilgi yarışmalarının yanı sıra okulda ya da akşam yemeği masasında bir hata yapınca maruz kalınan alayların da bu hayalleri biçimlendirdiğini düşünüyorum. Hani şu sokaktaki çizgilere basmadan yürümeye dayalı çocuk oyununun farklı versiyonlarındaymışım gibi kendime hep sınavlar uygular, kendi kendime yarışmalara girerdim (otobüs gelmeden mavi bir araba görürsem, oraya varmadan önümden bir kuş uçarsa, yaya geçidinin ortasına yolun diğer tarafındaki kala-balığın en önündeki kişiden daha önce varırsam vb.). Alakasız sonuçların belirleyicisi olacak bir yığın hayali parametre koyardım. Kuşun uçuşu, nefesimi bırakmak zorunda kalmadan köprünün karşı tarafına geçebilmem kaygılı bir refleks, bir kafayı dağıtma vesilesi, belki bazen de içimi rahatlatan bir şeydi.

Bilgi yarışmalarında insanlar genellikle pek bilinmeyen şeyleri bildikleri ya da doğru şıkkı seçtikleri için ödüllendirilir, öte yandan başarısız olanlar da uzaklardaki bir sürgünün karanlığına yollanır. Bunun bir kâbusa dönüşmesi içinse, mesela anne babanızın sert ve keyfi cezalarının ya da akranlarınızın alaycılıklarının yahut haberlerdeki şiddet olaylarının, doğru cevabı verince o güvenli ve ödüle layık noktaya ulaşmanızı sağlayan bilgi peşindeki koşturmacalarla bağlantılı olduğunu hayal etmeniz yeter de artar bile.

Zihnimde bütün bunların Çin imparatorlarıyla bir ilgisi vardı sanki, belki eskiden Çin'de çok kapsamlı ezberler gerektiren devlet memurluğu sınavlarıyla ilgili hikâyelerden ötürü. Sincap gibi sürekli bilgi biriktirmemin sebeplerinden biri sanırım bu cehennemî sorgular yüzünden kapıldığım endişeler ve de zırh parçalarının isimlerini, sözcüklerin etimolojisini, Güller Savaşı'nda

savaşan tarafları, kutsal hac yolculuklarının güzergâhlarını, hangi kuğuların dilsiz, hangilerinin siyah olduğunu ve *eohippus* sözcüğünün günümüzdeki atların küçücük boyutlu atası olan at anlamına geldiğini bilerseniz (çocukluğumdan beri hiç kullanmadan yanımda taşıdığım işe yaramaz bir bilgi muskası) bu bilgilerin sizi sürekli cezalar yağdıran, sağı solu belli olmayan bir evrenden koruyabilmesi ihtimaliydi.

Belki gerçekten öyledir, bütün bu bilgiler sizi düşmanlarınızı sizden uzak tutarak değil de başka bir biçimde, kalıpları ve anlamları tanımanızı, eklektik ilgi alanlarınızı paylaşan arkadaşlarla tanışmanızı ya da merakınız ve bu merakın bulup çıkardıkları sayesinde arkadaşlar edinmenizi sağlayarak koruyordur. Ne de olsa Alaaddin doğru sözcüğü söyleyerek mağaranın kapısını açar. Ayrıca bazen fikirler, cümleler ve olgular da bizzat arkadaşlarınız olur.

Okuyor, hayaller kuruyor, büyük bir hevesle şehrin dört bir yanını geziyordum; bunun bir sebebi, şehirde gezinmenin düşüncelerimin arasında gezinmenin de bir yolu olmasıydı. Düşüncelerim firariydi, beni sohbetlerin, yemeklerin, derslerin, işin, oyunların, dansların, partilerin ortasında alıp alıp kaçırıyorlardı. Bütün bunlar aslında bulunmak istediğim yerlerdi, düşünmek, kafa yormak, irdelemek, tasarlamak, umutlanmak, bağlantıları takip etmek, yeni fikirleri birbirine kaynaştırmak istiyordum ama düşüncelerim beni kaptıkları gibi içinde bulunduğum ortamdan uzaklaştırıyordu. Sohbetler sırasında ortadan kayboluyordum, kimi zaman sıkıldığım için oluyordu bu fakat birinin gayet ilginç bir şey söylemesi sonucunda zihnimin sunulan fikrin peşinden koşması ve söylenen diğer şeylerin ucunu kaçırmaması da aynı derecede sık rastlanan bir durumdu. Yıllar boyunca uzun uzun düşüncelere dalarak yaşadım, düşüncelerim pek kesintiye uğramadan günler geçirdiğim oldu. Yalnızlığın lütuflarından biri.

Rüyalarımda tekrar tekrar uçtuğumu görürdüm. 1987’de gör-

düğüm bir rüyamda, demiryolu raylarının üstünde saldırgan bir adamdan kaçıyordum, sonra metamorfoz geçirebileceğimi hatırlayıp kanatları güve kanadı gibi toz kaplı bir baykuşa dönüştüm. Adam atılıp ayaklarımı yakalayınca alçalıp suyun üstünden uçtum, adamı suların içinde sürükleyip böylece elinden kurtulabileceğimi umuyordum. Fakat rüyalarım genellikle şiddet içeren rüyalar olmazdı, sadece yalnız, her şeyin yukarısında, bir başıma ve özgür olduğumu gördüğüm rüyalardı. Belki depresyonun ve beklentilerin ağırlığından kurtulmanın özgürlüğüydü bu. Bedenin ağırlığından. Nefretin ağırlığından.

Kanat açıp üstünde süzüldüğüm o yerlerin güzelliği hâlâ benimle. Uyanık halimde olduğu gibi tüm rüyalarımda yine bir mekân sevgisi vardı, mekânların duyguların cisme bürünmüş hali, birer çapa, bir tür yoldaş, hatta birer hami ya da ebeveyn olduğu yolunda bir his doğuyordu içinde. Bir keresinde Pasifik'teyken kendi kendime *annem hariç her şey benim annem* diye düşünmüş ve okyanusun bana kuvvet veren, istikrar ve avuntu sağlayan bir anne olduğunu fark etmiştim. Uzun yıllar sonra küçük bir sandalda kürek çekmeye başladığımda, sulara açıldığım zaman erkeklerin ve köpeklerin ulaşamayacağı bir yerde olduğumu fark ettim. Suyun güzelliklerinin yanı sıra bu da her şeyi dinginleştiriyor, hül-yalı bir hale getiriyor, küreklerimin toplam beş metrelik uzunluğu âdeta kanatlara dönüşüyordu.

Ama bundan uzun bir süre önce uçuyordum ben. Zihnimin mantıklı tarafı rüyamda bile bunun nasıl mümkün olabileceği sorusuyla boğuşuyor, mümkün olmasından endişeleniyordu. Bir rüyada dünyanın manyetik alanlarına uyum sağlamayı öğrenmiş-tim, bir diğerinde stratejimi bir yerde okuduğum, büyük dansçı Nijinski'nin havada yerçekiminin izin verdiğinden bir an daha uzun süre asılı kalmış gibi görüldüğünü anlatan bir cümleye göre belirlemiştim ve ben de bir tiyatrodaki o kadar süreyle havada süzül-

müştüm. Havaya yükselmenin normal olduğu bir dünyadaydım ama sınırları aşmaya ve daha yükseklerle çıkmaya çalışıyordum. Stratosferin üst tabakalarının soğğunun tadına bakıyor ya da yemyeşil manzaraların üstünde süzölüp gidiyordum.

Bazen de sırf uçabileceğimi kanıtlamak için uçuyordum. Şair John Keats'ın kız arkadaşıydım ve ona böğürtlen çalıları arasında uçabileceğimi gösteriyordum. Böğürtlenler sokak lambası iriliğindedeydi, bu da benim, bizim, ötücü kuşlarla aynı ebatta olduğumuzu akla getiriyordu. Başka zamanlarda şehrin çatılarının üstünde uçuyordum, manzara baş döndürücüydü, aşağıda uçsuz bucaksız bir boşluk olması hissi de öyle. Berrak göllerde yüzdüğünüzde onca suyun altınızda olmasının uyandırdığı hisler gibi. Yalnızlığın güzel, engin tarafı.

Bu uçmaların ne anlama geldiğini merak ederdim. Bazen rüyaların sabırsızlığı gibi görünürdü, aradaki boşluğu doldurmaya gerek kalmadan buradan şuraya bir sıçrayış. Bazen kaçıştı. Bazen yetenekti ve yeteneklerin bazen sebep olduğu gibi beni başkalarından ayırıyordu, genellikle de gerçek anlamda, çünkü tek başıma uçmaya, uçabilen tek kişi olmaya meyilliydim, gerçi bazen nasıl uçulacağını başkalarına da öğretiyor veya onları da yanımda taşıyordum.

Sıradan dünyaya ait olmama ve ona bağlı olmama deneyimiydi bu. Bazen yazmakla, yazar olmakla ilgili olabileceğini düşünürdüm, şimdiyse uçmayı neden okumakla, okumayı öğrendiğimden beri uyanık geçirdiğim saatlerin onca büyük kısmını işgal eden o daimi ve kronik faaliyetle, bir kitabın, bir hikâyenin içinde, kendiminkinin değil de başkalarının hayatında, kendi vücudumun ve hayatımın, kendi zamanımın ve mekânımın kısıtlamalarına tabi olmaksızın onların icat ettikleri dünyaların içinde olmakla bir tutmadım acaba diye merak ediyorum.

Uçabiliyordum ama şimdi diyorum ki belki esas sorun tekrar dünyaya inebilmektir.

Geceleri Özgürce

2011 yılında bir gün, on yedi yaşındayken birlikte üniversiteye devam ettiğim, sonrasında da birkaç sene bağlantımı koparmadığım birinden Facebook'ta arkadaşlık isteği aldım. Belki kişiliği, belki de benim ona atfettiğim kişilik nedeniyle ya da belki hakkında bilmediğim şeylerin boşluğunu kendi ihtiyaç duyduklarımla doldurduğumdan, güvenilebileceğim ve konuşabileceğim biri olarak değer verdiğim bir insandı. Arkadaşlık isteğini hevesle kabul ettim, görüşmediğimiz yılların ona neler getirdiğini ve arkadaşımın nasıl birine dönüştüğünü merak ediyordum. Bana siyasi görüşlerimin berbat olduğunu, fakat ona yazdığım bazı mektupların kopyalarını bana yollamak istediğini söyleyerek cevap verdi. Muhafazakâr olduğunu öğrenmemin ardından, gençliğinde egzotik ya da gizemli görünmesine sebep olan şeyler birden açıklığa kavuştu. Hakkında daha fazla şey öğrenmedim ama ondan kendi hakkımda daha fazla şey öğrendim.

Birkaç hafta sonra posta yarığından kahverengi, büyük bir zarf düştü. O yeniyetmeyle doğrudan yüz yüze gelme konusunda biraz huzursuzdum, o yüzden zarfı açmak için birkaç yıl bekledim. Çizgili, sarı renkli defter yapraklarına artık bana ait olmayan küçük, düzgün bir el yazısıyla yazılmış mektupların fotokopilerinde, nasıl konuşacağını bilmeyen bir insanla karşılaştım. Bununla birkaç şeyi birden kastediyorum. Sevecen olmayı bilirdim aslında ama orada tanıştığım genç yazar yürekten gelen

bir sesle konuşmayı bilmiyordu. Aynı zamanda alıntılardan, kinayelerden, yabancı dillere ait tabirlerden, dolambaçlı laflardan, alaycılık ve yapmacıklıktan, kaçınanlık ve kafa karışıklığından oluşan bir kargaşa halindeydi. Lisanı kullanmak için gösterdiği üstün gayretle o kadar meşguldü ki sonunda pek bir şey söylemiyor ya da önemsiz meselelerle uğraşıp duran cümlelerde esas olaylardan şöyle bir bahsedip geçiyordu. Bir sürü sözcük, tabir, sözdizimi, üslup biriktirmişti ve enstrüman çalmayı öğrenmenin ilk aşamalarındaki biri gibi tangır tungur seslerle hepsini deniyordu. Farklı farklı seslerle konuşuyordu çünkü henüz hangi sesin kendisine ait olduğunu bilmiyordu ya da belki henüz kendine öyle bir ses oluşturmamıştı.

Onca laf kalabalığının arasında sarsıcı bir pasaj vardı. Daireme taşınmamın üstünden henüz bir yıl bile geçmemişken benden küçük erkek kardeşimin on sekizinci yaş günü için düzenlediğim doğum günü partisini anlatmışım. Bir sürü insanın üstüne başına bol miktarda çikolatalı pasta kreması bulaşmış, müzik setinin üstünde talk pudrası, küvette şampanyayla sıırıslam olmuş havlular vardı, diye belirtmişim gururla. Daha sonra mektup, yazmayı denediğim makalelerin listesiyle devam ediyordu, gerçi herhangi bir yazımın yayınlanmasına henüz birkaç yıl vardı.

Kendim için yazmaya çalıştığım “uzun bir makale”den bahsetmişim: “Geceleri tek başıma uzun yürüyüşler yapma tutkumu, bunun tehlikelerini (artık vazgeçtim, birkaç hafta önce az daha saldırıya uğrayacaktım çünkü) ve yaşadıklarımın feminizme yaklaşımımı nasıl etkilediğini, insanın fiziksel özgürlüğü bu kadar ciddi bir tehdit altındayken son yıllarda kaydedilen gelişmelerin ne kıymeti olduğunu anlattığım bir makale. Çoğu şehirli kadın savaş bölgesindeymiş gibi yaşıyor biliyorsun... Her iki durum için de ödenecek bedeller var – bir buçuk sene tehlikeyle iç içe yaşamak zihnimi bulandırdı doğrusu. Bu makale devasa bir düzyazı

şiiir, bizzat gecenin tabiatına dair bir inceleme (ya da hiç değışle ona yazılmış bir methiye) olacak.”

O makale hiç yazılıp bitmedi ama sonrasında karanlığı öven yazılar yazdım sık sık, bazen de iynin aydınlık ve beyaz, kötü-nünse siyah ve karanlık olduğu, üstü kapalı ırkçılık barındıran metaforları tersine çevirmeye çalıştım, sonunda da *Karanlıktaki Umut* adında bir kitap yazdım. Bu mektuptan seneler sonra, çölde geçirdiğim zamanlar bana gündüzün yakıcı sıcağı ve aydınlığından kurtuluş getiren gölgeleri, alacakaranlığı ve geceyi sevmeyi öğretti. Toplumsal cinsiyet ve gece hakkında bir şeyler yazmaya yönelik o iddialı fikrimden dört sene sonra ilk defa olarak kadına karşı şiddetle, kamusal alanlara erişimimizi köstekleyip kısıtlayan şeylerle, dolaşım özgürlüğüyle, her alanda eşitlikle ilgili yazdım, sonra da bu konularda tekrar tekrar yazmayı sürdürdüm.

Neredeyse yirmi yıl sonra yürümekle ilgili kitabımı yazdığım da Sylvia Plath’ı alıntılamıştım. Plath on dokuz yaşındayken şunları söylemişti: “Kadın doğmak hayatımın korkunç trajedisidir. Evet, yol işçileriyle, denizcilerle ve askerlerle, bar müdavimleriyle içli dışlı olmaya, bir sahnenin parçası olmaya, isimsiz kalmaya, dinlemeye, kaydetmeye yönelik yakıcı arzum; kız olduğum, her zaman saldırı ve şiddet tehdidi altındaki bir kadın olduğum gerçeğiyle yerle bir oluyor. Erkeklerle ve yaşamlarına yönelik yakıcı ilgim genellikle onları baştan çıkarma arzusu ya da yakınlaşma daveti olarak yanlış anlaşılıyor. Evet, ah Tanrım, herkesle olabildiğince derin sohbetler etmek istiyorum. Açık arazide uyuyabilmek, batıya doğru yolculuğa çıkabilmek, geceleri özgürce yürüyebilmek istiyorum.” Kitaba aldıktan uzun bir süre sonra bu pasajı okuduğumda, eskiden dedikleri gibi şehrin özgürlüğü, tepelerin, gecenin özgürlüğü onun olsaydı Plath’ın nasıl biri olabileceğini merak ettim ve otuz yaşında mutfağında intihar etmesinin kısmen kadınların evle ilgili alanlara ve tanımlara hapsedilmesinden kaynaklanmış olması gerektiğini düşündüm.

Çocuklar gündüz yaratığıdır. Yetişkinliğe yeni adım atmış biri için gece yaşamı, şehvetin ve cinselliğin yeni dünyasıyla, dolaşma ve keşiflerde bulunma özgürlüğüyle hemen hemen eş anlamlıydı. Güneş battığında kuralların biraz gevşediği hissi bakıydı. Gece hayatı. Gece kulüpleri. Kâbuslar. Patti Smith'in ilk hiti "Because the Night" henüz birkaç yıl önce çıkmıştı, bize gecenin sevgililere ve aşka ait olduğunu söylüyordu. Sevişmek genellikle loş ışıktayla da karanlıkta yapılan bir şeydir; karanlık –yani duyuların en mantıklısı olan görme duyusunun yokluğu, diğer duyuların harekete geçmesi, yüzünü güneşten öteye dönüp galaksiye baktığında dünyanın büründüğü dünya dışı hava– ise başlı başına erotik bir kucaklama olabilir.

Bohem teyzem on sekiz yaşlarımda bana Djuna Barnes'ın *Geceyi Anlat Bana* kitabını vermişti. O kısa romanın sözcüklerle yaptığı şeylere, acı çekmekle ve kayıp duygusuyla ilgili romantik savurganlığına âşık olmuştum. Kitap şimdi genellikle bir lezbiyen romanı olarak hatırlanıyor. Çoğunlukla Paris'te geçen öykünün iskeletini Nora Flood'ın havai Robin Vote'a duyduğu aşk oluşturuyor. Fakat kitabın esas hâkimi, kadın kıyafetleri giyen, çatı katlarında yaşayan geveze bir doktorun, "jinekolojiye duyduğu ilgi yüzünden dünyanın bir ucundan öbür ucuna gelmiş Dr. Matthew O'Connor'ın, Barbary Sahili'nden (Pasifik Sokağı, San Francisco) bir İrlandalı"nın lirik monologları. Doktor gecelerin uzmanı, gecelerin olduğu kadar insan yüreğinin gizemlerinin, kimliklerimizin akışkanlığının ve olduğumuzu sandığımız kişiyle elimizde tutmanın şart olduğunu düşündüğümüz şeylerin budalalığının da uzmanı. "Bütün günler önceden düşünülp tasarlanabilir ama gece önceden kestirilemez," diyor Flood'a. "İncil bir tarafı gösterir, gecelik öte tarafı. Gece, 'O karanlık kapıya dikkat!'"

* Çünkü Gece. (ç.n.)

Geceyi Anlat Bana, çev. Aslı Biçen, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2018, s. 37, 97.

Doktor, *Kral Oidipus*'taki transseksüel Teiresias'a benzeyen bir bilicidir, kadınlarla erkekleri ve istedikleri, hayal ettikleri, birlikte ve tek başlarına yaptıkları şeyleri anlayan biridir. Gece, mantığın değil şairane sezgilerin hâkim olduğu, göremediğiniz şeyleri hissettiğiniz uzamdır ve doktor belki bir anlamda gecenin bizzat kendisi veya kâhini ve başrahibesidir. Yeniyetmeliğimin son demlerindeki o eski arkadaşıma yazdığım mektupta, kendi deneyimlerime Barnes'ın yırtıcı lirizmini katmak, isteklerimin şiirselliği ile onlara erişmekte zorlanışımın siyasallığını birleştirmek istediğimi söylemişim. Gece kime aittir? Görünüşe göre bana ait değildi.

Hiç değilse kitaplar bana aitti. Kapalı haldeyken kitap mektup kadar ince ya da tuğla veya kutu kadar kalın ve sağlam bir dikdörtgendir. Açıkken kâğıttan yapılma iki kemerdir, tam olarak açıkken tepesinden veya altından bakılacak olursa, uçan kuşların geniş V şekline benzer. Bunu düşünüyorum, sonra kuşa dönüşen kadınları, sonra Yunan mitolojisinde tecavüze uğradıktan sonra (ablasının kocası da onu öldürmek üzere peşine düşmüşken) bülbüle dönüşen Philomela'yı.

Bülbül anlamına gelen *nightingale* sözcüğü İngiliz dilinin eski sözcüklerindendir, gece anlamındaki *night* ve şarkıcı/ötücü anlamındaki *singer* sözcüklerinin birleştirilmesiyle oluşmuştur. Keats "Ode to Nightingale"i yazdığında Philomela'yı mı düşünüyordu acaba, yoksa Keats'i ve uçuşumu gördüğüm rüyada benim akıldamda Philomela mı vardı? Şiirde şair, "şiirin manzarasız kanatlarıyla" karanlık bir ormana uçuşunu hayal eder – "çünkü burada hiç ışık yok ve şefkatlidir gece." F. Scott Fitzgerald'ın yine enestle, tecavüzle, bunların ağza alınamaz oluşuyla ve alınan hasarın nasıl dışa doğru yayıldığıyla ilgili romanında tanıyınca sevindiğim bir dizedir bu. Hem Keats'in şiiri hem de *Şefkatlidir Gece* kitabı bana on yedi yaşına girdiğim ve nihayet daha derin okumalar yapmanın, bir hikâyenin katmanlardan, yankılardan, göndermelerden ve mecazlardan oluştuğunu görmenin yollarını öğrendiğim sene geldi.

* Bülbüle Ağıt. (ç.n.)

gelir. Efsanede başka kanlı olaylar da var, sonra kız kardeşlerin ikisi de kuşa dönüştürülüyor, bazı versiyonlarda gece şarkıcısına, yani bülbüle dönüşen kişi kız kardeş oluyor. *Bir Yaz Gecesi Rüyası*'nda periler kraliçelerini uyutmak için şarkı söylerken Philomela'ya seslenir, belki Philomela'nın sesinin güzelliğini ya da bir kadın olarak kandırılıp aldatılmasının hikâyesini çağırırlar.

Keats'in bülbülü ölümlü kurban değil, insan ıstıraplarından azade ulu bir varlık. "Sen ölüm için doğmamışsın, ölümsüz kuş," diye hitap ediyor Keats ona. "Hiçbir aç nesil seni alaşağı etmedi." Bu dizeleri şiirle ilk karşılaştığımda hemen ezberlemiştim ya da belki o sıralarda okuduğum pek çok dize gibi onlar da aklıma takılıp kalmıştır. Sanki o tuğlalarla bir temel oluşturmuyormuşum gibi. Şair kuşun onca zaman önce duyduğu şarkısını, sayısız yaşam boyunca varlığını sürdüren sözleri düşünüyor. Kuş şiirin ta kendisi ya da şiirin (sözcüklerden yapılma sağlam kanatların ve yarattıkları anlatının eterinin) bizi taşıyıp götürdüğü bir şey, bir mabet ve zamanın dışında bir yer. Bir sığınak. Vücutların ve etin ötesinde bir yer. Philomela'nın hikâyesinde, bülbüle dönüşmesi onu tecavüzden, uzuvlarının kesilmesinden, susturulmaktan ve hapsedilmekten kurtaramayacak kadar geç bir vakitte gerçekleşiyor ama öldürülmekten kurtulmasını sağlıyor. Kendinden başka bir şeye dönüştürülmek hayatta kalmaksa tabii.

Bir kitap: Aynı zamanda tuğla olan bir kuş. Yıpranmış karton kapaklı kitaplardan oluşan kütüphanemi, kapalı olduklarında içki dükkânlarının önünden birer birer yürüttüğüm plastik süt kasalarından yapmıştım, sonra ahşap kitap raflarına ulaşmayı başardım kasaları iade ettim. Kuş sürüm kalabalıklaştı, sonunda uzun bir raf sırası koridoru daraltıp büyük odanın yarısını doldurdu, sallantılı sütunlar halinde çalışma masama ve başka yüzeylere yığıldı.

Nasıl evinizi kitaplarla döşüyorsanız, zihninizi de bir nevi okuduklarınızla döşüyorsunuz, daha doğrusu fiziksel kitaplar hafıza-

nıza giriyor ve hayal gücünüzün demirbaşlarından oluyor. Okuyarak bir literatür topluluğu, dünya haritası için birtakım referans noktaları, dünyayı ve içinde yaşayan kendimi anlamak için çeşitli araçlar meydana getiriyordum. Kitaplar arasında çoğunlukla kendi başıma geziniyor ya da bana verilenleri okuyordum, fark gözetmeyen bir hepçildim. Gençler genellikle insanlar konusunda da böyledir: Kriterlerinin ne olduğunu, onları neyin beslediğini, cesaretlerini neyin kırdığını tam bilemezler. İşte ben de önüme geleni okuyordum, sonra kitap ormanları arasındaki patikaları izlememe, yol bulmaya yarayacak işaretleri ve akrabalık silsilelerini bilmeme yetecek kadar şey öğrendim.

Kitapların fiziksel varlığına da bayılıyordum, hâlâ bayılırım. Elyazmaları, hem kuş hem kutu olan kitaplar, dünyaya açılan kapılar bana hâlâ büyümlü gelir, kitapçılara ve kütüphanelere o anda en çok neye ihtiyacım varsa, en çok neyi istiyorsam ona açılacak bir eşikte olduğuma kani halde girerim hâlâ ve bazen o kapı gerçekten açılır. Açıldığında da, dünyayı yepyeni biçimlerde görmenin, önceden akla gelmemiş örüntüler bulmanın, olup biten şeylerle ilgilenmek için elinize verilen daha önce hayal bile etmediğiniz aletlerin, sözcüklerin güzellik ve gücünün beraberinde getirdiği aydınlanma ve esriklik anları yaşanır.

Yeni seslerle, fikirlerle ve olasılıklarla tanışmanın, dünyanın belli belirsiz ya da muazzam ölçülerde daha anlaşılır hale gelmesinin, evren haritanızı genişletmenin ya da üzerini doldurmanın o büyük hazzı hak ettiği şekilde övülmüyor, örüntü ve anlam bulmanın güzelliği de öyle. Ama böyle uyanışlar var ve insana her seferinde sevinç getiriyorlar.

Okur olarak serbestçe gezip dolaşıyordum. Müstakbel bir yazar olarak durumumsa biraz daha karmaşıktı. Onlu yaşlarımda ve yirmili yaşlarım epey ilerleyene dek çoğunlukla heteroseksüel erkeklerin edebiyatıyla karşılaşmıştım; o eserlerde ilham perisi, sevgili, keşfe çıkılan şehir ya da fethedilen doğa hep kadın olurdu. Yeniyetmeliğim boyunca Robert Graves'ın *Ak Tanrıça*'sıyla boğuştu. Kitap ağaçlarla ve alfabelerle ilgili kıymetli bir şey içeriyor gibiydi fakat hikmetli kargaşasının içinden o şeyi bir türlü bulup çıkaramıyordum. Şairin yöneliminin heteroseksüel bir erkekten dışı bir tanrıçaya doğru uzandığını varsayan bir kitap bu; bazı genç kadınlara muammalı bir biçimde gülümseme ve övgüler düzme cesareti vermiş olabilir ama ben yazar olmak istiyordum, ilham perisi değil.

Ayrıca kendilerinin sanatçı, benimse seyirci olduğuma ikna olmuş görünen etrafımdaki erkeklerle de gizlice mücadele ediyordum. Benim gibi genç kadınların yörüngedeki cisimler olarak var olması gerekiyordu, güneşin etrafındaki gezegenler, gezegenlerin etrafındaki uydular gibi. Asla yıldız olarak değil. On sekiz yaşındayken bir adam ilham perisi olduğum konusunda o kadar ısrarcıydı ki, ciddi ciddi bir sütunun tepesinde durduğuma dair canlı bir hisse kapılmama neden olmuştu; hiçliğin puslu ve kül rengi atmosferinde karaya oturmuş halde kalakalmanın verdiği hissi istersem hâlâ uyandırabiliyorum içimde. Bir sütunun tepesindey-

ken, kıpırdamadan durmaktan ya da düşmekten başka yapılacak hiçbir şey yoktur. Dinlemekten ve okumaktan memnundum ama sadece dinleyici ve okur olmaya sessizce muhaliftim, gerçi bu konuda sabırla bekleyip çalışmalarına yoğunlaşmaktan başka bir şey gelmezdi elimden.

Yazar olmak istediğimi okumayı öğrendiğim yıldan beri gayet iyi biliyordum ama benimle alay ederler ya da cesaretimi kırarlar diye bunu çok az dillendirirdim. Yirmilerime kadar da okul ödevlerinin dışında pek fazla bir şey yazmadım, gerçi bazen yazdığım ödevler pek güzel olurdu. Açlıkla okuyordum. Klasikler, insanı rahatlatan kitaplar, rahatsız eden kitaplar, çağdaş romanlar, popüler kurgular, tarih kitapları, efsaneler, dergiler, değerlendirme yazıları.

Teselli veren kitaplar vardı; sonra kendi durumumu ya da eş-değerlerini ve benzerlerini başkalarında görmek, yalnızlığımda ve öfkemde tek başıma olmadığımı bilmek de başka tür bir teselli vesilesiydi. Bazen bir eser beni çarpardı. Philip Levine'in 1980 yılının sonbaharında *New Yorker*'da çıkan şiiri "Never Before"u (Daha Önce Hiç) hâlâ saklıyorum. (Levine'in dergideki köşelerini kesmiş, kolumla aynı boyda dar bir şerit halinde bantlarla birbirine tutturmuştum; şerit artık sarardı, bandın kesikleri birleştirdiği yerlerin tonuysa daha koyu bir kehribar. Sargı gibi görünüyor fakat yara gibi okunuyor.)

Bir harap oluş şiiri bu:

Daha önce hiç
Duymadım kendi sesimin
Bana ait olmayan bir lisanda
Dünya yanlış gidiyor diye
Önce gece geldi, sonra hiçbir şey diye
Kuşlar ölümlerine doğru uçuyor diye

Değişimin anlamıdır buz diye
Ben hiç çocuk olmadım diye
Bağırdığını

Şiir, henüz neredeyse çocuk sayılabileceğim bir yaşta bana hitap etmişti. Bazen harap haldeyken rahatlama değil de, kendi durumunuzu size ayna gibi gösterecek ya da bu işte bir başına olmadığınızı hatırlatacak bir şey görmek istersiniz. Diğer zamanlardaysa bir krizle yüzleşmenize yardım edecek şey propaganda ya da siyasi sanat değil de, rahatlayıp bir nefes almanızı sağlayacak şey neyse odur.

Milan Kundera'nın *Gülüşün ve Unutuşun Kitabı* eseri yine 1980'in ikinci yarısında New Yorker'da tefrika edilmiş, bana da bir deste derginin içinde ulaşmıştı. Bölümler, Jorge Luis Borges'in birkaç sene önceki *Labirentler*'i gibiydi, okuyana bir aydınlanma yaşıyorlardı. Bana her şeyin nasıl harmanlanabileceğine, şahsi olanla siyasi olanın nasıl birbiriyle nöbet değişimi yapabileceğine, anlatının nasıl dolaylı olabileceğine, düzyazının nasıl şiir gibi konudan konuya atlayabileceğine ya da uçuşa geçebileceğine dair bir fikir vermişlerdi. Kategoriler seçime bağlıydı, gerçi duvarlarının arasında yolumu bulmam bir on yıl daha sürecekti.

İvedilik, yoğunluk, aşırılık ve tezatlık istiyordum, düzyazının ve anlatının patlayarak sınırların dışına taşmasını istiyordum. Güvence istediğim zamanlar haricinde. İkisini de buldum. Kitaplara o kadar gömülmüş halde yaşıyordum ki kendimi çapasız bir halde sürükleniyor gibi hissediyordum, illaki kendi zamanımın ve mekânımın bir parçası değildim, bir ayağım ya da daha fazlası daima başka yerlerdeydi, ortaçağda, hayali yerlerde, Edward döneminde. Bu süzüle süzüle gezinen dünyada, bir gün uyandığımda kendimi bahsettiğim bu diğer yerlerden ve zamanlardan birinde bulabileceğime dair bir his vardı içimde.

Bana *Geceyi Anlat Bana'yı* vermiş olan edebiyat meraklısı teyzem, on iki ya da on üç yaşlarımdayken bana Jerzy Kosinski'nin *Boyalı Kuş*'unu da vermişti. Polonya köylü sınıfının cinsel gaddarlığının ve soykırıma yatkın şiddet eğiliminin, ölümü kıl payı atlatıp durarak aralarında gezinen koyu saçlı, koyu gözlü bir Yahudi çocuğun bakış açısından anlatılmasını okumak için çok küçüktüm. Kitap içime işledi, Anne Frank'ın günlüğü ve diğer Holokost edebiyatı örnekleri de öyle. Çocukluğumda ve yeniyetmeliğimde sık sık tekrarlayan endişeli gündüz düşlerimden biri, açık renk saçlarım ve tenim sayesinde Yahudi sayılmaktan sıyrılıp sıyrılamayacağım, böylece baba tarafımın geride kalmış bütün aile üyelerini ortadan kaldırmış olan soykırımdan kaçıp kaçamayacağım ile ilgiliydi. Yakamı bırakmayan başka bir tür kıyım da buydu.

Ama kendimi daha tehlikesiz bir zamanda bulabilirim belki diye belli belirsiz bir his de besliyordum. Kitaplardan öğrendiklerim sayesinde hiç değilse az buçuk idare edebileceğim bir yerde. George dönemi İngiltere'sinde, ortaçağ Fransa'sında, on dokuzuncu yüzyılda Batı'da ya da içinde kaybolduğum yerlerin bir diğerinde. Kulağa komik geliyor ama bu his yüzünden uzun saçlarımı kesme konusunda tereddüt ediyordum ve çağdaş kriterlerden daha fazla uyum sağladığımı düşündüğüm arkaik güzellik anlayışlarından cesaret alıyordum. O günlerde, günün birinde sabah aynada başka biriyle karşılaşmam ya da aynanın etrafında bambaşka bir dünya olması fikri imkânsız gelmiyordu. Arthur Rimbaud'nun "Ben bir başkasıdır" ifadesi daima elimin altında tuttuğum sözlerden biriydi.

Kitaplardan ve hayattan öğrendikleriminse beni fiilen içinde yaşadığım zamana ve mekâna pek iyi hazırladığı söylenemezdi elbette. Endişeli gündüz düşünüyordum ardımda bırakmamdan uzun bir süre sonra, yürümekle ilgili kitabımın bir bölümünü yazmak için Wordsworth'ün kitap uzunluğundaki otobiyografik şiiri *The*

Prelude'ü iki kere okuduğumda o düşün komik bir versiyonunu gerçekten yaşadım. Wordsworth'ün kullandığı dile, telaşsız zarafetine, ayrıntılı ve bazen tersyüz edilmiş sözdizimine, her şeyi dolambaçlı yollarla söylemesine kendimi öyle kaptırmıştım ki yabancılarla, kasiyerlerle gündelik konuşmalarımda ettiğim sözler şaşkın bakışlarla karşılanıyordu.

Kendi zamanından kopmuş olmanın faydalı bir yönü vardır. Bin yıl öncesi şöyle dursun, sadece bir ya da iki kuşak önce bile insan olma fikrinin, hayatın amacının, beklentilerin ve arzuların nasıl farklı tezahür ettiği, tanımların nasıl dönüşüm geçirdiği ve bunun zamanınızın varsayımlarının dışına çıkabileceğiniz, hiç değilse onları o kadar ciddiye almayabileceğiniz ya da en azından sizi cezalandırmalarına izin vermeyebileceğiniz anlamına geldiği konusunda bir sezgi edindiğimi düşünüyorum. Bir başka deyişle, insan olmanın pek çok anlama gelebileceği konusunda... On üç yaşındayken C. S. Lewis'in *The Allegory of Love*'ını okumuştum; kitap sonradan bize de mal olacak aşka dair fikirlerin on ikinci yüzyıl Fransa'sında toplumsal olarak kuruluşunu betimler. Aşka dair beklentilerin belli bir zamanın ve mekânın sonucu olması bana bir özgürlük hissi verdi, sanki biri havasız bir odada bir pencere açmış gibi.

Lewis'in kitabına rağmen, romanlardaki imkânsız derecede dramatik aşk ve sevdâ tasavvurlarını, tamama erme ve sonuca ulaşma efsanelerini soğuruyordum. Ve pek çok kadının edindiği bir şey edinmiştim: Uzaklarda bir yerlerden kadınlara bakma ya da kadınların neredeyse var olmadığı dünyalarda bulunma tecrübesi. *Moby Dick*'ten *Yüzüklerin Efendisi*'ne dek. Başka biri olmaya bu kadar sıklıkla mecbur kalmak, zaten ince olan benlik duygusunu iyice zayıflatabilir. Oysa bazen kendiniz olabilmelisiniz. Size benzeyen, sizin karşılaştıklarınızla karşı karşıya kalan, sizin hayallerinizi kuran ve mücadelelerinizi veren, sizi tanıyan insanlarla

birlikte olmalısınız. Sonra, başka vakitlerdeyse, size benzemeyen insanlara benzemelisiniz, çünkü başka biri olarak çok az vakit geçirmek de sorunlu bir şeydir, empatinin kök saldığı hayal gücünü güdükleştirir. Empati ise biçim değiştirme ve kendi benliğinizden çıkıp gezinebilme kabiliyetidir. Güç sahibi olmanın pek elverişli sakıncalarından biri, işte bu hayal gücü uzantısının noksanlığıdır. Pek çok erkek için bu durum çocukluğun erken yaşlarında, başkahramanların neredeyse münhasıran erkek olduğu hikâyelerin okunduğu yaşlarda başlar.

Siyahların beyaz kültür içindeki deneyimleri için bazen *çift bilinçlilik* terimi kullanılır. W.E.B. Du Bois on dokuzuncu yüzyılın son yıllarındaki ünlü yazısında (ve tabii hiç değilse James Baldwin'e dek pek çok erkeğin yaptığı gibi bütün insanlar erkekmiş, hatta tek bir erkekmiş gibi yazdığı yazısında) şöyle diyor: "Zenci, bu Amerikan dünyasının içine keseli doğumla doğmuş ve altıncı hisle ödüllendirilmiş bir tür yedinci oğuldur, Amerikan dünyası ki ona sahici bir öz bilinç bağışlamadığı gibi, kendisini de sadece diğer dünyanın açığa vurdukları üzerinden görmesine izin verir. Bu çift bilinçlilik, bu kendine daima başkalarının gözünden bakma duygusu tuhaf bir histir." Belki hiçbir zaman başkalarının gözünden bakmamayı, tek bir bilincin aktaracağından bile daha bilinçsiz bir şeyi ifade edebilmek için de bir terim olmalı.

Du Bois'un çizdiği çerçeve, John Berger'in 1968 tarihli *Görme Biçimleri*'nde tüm âlicenaplığı ve parlak zekâsıyla, hayatında hiç olmadığı bir şey olduğunu hayal edişinde yankısını bulur: "Kadın olarak doğmak, erkeklerin mülkiyetinde olan özel, çevrelenmiş bir yerde doğmak demektir. Kadınların toplumsal kişiliği, böylesine sınırlı, böylesine koşullandırılmış bir yerde yaşayabilme ustalıklarından dolayı gelişmiştir. Ne var ki bu, kadının öz varlığının ikiye bölünmesi pahasına olmuştur. Kadın hiç durmadan kendisini seyretmek zorundadır. Hemen hemen her zaman kendi imgesiyle

birlikte dolaşır. Kadın olduğu ve yaptığı her şeyi gözlemek zorundadır, zira başkalarına ve nihayet erkeklere nasıl görüldüğü, onun yaşamında başarı olarak sayılan şey açısından son derece önemlidir. Kendi varlığını algılayışı, kendisi olarak bir başkası tarafından beğenilme duygusuyla tamamlanır.”

Erkeklerle ve hakkınızda ne düşündüklerine bel bağlar, erkeklere nasıl görüldüğünüzü anlamak için kendinizi sürekli aynada kontrol etmeyi öğrenir, onlar için bir gösteri sergilersiniz. Bu performans kaygısı yapıp ettiklerinizi, söylediklerinizi, bazen de düşündüklerinizi biçimlendirir ya da biçimlerini bozar, bazen de onlara hepten ket vurur. Ne olduğunuzu onların istekleri açısından düşünmeyi öğrenirsiniz, erkeklerin isteklerini karşılama güdüsü içinize öyle işler ki kendi isteklerinizi gözden kaybeder, bazen de başkalarına ve başkaları için görünme sanatında kendi kendinizi kaybedersiniz.

Her zaman başka bir yerdesinizdir. Ağaca, göle, kuşa dönüşürsünüz, ilham perisine, orospuya, anneye, başkalarının arzularının gerçekleştiği araca, onların yansıttıklarının ekranına dönüşürsünüz. Bütün bunların arasında da kendiniz için kendinize dönüşmeniz zor olabilir. Erkeklerin yazdığı romanları okumanın bile size aşılatabileceği bir şeydir bu, benim için öyle oldu. Bazen iliğine kemiğine dek tüketilmiş kadınlar övülür; kendi arzuları ve ihtiyaçları konusunda ısrarcı kadınlarsa sık sık yerilir ya da yer işgal ettikleri, gürültü yaptıkları için azarlanırlar. Kendinizi bu sistemin içinde cezalandırarak yokluğa mahkûm etmediğiniz takdirde cezalandırılırsınız. Sistemin kendisi cezadır. Hırslı, şehvetli, olağanüstü yetenekli bir kadın kahramanın cezalandırılmadığı, Willa Cather’ın *Song of the Lark*’ı gibi bir roman herkesi afallatır.

Yalnızlık işte bu bitmez tükenmez görev esnasında bir nefeslenme arasıydı, fakat kitaplara döndüğümde kadınlara bakan bir

* *Görme Biçimleri*, çev. Yurdanur Salman, İstanbul: Metis, 2004, s. 46.

erkeğe dönüşüyordum genellikle. Kadınları sorun, ganimet ya da dürtüleri muğlak, algıları kısıtlı, bir miktar da meşum yaratıklar olarak görmenin muhtemelen üstümde etkisi oldu, erkeklerle özdeşleşmek için tekrar tekrar teşvik edilmenin ve kadınların kıyıda köşede kalmış süsler ya da ganimetler veya damızlık kısraklar sayıldığı hayali yerlerde yaşamanın da öyle...

Benim için bu, erkek kahramanlarla özdeşleşmek demekti. İçinde neredeyse hiç kadın olmayan *Lord Jim*'in Jim'iyle; Jim Carroll'ın *The Basketball Diaries*'deki kıymeti kendinden menkul uyuşturucu müptelası azgın delikanlısıyla; *Büyük Umutlar*'da Estella'dan ziyade Pip'le; kutsal kâsenin peşindekilerle, yüzük taşıyıcılarıyla, Batı'ya giden kâşiflerle, hovardalarla, fatihlerle, kadınlardan nefret edenlerle ve kadınların olmadığı dünyaların sakinleriyle... Bütün kahramanlar, bütün başkarakterler başka bir cinsiyetten olmakla kalmayıp başka bir ırka, başka bir cinsel yönelime mensupken ve siz de kendinizin bir yabani, bir hizmetkâr ya da önemsiz bir kişi olarak tanımlandığınızı görürken, yürüyeceğiniz yolu bulmak inanılmaz derecede güçtür. İmha olmanın çok çeşitli biçimleri vardır.

Ama bu imha ve yok oluş biçimlerinden bazılarını içim gidiyordu. Okurken kendim olmaktan çıkıyordum, bu yok oluş halini uyuşturucu gibi arıyor ve hırsıyla tüketiyordum. Solarak, orada olmayan bir tanığa, o dünyada bulunan ama orada herhangi bir karakter olmayan birine ya da o dünyanın her sözcüğü, her yolu, her evi, uğursuzluğu ve boş umudu olan kişiye dönüşüyordum. Kitapların içinde kaybolarak geçirdiğim o saatlerde, o yıllarda hem herhangi biriydim hem hiç kimseydim, hem hiçbir şeydim hem her yerdeydim. Bir sis tabakası, pis bir hava, bir pus, eriyip hikâyeye karışmış, hikâyenin içinde kaybolmuş biriydim; önce çocuk, sonra kadın, özellikle de benim gibi bir çocuk ve kadın olma görevinden mola alarak kendimi bu şekilde kaybetmeyi öğrenmiştim. Bir sürü zaman ve yerde, bir sürü dünya ve evrende geziniyor, etrafa

saçılıyor, geri toplanıyor ve sürükleniyordum. Eserlerini tanıdığım ilk şair olan T.S. Eliot'ın bir dizesi geliyor aklıma: "Karşılaşacağın yüzlerle karşılaşmak için bir yüz hazırla kendine." Bir kitaba gömülmüş halde tek başımayken yüzüm yoktu, herkestim, herhangi biriydim, beni bağlayan bir şey yoktu, başka bir yerdeydim, insanlarla karşılaşmaktan azadeydim. Biri olmak, bir yüz, bir benlik ve ses edinmek istiyordum ama o kaçış anlarına da bayılıyordum. Bunlara "an" demek doğru mu bilmem: Normal denebilecek bir toplumsal hayata verilmiş aralar değil de, zaman zaman sosyal etkileşimlerle kesintiye uğrayan bir hayatın ta kendisiydi o anlar.

Okumanın, başkalarının zamanına ve mekânına yolculuk edebilmek için kendinizinkileri askıya almanın hayret verici bir tarafı vardır. Bunu yapmak, olduğunuz yerden kaybolmanın bir yoludur, tam olarak yazarın zihnine girmesiniz de onunla bir bağlantı kurarsınız ve bu sayede onun zihniyle sizinkinin arasında bir şey doğar. Sözcükleri kendi imgelerinize, yüzlerinize, mekânlarınıza, ışığınıza, gölgenize, sesinize ve duygularınıza tercüme edersiniz. Kafanızda yazarın iradesine göre kurduğunuz bir dünya doğar ve o dünyadayken kendinizinkinde olmazsınız. İki dünyada da bir hayalet olursunuz, tam anlamıyla yazarın yazdığı dünya değil de onun hayal gücüyle sizinkinin bir melezi olan dünyada da bir tür ilah... Sözcükler verilen talimatlar, kitap da alet çantasıdır, kitabın bütüncül varlığı manevi, içsel bir şeydir, cisimden ziyade bir olaydır o, sonra da bir etki unsuru ve bir hatıra. Kitaba hayat veren, okurdur.

Kitapların içinde yaşıyordum. Kitapları genellikle içlerinde yolculuk edip sona varmak üzere seçtiğimiz varsayılr ama benim içine yerleştiğim kitaplar vardı. Tekrar tekrar okuduğum, sonra sırf o dünyada, o insanlarla, o yazarın dünyaya bakışıyla ve sesiyle birlikte olmak için raftan alıp rasgele bir yerinden açtığım kitaplar. Jane Austen'in romanları, ayrıca Ursula K. Le Guin'in Yerde-

niz kitapları, Frank Herbert'ın *Dune*'u, sonra E.M. Forster, Willa Cather ve Michael Ondaatje, yetişkinliğimde geri döndüğüm bazı çocuk kitapları ve edebi olarak pek bir kıymet taşımayan başlangıç dönemi romanları. Topraklarını karış karış bildiğim için bu kitapların içinde serbestçe geziniyordum; aşinalık, sırf ne olduğunu öğrenmek için bir kere okunan bir romana duyulan yabancılık hissi gibi bir ikramiyeydi.

Kaçmak sırf başka bir şeylerden korktuğum için kitapların içinde saklandığım anlamına gelseydi, kitaplara kaçış demezdim. İçinde bulunmak için şahane yerlerdi kitaplar, zihnimi tutuşturur, bizzat yazarlarla temasa geçmemi sağlardı; kurgu eserleri üzerinden dolaylı olarak, kendi uğraşımın makale benzeri kurgudışı yazılar olacağını yavaş yavaş anladıkça cazibesine daha fazla kapıldığım makaleleri, günlükleri ve birinci ağızdan anlatıları üzerinden dolaysız olarak...

Sözcüklerden ve onların efsunlu güçlerinden yapılma nehirlerde, okyanuslarda yüzdüm. Masallarda bir şeyin adını söylemek size o şeyin üstünde bir hâkimiyet sağlar; büyü bir şeyleri öldürmek için söylediğiniz birtakım sözcüklerdir. Kitaplar da işte sözcüklerin bir dünya inşa edip bizi o dünyanın ta merkezine taşıyabilmesinin, bir mecazın yeni bir ihtimalin önünü açabilmesinin, bir benzetmenin bir köprü kurabilmesinin yoğunlaştırılmış versiyonlarıdır sadece. Ta derinlere nüfuz eden ve çoğu insanın yüz yüze ifade edemeyeceği kadar çok şey anlatan sohbetleri ve düşünceleri dinlememi sağladılar.

Ama kitaplar sıcak değildi, vücuduma sokulacak vücutları yoktu ve beni asla tanımayacaklardı. Kitaplar aracılığıyla yaşamak insana içine yerleşebileceği pek çok başka varoluşun, zihnin ve hayalin, kendi hayalci ve hayali varoluşunu genişletmeye yardımcı pek çok güzergâhın yanı sıra, var olmayışı, yokluğu da getiriyordu beraberinde.

Yazar olmaya karar vermek, bir dilim kek yemeye karar vermek kadar kolay ama sonra bu kararınızı uygulamak zorundasınız. O güzel daireye, San Francisco Eyalat Üniversitesi'ndeki lisans eğitimimin son yarıyılında taşındım. Dopdolu bir bahardı: Bir yandan geçinmek için çalışıyor, bir yandan da haftada on dokuz saat derse giriyor, o arada da taşınmadan önce çıktığım adamın bana verdiği tek hediye olan küçük sarı haplar halindeki bir avuç dolusu reçeteli uyarıcıdan yardım alıyordum.

Yirmi yaşına bastığım yıl mezun oldum, sonra dünyayla benim birbirimiz için hazır olmadığımızı fark ettim. Evimden hoş bir yürüyüşle gidebildiğim küçük bir otelin resepsiyonunda işe girdim. Otel Castro District'in hemen kıyısındaydı, AIDS'in mahallenin sokaklarını dolduran eşcinsel erkekler için her şeyi değiştirmesinden önceki o son yıllardaydık. Kendimi toplamamı, durup bir etrafa bakınmamı, zamansızlıktan ve parasızlıktan kırılmamamı sağlayan bir yıl boyunca orada kaldım. Müşterileri otele kabul edip çıkışlarını yapmak, telefonla rezervasyon alıp postayla rezervasyon onayı yollamak, bazen de yatak toplayıp kahvaltı tepsi hazırlamak gibi işlerin arasında, oturduğum storlu masanın arkasında kitap okumaya bol bol zaman kalıyordu. Sorunlar yok değildi; kart zampara patron, kocasının dövdüğü göçmen oda hizmetçisinin acıları, müşterilerle yaşanan birkaç kriz ama genellikle huzurlu bir işti.

Mezuniyetten sonra, okumayı öğrenmeme rağmen yazmayı öğrenmemiş olduğumu fark etmiştim, para kazanmak için satış işleri ya da hizmet sektörüne ait işler yapmaktan daha iyi bir şey de öğrenmemiştim. Kurgudışı eserlerin yaratıcı kabul edilip yazarlık derslerinde öğretilmesinden önceki o günlerde, bütçemin yettiği ve bana mantıklı gelen tek programa, UC Berkeley'deki Lisansüstü Gazetecilik Bölümü'ne başvurduğum ve kabul edildim. Sunduğum yazı örneği, on sekiz-on dokuz yaşlarımdayken bir punk kulübünde bir grup kadınla rastlaşmamın gamsızca neşeli (ama daktiloda binbir emekle yazılmış) hikâyesiydi.

Kadınlar beni bir filmin oyuncu seçmelerine katılmaya davet etmişti, işin sonunda söz konusu filmin de hem bu kadınların hem de filmin yönetmeni olacak elleri-ayakları felçli adamın geçmişte yeniyetme bir kızı seks aracılığıyla adama itaat etmeye hazırladığı sürecin tekrarlanmasına yönelik bir girişim olduğu anlaşıldı. Süreci yalnızca bir film kamerası ve benimle tekrar etmek istiyorlardı; adamlar seks yapmak anlaşmanın bir parçası, diye açıkladı kadınlar, adam da kendi iletişim tahtasına işaret çubuğuyla “Memelerini göster” yazarak konuşmaya katıldı. Esaret ve itaat, özgürleşme olarak tanımlanıyordu elbette.

Bir kadının cansız bir heykelden kanlı canlı bir insana dönüştüğü Pygmalion efsanesinin tersi çok daha sık yaşanır. Tam anlamıyla yaşamak ve yaşadıklarının farkında olmak için yardıma ihtiyacı olmayan kadınlar, onları küçültmek isteyen insanların müdahalesiyle karşılaşır. Belki de bu insanlarla olan karşılaşmamı bir makaleye dönüştürürken, düşünme, yargıda bulunma, konuşma ve karar verme becerilerine, yani kendi kendimi yaratma becerisine sahip olduğumu tasdik etmiştim. Lisansüstü eğitimimi, bu konularda daha iyi olabilmek için alıyordum.

Yirmi bir yaşını doldurduktan birkaç ay sonra okula başladığımda oraya pek uyum sağlayamadım, çünkü diğer öğrencilerin

çoğu okulun olmamızı istediği şey olmak ister gibiydi: Kutsal kâsesi *New York Times*'ın ön sayfası olan araştırmacı gazeteciler. Siyaset konusunda daha derinlikliyidiler, benden büyüktüler ve ben ucuzcu dükkânından alınıp kalın kalın sürülmüş siyah göz kaleminle hâlâ gösterişli punk tarzımı sürdürürken onların görünümü bilinçli bir sadelik taşıyordu. Ben bir kültür yazarı, makale yazarı olmak istiyordum ama tam olarak ne istediğim, ne istemediğim kadar açık değildi. Üç aşağı beş yukarı, sonunda olduğum şeyi olmak istiyordum fakat o sıralarda bildiğim fazla rol model ve örnek yoktu, sadece Pauline Kael, George Orwell, Susan Sontag, Jorge Luis Borges gibi yazarların çalışmalarından edindiğim birtakım eğilimler ve heyecanlar vardı.

Okulda öğrendiklerim paha biçilmezdi. Ulaşmaya çalıştığım şeyleri bulma konusunda maharetli olmayı, teslim tarihlerine riayet etmekte güvenilir olmayı, bir haber metnini düzenlemeyi ve olguları teyit etmeyi orada öğrendim. Dil kullanımında titizlikten, veriler konusunda hatasızlıktan şaşmamak ve hem okurlara hem meselelere hem de tarihi kayıtlara karşı sorumluluk taşımak içime işlendi, hepsi de benim için hâlâ önemli.

Castro'daki otel, ilk öğretim yılımın başlamasından hemen önce satıldı ve otelin yeni sahipleri işten çıkarmama sözü vermelerinin ardından beni işten çıkardı. Çaresizlik içinde, açılma sürecindeki bir İtalyan restoranında garsonluk işine çenebazlığım ile kabul edilmeyi başardım ama şişe mantarlarını zarafetten yoksun bir mücadele vermeden çıkaramamam, bu garsonluk işinin yürümemesinin sebeplerinden biri oldu. Satışta ve hizmet sektörüne ait işlerde daha becerikli olsaydım muhtemelen kaderim de daha kötü olurdu. Ayaklarımı sürüyerek Berkeley'in "okurken çalış" bürosuna gittim, sıkıntılı durumumu anlattım ve kendilerinin ayarlayıp kısmen de finanse ettikleri işlerden birine başvurma şansı yakaladım. Sierra Club'daki bir işle San Francisco Modern

Sanat Müzesi'ndeki bir başka işe başvurduğum, ikisine de kabul edildim. Artık hatırlayamadığım sebeplerden ötürü müzedeki işi tercih ettim, iki kurumla da zaman zaman hâlâ çalışıyorum.

Araştırma/koleksiyon bölümünü meydana getiren, inciler ve yüksek topuklu ayakkabılar içindeki zarif kadınların beni işe almasına hâlâ şaşarım. İş görüşmesine ucuzcu dükkânından alınma çuval gibi bir erkek takımıyla gitmiştim, pantolonumu bir kovboy kemeri tutuyordu, saçlarım da yeni kestirdiğim o rock'çı tarzıyla, iki yanda kısa, tepedeyse köpük köpük bir kabarıklık halindeydi. (Uzun saçlarımı kestirdiğimde sert ve erkeksi görüneceğimi sanmıştım fakat aksine, saçlar kendi ağırlığından kurtulunca kıvrır kıvrır olmuştu; sertlikse heves ettiğim ama asla ulaşamadığım bir ideal-di, en azından estetik olarak.)

O kadınlar bende bir şey görmüştü mutlaka, çünkü beni sıkıcı dosyalama işinden kısa sürede terfi ettirip ciddi araştırmalara koştular. Sonraki iki yıl boyunca her salı ve perşembe oradaydım, lisansüstü eğitimimin birinci ile ikinci yılları arasındaki yaz tatilinde de tam zamanlı çalıştım. Hayatımın en iyi işiydi. Ülkenin ikinci modern sanat müzesi olan bu kurum, 1985'te ellinci kuruluş yıldönümüne hazırlanıyordu, ben de bunun şerefine yayınlanacak olan daimi koleksiyonun önemli parçalarını içerecek katalogun düzenlenmesine yardım ediyordum. Bir kitap için ilk kez içerik üretişimdi. Önemli sanat eserlerini araştırıyordum, modern ve çağdaş sanat konusundaki bir eğitimin başlangıcıydı bu.

Elimden Matisse'ler, Duchamp'lar, Miro'lar, Derain'ler ve Tamayo'lar geçiyordu (erkek olmayan bir sanatçının eserleriyle ilgili çalıştığımı sanmıyorum, öte yandan San Francisco'lu sanat tarihçisi Whitney Chadwick'in kadın sürrealistlere iadei itibarda bulunan çalışması ve Frida Kahlo'nun tam da o yıllarda bir kültür ikonu olarak ortaya çıkması bana heyecan vermişti). Her eser için bir dosya hazırlıyordum; satış ve mülkiyet tarihçesi, sergi tarihçesi, sanatçı-

nın eserin yaratıldığı sıralardaki hayatına ve çalışmalarına dair biraz bilgi, bağlantılı eserlere dair bağlamsal malzeme ve dahası. İki yıl boyunca depoları, dosya odalarını, kütüphane raflarını gezdim, kocaman elektrikli bir daktiloda veri kayıtları tuttum, akademisyenlerle mektuplaştım, birkaç düzine sanat eserinin biyografisini toparladım ve kendi sanat tarihi anlayışımı genişletip derinleştirdim.

Etiketlerini ve arka taraflarındaki yazıları kayda geçirirken resimlerle doğrudan çalıştım. Marcel Duchamp'ın *Boite-en-Valise*'ini (en önemli eserlerinin minyatürlerinin bulunduğu küçük bir valiz) kataloglamak için bodruma indim, yaşadığım kısa açgözlülük (o sıradaki erkek arkadaşım Duchamp'ın çalışmalarına bayılıyordu) her sanat eserinin kendi bağlamı içinde yaşadığını fark etmemle söndü gitti. Çalıntı bir sanat eseri bu bağlamın dışında var olmak zorundaydı, susturulmuştu, doğduğu sohbetin içinde dolaşması mümkün değildi. Bodrum katındaki o deponun verecek başka dersleri de vardı: İçeride muhtemelen bir daha hiç sergilenmeyecek bazı eserler bulunuyordu; zamanında önemli görülse de tarihten silinmiş ya da daha en başında tarihe hiç girememiş resimler ve başka parçalar, tuhaf modalar, unutulmuş kahramanlar, ışıltısını yitirmiş hareketler, sanat tarihinin resmi yolundan sapmış güzergâhlar. Yetimlerle sürgünlerin kaldığı penceresiz bir oda.

Müzenin ilham sahibi ve unutulmuş kurucu müdiresi Grace McCann Morley'nin zamanından kalma dosyalarla dolu sessiz arka odada da saatler geçirdim, arşivlere ve küçücük parçaları birleştirerek bir tarih oluşturma işine işte o zaman âşık oldum. Matisse'in müzenin müdiresine gönderdiği bir mektupta bir çizimle karşılaştım ve o çizimin mektuplaşma dosyalarından çıkarılıp sanat koleksiyonuna dahil edilmesini sağladım. Pek çok sanat eserinin tarihçesinde seyyah gibi gezindim, etraflarındaki dünyayı öğrendim, sonra geri dönebileceğim önemli simgeleri tanımaya başladım. Alman dışavurumcu Franz Marc'ın bir resminin üs-

tünde çalıştım (Paris'e gidip kübizm denen yepyeni sanat akımını gördükten sonra yeniden çizdiği bir dağ manzarası): Alttaki eski resmi görebilmek için resmin röntgenini çektim, resmin başlığını değiştirecek veriyi buldum. Sanat tarihinin yazılmasında böyle küçücük bir şeyle bile olsa bir rol oynamak heyecan vericiydi.

Morley'den beri müzenin bütün müdürleri hep erkek olmuştu ama hiyerarşinin birkaç basamak aşağısında her şeyi kadınlar idare ediyor gibiydi. Kütüphanedeki minicik bir odada, bana işi öğreten nazik, aristokrat bir kadının emrinde çalıştım. Saçları kırışmaya başlamış, sesi hışırtılı ve alımlı bir kadın olan kıdemli kütüphaneci Eugenie Candau'ya danışmak için sık sık odasına gider, bazen de onun çöp kutusuna attığı sergi kartpostallarını yürütürdüm. İmgelere açtım. Körfezin karşı tarafında üniversitede aldığım eğitim kadar değerli ve geliştirici ikinci bir eğitimdi bu.

Bir gün, Los Angeles'lı sanatçı Wallace Berman'ın bir eserini görüp büyüledim. Transistörlü bir radyo tutan bir elin görüntüsü kareler halinde tekrarlanmıştı, radyonun hoparlöründen farklı imgeler fırlıyordu. Üstüne birkaç İbranice harf serpiştirilmiş, pop kültürle ve mistisizmle ilgili bir parçaydı. Bütün saflığımla, bu sıradışı yaratıcı hakkında var olduğunu varsaydığım kitabı bulmaya gittim. O sırada öyle bir kitap yoktu fakat eserlerini inceleyen incecik bir sergi kataloğu vardı. O kitabı ya da bir versiyonunu yıllar sonra bizzat yazacağımı bilmiyordum. Berman'ı tez konum olarak seçtim, oysa bir gazetecilik öğrencisinin haberlerden ve haberler dünyasından bu kadar uzak bir şeye odaklanması alışılmadık bir şeydi. Berman 1976'da ölmüş, ölmeden önce de kendisiyle yapıldığı bilinen tek röportajın kaydını yok etmişti, yani arşivlerden ve çevresindekilerden derlenip inşa edilecek çok şey vardı. Beni bu projeye yönlendiren imgeyi sayesinde bulduğum müzenin kapısını çalmamı sağlayan tesadüfler, şarap şişesi açma konusundaki beceriksizliğime şükretmeme neden oluyor.

Bahsettiğim tez için City Lights kitabevinde kitaplara göz gezdiriyor, Beat şairlerini araştırıyor, bazılarıyla da röportaj yapıyordum ama benim gibi San Francisco'lu olan Diane di Prima'nın eserlerine epey sonra denk geldim, "Bir kozmolojin olmadan tek bir satır bile yazamazsın" dizesine de öyle. Yazma işi genellikle her seferinde tek bir parça üzerinde çalışarak bir şeyler yaratmakmış gibi görülür ama aslında yazılarınız kimliğinizden, değer verdiklerinizden, gerçek sesinizden ve bütün sahte seslerle yanlış notaları geride bırakmışlığınızdan gelir; yani belli bir yazıyı kaleme alma işi aslında, yapmak için doğduğunuz çalışmayı yapabilecek bir benlik yaratma işidir.

Herkesin geçtiği süreci, yani konuşacak benliği yaratma, kişiliğinizi ve yolunuzu hangi değerlerin, ilgilerin ve önceliklerin belirleyeceğine karar verme sürecini biçimlendiren bir iştir bu. Nasıl bir ton benimseyeceğinizi, sözcüklerinizi nasıl sunacağınızı, komik mi kasvetli mi yoksa ikisi birden mi olacağınızı belirlemeniz gerekir. Ortaya çıkan şeyse tasarladığınız gibi olmaz genelde, söyleyecek başka şeyleri ve bunları söylemek için başka yöntemleri olan bambaşka biri olduğunuz anlaşılır. ("Ses" denen şey başlangıçta, kapınıza gelen, pek iyi tanımadığınız, beklediğinizden farklı bir odağı ve tonu olan biri gibidir.) Dünyayı betimleme biçiminizde hangi etik değerlerin üstü örtülü, hangilerinin açık seçik şekilde yer aldığını, hangi güzellik fikirlerini kovalayacağınızı, me-

selelerinizin neler olduğunu, yani nelere önem verdiğinizi, tarz, ses ve ton olarak etiketlenen ve altında benlik sorusunun yattığı bütün o şeyleri keşfedersiniz.

Di Prima'nın ünlü "Rant" şiirinde söylediklerine geri döndüm. Şiir şöyle devam ediyor:

Manevi savaştan çıkış yolu yok

Tarafgirlikten kaçınmanızın yolu yok

Şiirden kaçınmanızın yolu yok

Ne iş yaparsanız yapın, ister tesisatçı, ister fırıncı, ister öğretmen
İşinizi dünyanızı yaratmanın

Ya da yaratmamanın bilinciyle yaparsınız

Sosyal etkinliklerde konuşurken, hatta çoğu kez tek bir arkadaşla sohbet ederken ağızından çıkan ses, binlerce kiloluk zırlara bürünmüş oluyordu ve duygular konusunda doğrudan bir şey söylemeyi başaramıyordum. Pek az şey hissediyordum ya da duygularımı o kadar çok filtreden geçiriyordum ki beni döndürüp duran şeyin ne olduğunu anlayamıyordum. Ama ses: Etrafında büyüdüğüm, önce taklit etmeyi, sonra da herkese duyurmayı öğrendiğim sestti o; zeki, havalı, hazırcevap ve eğlenceli olmaya, hedefini bulacak oklar atmaya ve geri dönen oklardan kaçınmaya ya da kaçınamadıysa canını yakmamışlar gibi yapmaya gayret eden bir sestti. Genellikle acımasız kaçan şakalara, alaylara bel bağlıyor ve bu oyunda iğnelerin batışıyla canı acıyan ya da alınanların mizah duygusundan, güçten ya da hayran olunacak başka niteliklerden yoksun olduğu varsayılıyordu. Ne yaptığımı bilmiyordum, çünkü yaptığım şeyi yapmanın başka yolları olduğunu bilmiyordum ama söylediklerimin zaman zaman haince olmadığı anlamına gelmiyordu bu. (Daha sonra, iğneli ve alaycı değerlendirmelerin, yazılması en kolay ve en eğlenceli yazılar olduğunu keşfettim

fakat öyle şeyleri ancak abartıyla alkışlanan başarılar için kaleme almaya gayret ettim.)

Başka tür bir mizah, daha doğrusu bir tür düşünceli nüktedanlık daha vardı; dolambaçlı, göndermelerle, kelime oyunları ve mevcut tabirlerin çarpıtılmış halleriyle dolu, olup bitenlerin ve hissettiğiniz şeylerin çok açığından, etrafından dolaşan bir tür. Söyledikleriniz ne kadar dolaylı ve imalı, o anda vereceğiniz samimi tepkiden ne kadar uzak olursa o kadar iyi gibiydi. Parlak zekânın nasıl bir kısıt olabileceğini, insafsızlığın sadece karşınızdaki insana değil, bizzat kendinizin, yani konuşan kişinin önündeki ihtimallere de ne kadar zarar verdiğini ve yürekten gelerek konuşmanın nasıl cesaret gerektirdiğini anlamam çok uzun sürecekti. O sıralardaki sesim, alaycılığa, kastettiğim şeyin tam tersini söylemeye fazlasıyla bel bağlayan bir sest, bir kişiye genellikle başkalarını etkilemek için bir şeyler söyleyen, yapılacak hamleleri oyunun mantığı belirlediği için kullanırken ne düşündüğümü ve hissettiğimi aslında pek bilmediğim bir sest. Kısa bir kayışın ucundaki sert bir sest.

O ses sadece sohbetlerinizde değil, kafanızın içindedir: Bu yaptığın beni incitti ya da üzüldüm demezsiniz; tekrar tekrar karşınızdakinin neden berbat biri olduğu konusunda içinizden öfkeli tiratlar atar ve altta yatan incinmiş ya da korkmuş şey her neyse ondan kaçınmak için öfkeye yaslanırsınız, sonunda kendinizi de, nasıl yıprandığınızı da, ateşi körükleyen hikâyeyi kendinizin anlattığını da bilmez hale gelirsiniz. Başka insanları da damarınıza bastıkları durumlar haricinde genellikle tanımazsınız. Hayal gücünün devreye girip yardım elini uzatmakta gösterdiği bir zafiyettir söz konusu olan.

Ama bunlar sadece kendi içimdeki hikâyelerdi. Benim yazmak istediğim hikâyeler ve onları yazacak kişi henüz doğmamıştı. Kime hayran olduğumu biliyordum ama kim olduğumu bilmi-

yordum. Bir kozmolojin olmadan tek bir satır bile yazamazsın. Önümde yapılacak çok iş vardı, ben de hepsini yavaş yavaş, kademe kademe yaptım. Çıktığım yolda pek çok farklı yazar kimliğine büründüm, çeşitli kitaplarım ve denemelerimse bu yolun üzerinde birer kilometre taşı ya da içinden çıkılmış birer yılan derisi oldu. Gazetecilik okulunda dolaysız bir dille haber yazmayı öğrendim; gerçi ilk öğretmenim, genellikle gazetecilik nesnelliğinin karşılığı olarak kabul edilen ve benim o zaman bile erkek sesi olarak gördüğüm dümdüz nesirleri yazma konusundaki kabiliyetsizliğime içerlerdi.

O zamanlar bile hayli eski olan televizyon programı *Dragnet*'in her bölümü, katı bir erkek sesinin ifadesizce, "Seyretmek üzere olduğunuz hikâye gerçektir. İsimler, masum kişileri korumak için değiştirilmiştir," demesiyle açılırdı. Ernest Hemingway'in yazıları gibiydi; üniversitedeki ilk İngilizce profesörüm Hemingway'in yazılarının, (aynı zamanda erkekliği ve erkekliğin sessizliklerin arasına sıkıştırılmış hasis sözcüklerini de temsil eden) o çıplak, kırılmış ve kestirme lisanın, iyi yazarlığın zirvesi olduğu konusunda ısrar ederdi. Pek çok şeyi kontrol altında tutan ve ailemin pek sevdiği istihzalı tavırların yaptığı gibi bir sürü şeyi söylenmeden bırakan bir sestir o. Gazeteciler olarak benimsememiz gereken ses, o sese benziyormuş gibi geliyordu bana; gerçi bizim hiç değilse daha dışavurumcu ve duygusal olabilecek insanlardan alıntı yapma iznimiz vardı.

Konu öyle gerektiriyorsa basit ve açık olabilecek bir lisan istiyordum ama bazen açıklık karmaşıklık gerektirir. Ben basitleştirilemez olana, çağrılara ve çağrışımlara inanırım; ayrıca otoban ağlarından ziyade dolambaçlı patikalara benzeyen, zaman zaman güzel manzaralar için yoldan sapan ya da manzaranın tadını çıkarmak için duraklayan cümleleri severim, çünkü bir keçi yolu, asfalt bir yolun geçemeyeceği dik ve kıvrımlı yerlerden geçebilir.

Konudan sapma denen şeyin bazen tekmeden düşmüş bir yolcuyu yeniden yukarı çekmek olduğunu bilirim. İngilizcenin pek çok farklı müziğin çalınabileceği bir enstrüman olmasını istiyordum ben. Savurgan, incelikli, kışkırtıcı olabilecek, sadece gerçekleri ve somut nesneleri değil, pusları, ruh hallerini ve umutları tarif edebilecek yazılar istiyordum. Dünyanın örüntülerle, sezgilerle ve benzerliklerle birbirine nasıl bağlandığının haritasını çıkarmak istiyordum. Dünyanın paramparça olmasından önceki kayıp örüntülerin izini sürmek, kırık parçalardan meydana getirebileceğimiz yeni örüntüleri bulup çıkarmak istiyordum.

Çeperlerin Bazı Kullanım Alanları

Alt yarısı yazı yazmaya yeni başlayanlar için geniş aralıklı çizgilerle kaplı ve artık sararmış haldeki üçüncü hamur kâğıda kurşunkalemle yazılmış. Birinci sınıftaki ilk kompozisyonum olduğundan enikonu eminim. Tamı tamına şöyle diyor: “Büyüdüğümde kesinlikle evlenmeyeceğim.” Sayfanın üst yarısındaki çizimde, siyah saçları yuvarlak kafasının etrafını yağmur bulutu gibi sarmış kırmızı gömlekli bir adamla farbalalı mor etek giymiş sarı saçlı bir kadın var. Adam bir konuşma balonunda “Evlen benimle,” diyor, kadın da, “Hayır, hayır,” diye cevap veriyor.

Hem komik hem de korkunç; annemin hayatına bakıp ne yaparsam yapayım onun yaptıklarını yapmamaya çalışmalıyım diye düşündüğümün göstergesi, çünkü annemin kendini şiddet dolu mutsuz bir evliliğe kısılıp kalmış ve çaresiz hissettiği açıktı. Ben bir mağdurun ve onu mağdur edenin, o zaman anlatılamayan bir hikâyenin çocuğuyum. Kızlarla genç kadınlara yönelik geleneksel hikâyelerin çoğu evlilikle bitiyordu. Kadınlar evliliğe karışıp ortadan kayboluyordu. Son. Peki ondan sonra ne oluyordu, kimdi bu kadınlar? *Mavi Sakal* masalı, kocasının emirlerine itaat etmeyip yasak anahtarı kullanarak seleflerinin cesetleriyle dolu işkence odasının kilidini açınca bir seri katille evli olduğunu öğrenen bir kadınla ilgilidir. Katilin kadını öldürme niyeti, kadının her şeyi bildiğini öğrenmesiyle iyice bilenir. Kadının sağ kalması, adamın- sa kalmaması bakımından alışılmadık bir masaldır bu.

Bense kadınlar için yazdıkları bilindik hikâyeyi belli ki reddediyordum ve çok geçmeden de kendimi hikâyelerin idaresini ele almaya çalışmakla görevlendirecektim. Şöyle ki, okumayı öğrendiğim o ilk sene, günlerini kitaplarla geçirdikleri için kütüphaneci olmak istediğim kısa bir dönemin ardından her kitabı birinin yazdığını fark ettim ve yapmak istediğim şeyin bu olduğuna karar verdim. O kadar erken yaştan itibaren hiç değişmeyen bir hedef belirlemek yolculuğumu kolaylaştırdı, öte yandan yazma işi hiçbir zaman basit değildir. Yazar olmak, bir hayat kurma konusunda hepimizin karşı karşıya olduğu görevi resmileştirir: asıl büyük hikâyelerin neler olduğu, bunların size faydalı olup olmadığı ve nasıl kendi kimliğinize, değerlerinize alan bırakacak şekilde hikâyeler yaratabileceğiniz konusunda bilinçlenme.

Ama iş yazmaya gelince, kaleme aldığınız her bölüm almadıklarınızla, her itiraf gizli kalanlarla, tarif edilemez olanlarla ve hatırlanmayanlarla çevrilidir. Niyetleriniz, hatta konularınız ne olursa olsun, deneyimin karmaşasının ve akışkanlığının ancak belli bir kısmı elenip sayfalara dökülecek şekilde biçimlendirilebilir. Mermer oymuyorsunuz, köpüre köpüre akan bir nehirden avuçlarınızla enkaz toplamaya çalışıyorsunuz; döküntüleri düzenleyebilirsiniz ama nehri baştan aşağı yazamazsınız. Daha öncekilerin hikâyelerinin çoğu kayıp olmasına karşın, büyükanne ve büyükbabalarımın miras bıraktığı ağır hasarın annemle babamı nasıl şekillendirdiğini, ayrıca kamusal tarihin bizlerin özel yaşamlarını nasıl çeşitli biçimlerde etkilediğini şimdi anlıyorum. Ailemin beş kuşağını tanıyacak ve benden iki kuşak önce olup bitenlerin (açlık, soykırım, yoksulluk, göç etmenin, ayrımcılığın ve kadın düşmanlığının vahşetleri) ağırlığının benden iki kuşak sonrasında hâlâ bazı sonuçlara yol açtığını göreceğim kadar uzun yaşadım. Annemle babamın ölüm ilanlarını, ölmeyip hayatta kalan o kadının verdiği küçük masada yazdım ve gitmelerinin ardından gelen

huzurla yaşıdım. Ben çocukluk vahşetleriyle ilgilenmiyorum, bu da o türün üzerinde fazlasıyla durulurken daha sonra gelen vahşetlerin bazılarının o kadar dikkat çekmemesinden kaynaklanıyor kısmen.

İpler, dallanıp budaklanan, çatallanan ve farklı farklı yönlere uzanan şeyler için genellikle yanlış metafordur, fakat belki iplerin aslında pek çok ince ipliğin topluca burulmasıyla meydana getiriliyor olması, bir ipi takip etmek için onu çözmek ya da bünyesindeki ince iplikleri tanımak gerektiği anlamına geliyordu. Mesela lisansüstü eğitimimin ardından küçük bir sanat dergisinin editörlük kadrosunda asistan olarak işe girdim, sonra çabucak yardımcı editör oldum, gerçi yaptığım iş aşağı yukarı sorumlu yazı işleri müdürlüğüydü aslında. Bir yazıyı redakte etmekten yaşıca benden büyük çalışanları yönetmeye, bir dergiyi yayına hazırlamaktan çağdaş sanata, özellikle de Kaliforniya sanatına varana dek orada pek çok şey öğrendim. Anma yazıları, değerlendirmeler, özel haberler, birkaç araştırma raporu, ayrıca sayısız dolgu yazısı yazdım; derginin sahibiyle birlikte, her pazartesi aldığımız genellikle berbat yazılmış bir düzine kadar yazıyı düzelterip, perşembe öğleden sonraları baskıya gitmeye hazırladım. Oakland'ın merkezinde yalnızca kadınların çalıştığı bir ofisti, Berkeley'den mezun olduktan sonra üç buçuk yıl boyunca orada çalıştım. Sükûnet ve rutinden oluşan bir sığınaktı benim için, harika bir dergi olmamasına karşın harika şeyler öğrendiğim bir yerdi.

Yazı yazmaya giden yolumun görsel sanatlar patikasına sapmış olmasına sonsuz minnet duyuyorum. Sanatçıların ta temele inen ve farklı farklı yönlere uzanan sorular sorduğu bir arenaydı burası. Sanat hemen hemen her şey olabilirdi, bu da her öncülün sorguya, her meselenin irdelenmeye, her durumun müdahaleye açık olduğu anlamına geliyordu. Görsel sanatların başka yollardan yapılan bir tür felsefi sorgulama olduğunu yavaş yavaş anlamaya

başlamıştım. Bazı sanatçıların çalışmalarına ilgi göstererek, başkalarıyla sohbetler ederek, daha başka kişilerle işbirlikleri yaparak ve sanat dünyasında o zamanlar sıklıkla atıfta bulunulan metinlerin, Fransız filozofların ve feministlerin, postmodernistlerin ve işe yarar fikirlerin derlenebileceği buna benzer başka yoğunluklu şeylerin arasında gezinerek çok şey öğrendim.

Lisansüstü eğitimimi bitireli iki yıl olmuştu, hâlâ dergide çalıştığım sırada fotoğrafçı Linda Connor'ın manzara ve cinsiyet konusu, slaytlarla desteklenen bir konuşmasına katıldım. Connor, yüksek yerlerden işeyen ve golf toplarını sopayla savuran erkeklerin bulunduğu bir sürü eğlenceli resim toplamıştı; bu resimlerin yanı sıra pek çok başka ciddi çağdaş fotoğrafı kullanarak erkeklerin boşluğu, kadınlarınsa mekânın kendisini fotoğrafladığını ortaya koyuyordu. Komikti fakat mekânı nasıl temsil ettiğimizle ve yerimizin neresi olması gerektiğiyle ilgili aydınlatıcı bir konuşmaydı. Connor'ın o sırada dünyayı ayırdığı kategorilerin kesin çizgilerine şimdi ben ya da o katılır mıydık katılmaz mıydık bilmiyorum ama Connor orada dikilmiş dururken benim kilidini açıp girmek istediğim bir kapının anahtarını elinde tutuyordu sanki.

Daha fazlasını öğrenebilmek için Connor hakkında yazılar yazabileceğim iki iş ayarladım. Benden on altı yaş büyüktü, altın çağındaydı, kafasında kıvrıkcık saçlardan kocaman bir halesi ve geniş bir arkadaş çevresi, dünyanın dört bir yanından topladığı ilginç biblolar ve nesnelerle dolu bir evi, kırk kişi için yemek pişirmek ya da yirmiye-yirmi beş negatifler çıkaran koskocaman geniş açılı fotoğraf makinesini dağlarda ya da çöllerde taşımak konusunda umursamaz bir tavrı vardı. Siyah beyaz fotoğrafları ışığa duyarlı (ama aşırı duyarlı olmayan) modası geçmiş jelatinli kâğıtlara basılırdı; kâğıdı negatiflerin altına serip yıkanmaları için arka bahçesinin güneşi altında saatlerce bırakabiliyordu, bu da çamaşır asmak kadar evcimen bir şey gibi geliyordu insana.

Hakkında yazacağım yazının teslim tarihi belliydi, Connor'sa seyahat ediyordu. Ben de New Mexico'ya yapacağı araba yolculuğunda yanında giderek onunla konuşup konuşamayacağımı sordum. Uzun yola nasıl çıkılacağı konusunda tam bir dersti, ayrıca Connor kafeteryalar, kamp alanları, moteller, yoldan ne zaman sapılacağı ve ne zaman durmadan uzun mesafe kat edileceği konusunda mükemmel bir rehberdi. Ağustos başlarında bir öğleden sonra Santa Fe'nin merkezindeki La Fonda Otel'e, o muhteşem eski yapıya arabayla yanaştık, Connor (uzaktan tanıdığım bir başka manzara fotoğrafçısı olan) Meridel Rubenstein'la kocası ressam Jerry West'in bizimle orada buluşmasını ayarlamıştı. Havada uçan bir ok gibi başka bir sürü şeyin yanından geçerek bu hedefi, bal peteği gibi göz göz görünüşü olan bu otelin gölgeli bir çardağındaki bu masayı vurmak için onca yoldan gelmiştik. Meridel'in yardımcısı Catherine Harris de masada oturuyordu. Margarita söyledik, Meridel'le Jerry beni Jerry'nin şehir dışındaki kırlıklarda, annesiyle babasının Büyük Buhran yıllarında yurt edindiği arazide inşa ettiği evde kalmaya davet etti.

Sonra Catherine'le (kolsuz beyaz tulumunun içinde, bronz rengi omuzlarıyla gizemli bir güzelliğe sahip genç bir sanatçı) ikimiz konuşmaya başladık. Sonrasında senelerce çok yakın arkadaş olduk, hatta belki birbirimizin en yakın arkadaşydık, sonra bir anlaşmazlığa düşüp yıllarca ayrı kaldık, sonra bir gece onu rüyamda gördüm, ertesi sabah da yolda rastlaştık (o sırada San Francisco'ya taşınmıştı) ve birbirimize telefon numaralarımızı verdik, sonra da kaldığımız yerden devam ettik. Doğru dürüst bir hatırat yazarı değilim, çünkü hiçbir sohbetimizi, Albuquerque'de kocası, iki çocuğu ve birkaç köpeğiyle birlikte yaşadığı evde daha geçen yaz yaptığımız uzun sohbeti bile inandırıcı bir şekilde yeniden kuramıyorum.

Çözümlemeler ve itiraflarla dolu olurdu o sohbetler, genellikle

kahkaha tufanlarıyla kesintiye uğrardı, eğitimimizin farklı yönlerini, çeşitli fikirleri, taslakları, sınıflandırmaları alıp acil kişisel ihtiyaçlarımıza ne kadar uyduklarını anlamak için üstümüzde denerdik. Hatırlıyorum da bir keresinde, titiz, sinirli, insan vücudundan, bu vücudun koku ve salgılarından tiksinen annelerimizin doğayla uzaktan yakından ilgisi olmadığını fark ederek tabiat ana ekofeminizmini reddettiğimizde ne kadar eğlenmiştik. Ve elbette o ilk yıllarda peşinden koştuğumuz, sarmaştığımız ya da uzaklaştığımız delikanlılardan da bahsediyorduk ama bu hep kitaplarla, siyasetle, fikirlerle, projelerle ve planlarla iç içe geçmiş oluyordu.

Tanışmamızdan bir ya da iki gün sonra Meridel’le Jerry’nin evinin avlusunda kahvaltı ettiğimiz sırada Catherine ıslak saçlarının dolaşıklığını açmamı seyrederken bana iki gün önce Pueblo yerlilerinin mısır dansına gittiğini ve orada saçları uzun elbiselelerinin etek uçlarına kadar inen kadınlar gördüğünü söyledi, sonra da Amerikan yerlilerinin gittiği bir okulda öğrencilerin fotoğrafını çekme işini üstlendiğinden ve okuldaki kızlardan birinin gelip ona kendi uzun saç örgülerini nasıl kestiğini anlattığından bahsetti. Bu hikâyeye denemelerimden birine girdi, çünkü Catherine’e çocuğun “saçı kesildikten sonra eve gitmeye utandığı, sonunda gittiğindeyse dedesinin ona şefkatle serzenişte bulunup bütün düşünceleri ile anılarının saçlarında saklı olduğunu söylediği” anlatılmıştı.

O zamana kadar çeşitli gazetecilik yazılarım ve değerlendirmelerim yayınlanmıştı ama şimdi daha mahrem, lirik bir yazı türünü keşfediyordum; bağlantıları ve güzergâhı yöneten ruhun doğrusal ve mantıklı değil, daha çok sezgisel ve çağrışımsal olduğu bir türdü bu. Çıkan sonuçlarsa kısa ve yoğun, gerçi bahsettiğim deneme saçla ve saçın gücüyle ilgili hikâyelerden oluşan bir çalılığa benziyordu. Catherine’in anlattığı anekdotsa, yazdığım dene-

menin kapanışını oluşturdu. Catherine daha sonra oturmuş ona bakarken bir fotoğrafımı çekti, o sırada benim saçlarım da belime geliyordu, Jerry'nin bitmemiş kerpiç duvarlarından birinin önündeydim, sıva yapışsın diye beton kaba köşelerle yontulmuştu.

Mektupla yazışmaya başladık, yazışmalarımız e-postalarla devam etti ve bir dizi serüvenin başlangıcını oluşturdu. Birlikte Santa Fe ile San Francisco arasında arabayla gidip geliyor, birlikte projeler hazırlıyor ve Catherine önce sanatçı, sonra da peyzaj mimarı olarak kendini gösterir, ben de yazmaya devam ederken birbirimizi yüreklendiriyorduk. Böylece Linda'nın öylesine girdiğim o konferansından mekân ve manzaraya dair bazı fikirler, arkadaşlıklar, nihayetinde bu dört sanatçının dördüyle de çeşitli işbirlikleri, özellikle Catherine'le değerli bir arkadaşlık ve saçların anıların deposu olduğuna dair bir anekdot çıktı. Sonra da hayatımın ilk iki yılını geçirdiğim yere, yetişkin olarak gidip görünce zeminindeki derin zaman hissi ile göklerdeki daimi değişim hissi sine âşık olduğum bölgeye dönüş...

Hayatınız çizgilerle değil, tekrar tekrar çatallanan dallarla haritalandırılmalıdır. Meridel beni New Mexico'da önemli arkadaşlarım haline gelen insanlarla tanıştırdı. O zamandan beri neredeyse her yaz gittim oraya ve o yaz manzarası en büyük sevinçlerimden biri haline geldi. Jerry içinde bugüne dek seksen yıldan fazla yaşadığı ve büyük bir aşkla resimlerini yaptığı yeri kavrayışımı derinleştirdi. Catherine birkaç yıllığına New York'a taşındı, yetişkin olarak şehri ilk ziyaretimde onda kaldım. (genç bir sanat eleştirmeni olarak, sanat dünyasının daha derinlerine dalmak ya da o dünyanın kariyer basamaklarını tırmanmak için herhalde New York'a taşınmam gerekir diye düşünmüştüm, yazılarım Batı'daki yerlerle ilgili olmaya başlayınca kalemimle kendimi o kaderden kurtardığım için inanılmaz ferahlamıştım).

Belki bir hikâyeyi çocukların seksek oynaması gibi anlatabi-

lirsiniz, her seferinde en başa dönüp sonra birazcık daha ileriye giderek, taşınızı bir başka kareye atarak, her defasında biraz farklı bir hedefin peşinde aynı alanı aşarak. Her şeyi bir anda anlata-mazsınız fakat aynı alanı birkaç farklı şekilde aşabilir ya da içinden geçen tek bir güzergâhı takip edebilirsiniz. Küçük erkek kardeşimin düzenlenmesine epey zamandır yardımcı olduğu muazzam ölçekteki nükleer karşıtı eylemlere katılmak için 1988 yılında ilk defa olarak Nevada Test Sahası'na gittim. Ta uzaklara kadar seyahat edeceğim, sıradışı insanlarla tanışacağım ve özlemini çektiğim manzaralara, San Francisco'nun çok ötesinde bir dünyaya giden bir başka rota bulacağım bir yoldu bu. Yol ya da kapı.

Orada Nevada Çölü'nde bir gün fotoğrafçı Richard Misrach kocaman geniş açılı fotoğraf makinesini rahat bir tavırla omzuna asmış olarak gelip benimle tanıştı. Amerika'nın Batı'sındaki şiddet ve yıkım dolu yerlerde çektiği büyük, renkli fotoğraflar o sırada esaslı bir etki yaratıyordu ve Richard'ın yanlış şeyleri yücelttiğini düşünen insanların başlattığı birtakım tartışmaların konusu olmuştu. Bunun sebebi belki de o insanların sadece iyinin güzel olması gerektiğine inanması, Richard'ınsa tiksiniç bir güzelliğin gerilimleriyle ve bu tür bir güzelliğin (ahlaka uygun olanla görkemli olanın, güzel olanın çatıştığı yerlerde) bizden talep ettiği şeylerle ilgilenmesiydi. Richard, çalışmaları beni gerçek anlamda düşündüren bir diğer sanatçı haline geldi. Güzellik ile etik arasındaki, şiddetin belli türlerinin görünmezliği ile yaygınlığı arasındaki, Batı'nın fethedilmesinden geriye kalan miras ile Richard'ın genellikle "siyasetin temsili değil, temsilin siyaseti" dediği şey arasındaki çatışmayı onun sayesinde düşünür oldum. 1990'ların daha sonraki yıllarında, Richard'ın iki kitabının metinlerini ben yazdım.

Çalışmalarında, amaç ve benlik duygularında benden çok ileride olan bu sanatçıların desteği bana kendimi bir eleştirmen ve gazeteci olarak görmekten vazgeçip yazar olmaya çalışma güveni

verdi. Daha doğrusu, benimle çalışmak istediklerini söylediklerinde bana yazar olduğumu söylediler ve ilk hedefimin bu olduğunu, sonra her nedense bundan uzaklaştığımı hatırlattılar. Eleştirmenlik ve gazetecilik yazarlığın ikincil türleri gibiydi, onları yaparken daima bir konuya bağlı kalıyor ve kısıtlayıcı kurallarla hareket ediyordunuz. Yazar olarak görülmek beni her şeyin mümkün ve erişilebilir olduğunu hissetmekte özgür kıldı.

Tanıdığım bir sanatçı bir gün Ann Hamilton'ın şehirdeki endüstriyel mekânlardan birinde bir enstalasyon yaptığını ve yardım edecek gönüllüler aradığını söyledi, ben de eskiden araba yıkamacı olarak kullanılan, Mission Mahallesi'ndeki Capp Street Project'e kadar yürüdüm. Ann, genellikle bol miktarda küçük nesne ve materyalin birleştirilmesiyle oluşan ve sergi süresince performans sanatçılarının performanslarıyla canlanan yoğun, tutkulu enstalasyonlarıyla son zamanlarda aniden meşhur olmuştu. Benden sadece beş yaş büyüktü, Ortabatı sabrı ve mütevazılığıyla doluydu fakat aynı zamanda pek çok kadının ancak minyatür hissi veren işler yaptığı bir dönemde çalışmalarının salt ölçeğine ve gerektirdiği zahmete baktığınızda bile görebildiğiniz olağanüstü bir özgüvene de sahipti.

Ann gösterisinin bütçesinin büyük kısmını bir penilik bozuluklara çevirmişti, çünkü böyle projeler için kullanılan savurganca bütçeler konusunda çelişkili hisler içindeydi. 7.500 doların çevrildiği 750 bin peni önce sergilenecek, sonra toplanıp bankaya götürülecek, orada yıkanacak, sayılacak ve bir eğitim projesine bağışlanabilecek banknotlara çevrilecekti. Bu aradaysa Ann mekânın zemininin büyük kısmını, beton zeminin üzerindeki "bir bal tabakası"nın üzerine tek tek dizilen penilerin oluşturacağı kocaman (on dört metreye on metrelik) bir dikdörtgenle kaplamakla meşguldü. Bal yapıştırıcı görevi görüyordu ama aynı zamanda paradan başka bir dolaşım sistemine atıfta bulunmanın, arıların

kendi emeklerini nasıl depoladığı ile bizim bu işi nasıl yaptığımızı bir arada sergilemenin bir yolu olarak işlev görüyordu. Ann çocukluğunda bir duvarcının tuğlaları örmesinden çok etkilenmiş, sonra tekstil aracılığıyla güzel sanatlara girmişti. Yeterince tekrarlanan ufak bir jestin büyük bir şey oluşturmasıyla ilgileniyordu, bu yüzden bir milyonun dörtte üçüne tekabül eden minik jest, aynı sayıda bozukluğu, paradan yapıma pırıltılı bir tabaka halinde zemine sermişti.

O süreç sırasında bir ara dizlerimin üstüne çöküp penileri dizmeye başladım, bir süre sonra Ann de yanı başımda aynı şeyi yapmaya koyuldu ve konuşmaya başladık. Bozuklukları bir desen oluşturmaya çalışmadan diziyorduk ama uzun çizgilerdeki doğal çeşitlilik paraların dalgalar ya da yılan derisinin pulları gibi bir dokuya bürünmesine neden oluyordu. Işıktaki parıldıyorlardı, yerden bal kokusu yükseliyordu. Değişen neydi bilmiyorum ama 1980'lerin başında kimseyle bağ kurmayı pek başaramamış, hayallerini kurduğum insanları da, sohbetleri de bulamamıştım. On yılın sonunda bunu yapabiliyordum, yaptım da.

Ann'in bir sürü elin yardımıyla yaptığı eser *mahrumiyet ve ifrat* adını taşıyordu. Bozukluklardan oluşan kocaman halının uzak ucunda bir performans sanatçısı vardı: Beyaz gömlekli biri, kucağında geniş kenarlı bir fötr şapka ile oturuyordu ve şapkanın içi bal doluydu. Performans, sanatçının ellerini balın içinde bura bura ovuşturmasından ve boşluğa bakmasından, seyircilerle soğukkanlı bir bağlantısızlık içinde olmasından ibaretti. Bir performans sanatçısını işe dahil etmek, eserin dilbilgisi kipinin geçmiş zamanda değil, şimdiki zamanda olduğu anlamına geliyordu. Ann'in daha sonraki eserlerinde performans sanatçıları bir şeyleri çözüyor ya da siliyor olacaktı, yani eser sergi süresince bir yandan meydana getirilirken bir yandan da ortadan kaldırılıyor olacaktı.

Sergi sonrasında Ann kullanılabilir paraya çevrilmiş peniler-

den birazını aldı ve eser hakkında bir yazı yazmam için bana verdi. Fakat ondan önce benden performans sanatçılarından biri olmamı istedi. Geriye dönüp bakınca, beni hem süregiden bir sohbete hem de sessizliğe davet etmiş olması büyümlü bir şey gibi görünüyor. Bu ikinci işi yapmak için, ziyaretçilerin sanatın ne anlama geldiğine dair bütün sorularını duymazdan gelme talimatı almış olmanın mutluluğuyla üç saat boyunca düz arkalı bir sandalyede oturup karşıya bakmanız gerekiyordu. Oturan kişinin arkasında, içinde üç koyun bulunan bir ağıl vardı ve koyunların kokusuyla sesi de tıpkı balın ve bozuklukların kokusu gibi bu işi üstlendiğinizde içinize çektiklerinizin bir parçasıydı.

Çocukken size üstünüzü başınızı yapış yapış yapmamanız, yemeğinizle oynamamanız, etrafı dağıtmamanız söylenir; ellerinizi bileklerimize kadar bala batırmaksa tensel bir haz olmasının yanı sıra bütün bu kuralları muhteşem bir şekilde ihlal etmektir. O gün sandalyeye oturacak ilk kişi sizseniz, bal başlangıçta biraz soğuk ve katı oluyor ama sonra ellerinizin sıcaklığıyla ısınıp akmaya başlıyordu. Gerçi damlar ama iki avuç dolusu bal tutabilirsiniz, öte yandan bu performans sırasındaki işiniz balı sıkı sıkı tutmak değil hareket etmesine izin vermek, şapkadan kaldırıp ağır ağır yeniden şapkanın içine akmasına izin vermek ve vücudunuzun geri kalanı hiç kıpırdamadan, sessizce durup binlerce kilometre öteye bakıyormuş gibi karşıya bakarken balın sürekli hareketini sağlamaktır.

Huzursuz, gergin ve sabırsız bir yapıda olduğum için üç saat boyunca kıpırtısız oturmakta zorlanacağımı sanmıştım ama gördüm ki aldığım talimatlar beni bilgi vermeye hazır beklemem (insanlar gerçekten yanıma gelip gösteriyle ilgili açıklama talep ediyordu) ve uyanık olduğum her saniye faal ve üretken olmam gerektiği hissinden korudu. Onun yerine, günün ilk performans sanatçısı olduğumda yerimi alan kişiye, son sıradaysam da artık toparlanmamı söyleyen galeri çalışanlarına içerlediğimi fark ettim.

Uzun yıllar sonra bir gün, ellerim ılık balın içinde kıpırtısız oturduğum o saatler gençliğimin en asude anlarından yapılma bir hatıra olarak geldi aklıma. Tırnaklarımın altına dolan bal kadar tatlı, birkaç saatlik saf bir varoluş; bir şeyler yapma ve bir şeyler olma meşguliyetinin arasında ender bulunan bir var olma ânı.

Seksek: Biraz gerile, aynı alanı yeniden aş. Babam, 1987'nin ilk günlerinde dünyanın öbür ucunda seyahatleyken öldü ve onun ölümüyle beraber biraz çözülmek, kapanmış şeyleri açmak güvenli hale geldi. Uzun süre öncede kalmış olaylara karşılık olarak nihayet bazı duygular belirliyordu içimde, sanki bu duygular o kasvetli geçmişte donup buza dönüşmüş şeylerdi. Ayrıca yaşadığım olayları nihayet kendi ifadelerimle gaddarca ve yanlış olarak sınıflandırabiliyordum da. O yılın ilerleyen günlerinde uzun süreli erkek arkadaşım Los Angeles'a taşındı, ailemin geri kalan üyeleri benim için özellikle zor kişilerdi. Sanat dergisinden ayrıldıktan sonra girdiğim işten çıkarılmamın ardından işsizlik sigortasıyla, biraz birikmiş paramla, yerel dergilere yazdığım değerlendirme yazıları ve makalelerden kazandığım akmasa da damlayan parayla ve şehrin çeşitli yerlerindeki ofislerde geçici eleman olarak yaptığım işlerin ücretleriyle geçiniyordum.

İnsanın kaybedecek hiçbir şeyi kalmadığında özgürleştiğine ve özgürleşince benim yapmak istediğim şeyin de dört yıl önce Wallace Berman hakkındaki yüksek lisans tezimi yazarken keşfettiğim camiayla (ve tanıştığım üyelerinin pek çoğuyla) ilgili bir kitap yazmak olduğuna karar verdim. City Lights Books'a bir kitap teklifi gönderdim, 1988'in başlarında kabul edildi ve ilk kitap avansım olarak 1.500 dolar aldım. Birinci sınıfta yazdığım o evlilik karşıtı kompozisyondan kısa bir süre sonradan beridir kitap yazmak

istemiştim, çünkü kitapları neredeyse her şeyden daha çok seviyordum, çünkü onları hayata geçirilmesi mümkün bir çeşit büyü olarak görüyordum ve bu büyüye okumaktan daha yakın olmanın tek yolu yazmaktı. Sözcüklerle çalışmak ve neler yapabileceklerini görmek istiyordum. Parçacıkları toplayıp yeni desenler halinde birleştirmek istiyordum. O göksel öte dünyanın tam vatandaşı olmak istiyordum. Kitapların yanında, kitapların içinde ve kitaplar için yaşamak istiyordum.

Çocukluğum, ergenliğim ve üniversite yıllarım boyunca uzaklardayken hoş bir hedef ya da daha ziyade bir yönelimdi ama yapma vakti gelip çatınca... Eh, dağ uzaktan güzel görünür fakat oraya vardığınızda diktir. Yazar olmak, insan olmaya dair önemli bir temeli resmileştirir: Hangi hikâyeleri anlatacağınızı, nasıl anlatacağınızı ve bu hikâyelerle bağlantılı olarak kimliğinizi, hangilerini sizin seçtiğinizi, hangilerinin sizi seçtiğini ve etrafınızdaki insanların arzularını, onlara ne kadar kulak verileceğini, daha derindeki ve uzaktaki başka şeylere ne kadar kulak verileceğini bulup çıkarma görevi. O zamana dek bir sürü makale ve değerlendirme yazım yayınlanmıştı ama bir kitap... Müştemilat inşa etmekten saray inşasına geçmek gibiydi.

O ilk kitap, 1982'de bir gün San Francisco Modern Sanat Müzesi'nin personel ofislerinin yanı başındaki duvarda gördüğüm bir sanat eseriyle başladı. Wallace Berman'ın kare biçimli, siyah-beyaz bir kolajıydı bu. Transistörlü radyo tutan bir elin on altı görse-linden oluşan bir kare, soldan sağa doğru dört, yukarıdan aşağı doğru da yine dört imge. Her seferinde aynı el, yine aynı radyo ama radyonun hoparlörünün olması gereken yerde hep farklı bir imge. Bunların arasında, bir çıplak, bir futbolcu, Gandhi olabilecek nahif bir siluet, bir insan kulağı gibi çeşitli insan figürleri, sonra baş aşağı sarkmış bir yarasa, bir şırınga, bir tabanca ve en alt sırada da iki defa aynı kıvrılan yılan. Hepsi negatif pozlardı, o yüz-

den her şey rüyaları çağrıştıracak biçimde gayri tabii görünüyordu biraz. Her imge, görselliğe tercüme edilmiş bir sesti sanki, her biri bir mesaj, bir ihtar, beyan ya da ifşaydı. Veya bir şarkı. Siyah fon üstüne beyaz fontlarla yazılmış birkaç İbranice harf, mistik ve ezoterik olanın pop kültürle bir arada yaşayabileceği, eski bölünmelerin bazılarının gereksiz ya da aldatıcı olduğu konusunda ısrar ediyordu. Eser, Verifax denen bir fotokopi makinesinin ilk versiyonlarından biriyle yapılmıştı. *Sessizlik Serisi Numara 10* adını taşıyordu.

Berman da, tıpkı babam gibi, göçmen Yahudilerin Los Angeles'ta büyümüş çocuğuydu. Babamdan farklı olarak zayıf ve silik bir tipti, toplumun ve ekonominin çeperlerinde yaşamayı seçmişti. Önce Los Angeles'ın swing ve caz camiasında, sonra mistiklerin, aykırıların, sanatçıların ve asilerin arasında. Tahmin ettiği üzere, ellinci doğum gününde ölmüştü. 1976'daki o akşam vakti kamyonetiyle virajlı, dar bir yolda Los Angeles eteklerindeki bir kanyonda düzenlenen kendi doğum günü partisine giderken başka bir kamyonetin sarhoş sürücüsü ona çarpmıştı. 1957'deki ilk sergisi yüzünden müstehcenlik suçlamasıyla yargılandıktan sonra pek göze batmadan yaşamayı tercih etmişti. Kitap için ilkin *Swinging in the Shadows* [Gölgelerin Arasında Salınmak] ismini seçmiştim. Berman'ın Jay DeFeo'ya yazdığı bir kartpostaldan almıştım bu satırı. Kartpostalda biraz para kazanıp tekrar gölgelerin arasına salınacağını yazıyordu Berman. Fakat yayıncım isim konusunda bana baskın çıktı.

Tezim için Berman'ın hayat hikâyesini etrafındaki insanların söylediklerinden, sanatının bana anlattıklarından, arşivlerden ve sözlü tarihlerden, sergi kataloglarından, insanların hâlâ sakladığı eski kartpostallarla mektuplardan öğrendiklerimle derlemiştim. Bunu yaparken de birkaç şey birden fark ettim. Bunlardan biri, 1950'lerde Kaliforniya'da resmi tarihçelerin görmezden geldiği

avangart bir hareketin; sinemayla, şiirle, görsel sanatlarla, ezoterik ve Batı dışı ruhani gelenek ve uygulamalarla ve halüsinojenik uyuşturucularla ilgilenen birtakım grup ve toplulukların bulunmuş olmasıydı. Altmışların karşı kültürünün doğmasına zemin hazırlayan bir avangart hareket, deneyin, isyanın ve yeniden yaratımın esas olduğu bir âlem... Hakkında kitap yazmak istediğim şey buydu işte, tek bir sanatçıyı değil, bir sanatçılar topluluğunu yazmak istiyordum.

O zamanlar kültürel tarihin önce Avrupa'dan, sonra New York'tan çözülüp gelen düz bir çizgiyi takip ettiği kabul ediliyordu; Kaliforniya ise hor görülen bir artbölge, pek fazla bir şeyin olmadığı düşünülen bir yerdi. Yale'de Batı tarihi üzerine tez yazan bir arkadaşşıma biri *Kaliforniya'dakiler kitap okumaz* diye dudak bük-müştü bir defasında. Sanki dağlardaki bütün şairler, şehirlerdeki akademisyenler, güneydoğudaki çölden kuzeybatının yağmur ormanlarına dek doksan dokuz farklı Kaliforniya lisanının has yerli hikâyecileri sıcak bir kumsalda güneşlenen boş kafalı tek bir kişymiş gibi. Edmund Wilson 1941'de şöyle yazmış: "Doğudan gelen bütün ziyaretçiler, Batı kıyılarındaki insan deneyimlerinin her şeyin yeraltında değil de açıkta olduğu bir trol yuvası kadar boş görünmesine yol açan tuhaf gerçekdışılık havasının farkındadır." Hilton Kramer 1971'de *New York Times*'de San Francisco Körfez Bölgesi'nin "[en önemli karakteristik özelliğinin] belli bir enerji ve meraktan, zaruri bir karmaşıklık ve coşkudan yoksunluk" olduğunu yazmış ve buralı bir sanatçının tarzına da "Dude Ranch Dada'sı" demiş, oysa "dude ranch" denen ve Doğu'dan gelen misafirlere hizmet veren, tatil merkezine dönüştürülmüş büyük çiftlikler Batı'da fakat büyük ölçüde yüzlerce kilometre ötedeki dağlık bölgelere mahsus bir şeydi. Uzaktan küçük görünen şeylerin ayrıntıları seçilmez, ki benim yetiştiğim yıllarda da Kaliforniya'yı ancak doğudaki teleskopların merceğinden görürdünüz, tabii o

da görürseniz. İşte benim genç bir yazar olduğum günlerde bu tepeden bakma ve yok sayma çağı henüz sona ermemiştir.

O kitabı yazma sürecimde, Meksika'yla bir sınırı paylaşmış Asya'nın karşı kıyısında olmamıza ve meşruiyet telkin ettiği kabul edilen, benimse gelenekselleştirici içgüdüleri öne çıkardığından şüphelendiğim Avrupa'nın etkisinden uzakta olmamıza neden şükran duyduğumu kendi adıma keşfettim; Mark Twain'den Susan Sontag'a, Seamus Heaney'den Alexander Chee'ye pek çok yazarın neden buraya bir şeylerden kurtulmak üzere gelip değişmiş olarak geri döndüğünü anladım. Uzun yıllar sonra, kısa bir süre önce New York'tan Körfez Bölgesi'ne taşınmış (ondan önce de Mumbai'den gelmiş) bir öğrenci, artık her şeyin merkezinde olmamaktan duyduğu sıkıntıyı anlattı bana, sözlerinde esas önemli şeylerin merkezdekiler olduğu iması vardı. Eve gittim ve çeperlerin değerini düşündüm.

Umut ve sosyal değişimle ilgili çalışmamda çeperler üzerine yazmıştım, çünkü fikirlerin gölgelerden ve çeperlerden nasıl merkeze doğru hareket ettiğini ve merkezin nasıl bu kökenleri unutmayı ya da görmezden gelmeyi seçtiğini takip ediyordum, ya da belki sadece projektör ışığı altındakilerin gölgede neler olduğunu göremediğini. Çeperler ayrıca otoritenin azaldığı, tutuculuğun zayıfladığı yerlerdir. Bütün bunların nasıl işlediği konusundaki ilk eğitimimi bilinçli olarak çeşitli çeper bölgelerde (ekonomik açıdan kırılgan, altkültürel, genellikle kelimenin gerçek anlamıyla kıyıda köşede kalmış bölgelerde), Los Angeles kanyonlarının yüksek kayalıklarına ve Körfez Bölgesi'nin tuz bataklıklarına kondurulmuş evlerde yaşamayı seçmiş Wallace Berman'dan aldım. Berman bu yörelerden, sahne ışıklarının altına girmiş insanlar (Dennis Hopper, Russ Tambyln ve Dean Stockwell gibi şairler, sanatçılar, oyuncular) üzerinde etkili olmuştu. Berman'ın etkisinin bir göstergesi, Beatles'ın 1967 tarihli *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club*

Band albümünün kapağındaki kolajda yer almasıdır, bir diğeri-yse dönemin bir başka ikonik sanat eseri olan Dennis Hopper'ın 1969 tarihli filmi *Easy Rider*'da tohum ekici olarak görüldüğü küçük roldür. (Berman'ın elle basılan dergisinin adı, tohum ve semen sözcüklerinin Latincesi olan *Semina*'ydı, ayrıca Berman da bizzat tohum eken biriydi ki *Easy Rider*'daki rolünde tam da bunu yapar. Öte yandan Berman başkalarının ektiği tohumları işleyen biriydi de aynı zamanda.)

Berman'ın hayatına ve sosyal çevresine dalmak, önce tez, sonra da kitap için, hâlâ yetişkin gözüyle baktığım, benden göz korkutacak derecede büyük yetişkinler olduklarını düşündüğüm insanlarla röportaj yapmak anlamına geliyordu. Annemle babamın kuşağına mensuplardı ama hayatlarını büyük serüvenciler olarak yaşamış, riskler almış, istikrar peşinde koşmamış ve bundan pişmanlık da duymayan insanlardı. Annemle babamsa orta sınıf mensubu olarak onlarca yıl geçirdikten sonra bile Büyük Buhran dönemi-nin yoksulluk korkusunun o kadar etkisi altındaydı ki, yaşamları kısıtlı ve ihtiyatlıydı. Bu savurgan akranları, insana hayatın nasıl yaşanması gerektiğiyle ilgili hoş bir alternatif örnek sunuyordu. Mezun olduktan dört sene sonra o kitaba başladığımda benim de bir daha asla bir işe girmeyeceğimden haberim yoktu. İşlerim bitmek tükenmek bilmeyecek, bir sürü kitap, ondan da fazla makale ve deneme yazacak, ayrıca bazı aktivist çalışmalar ve öğretmenlik yapacaktım ama bir daha asla bir maaşı ve patronu olan bir çalışan olmaya geri dönmeyecektim.

Kutup Yıldızı dünyadan o kadar uzaktır ki ışığının bize ulaşması üç yüz yıldan fazla sürer, en yakın yıldızın ışığının bize gelmesi bile dört yıl alır. Kitaplar biraz yıldızlara benzer, okuduklarınız yazarın uzun süre önce tutkuyla içine gömülmüş olduğu şeylerdir, bazen bu uzun sürenin sebebi sırf bir kitabın yazılması, redaksiyondan geçmesi, basılması ve dağıtılması için gereken zamandır. Kitabın hazırlanması için harcanan zaman da, o kitabın, yazım sürecinin öncesindeki ilgi alanlarının kalıntılarını temsil ettiği anlamına gelir. İşte 1980'lerin sonuna gelindiğinde, yeni meraklar daha öncekileri gölgede bırakmaya başlamıştı benim için. Doğaya, manzaraya, toplumsal cinsiyete ve Amerikan Batısı'na dair fikirlerle yeni bir biçimde ilişki kurmaya başlamıştım.

Bu ilk kitap, yıllar önce bulduğum bir şeyi yeniden ziyaret edip tamamlamakla ilgiliydi. Arkadaş olmaları, bazen de işbirliği yapmalarıyla hayatları, çalışmaları ve fikirleri kesişmiş olan (üçü Güney Kaliforniya'dan, üçü Körfez Bölgesi'nden) altı sanatçıya odaklandım: Jess (açıkça eşcinsel bir erkek olarak yaşamının insanüstü derecede cüretkâr bir şey olduğu bir dönemde böyle bir hayat yaşamak ve sanata yönelmek için bilimsel çalışmalarını terk ettiğinde soyadını kullanmayı bırakmıştı), Jay DeFeo, Bruce Conner, George Herms, Wally Hedrick ve Berman. Her biri farklı farklı yollardan, göze batmayan bir yaşam sürmeyi, sanat yapmanın ne anlama gelebileceğini, sanatla dolu bir hayatın nasıl bir şey

olabileceğini bulmayı, sonra da o hayatı kurup yaşamayı seçmişti. Conner, Hedrick ve DeFeo, New York'a yerleşip yıldız olma fırsatı yakalamış, ancak üçü de bu fırsatı geri çevirmişti.

Dönemin zenginliği ve kendi sade yaşam tarzları, beyazların kaçıyla beraber geride bolca ucuz evin kaldığı şehirler ve tek bir yarı zamanlı işin geliriyle çiftlerin, hatta ailelerin bile genellikle kabul edilebilir hayatlar sürmesine yetecek yüksek maaş rayiçleri, onların bu idealizmlerini güvence altına alan unsurlar olmuştu. İstediğin yere istediğin gibi girip çıkma, ev sahibine aylarca kira ödemeyip sonra yaşayacak başka güzel bir yer bulma, ekonominin bir dışında kalıp bir içine dalma özgürlüğü 1980'lerde bile kadim bir halkın tuhaf âdetleri gibi görünüyordu. Hakkında yazdığım sanatçılar, Beat çevrelerinin kıyısında gezinmiş ya da bu çevrelerin içinden geçmişti. Beat'lerin Doğu Kıyısı'ndan bir grup erkek yazar olarak anlatıldığı hikâye de, söz konusu görsel sanatçıları, deneysel film yapımcılarını ve başka hareketlere, özellikle de San Francisco Rönesansı denen harekete mensup, Jess'in hayat arkadaşı Robert Duncan, Jack Spicer ve pek çok dünyanın gezgini Michael McClure gibi şairleri kapsayan daha büyük, daha ilginç bir şeye dönüşmüştü.

Bu karakterlerden, sanat yapmadan önce onu yapabileceğiniz bir kültürünüz, ona anlam verecek bir bağlamınız, kendilerinden bir şeyler öğrenebileceğiniz ve eserlerinizi gösterebileceğiniz arkadaşlarınız olması gerektiğini öğrendim. Kısa ömürlü galeriler, ufacık dergiler, gösterimler, şiir okuma etkinlikleri ve dostluklar aracılığıyla bu insanlar kendi aralarında bir kültür yaratmışlardı; kendi aralarında olmasının sebebiyse başkalarını dışlamaları değil, kendilerinin dışlanmalarıydı. Kültürlerin nasıl evrim geçirip değiştiğine, fikirlerin nasıl çeperlerden merkeze göç ettiğine dair bazı genel ilkeleri yavaş yavaş kavıyordum. Caz müzisyenleriyle, rock gruplarıyla, uyuşturucu satıcılarıyla, motorcu çeteleriyle, eşcinsel

altkültürlerle, sosyal deneylerle, karşı kültür kahramanlarıyla örtüşen insanlardı bunlar. Kendilerine düşmanca tavırlar gösteren ana akım kültürle aralarındaki farklılıklar yanında birbirleri aralarındaki farklar önemsiz kaldığı için dışlanmışların dayanışarak tek bir cephe oluşturduğu küçük kasabalarda ve muhafazakâr topluluklarda bazen hâlâ görüp tanıdığım o yoldaşlık ilişkisi içindeydiler.

Araştırma genellikle sıkıcı ve gayret isteyen bir şey olarak tasvir edilir ama bu tür dedektiflik çalışmalarından zevk alanlar için bu işte kovalamacanın, bilgi avcılığının, gizli şeyleri saklandıkları yerden çıkarmanın, birleşip bir resim meydana getirecek parçacıkları bulmanın heyecanı söz konusudur. Kırpıntılarınızsa hikâyelerden, olgulardan, müsveddelerden ve mektuplardan, fotoğraflardan, eski gazete kesiklerinden, yıllardır kimsenin açmadığı ciltlenmiş dergilerden, birinin bir röportajda size başka kimseye söylemediği şekilde bir şey söylemesinden oluşur. İlk kitaplarımda, hakkında yazabileceğim ve bana önemli görünen ama o zamana kadar ihmal edilmiş konular bulduğuma hayret etmiştim. Bu kadar görmezden gelinen ve bir tarafa itilen bir yerde olmam gözüme avantaj gibi görünmeye başlamıştı.

İlk araştırma serüvenlerimin bazıları gülünçtü. Tezimin üstünde çalışırken, Berman hakkında konuşabilmek umuduyla New Mexico'da yaşayan aktör ve yönetmen Dennis Hopper'ı arayıp duruyordum, o da nezaketle cevap veriyor, benimle seve seve konuşacağını söylüyor, yalnız başka bir zaman arasanız olur mu diye ekliyordu, en sonunda telefon faturaları telaşlanmama yol açacak derecede yüksek gelince bu işten vazgeçtim. Projeyi kitaba dönüştürdüğümde, Los Angeles'ta yaşamasına rağmen onu bir daha aramadım, çünkü *Mavi Kadife* filmindeki performansı gözümü korkutmuştu fakat asistanı bana yardımcı oldu ve kitapta kullanmam için özgün negatiflerinden (Hopper gençliğinde yetenekli bir fotoğrafçıymış) altı fotoğraf verdi.

Hatta küçük odasında tatlı bir saat geçirdiğim (takma dişlerini ağızından çıkarmış) bir bohemden ağızda gevelenerek anlatılan bir hikâyeyle birlikte, arkadaşından gelmiş bir mektubun yayınlanmamış fotokopisini almayı bile başardım; Allen Ginsberg “Howl”u ilk defa orada okuduğu için meşhur olan Ekim 1955 tarihli Six Galerisi şiir dinletisini anlatıyordu bu mektup. Tek bir şairin yaptığı o büyük çıkışın çarpıcılığı, Michael McClure ile Gary Snyder’ın o gece okuduğu proto-çevreci şiirleri gölgede bırakmıştı. Anlatılan hikâyeler, Hedrick’in dinletinin düzenleyicisi olmasının yanı sıra müdürlüğünü de yaptığı (bir sanatçı kooperatifi galerisi niteliğindeki) mekândan da pek az bahsediyordu genellikle. Elimdeki mektupsa, hem etkinliğin kendisi hem de orada bulunan resmi Beat’ler efsaneleştirilmezden önce etkinliğin oradaki fiili bir katılımcıya nasıl geldiğini görmeme olanak sağlayan harika bir belgeydi.

En iyi haliyle kurgudışı, dünyayı yeniden bir araya getirmeye (ya da varsayımların yahut geleneklerin altında neyin saklı olduğunu bulmak için bir kısmını parçalara ayırmaya) yönelik bir eylemdir; yaratıcılık ve yıkıcılık bu açıdan birbirinin akrabası olabilir. Süreç ister beklenmedik bir bilgi kırıntısına ulaşmaktan olsun, ister parçalar bir araya geldikçe ortaya çıkmaya başlayan kalıpları tanımaktan olsun, göz kamaştırıcı bir heyecan ve coşku ışıltısına bürünebilir. Pek iyi bilmediğiniz bir şey belirginleşmeye başlar ve dünya yeni bir anlam kazanır ya da eski bir varsayımın bağırsakları deşilmiş olur, sonra siz de bunu yazmaya çalışırsınız.

Bir açıdan hayatım boyunca yaptığım çalışmalar hep bu doğrultuda oldu, kalıpların peşinde koştum, kırılıp parçalanmış şeyleri, çoğunlukla da bir konuyu, bir tarihçeyi, bir anlamı bütünün görülmesini engelleyecek şekilde alt kompartımanlara ayıran kategoriler tarafından kırılıp parçalanmış şeyleri yeniden birleştirme işiyle uğraştım. Mikroskobik odaklanmanın getirdiği belli bir tür

uzmanlık varsa da, ben genellikle kendini geniş mekân, zaman, kültür ya da kategori uzamlarında gösteren kalıpların peşinden koştum. Geceleyin göklerdeki takımyıldızları seçme sanatı, bu çalışma tarzımı ifade eden bir mecaz olarak defalarca zihnimde belirdi.

Sanat tarihi, sinema tarihi ve edebiyat tarihinin doğrusal anlatıları tarafından hikâyesi büyük ölçüde görmezden gelinen o ilk kitabın konusu için de bir dereceye kadar doğrudu bu. Esas önemli olan, sinema, şiir ve görsel sanatlar arasındaki, uyuşturucular, Batılı-olmayan ezoterik felsefeler, siyasi uyumsuzluklar ve kuir kültür arasındaki, karşı kültürde ayrıca bir katalizör görevi görmeseydi avangart olarak tanımlanabilecek sıradışı bir zümrenin üyeleri arasındaki ilişkilerdi. Benim sanatçılarımla, bahsettiğim sözlü tarih mülakatları haricinde pek fazla kayıt altına alınmamıştı ve fazla bir görünürlükleri yoktu, öte yandan çoğu (özellikle de DeFeo ve Conner) sonradan çok daha fazla dikkat çekecekti.

Bu sanatçıların kendi çalışmaları genellikle gerçek anlamda kolajdı. Kitabın merkezindeki altı sanatçıdan Jess, Berman, George Herms ve Bruce Conner esas olarak kolajlarıyla ve üç boyutlu asamblajlarıyla tanınıyordu. Jay DeFeo, tıpkı Wally Hedrick gibi öncelikle ressamdı ve eserlerinde genellikle tek başına güçlü bir form bulunurdu fakat o da pek çok defa kolaj denemelerine girişmiş, boyaları, fotoğrafları ve bulunmuş malzemeleri karıştırarak kullanmıştı. Kolaj, eskinin izlerini saklamadan yeni bir şey ortaya çıkarır, hurda parçaların hurdalığını gözden silmeden yepyeni bir bütün yaratır, yaratıcılık fikrinin dünyanın ilk gününde Tanrı'nın ya da ressamlarla romancıların yaptığı gibi hiçlikten bir şey yaratma tarafından değil de, halihazırda imgelerle, fikirlerle, enkaz ve yıkıntılarla, eski yapıntılarla, kırık parçalarla ve kalıntılarla dolup taşan bir dünyadan bambaşka bir şey meydana getirme tarafından doğar.

Kolaj tam anlamıyla bir sınır sanatıdır, iki şey birbiriyle karşı karşıya gelince ya da birbirlerinin üzerlerine taşınca neler olup bittiğinin, farklılıkların birleştirilmesinden doğan sohbetlerin ve bu farklılıkların yeni bir bütünü nasıl besleyebileceğinin sanatıdır. Söz konusu sanatçılar için bu aynı zamanda bir yoksulluk sanatıydı da, etraflarındaki siyah mahallede yıkılan Viktorya tarzı evlerden toplanan malzemelerle, ucuzcu dükkânlarının döküntüleriyle, dergi kesikleriyle icra edilen bir sanat. Hatta Conner, kamera almaya parası yetmediği için ilk filmlerini bulduğu çeşitli video kayıtlarından yapmış, sonra bu “yeni bir bağlama oturtma” işini kendi janrı olarak benimsemiş ya da yaratıcı kurguları ve tempoları sayesinde hayli etkili olan filmler yapmak için buluntu kayıtlarla yeni kayıtları harmanlamıştı.

Dünyanın benim bulunduğum tarafının (ben oraya gelmeden kısa bir süre önceki halini temel alan) bir tablosunu bir araya getirmek, tam bir fikirler ve kalıp tanıma cennetiydi, böyle bir şeyi ilk defa bu kadar büyük ölçekte yapmam da belki buna katkıda bulunuyordu. Kendi şehrimin ve bölgemin geçmişini öğrenmem, geçtiğim yerlerin yeni anlam katmanlarına bürünmesi anlamına da geliyordu. Benim doğduğum güne dek dünyanın nasıl bir yer olduğunu yazıyordum, bu da o dünyada ilerlemek için temel işlevi gören bir çalışmaydı. Dünyanın benim bulunduğum kısmına daha önce görmediğim bir önem kazandıran, ihtimaller açan bir kültür tarihi yazıyordum. Bir konu üzerinde uzmanlaşıyordum ki bunun da kendine has kazanımları vardı.

Enkaza Dalmak

O kitabı yazdığım da, heteroseksüel erkek öznel erle çeşitli röportajlar yaptım, kendilerinin tutkulu bir hayranı olabileceğimi düşünüyordılar, o yüzden de muhitleri hakkındaki derin bilgimi sergilemek onların bu türden düşüncelerine kısmen de olsa ket vurmanın yollarından biriydi: Seninle tanıştığım için değil, 1957’de her şeyin bir araya gelişini yeniden kuracağım için heyecanlıyım; parçaların çoğu elimde ama sana da birkaç şey sormak istiyorum. İçlerinden birinin beni kanepede yanına oturmaya davet ettiğini, benim de ses kayıt cihazımı minik bir engel olarak aramıza koyduğumu hatırlıyorum; bir diğeri de cilveleşeceğimiz beklentisiyle yerinde duramıyor gibi görünüyordu; Bruce Conner ise cinsel tacizi yıllarca sürdürdü, başka şeylerin yanı sıra aramızdaki büyük yaş farkını da hatırlatması için ona Bruce Amca, karısına da Jean Teyze diye hitap ederek onu uzak tutmaya çalışırdım. Yerinde duramayan sanatçının davranışları, bana çok tanıdık gelen bir şeyden kaynaklanıyordu: genç kadınlar insandan sayılmadığına göre onlarla yaptığınız hiçbir şeyin kayıt altına alınmadığına dair bir his. Kendisinin hayatını ve başarılarını kayıt altına aldığım sırada böyle bir şeyle karşılaşmaksa can sıkıcıydı.

Araştırmamın bir parçası olarak, birkaç kısa filmin Pacific Film Arşivi’nde ve Canyon Sineması’nda bana gösterilmesi için para ödemiştım ama o sırada seyretmediysem de literatürde sık sık hakkında bir şeyler okuduğım bir film vardı. Hakkında sa-

dece bir şeyler okuduğunuz ya da duyduğunuz sanat eserleri kendilerine has boyutlara bürünür ve bu eserler genellikle gerçeğini görmenizden önce hayal gücünüzde kendine özgü bir yaşam kurar. Benim hayalimdeki neşeli özgürlük filmi, *Pull My Daisy*'yi nihayet seyretmemle beraber solup gitti. Ressam Alfred Leslie'yle fotoğrafçı Robert Frank'in birlikte yönettiği filmde dış sesi Jack Kerouac konuşuyordu.

Film, bir kadının perdeleri açıp kocasının dağınıklığını toplamasıyla başlar: "Evrende sabahın erken saatleri. Eş uyanıyor, pencereleri açıyor. Kendisi ressam, kocası da demiryolunda frenci..." Kadın hiç adlandırılmaz, hiç resim yapmaz, sadece eş olarak kalır, çocuğun kahvaltısını hazırlayıp onu okula yollar, evle ilgilenir ve erkeklerin kaçtığı, uzak durduğu, hatta kesinlikle hor gördüğü her şeyin simgesidir âdeta. Uzun paltolara bürünmüş Allen Ginsberg, Gregory Corso ve Ginsberg'in sevgilisi Peter Orlovsky eve paldır küldür dalıp içmeye ve eğlenmeye başladığında kadın ortalarda yoktur. Erkekler içki ve sigaralarla gelip gider, kendilerinden ve kendilerine atfettikleri cazibeden pek memnundurlar. Ginsberg bir ara köpek yavrusu gibi yerde yuvarlanır, başka biri bir sürahi şarabı oyuncak ayı gibi kucaklar, Kerouac'ın dış sesi, "Hadi kovboyculuk oynayalım," der ve ne tür kovboylar olacakları konusunda tatlı bir muhabbete girerler.

Hikâyenin esas dramatik ögesi akşam, eşin davet ettiği bir piskoposun kendi eşi ve annesiyle gelmesiyle ortaya serilir. Piskopos, gösterişli beyaz bir kıyafet giymiş genç bir adamdır, ne piskoposu olduğunu hiç öğrenemeyiz ama geleneksel olan her şeyi temsil ettiği açıktır. Şairler çetesi ona kaba davranır, kabalıklarının özgürlüklerinin bir diğer göstergesi olduğundan emindirler. Fakat piskoposun ağırkanlı annesini, çoğunlukla portrelerden ve nü resimlerden oluşan eserleri 1930'larda bile korkusuzca özgün ve saldırgan sayılan ressam Alice Neel canlandırır. Demiryolu frencisi

kocanın çalışkan ve huysuz karısını da çarpıcı güzellikteki Delphine Seyrig oynar. Seyrig daha sonra önemli bir film yıldızı, ondan sonra da Fransa'da feminizmin önemli seslerinden biri olacaktır.

Yani filmde isimsiz birer hiç kimse ve gereksiz birer uzantı niteliğindeki iki karakteri, eş ve anne rollerini, biri olgunluk çağında, diğeri yolun başında olan iki büyük kadın sanatçı oynamaktadır. (Milo olan ismi filmde sık sık geçen demiryolu frencisini ise ressam Larry Rivers canlandırır.) Filmde gerçek isimleriyle anılan Beat şairleri, Neel'in orgda çaldığı parçayı caz müziği çalarak kesince, piskoposun annesinin de gelenekselliği temsil ettiğini anlamamız gerekir, şairlerinse doğaçlamayı ve havalı şeyleri. Sonra, ailesiyle birlikte evden ayrılmış olan piskopos hariç bütün erkekler eğlenmek için gece dışarı çıkar, kadın da bulaşıklar ve çocukla evde kalır. Bu filmin özgürlüğü yücelttiğini duymuştum hep ama bu okuma kadınlardan biri olduğunuzu değil, ancak şairlerden biri olduğunuzu hayal ettiğiniz takdirde mümkündür. Şayet kadınlardan biriyseniz, size az önce hiç kimse olduğunuz, entrikacıdan, kaltaktan ve yükten başka bir şey olmadığınız söylenmiştir.

Çevrenizdeki sanat size çenenizi kapatıp bulaşıkları yıkamanızı söyleyip duruyorsa nasıl sanat yaparsınız? Yararlı etkileri olmuş, ama ister kişisel kötülükten ister kategorik küçümsemeden kaynaklansın, size ya da sizin gibi insanlara hiç yararı dokunmamış kültürel kahramanlarla ne yaparsınız? Beat'ler ya da birtakım şifreli versiyonları benim kuşağımın üstüne çökmüştü. Gelişim yıllarım, Kerouac olmak isteyen ve bu işi özgürlük arayışı olarak gören, özgürlüğe de sorumluluktan ve taahhütten azade olmak gözüyle bakan adamlarla doluydu. Sanat söz konusuysa de bilinç akışına dayalı doğaçlamalar, kompozisyon ve plandan kurtarılıp özgür bırakılmış sanat esastı. Sayıları o kadar çoktu ki. 1988'de ilk Nevada Test Sahası nükleer karşıtı eylemimize birlikte gittiğim yakışıklı, tatlı delikanlıyla birkaç sene öncesinde benim

ve eşcinsel ev arkadaşımın üstüne kalan, buzdolabında ne var ne yoksa silip süpüren ve ortalık yerde açık bıraktığı günlüğüne bizi nasıl ayıpladığına dair şeyler çiziktiren üniversiteden kibirli ve çulsuz bir tanıdık da bunların arasındaydı.

Kerouac'ın düzyazı üslubuna dair beğendiğim şeyler vardı; beğenmediğim şeyse, insanların Beat kuşağından bahsettiğinde genellikle kastettikleri kişiler olan üç adamın toplumsal cinsiyet siyasetleriydi. Bu siyaset, yeniyetmeliğimde Kerouac'ın *Yolda* kitabını benim için mahvetmişti. Başkahramanın “şirin mi şirin küçük bir Meksikalı kız” dediği, sonra da “kafası basit ve saçma sapan çalışan aptal, küçük bir Meksikalı orospu” diye hatırladığı Terry'yle karşılaştığı sahneye kadar gelebilmişim. O sahneden sonra (bizzat Kerouac'ın gevşekçe kurmacaya uyarlanmış hali olan) başkahraman alıp başını gider ve kızı terk eder. Filmdeki gibi burada da kadın sabit bir nesne, erkekse bir seyyah, kahraman bir avaredir. Erkek Odysseus, kadınsa Penelope'dir, gerçi Homeros evde kalan kadının yürekli mücadelesiyle de ilgilenmiştir. O zaman ben sanki asla ipsiz sapsız bir başkahraman olamayacakmışım gibi, Kaliforniya'daki çiftlikte bir başına bırakılan genç Latin olmaya daha yakınmışım gibi gelmişti. Böylece, yarısına geldiğimde romanı bırakmışım. Kitap benim gibi insanlar olmaksızın yoluna devam edecek, ben de yoluma onsuz devam edecektim.

Beat'leri bir çalışma konusu olarak ele almadan yıllar önce, Ginsberg'in fotoğrafları için açılan bir sergide daha da yoğun bir silinmişlik hissine kapılmışım. Duvarlara, Ginsberg'in erkek arkadaşlarının çeşitli yerlerde çekilmiş düzinelerce siyah-beyaz fotoğrafı asılıydı, maceralara atılıyor, birbirleriyle vakit geçiriyorlardı, dünyanın bütün nimetleri ayaklarının altındaydı. Sonra bir de Peter Orlovsky'nin ruh sağlığı yerinde olmayan annesiyle kız kardeşinin bir yatağın ucunda oturduğu bir-iki fotoğraf vardı. Üzgün, çıkmazda ve umutsuzdular. Hatırladığım kadarıyla, sergide

onlardan başka kadın yoktu. *Yolda*'da ve *Pull My Daisy*'de olduğu gibi, özgürlükle hareket kabiliyetinin denk tutulduğu bir bağlamda hareketsiz kılınmış nesnelerden ibarettiler.

Feminizm hakkında net fikirlerimin olmadığı, içimde sadece bir anafor gibi birbiri etrafında dönen körpe öfkeler ve isyanlar beslediğim o eski günlerde, sessiz bir hiddete kapıldım. Etkinliği darmadağın etmeye yönelik şiddetli bir dürtü kapladı içimi; bağırarak istiyordum, ortalığı karıştırmış sayılmayacağımı, çünkü bir kadının hiç kimse olduğunu, var olmadığıma göre bağırmanın da mümkün olmadığını ve buna karşı çıkılamayacağını bağıra çağıra söylemek istiyordum. Başka zamanlarda genellikle yüzeyin altındaki karamsar bir endişeden ibaret olan var olmama hissim o sırada, o salonda gayet belirgindi ve öfkeyle iç içe geçmişti. Ama sessiz kaldım, kadınların birer yük, deli, sinirli, her şeyi burnunu sokan, uygunsuz karakterler olduğu kabulüne katkıda bulunmanın kimseye bir yararı olmayacaktı.

Taşıdığı yeni bir nitelik dolayısıyla devrimci görünen bir fenomen, o sırada daha az göze çarpan diğerleri yüzünden sıkıcı bir şekilde geleneksel görülebilir. Beat'lerin çekirdek kadrosu addedilen erkekler, kuir ya da biseksüel olmanın, uyuşturucu ve bilinçle, Batı-dışı ruhani uygulamalar ve felsefelerle deneyler yapmanın, o zamanki siyah caz müzisyenlerinin giriştiği büyük deneylerin beyaz edebiyattaki eşdeğerlerini bulmaya çalışmanın, doğaçlamadan, Amerikan dili ve pop kültüründen, Avrupa'ya taklitçi bir saygı gösterisi değil de, bu zaman ve mekâna has bir şeyler yaratmanın yolunu açıyorlardı.

Ayrıca çoğu, kadınları hor görüyordu, bu açıdan da tamamen kendi zaman ve mekânlarına, yani ana akım edebiyat devlerinin birkaç yıl önce Yüzyıl Ortası Mizojinleri diye adlandırıldığı, kadınlardan nefret eden 1950'lerin Amerika'sına tam anlamıyla uygun düşünüyorlardı. *Pull My Daisy*'yi bir kere daha seyredince,

Leslie Fiedler'in 1960 tarihli *Love and Death in the American Novel* [Amerikan Romanında Aşk ve Ölüm] kitabına geri döndüm. Onun bakışına göre Amerikan kanonu tam bir erkek edebiyatıydı ve Fiedler ele aldığı erkeklerin çoğunu yermesine karşın, kadınları da hiç ele almayarak yermiş oluyordu. *Huckleberry Finn*'in, *Moby Dick*'in ve James Fenimore Cooper'in cephe romanlarından bazı-
larının ana temasının beyaz bir erkekle beyaz olmayan bir erkek arasındaki sevgi olduğunu belirtiyor ve bu edebiyatın erkeklerin istediği gibi at koşturmakta serbest olduğu, kadınlarınsa hiç ortalarda görünmediği uçsuz bucaksız Amerikan uzamında geçtiğini söylüyordu. "Erkek çocuk kitapları olarak bunların, bir bakıma mahcup ve masum bir edayla, duygusal deneyimin ulaşabileceği nihai nokta olarak erkekler arası saf bir sevgiyi önümüze koymasını bekleriz ki durum da çarpıcı bir şekilde bundan ibarettir." Beat'ler söz konusu olduğundaysa saflık biraz daha azdır, fakat erkeklik bakımından ötekilerden hiç de geri kalır yanları yoktur.

Fiedler daha sonra bu kitaplardaki kadınlardan bahseder: "Sadece ölümden erkeklerinki kadar saf bir kucaklamaya kavuşabilirler. Tek iyi kadın ölü kadındır!" O gün bağırmadım ama Beat'lerin kutsal üçlüsünün bir diğer üyesinden intikamımı bir başka zaman, yirmilerimin başlarında bir şubat akşamında aldım. Yazılarımı yayınlamaya henüz başlamıştım, demek ki 1984'ün başlarındaydık. Küçük bir müzik ve kültür dergisinde editörlüğümü yapan kadın bana Survival Research Labs'in (hareket eden, dönen, seyircilerin üzerine doğru atılan, sonra patlamalar ve alevler eşliğinde kendi kendilerini yok eden tehditkâr distopik makineler yapan erkek bir punk performans üçlüsü) William Burroughs için bir doğum günü partisi düzenleyeceğini söyledi. Sonra (gerçi bu kısmın doğru olup olmadığını bilmiyorum) tanınmış bir kadın sanatçının Burroughs'la çalışabilmek için saçlarını kesip androjen bir görünüme büründüğünü ve partideki herkesin (o dönemde

aşağı yukarı bütün punk partilerinde olduğu gibi) koyu renk kot pantolonla deri ceketten oluşan sert erkek kostümlerine bürüneceğini, kadınların da cinsiyetlerini belli etmeyeceğini ve herkesin endişeli ve haşın bir görünümle etrafta dikileceğini anlattı.

O bahar, Luc Sante'nin Burroughs hakkında *New York Review of Books*'ta çıkan son derece sert yazısı üstümde derin bir etki bırakmıştı. Sante, Burroughs'un bir röportajında söylediği şu cümleleri alıntılarını: "Conrad'ın *Zafer* kitabındaki büyük mizojin Bay Jones'un sözleriyle: 'Kadın dediğin kusursuz bir lanettir.' Bana sorarsanız kadınlar esasen bir hataydı, bütün düalist evren de bu hatadan tekâmül etti." Sante devamında şöyle yazmıştı: "Burroughs kadınları Batı kültürünün en baskıcı unsurlarıyla ilişkilendiriyor ve onlara karşı cinsel bir ihtiyaç duymuyor; yani kadınlar lüzumsuzdur ve ayak bağıdır. Çetrefilli üreme meselesi nihayet çözüldüğünde de, kadınlar bir güzel yok sayılacaktır." Burroughs ayrıca 6 Eylül 1951'de karısı Joan Vollmer'ı vurup öldürmüştü. "Giyom Tell'cilik" oynamak için karısından kafasının üstüne bir bardak koymasını nasıl ve neden istediğine dair çelişkili hikâyeler varsa da açık olan şey, Vollmer'a bir silah doğrultup onu alından vurduğu ve kadının öldüğüdür.

Yirmilerimde birlikte vakit geçirdiğim bir genç adam, erkek arkadaşımın erkek kardeşinin en iyi arkadaşı, Burroughs'a tanıdığım herkesten daha fazla hayrandı, gerçi tanıdığım bir sürü kişi Burroughs'un punk kültürün babalarından biri olarak görüldüğü o eski günlerde ihtiyar yazara büyük saygı duyardı. Genç adam eşcinseldi, Teksaslı ailesinden kopmuştu, yönünü bulmaya çalışıyordu, yetenekli bir müzisyendi ama duyuların uyuşturucularla karmakarışık edilmesinin sanatsal dehaya giden kraliyet yolu olduğu fikrinin hayranıydı. Bu karışıklık fikri bir asır önceki Arthur Rimbaud'dan çıkmış ve dönüşerek karşı kültürün bir diğer demirbaşı haline gelmişti. Yaratıcı yönünüze ancak hayatınızın içine

sıçarak ulaşabilirdiniz, elinizi kolunuzu bağlayan şeylerin ardında bir dâhi yatıyordu ve hiçbir plan, disiplin ya da düzen olmadan kendi numarasını yapması için bu dâhiyi serbest bırakmanız yeterliydi.

İşte etrafımdaki genç insanların bazıları Burroughs'u bütün bunların kusursuz bir örneği olarak görüyordu, ailesinden gelen paraya ve çelik misali bünyesine yaslanan Burroughs uzun bir süreyi bol bol uyuşturucuyla geçirmişti. Tanıdığım genç adamda bunların ikisi de yoktu. Birlikte geçirdiğimiz bir akşam halüsinasyon gördüğü sırada renkli kalemli rasgele kullanarak kâğıtlara (ve albüm kapaklarına) bir şeyler çizmeye çalışmasını ve sonuçta dairemin zeminini boyamasını şefkatle hatırlarım. Derken gitgide daha fazla metamfetamin bağımlısı olduğunu, sonra Market Sokakı'nda kirli kot pantolonuyla yalınayak yürüyen evsiz bir insana dönüşüp beni tanıyamadığını da üzüntüyle hatırlıyorum. Yaşlıca ve iyi kalpli bir adam bir süre ona baktı, sonra Golden Gate Köprüsü'nden atladığını duydum. Tatlı ve yetenekli bir gençti, o zamanın egemen mitolojisi de dahil olmak üzere pek çok sebepten ölüp gitti.

Editörümle birlikte, Survival Research Labs'in bir otoyol üst geçidinin altındaki endüstriyel mekânında verdiği partiye şifon elbiselerle gittik. Editörüm uzun sarı saçlı, balık etliydi, bol dekolmeli, uçuşan, pek güzel bir şey giymişti. Benim üstümdeyse ölü balerin kıyafetim dediğim bir giysi vardı. Muhtemelen bir çocuk giysisiydi, sonra kimbilir hangi bodrumda senelerce küflenmiş, en sonunda da bir ucuzcu dükkânında benim elime geçmişti. Sararmış sıra sıra dantellerle bezeli minicik bir korsajı vardı, askısızdı, gerçi ben yarısı sökülmüş dantel sıralarının birinden kendime bir askı uydurmuştum. Tüllü bir kumaşın kırpık kırpık taçyapraklarından yapılmış, uçları yere doğru sivri sivri sarkan ve baldırlara dek inen kabarık bir de eteği vardı.

Sık sık kıyafetime layık bir ruh haline bürünmek istediğimi fark etmişimdir, eh sonuçta bayramlık kıyafetler de bayram neşesi yaratır, böylece editörümle ben kahkahalar atarak, flört ederek, kalabalığın arasında dolaşıp kollarımızı sallayarak ve etrafa parfüm kokuları saçarak, rujlu gülümsemelerle gülümseyerek ve boyalı gözlerimizi taşa dönmüş gibi kıpırtısızca duran insanların üzerinde serbestçe gezdirerek daldık partiye. Burroughs'a eşlik eden adam fotoğraf çekiyordu, bizi de onur konuğuyla birlikte fotoğraflamak istedi; bir an geldi, adamın ısrarı sonucunda editörümle ben iki yandan Burroughs'a sokulduk, o da dehşete kapıldığı anlaşılan bir tavır içerisinde zaten kuruyup kalmış olan bedeniyle iyice büzüldü. O anda iki tuzluk arasındaki bir sümük-lüböcek gibi göründüğünü söylerim hep. Çok tatmin ediciydi, sonra yolumuza devam ettik.

Yazmak bir sanat, yayıncılıksa bir iştir. İlk kitabıma başlayarak küçük ve büyük yayınevleriyle bir dizi maceraya atılmış oluyordum. Yazma kısmı benim fikirlerle, kaynaklarla ve İngiliz diliyle tek başıma bir odada olmam demekti ve o kısım genel olarak iyi gitti. Yayıncılık kısmıysa daima daha fazla sayıda çalışanı ve gücü olan, bazen avukatım ve işbirlikçim, bazen de rakibim olarak hareket eden kurumlarla görüşmeler yapmam demekti.

Kısa bir süre önce bir akşam arkadaşım Tina'yla birlikte San Francisco'nun batısındaki küçük bir sinemada *The Post* filmini seyretmeye gittik. Orada gökyüzü daha karanlık, rüzgâr daha şiddetlidir ve her şey biraz daha hülyalı görünür. Film iç içe geçmiş iki hikâyeyi anlatıyordu; Daniel Ellsberg'in Vietnam Savaşı'nın bir yalan üzerinden çıkarıldığını ispatlamak için sızdırdığı Pentagon Belgeleri'ni *Washington Post* gazetesinin haber yapma kararını ve kocasının ölümüyle gazeteyi kısa bir süre önce devralmış olan Katharine Graham'ın idareyi ele alıp, dünyayı değiştiren sonuçlar yaratacak kararlar alma yetkinliği konusunda kendinden şüphe etmeyi bir tarafa bıraktığında onu küçümseyen erkekleri de elinin tersiyle iterek aynı anda hem işine hem de kendine sahip çıkmasını.

Sinema salonuna yaptığımız araba yolculuğu da, serin gece havası da hoşumuza gitmişti; patlamış mısır, filmin Cumhuriyetçi parti devri dekoru, sinemada yeniden hayat bulan Bayan Graham'ın kıyafetleri, baskı makinelerinin çalıştığını gösteren sahne-

ler de öyle. Film sonrasında kapkaranlık geceye çıktığımızda, her nasılsa yayıncılık konusunda başlarda yaşadığım sorunlardan bahsetmeye başladım. Kitap çıkarmaya yönelik ilk çabalarımın kendi çapında ne kadar yakıcı olduğunu, daha doğrusu erkeklerin kitap çıkarmamı nasıl hararetle engellemeye çalıştığını hatırlamayalı uzun bir süre olmuştu. Önüme diktikleri engellerin üstesinden gelebildiğim için şanslıydım ama bunu başaramayanlar olduğunu biliyorum. Yayıncılık dünyasının aslında hem eskiden hem de şimdi ne kadar beyaz olduğunu da artık görüyorum; bazı kapılar cinsiyetim dolayısıyla yüzüme kapatıldıysa da bazıları ırkımdan ötürü açık kalmıştı.

Uğradığım hasarların bir kısmı kendince komik sayılırdı. Bir editör kalkmış ilk kitabımın taslağında rasgele değişiklikler yapmış, böylece Fransız sanatçı Niki de Saint Phalle Niki de Saint Paul'a, ikonik ironiğe, 1957'de 1967'ye dönüşmüştü. Bu gelişigüzel sabotajın sebebini bilmiyorum ama karşı koyduğumda taslağıma sokuşturulan rasgele hataları daha doğal karşılamam gerekirmiş gibi muamele görmüştüm. Bir diğer editörün de kitabın bir neticeye bağlanmayan sonu konusunda bana iğneli bir not yazdığını hatırlıyorum; taslağın son bölümünü kaybetmişti aslında fakat hatanın kendisinde olduğunu aklına getirmemişti bile. Tecrübesizliğim ve bu türden tuhaf müdahalelere karşı kendimi savunma konusundaki beceriksizliğim yüzünden kitabın ortaya çıkış süreci fazladan bir yıl uzamıştı.

Sonra bir de Lawrence Ferlinghetti vardı, o yayınevinin ve şirketler topluluğunun başkanı. City Lights Booksellers & Publishers ile bir kitap sözleşmesi imzalamamın üstünden otuz yıldan fazla süre geçti. İlk yıllarda kitabevinin en üst katının arka tarafındaki editör odalarında çok sık bulundum, daha sonrasında da etrafa şöyle bir göz atmak için, çalışanların bazılarının arkadaşısı olarak, zaman zaman da etkinliklerde okumalar yapmak için

sık sık gittim oraya. Düzenli olarak oralarda gezinen Lawrence Ferlinghetti bütün o yıllar boyunca benimle tek kelime etmedi, benimle konuşmasının gayet normal sayılacağı koşullarda bile. Konuşmuyor muydu yoksa konuşamıyor muydu orasını hiç anlamadım. Bazen Ferlinghetti'nin belki bir tür Venn şeması vardır ve bu şemaya göre City Lights'ın yazarları ya da tarihçileri genç sarışınlarla bir kesişim kümesi oluşturmuyordur, dolayısıyla ben de kategorik olarak yokumdur, diye düşünürdüm.

Bir keresinde, City Lights'la çalışmaya başlamamın üstünden iki yıldan fazla süre geçmişken, Ferlinghetti City Lights'ın genel yayın yönetmeniyle birlikte, arkadaşım Brad Erickson'ın aktivist el kitabı için düzenlenmesine katkıda bulunduğum bir kitap partisine geldi. Bir hafta sonra Brad'le ikimiz City Lights'ta buluştuk, Ferlingetti ünlü kitabevinin ön kapısının yanındaki küçük merdivenden indi ve ikimize şöyle bir baktı. Birimizle tek bir defa kısa bir süreliğine karşılaşmıştı, diğerimizinse hem yayıncısıydı hem de son birkaç yılda yollarımız defalarca kesişmişti. "Selam Brad," dedi. Onunla özellikle ahbab olmak istemiyordum ama yayıncınızın size selam vermesi normaldir. Şimdi geriye bakıp düşününce, bu tuhaf mesele, yıllar önce Allen Ginsberg'in fotoğraf sergisinde yokluğum hakkında bağırıp çağırma arzusuna kapılmamın bir temeli olduğunu düşündürüyor bana.

Bazı şeylerse o kadar komik değildi. Kış havasında Tina'yla konuşurken, bir başka güçlü ve yaşlı adamın o ilk kitabı tamamen ortadan kaldırmaya çalışmasını yıllardan sonra ilk defa hatırladım. Büyük Amerikan sanat dergilerinin en cüretkârı olan *Artforum* 1962 yılında San Francisco'da yayın hayatına başladığı sırada John Coplans derginin kurucu ortaklarındandı ve dergi için Körfez Bölgesi sanatçılarıyla ilgili yazılar yazmıştı. 1980'lerde fotoğrafçı olarak birtakım başarılar elde etmişti. Fotoğraflarının ana konusuysa, fotoğrafı olduğu gibi işgal eden yekpare bir anı-

ta benzeyecek şekilde siyah-beyaz olarak iyice yakından çekilmiş kendi sarkık, kıllı ve yaşlanmakta olan çıplak vücuduydu.

Kitabım 1991 yılında çıktığında Coplans avukatı aracılığıyla City Lights'a beni yayın yoluyla iftirayla suçlayan bir mektup gönderdi. O ilk kitabın odağa aldığı altı ana karakterden biri olan Wally Hedrick, 1953'ten itibaren Amerikan bayrakları resmetmiş, sonra da resimlerinin tamamını bir şekilde ya ortadan kaldırmış ya da kaybetmişti; New Yorklu ressam Jasper Johns Amerikan bayrağı resimleri yaparak ondan bir süre daha sonra meşhur olduğuna göre, Hedrick'in resimleri de Amerikan sanatının simgelerinden biri olarak küçük de olsa bir mevki elde edebilecek şeylerdi. (Pek çoğunu Vietnam Savaşı'nı protesto etmek için siyaha boyamıştı.) Kitabımda Hedrick'in resimlerinden birinin "1963'e dek varlığını sürdürdüğünü, sonra (Hedrick'in anlattığına göre) sanat eleştirmeni John Coplans'ın Hedrick'in on yıllık çalışmaları sergisinden resmi ödünç aldığını ve bir daha iade etmediğini" yazmıştım. Resmi satın almakla ilgilenen bir kadın vardı ve Coplans resmi bu kadına götürmek için istemişti, eseri o zamandan beri gören olmamıştı.

Coplans bunun kendisini hırsız olarak gösterdiğini söylemekle kalmıyor, Hedrick'le hiç karşılaşmadığını da iddia ediyordu. Hatırladığım kadarıyla avukatın mektubunda, kitabın bütün nüshalarının ortadan kaldırılması halinde meselenin kapanacağı yazılıydı. Yılların çalışmasını ve bir ilk kitabın çıktığını görmenin temsil ettiği her şeyi böyle aldırılmazca yok etme arzusu sersemletici bir şeydi. Mektubu alan editörün de çok ciddi bilgi yanlışları yapmış olabileceğimi, anlayabildiğim kadarıyla, gayet akla yakın bulmasının da duruma faydası dokunmadı. O günlerde gerek kişisel ilişkiler konusunda olsun gerekse de tarihi bilgiler konusunda nadiren yetkin ve güvenilir biri olarak kabul görüyordum.

Beni destekleyecek yığınla kanıt toplama alışkanlığımı hâlâ sürdürüyorum, o zaman da öyle yaptım: SFMOMA müze kü-

tüphanesine giderek iki adamın zamanında yayınlanmış sohbet ve işbirliklerini gösteren bir sürü malzemenin fotokopisini çektim. Editörüm bildiğim kadarıyla bunları avukata yolladı. Kitabımın bütün nüshaları imha edilmedi fakat kitap son derece sessiz bir hayat sürdü ve artık baskısı tükenmiş durumda. Hakkındaki iki tanıtım yazısından biri, kitaba Mina Loy'dan "Hiç göz önüne çıkmadan ıstırap çekmek ortak bir trajedidir" alıntısıyla başlayan son derece zarif bir önsöz yazmış şair ve eleştirmen Bill Berkson'ı kitabın yazarı olarak anıyordu.

2008 yılında "Bana Bilgiçlik Taslayan Adamlar" başlıklı bir makale yazdım, içinde şu cümle vardı: "Güvenilirlik, temel bir hayatta kalma aracıdır." Bir bakıma güvenilirlik benim mesleğim de sayılır, hiç değilse kurgudışı yazarları için gerekli olan ekipmanların bir parçasıdır. Başlarda bunu elde etmek için savaşmam gerekti. Daha doğrusu hem mesleki hem de kişisel yaşamımda başkalarını olayları makul bir isabet derecesiyle algılayabilme yetimin olduğuna inandırmak için savaşmam gerekti ve bu deneyimin sıklığı da içime "kendimden şüphe" tohumları ekti, yani mücadelem sadece başkalarıyla sınırlı kalmadı.

Belli bir hava olayının iklim değişikliğinden kaynaklanıp kaynaklanmadığını söylemek her zaman mümkün değildir ama iklim değişikliğinin trendleri biçimlendirdiği açıktır. Ayrımcılık için de aynısı söylenebilir, belli bir olay birinin sizin kategorinizdeki insanlara yönelik davranışlarından kaynaklanıyor olabilir de olmayabilir de fakat bunun birikimsel etkisi belirli bir kalıba işaret eder. Şimdi dönüp geriye bakınca öyle geliyor ki, bana yönelen tehditlerin ve çevremdeki kadınların gördüğü şiddetin gerçek ve ciddi, gençliğimde dev kabul edilen yazarların küçümseyici tavırlarının son derece yıkıcı olduğu bir kültürde yaşamasaydım, o zaman karşılaştığım bu davranışlar gözüme bir dizi ilgisiz ve talihsiz olay gibi görünebilirdi.

İkinci kitabım çok daha farklıydı, yola çıkışı da şanslı oldu: 1991 yılında bir pazartesi günü Sierra Books'a bir teklif gönderdim, salı günü bir editörden telefon aldım, çarşamba günü de buluştuk. Kitap sözleşmesi de kısa süre sonra geldi. Külüstür Datsun B210'umu sattım ve 12 bin dolarlık avansın bir kısmını Batı'da daha iyi araştırma yapabileceğim, arkasına karavan takılı, ikinci el, beyaz bir Chevy S10 pikaba harcadım. *Secret Exhibition*'ı yazdığım sırada hayatım değişmişti, o ilk kitap benim çağımdan hemen önceki yakın ve yerel tarihi daha iyi anlamamın temelini oluşturduysa, bu ikincisi Amerikan Batısı'na ve efsanelerine, savaşlarına, kör noktalarına, harikalarına, suçlularına ve kadın kahramanlarına dair daha geniş ve daha derin bir inceleme olacaktı.

Savage Dreams: A Journey into the Hidden Wars of the American West [Vahşi Düşler: Amerikan Batısı'nın Gizli Savaşlarına Bir Seyahat] başlıklı bu ikinci kitap, görünmezliğin canavarlıklara nasıl izin verdiğine dairdi. Kitabın ilk yarısının merkezindeki savaş, Nevada Test Sahası'nda devam etmekteydi; genellikle günün birinde gerçekleşebilecek korkunç bir şey olarak kabul edilen nükleer savaş burada 1951'den 1991'e dek ayda yaklaşık bir, toplamda binden fazla bombanın patlatılmasıyla halihazırda gerçekleşmekte ve hem bölgede hem de etki alanındaki insanlar üzerinde dehşetli çevresel etkiler yaratmaktaydı. Kitabın ikinci yarısıysa Yosemite Milli Parkı hakkındaydı; genellikle uzun bir süre önce olup bitmiş kötü şeyler olarak görülen Kızılderili savaşları burada Amerikan Yerlisi halklara karşı başka vasıtalarla halen yürütülmekteydi. Bu yerli halklar, zamanın genel geçer inanışlarındaki gibi ortadan kaybolmuş, kayıplara karışmış, yolun sonuna gelmiş, günbatımına doğru yola çıkmış ya da kendi türünden numune kalmış insanlar değildi. Bölgenin yerel halkı, çeşitli temsil biçimleriyle, daha doğrusu temsil edilmeme biçimleriyle görünmez kılınmıştı – milli parkın işaret levhalarında, parkta yer alan iki müzenin daha görü-

nür olanında, arazi idaresi uygulamalarında ve çevre örgütleriyle sanatçıların Yosemite'yi beyaz insanların kısa süre önce keşfettiği, içinde herhangi bir yerleşim bulunmayan, sadece ziyaretçilere ait bir bölge olarak tasvir etmesinde.

Kitapta geleceğin savaşlarıyla geçmişin savaşlarının şimdiki zamanda üst üste bindiğini ve savaş, Batı, doğa, kültür ve yerli halklar gibi kavramları düşünme biçimlerimizden ötürü bu savaşların büyük ölçüde görünmez kaldığını söylüyordum. Ben bütün bunlar hakkında devam etmekte olan bir fikir devriminden beslenmekteydim. Yerli halklar hiçbir zaman bir yere gitmediklerini, haklarından asla vazgeçmediklerini, tarihlerini asla unutmadıklarını ve toprağın bir tarihi olduğunu, bu tarihin de doğadan ayrı ya da doğayı yıkıcı olmayan kültürlere dair bir tarih olduğunu savunuyordu. Benim gibi yerli halklardan olmayan biri için devrim niteliğinde bir farkındalıktı bu; yaşanan “sembolik imha” (bir grubun –cinsiyetin, etnik kökenin, yönelimin– popüler kültürde, güzel sanatlarda ve toplumların ya da bölgelerin resmi tarihinde temsil edilmeyişi için kullanılan bir terim) sonrasında gelen bir iyileşmeydi. O zamanlar çeşitli fikirlerin sınıflandırılması için yaygın biçimde kullanılan o keskin hatlı doğa/kültür ikiliğini dar-madağın eden bir şeydi de ayrıca.

Editörüm beni yüreklendiriyordu. Ama 1993'te biten taslağı, değerlendirmeleri için Batı tarihi üzerine yazmış iki erkeğe yolladı. Bunlardan biri Evan S. Connell'dı, Connell'in Custer ve Little Bighorn Muharebesi üzerine yazdığı tarih kitabı gayet deneysel bir iş olduğundan olumlu bir tepki göstereceğini düşünmüştüm ama Connell kitabımı tutarsız ve mahzurlu bulmuşa benziyordu. Hayal kırıklığı yaratsa da görüş olarak bir sakıncası yoktu. Bir milli park hakkında kitap yazmış olan diğer adamsa, Yosemite'yle ilgili fikirlerime kızmıştı, benim kültürel kör noktalar olarak tanımladığım şeylerin, varlığını inkâr ettiği maksatlı komplolar olduğun-

da ısrarcıydı. Kitabın epigrafi olarak James Baldwin'ın muhteşem cümlesini kullanmıştım: “Suçu oluşturan masumiyettir.” Bu da onca gaddarlığın arkasında kötü niyetten ziyade kasti ya da kasti olmayan bir bilinçsizlik olduğu anlamına geliyordu. Adam uzun, öfkeli bir mektupla beni başka şeylerin yanı sıra “entelektüel yalancılıkla” ve “gizli bir gündeme sahip olmakla” suçladı. “İzninizi almadan yorumlarımı birkaç saygın meslektaşına gönderdim, aralarında Yosemite Milli Parkı'nın yöneticileri de var.”

Cevap yazıp gizli bir gündemim olmadığını söyledim, ayrıca “Bugün konuyu eski profesörüm Ben Bagdikian'la görüştüm, kendisi yapılanın yanlış olduğunu belirtti,” diye ekledim. “*Washington Post*'un eski ombudsmanı, şu anda da Berkeley Üniversitesi'nde gazetecilik profesörü ve gazetecilik etiği konusunda ulusal bir otorite olan Bagdikian, yayınlanmamış akademik yazıların değerlendirme amaçlı olarak akademik çevrelerde dolaşıma sokulması mutad sayılsa da, burada koşulların farklı olduğunu söyledi: Makaleme yaptığınız saldırı tarafsız yetkililere değil, aynı zamanda devlet memuru olan ilgili taraflara yollanmıştır, bu da gazetecilerin sosyal ve politik konularla ilgili yazı yazma bağımsızlığının duyulmamış bir şekilde tehlikeye atılmasıdır. Böyle bir hareketin olası sonuçlarından biri, yayıncılar üstünde kitabın yayınlanmaması için baskı oluşmasıdır.” Güçlü bir erkeği bu şekilde tartışmaya dahil etmek, tıpkı bir anlaşmazlığa yayınlanmış verilerle cevap vermek gibi, bu anlaşmazlıktaki güvenilirlik yoksunluğumu ya da kendi güvenilirlikten yoksunluk hissimi telafi etmek için yapılmış bir başka satranç hamlesiydi. Ayrıca editörüme de, söz konusu okurun, yorumlamalarda bulunurken işlediğim günahlar –yalnızca o türden günahlar– konusunda küplere binerken belli ki dile getirmeye değer herhangi bir olgusal hata bulamadığını belirttim.

Güvenilirlik, temel bir hayatta kalma aracıdır. Kitap alışıldık yayın süreçlerinden geçti ve 1994 yılının sonbaharında baskıya

gitti. Kısmen nükleer savaşlarla ve bu savaşlara karşı yürütülen kampanyalarla ilgiliydi, hem bu yüzden hem de kendisi nükleer karşıtı bir aktivist, nazik ve desteğini esirgemeyen bir insan olduğu için erkek kardeşim kendi ilişkilerini kullanarak bana Amerikan Batısı'ndaki üniversitelerde, radyo istasyonlarında ve aktivist gruplar arasında konuşmalar yapacağım bir tur ayarladı; Chevrolet kamyonetimle yapacağım on bin kilometrelik yolculukta o da bana katıldı. Yol boyunca arkadaşlarımızda ve tanıdıklarımızda kaldık, çoğu aslında onun tanıdığı insanlardı. Dallas'ta ev sahibimiz kibarca San Francisco'dan oraya hangi güzergâhtan geldiğimizi sordu, "Seattle üzerinden," diye cevap verebilmekten memnun oldum.

Sierra Club Books bana kurum içinden bir halkla ilişkiler uzmanı tahsis etti. Ben onunla birlikte çalışmak için uğraştıkça gitgide daha da tuhaflaşan uzun boylu, sarışın bir adam. Ona telefonla ulaşmak ya da aramalarımı cevap vermesini sağlamak imkânsız hale geldi ama kendisi bana bir e-posta göndererek büyük turumun bir parçası olarak Batı'daki kitabevlerinde çeşitli etkinlikler ayarladığını söyledi ve programa uygun tarihler verdi. Yayınevinde başkalarına adamdan şikâyet ettiğimde kimse pek kulak asmamıştı, ben de yine beni aşırı heyecanlı, endişelerimi de yersiz buldukları izlenimine kapılmıştım. Yola çıktıktan sonra şüphelendim, paralı bir telefon bulup adamın bana güya etkinlik ayarladığı ilk kitabevini aradım. Kitabeviyle hiç temasa geçmediğini öğrendim. Başka yerlere de telefon ettim.

Yalancının tekiydi. Bana ayarladığını iddia ettiği etkinliklerin hiçbirisi mevcut değildi. Radyo röportajları vermeye gittiğimde, önden ilgili radyo programcılarına göndermesini istediğim kitapların bu kişilerin eline hiç geçmediğini anladım, yani karşımdaki insanların ne konuda konuşacağımıza dair bir fikirleri yoktu. Adam öyle ya da böyle kitabımı gömmeye karar vermişti. Kitap,

başka türlü olsaydı elde edebileceğinden çok daha az görünürlük kazandı; turumuz da adamın ne yaptığından haberimiz olsaydı kendi başımıza doldurabileceğimiz boşluklar ve ölü zamanlarla dolu geçti. *Savage Dreams*'in önemli bir kitap, hiç değilse önemli, acil konulara yeni açılardan bakmaya çalışan bir kitap olduğunu düşünüyordum. (Pişman olduğum başlığı, altına hücum döneminde kâr uğruna Yosemite bölgesinde soykırım benzeri savaşlar başlatan James Savage adlı karizmatik bir canavarın adından geliyordu.)

O halkla ilişkiler uzmanına duyduğum güvensizliği yüksek sesle dile getirmeye başladığımda biri bana kulak vermiş olsaydı, adamın kötü niyetleri ya da beceriksizliği bu kadar büyük etki yaratmayabilirdi. Yayıncılıktaki o ilk birkaç yıлымda, tarih üzerine kitap yazıyordum ama genç kadınların sık sık başına geldiği gibi, günlük ilişkilerle ilgili tanıklıklarına bile güvenilmiyordu. Topluluklar önünde okumalar yapıyordum ama yayıncılarımın beni duymasını sağlayamıyordum. Tina'yla sinemadan çıktığımız o akşam vakti, ona Coplans'ı ve diğerlerini anlattığımda olup biten her şeyin birkaç sene önce sokaklarda karşılaştığım o imha edici hiddetin kibarlık kisvesine bürünmüş, soyut bir versiyonuna ne kadar benzediğini ilk defa fark ettim. Bu olaylar sanki bana buranın bana uygun bir yer olmadığını ve burada sesimin duyulmayacağına söylemeye çalışıyordu.

Şimdi, bütün bunları sosyal medya şöyle dursun, daha internet bile yokken atlattığım için kendimi şanslı görüyorum. Oradaki kötülüğün cinsiyete ve ırka göre dağıldığını, beyaz ya da erkek ya da heteroseksüel ya da *cis* olmayan herkesin çenesini kapatarak çekip gitmesini sağlamak için yoğun ve müşterek çevrimiçi çabalar harcandığını biliyoruz. Bu insanlar hepten susturulmadığında, bir sesleri olmasının bedelini ödüyor, eşitsizliği devam ettiren engellerin üstesinden gelmek için fazladan çaba harcıyor. İnsan-

ların sosyal medyada bana karşı nefret kampanyaları başlatmaya çalıştığına şahit olduğum birkaç olayda, bunu yazarlık hayatına adım atmamdan onlarca yıl sonra değil de henüz yolun başında olduğum sıralarda yapsalardı, görmezden gelmesi ya da alt etmesi daha zor bir etki yaratacaklarını düşündüm. (Gerçi belki ben de yayıncılık dünyasındaki erkeklerle tuhaf tecrübelerim hakkında herkese açık paylaşımlar yapar ve orada dayanışma bulurdum.)

Zorlukları atlatarak ya da engelleri yıkıp geçerek ayakta kalmış insanları sık sık duyarız; bunları başarmış olmaları genellikle zorlukların ya da engellerin o kadar da ciddi olmadığını veya sizi öldürmeyen şeyin güçlendireceği fikrini savunmak için kullanılır. Oysa herkes başaramaz ve sizi öldürmeye çalışan şey, başka bir yerde çok daha iyi şekilde kullanabileceğiniz enerjinizi alır, sizi yorar ve endişelendirir. Kurgudışı yazma ve yayınlama süreci beni kendi güvenilirliğim, neyin gerçek olduğunu respit etme kabiliyetim konusunda ikna etti, hem de başka her şeyden fazla; bu da bazen kendim, bazen de başkaları için sesimi yükseltebilmemi mümkün kıldı.

Bir kadın kendisinin ya da başka kadınların başına kötü şeyler geldiğini söylediğinde, failler de erkekse, o kadın genellikle erkeklerden nefret etmekle suçlanır, söz konusu olayların gerçekliğinin konuyla bir ilgisi yokmuş, ne olursa olsun neşeli olmak kadının esas göreviymiş ya da bütün erkeklerin korkunç olmadığı olgusu, bazı erkeklerin o kadını etkileyecek şekillerde korkunç olduğu gerçeğinden daha önemliymiş gibi. Bir kadının söyledikleri genellikle olgusal içeriğine göre değil, bu sözlerin onu nasıl bir kadın yaptığına ve söz konusu kadının başkalarının gözünde hâlâ şirin biri olup olmadığına göre tartılır. Yirmili yaşlarımda hayatımda, yirmi birinci doğum günümünden yirmilerimin sonuna dek benimle olan harika bir erkek arkadaşım ve aktivizminin içine beni de çekmiş olan, kendi aktivistliğiyle gitgide daha iç içe geçen çalışmalarımı destekleyen erkek kardeşim vardı. Bir de eşcinsel erkekler; hem arkadaşım hem de yaşadığım şehirde olağanüstü bir kültürel güç olarak ve erkek olmanın başka ne anlamlar ifade edebileceğini, insan olmanın ne anlam ifade edebileceğini gösteren rol modelleri olarak.

Jay DeFeo 1989'un sonlarında ölümüne sebep olacak akciğer kanserini çekerken her gün Ed Gilbert'i ararmış, Ed Gilbert bunu bana yıllar sonra söyledi.

"Ed, ne giyiyorsun?" diye sorarmış. Ed'in Jay'in sesini yumu-

şak ve uçucu bir tonla, Jay’ın içtiği sigaralardan birinin dumanı ya da spiraller çizen kurşunkalem çizgileriyle resmettiği nesnelerden birinin sorguçları gibi havada süzülen bir tonla taklit edişini hatırlıyorum. San Francisco’nun önde gelen sanat galerilerinden olup şimdi Gallery Anglim Gilbert, o zamanlardaysa Gallery Paulie Anglim ismini taşıyan galerinin müdürü olan Ed, o gün giydiği kıyafetin ihtişamını tarif eder, Jay de, “Teşekkür ederim, şimdi çok daha iyiyim,” diyerek telefonu kapatırmış. Jay’ın durumu gitgide kötüye giderken bu sohbeti neredeyse her gün yinelerlermiş ve Jay her defasında bundan keyif almış.

Ed altın tenliydi, kısacık kesilmiş saçları ve fevkalade biçimli vücuduyla bana daima pürüzsüz bir güç taşıyan Oscar heykelciklerini anımsatmıştır. Gardırobu çok genişti, küçük ve yerel tasarımcıların, bazen de büyük tasarımcıların zarif kıyafetleriyle ve *vintage* parçalarla doluydu, farklı farklı renkleriyle kıvrak zekâyı, alaycılığı, bazen de ihtişamı taşıyan birer beyandı her biri, tabii yanlarında da onlara uygun ayakkabılar. Ed ismindeki o şıklık harikasına kafa yordukça, çarpıcı görünmenin genellikle biraz küçümsenebilir bir kendini beğenmişlikten ya da sekse ulaşmaya dönük dolaysız bir stratejiden kaynaklandığı düşünülse de bunun etrafınızdaki insanlar için aslında bir armağan, bir tür kamu sanatı ve kutlama, hatta Ed’inkine benzer gardıroplarda bir tür kıvrak zekâ ve yorum olabileceğini anladım.

İnsanları seyretmek hayattaki en büyük zevklerden biridir, dolayısıyla *drag queen*’lerin, üniversitelerdeki öğrenci derneklerinin parodisi olarak 1970’lerin sonunda kurulmuş AIDS aktivizm örgütü Sisters of Perpetual Indulgence üyelerinin ve kostümlere bürünmek için hiçbir bahaneyi kaçırmayan insanların arasında, üstelik de Ölüler Günü, Cadılar Bayramı, Onur Yürüyüşü, Çin Yeni Yılı için gösteri yürüyüşlerinin, sokak partilerinin, bayram

kutlamalarının yapıldığı bir şehirde, punk'tan lowrider'a* ve hip-hop'a dek kendi özel tarzlarına sahip altkültürlerin, toplumsal cinsiyetlerini kendi keyiflerince baştan yaratarak bunu özel tarzları ve beden dilleriyle iyice vurgulayan insanların arasında yaşadığım için kendimi şanslı görüyordum. Ve herkesin daha insan içinde yaşadığı bir dönemde hiçbir kabileye mensup olmayan ya da tek kişilik kabileler oluşturan eksantriklerin arasında yaşadığım için de. Şehir o zamanlar sonsuz bir kendini yeniden yaratma karnavalına benzerdi, sokakta yapılacak her yürüyüşün bir geçit törenine dönüşme potansiyeli bulunurdu ve bazıları bu törendeki performansları için diğerlerinden daha fazla çaba harcardı; gökkuşağı renklerindeki Mohawk saçlardan paçavraya dönmüş balo kıyafetlerine, bazen de aynı bedende her ikisine dek görececek bir sürü şey vardı her zaman.

Ed'in gardırobunun ölmekte olan bir kadına sunduğu teselli, kim olduğunuzun, ne yaptığının, ne giydiğinizin, ne söylediğinizin etrafınızdaki insanlara bir katkıda bulunabileceğini, en değerli hediyelerin birçoğunun doğrudan, maddi ya da ölçülebilir şeyler olmadığını öğrenmemin yollarından biriydi belki. Hayatınızı yaşama biçiminizin bile başkalarına verilmiş bir armağan olabileceğini öğrenmemin. Eşcinsel erkeklerin etrafında bulunmak beni özgürleştirdi, çünkü özgürlük bulaşıcıdır. Onlardan çok şey öğrendim, bana çok faydaları dokundu, o arada da çılgınca eğlendim. Söylediğim şeyler bütün eşcinsel erkekleri kapsamıyor elbette, sadece beni keyiflendirenlerle ve arkadaşım olanlarla yaşadıklarımın bahsediyorum.

Otuz yıl boyunca Castro District'e kısa bir yürüyüş mesafesinde yaşadım, henüz San Franciscolu olmadan önce bile Castro Sineması'na film seyretmeye giderdim. Bu sinema, yıkılmadan

* Süspansiyonlarının alçaltılmasıyla adeta yerle bir giden otomobiller ve bu otomobillerin sürücülerinin oluşturduğu altkültür. (ed.n.)

ya da çok salonlu bir komplekse dönüştürülmeden ayakta kalmış birkaç muhteşem salondan biridir. Onun loş ve görkemli mağarasında yüzlerce film seyrettim. Film festivalleri için, klasik Western filmleriyle müzikaller için, her sene düzenlenen film noir festivali için, AIDS belgeseli *We Were Here* için, bir dolu Tarkovski ve Antonioni filmi için ve Harvey Milk'i anlatırken bir yandan da içinde oturduğumuz sinemayı ekranda görmemizi sağlayan o film için o salonda otururken, mırıltılar ve iç çekişlerden, alkışlar, homurtular ve alaylardan homoerotik alt metinleri okumayı, filmin tuttuğu tarafı anlamayı, eski filmlerdeki nefretle ve yenilerindeki şişirme fikirlerle yüzleşmeyi öğrendim. Eşcinsel erkekler karanlığın içinde (genellikle) sessiz olduğumuz halde bana yakın okuma yapmayı, övmeyi ve eleştirmeyi, şakalara ortak olmayı öğretti.

Nasıl ki şehrinin mimarisinden ya da takımlarından gurur duyanlar varsa, bana göre heteroseksüel olanlarımızın bir kısmı o günlerde eşcinsel nüfusumuzdan benzer şekilde gurur duyuyordu; AIDS salgını öncesindeki halleriyle hamamların ve kuir deri kültürünün o ahlaka mugayir dünyalarıyla haşır neşir olmaktan, bir *drag queen*'le şakalaşacak ya da Castro'daki doğaçlama Cadılar Günü sokak karnavalı en güzel günlerindeyken, üstelik de üniversiteli çocuklarla diğer seyirciler henüz her şeyi sulandırmamış ve şiddet henüz boy göstermemişken karnavalın görkemli çeşitliliğine katılabilecek kadar çok yönlü olmaktan memnunduk; başka bir yerde görülmesi mümkün olmayabilecek olayların ve karakterlerin gelişip serptiği bir yerde bulunmaktan memnunduk; onları öldürmek isteyen o fazilet timsali Amerika'dan kaçmak için her şeyi göze almış insanları şehrin mıknaatı gibi çekmesini çok değerli buluyorduk; sokaklarda ve nihayet resmi makamlarda boy gösteren bazı siyasi önderlerin vizyonu ve kahramanlığı karşısında huşu içindeydik.

İlk eşcinsel erkek arkadaşım ben on üç yaşlarındayken haya-

tıma girdi, ondan kısa bir süre sonra da beni Polk Sokağı'ndaki *drag queen* barına götürdü, böyle bir bara ilk gidişimdi. Oraya dair pek bir şey hatırlamıyorum ama bizimle küçük bir kafe masasına oturup çocuksu cildimi nazikçe öven sahne makyajlı *drag queen*'lerin coşkusu hâlâ aklımda. San Francisco'nun cinsel bir coğrafyası vardı; deri kültürü Folsom Caddesi'nde, trans kadınlarla *drag queen*'ler Tenderloin'de, eşcinsel erkekler Castro'nun yeni başkent olmasından sonra canlılığı solacak olan Polk Sokağı'nda, lezbiyen barlar ve kulüpler ise şimdi yok olup gitmiş olsalar da benden önceki dönemde North Beach'te, sonra da şehrin çeşitli yerlerinde. Onlu yaşlarımın sonlarıyla yirmilerimin başında da bir süre, punk topluluğuyla eşcinsel topluluğunun birbirine karıştığı (bazen de aynı kişilerden oluştuğu) ender mekânlardan olan ve deri kültürüne hitap eden Stud'da dans etmeye gittim.

Etrafımdaki eşcinsel erkekler ve lezbiyenler beni cinsiyetin olmasını istediğiniz her neyse o olacağını hayal etmeye yüreklenirdi, bana kuralların ihlal edilebileceğini ve ihlalin bedelinin genellikle ödemeye değer olduğunu, hatta ötesine geçtiğini öğretti. Eşcinsel erkekler heteroseksüel erkeklerde beni rahatsız eden ve hüsrana uğratan şeylerin cinsiyetle doğuştan gelmediğini, o cinsiyet rolünün içine işlendiğini açıkça anlamamı sağladı. Doğrudan eylem grubu Queer Nation'ın 1990'ların başında şehrin dört bir yanına dağıttıkları çıkartmalarda söylediği gibi: "Heteroseksüelliğe yol açan şey nedir?" Bu insanlar size biçilen rolü reddetmenin radikal güzelliğini kavramamda bana model oldular, madem onlar kendilerinden beklenen kişiler olmak zorunda değildi, o zaman ben de değildim.

Amerika Birleşik Devletleri'nde ve başka yerlerde, homojenliğin bir hak olduğunu düşünen, bunu isteyen, bazen de talep eden, birlikte yaşamanın kendilerini tehlikeye attığını ya da tehdit ettiğini iddia eden insanlar var. Onlara merak duyuyorum,

bir ÷lkeye ve k÷lt÷re sonsuza dek hâkim olmayı, homojenlikte güven, heterojen bir toplumdaysa (genellikle hayali ya da metafizik türde) bir tehlike bulmayı bekleyen insanlardan olmanın neye benzediğini merak ediyorum. Ben beyazdım ama liberal bir İrlandalı Katolik'le bir Rus Yahudisinin kızı olarak muhafazakâr, hatta bazen antisemit bir mahallede büyüdüm, entelektüellik karşıtı bir kasabada kitaplara âşık bir çocuk, erkek çocuklardan oluşan bir ailede bir kız çocuğuydum. Benim gibi çok fazla insan olduğunu sanmıyordum, olanların da herhangi bir yerde çoğunluk nüfusuna tekabül edeceğini düşünmüyordum. Homojen bir çevrede, cezalandırılabilir davranışlarla göze battığımı hissedirdim hep; karışık bir toplumda olmak hem daha güvenli hem de daha tatminkârdı. Üstelik beyazların azınlık olduğu bir şehirde yaşayarak, "bana benzeyen" lafının aynı şeyleri seven ya da aynı ideallere bağlı insanlar anlamına geldiğini de düşünür oldum.

Ortadan kaybolmanın o kadar çok yolu vardır ki. Üstelik bazılarına da ortaya çıkabilmeleri için hiç fırsat verilmez. San Francisco şehir denetçisi Harvey Milk'in yardımcı ve yakın arkadaşı, o zamandan bu yana kendisi de önemli bir siyasi kariyer elde etmiş olan Cleve Jones, hatıralarını yazdığı *When We Rise* kitabında şöyle diyor: "Koskoca gezegende bizimle aynı şeyleri hisseden başka birileri daha olup olmadığını bilmeden büyüyen eşcinsellerin son kuşağına mensubum. Bu konu hiç konuşulmazdı... Kuir olmak hastalıklı, yasadışı ve iğrençti, yakalanmak hapse ya da akıl hastanesine gitmek demekti. Tutuklananlar her şeylerini yitiriyordu, kariyerlerini, ailelerini, sıklıkla da yaşamlarını. Her şehirde, her eyalette özel polis birimleri bizi amansızca avlıyordu... Bir plana ihtiyacım olduğunu on iki yaşındayken anladım. Aklıma gelen tek plan da saklanmak, sırrımı asla açığa vurmamak, fark edilecek olursam da intihar etmekti."

Benim gelişim yıllarım, kuir kültürün de dönüşüm yıllarıy-

di. Tanıdığım erkeklerin çoğu, Cleve'in arkadaş bulmak, sevgili bulmak ve dünyada, hiç olmazsa bu şehirde, o da olmadı şehrin birkaç mahallesinde kendine bir yer bulabilmek için yaptığı gizli saklı ve utanç dolu yolculuğun bir türünü yaşamıştı. San Francisco, 1970'lerde Milk'in muhafazakâr bir eski polis tarafından öldürülmesinin ardından çıkan White Night ayaklanmaları ve eşcinsellik karşıtı yasalara yönelik protestolardan 1990'larda Queer Nation ve ACT UP'in yırtıcı aktivizmine kadar siyasi açıdan elektrikli bir yerdi. Hem AIDS krizinin hem de AIDS'e karşı mücadeleyi örgütlemenin merkeziydi; Sisters of Perpetual Indulgence'in güvenli seks konusundaki eğitim kampanyalarından ACT UP'a, Queer Nation'dan Cleve'in AIDS hatıra yorganı projesine varana dek pek çok faaliyete ev sahipliği yapıyordu. Hatıra yorganı o kadar büyük bir projeydi ki 1996 yılında son olarak bütün haliyle sergilendiğinde, ülkenin başkentindeki National Mall parkının tamamını kaplamıştı.

AIDS krizini birdenbire tuhaf ve yeni bir hastalıkla ilgili ilanların, eşcinsel gazetelerinde de bu konuyla ilgili haberlerin boy göstermeye başladığı, sonra iskeleti çıkmış erkeklerin kaldırımında, anma toplantılarında, protestolarda ve yürüyüşlerde ayaklarını zorla sürüyerek yürürken görülür olduğu Castro'da, oradan geçen bir görgü tanığı olarak seyrettim. Uzun süreli hayat arkadaşı Barry'nin deneysel bir AIDS ilacından öldüğü günlerden başlayarak dört yıl sonra kendisi de ölene dek ressam David Cannon Dashiell'le epey yakındık. David, benimki çalınınca Barry'nin siyah deri motosiklet ceketini bana verdi, ben de deri ceketlerin bizim gibi insanlar için bir tür üniforma olduğu o zamanlarda ceketı yıllarca giydim.

David, Barry'nin ölümüyle yıkılmıştı ama hayat arkadaşının yaşam sigortası öteden beri istediği şeylere kavuşmasını sağlamıştı, bunların başında da sanatla uğraşabilmek için daha fazla zaman

bulabilmesi geliyordu. Benim bilmediğim şeyi, yani önünde çok kısa bir zaman kaldığını bilen David bir alışveriş çılgınlığına atılarak bir daire aldı, tadilatı geçirdi, dayayıp döşedi, hayran olduğu eşcinsel sanatçıların (Jerome, Nayland Blake, Lari Pittman) bir sürü eserini satın aldı. Mobilyaları bile keskin bir alaycılık taşıyordu; yemek masasının etrafında koyu renk, hareli saten kumaşla kaplanmış, kollarından püsküller sarkan altı tane çelik tekerlekli sandalye duruyordu. Hastalığın onu engelli bırakabileceğine bir selam duruşu. O sandalyelerle evin dört bir tarafında hız yapar, gülerdik.

David'in sanatı bilgelik taşırdı, mevcut temsil sistemlerinin kuirleştirilmesine yönelik bir proje niteliğindeydi. Siyah kâğıttan kocaman yuvarlaklara tebeşirle yeniden çizdiği Tarot kartı destesinden bir panel hâlâ bende; üstünde tepeden görülen bir adam bulunuyor, kaslı bedeni birkaç kıvrak çizgiyle çizilmiş, meme uçlarıysa güçlü göğsünde minik birer çivi. David uzun boylu ve narin bir adamdı, soluk tenliydi, hali tavrı kurnaz bir aristokratlık taşırdı, kuralları ihlal etmekten ve dekadandan büyük zevk alırdı. HIV'inin AIDS'e döndüğü akşam aradığı kişi ben oldum. Dayayıp döşediği göz alıcı daireye koştum, yanımda da meyve suyu, çorba ve bulabildiğim en ponçik filmleri götürdüm. Viktorya tarzı evinin cumbasındaki yatağında arkamıza yaslanıp Kim Novak'la William Holden'ın oynadığı, aşırı heteroseksüel usulleri alaycı yorumlar için mükemmel bir bahane oluşturan *Picnic* filmini seyrettik. Çorbayla ve filmlerle geç saate kadar oturduk, sabah da David doktora gitti. Olup bitenler hakkında konuşmak için ikimiz de donanımlı değildik ama yine de olanlar oldu işte.

David yeniden âşık oldu, bir valiz dolusu giysi ve bir valiz dolusu da ilaçla Avrupa'yı turladılar. Şaheserini ölmeden hemen önce tamamladı. Pompei'deki Esrarengiz Villa'nın yeniden tasavvur edilmiş hali olan eser, iki buçuk metre boyundaki pleksiglas

levhalara çizilmiş gerçek boyutlu figürleriyle devasa bir enstalasyondu. Edward döneminden beyaz ve lavanta tenli eşcinsel erkekler, öpüşüyor, yamyamlık yapıyor, vücut sıvılarını değiş tokuş ediyordu; yeşil tenli bilimkurgu lezbiyenleri de müstehcen, erotik faaliyetlerde bulunuyordu. David'in aynı anda hem ortaya çıkışına hem de ortadan kayboluşuna tanıklık ediyordum, ilki hırsı ve görünürlüğü artan bir sanatçı haline gelmesi vesilesiyleydi, diğeri de 1993 yılında kırk yaşındayken onu öldüren hastalıktandı.

San Francisco bir sığınaktı ama hiç de kusursuz değildi ve homofobik şiddet burada bile mevcuttu. Eşcinsel olduğu için başka yerlerde saldırıya uğrayışı (ve güçlü kocasının yardımıyla savaşta galip gelişi) üzerine yazan James Finn isiminde bir adam şöyle diyordu: "Homofobik bir erkek eşcinsel bir erkeğe sataştığında, bunu neredeyse her zaman söz konusu eşcinsel erkeği nahoş yönlerden bir kadınla karşılaştırarak yapar." Eşcinsel erkekler, homofobiklerin hayal ürünü fikirlerine göre, kadınlara benzemeyi seçtikleri için aşağılanıyordu. Cinsel ilişkide içinize girilmesinin fethedilmek, istilaya uğramak, küçük düşmek gibi algılandığı bir zamanda, içlerine girilen kadınlara benzemeyi seçtikleri için. Erkeklerin buyruğu altına giren heteroseksüel kadınlara benzemeyi seçtikleri için (hoş, erkeklerin buyruğu altına girmeyen eşcinsel kadınlar da keyiflerini kaçırıyordu; keyifleri kolayca kaçır zaten).

Bu da şu anlama geliyor: Bazı heteroseksüel erkekler, hatta ona bakılırsa koskoca toplumlar, özellikle de bizim toplumumuz, kadınlarla seks yapmanın onları cezalandırıcı, onlara zarar verici, düşmanca bir iş olduğunu, erkeğin statüsünü yükseltirken kadınınkini alçaltan bir eylem olduğunu düşünüyor. Bazı kültürlerde, penisini birinin (bu biri erkek de olabilir) ya da bir şeyin içine sokan erkekler itibar kaybetmez; erkeklik statüsünü yitirenler, içlerine girilmesine izin veren erkeklerdir (bu da tecavüz kurbanı

erkek çocuklar ve erkekler için durumu iki kat zorlaştırır). Bir tanıdığım uzun bir süre önce, üniversiteden bir arkadaşının evine gitmesinin hikâyesini anlatmıştı. Arkadaşının babası Wall Street borsacısıymış. Ailenin geri kalanı Upper East Side'daki lüks dairede akşam yemeklerini yediği sırada borsacı baba eve gelmiş. Herkes susmuş, baba da yerine oturup borsada geçirdiği günden bahsederken kükremiş: "Herifi götünden siktim." O adam için rakibini yenmiş olmak, onunla cinsel ilişkiye girmiş olmak gibiydi; seks de bir taraf için düşmanca ve cezalandırıcı bir eylemken, diğer taraf için küçük düşürücüydü. Akşam yemeği sofrasında karınız ve çocuklarınıza söylenecek ilginç bir şey doğrusu.

Homofobinin içinde kadın düşmanlığı vardır: Erkek olmak, kadın olmamak için verilen sürekli bir mücadeledir. Bir erkeğin bir kadına ya da içine girdiği herhangi birine yaptığı şey, kadının benliğini ihlal etmek ya da onu yağmalamak gibi algılanırsa, aşağılanma ve alçalma koşulları ahlakçı hayal gücünde cinsellikten ayrı düşünülemez ya da cinselliğin yerine geçer. Son yıllarda okuduğum binlerce saldırı vakasının çoğunun, genellikle bu tür saldırıların amacı kabul edilen bedensel tatminle hiçbir şekilde ilgisi bulunmuyor. Aslında savaş olan bir aşk türünden, erkek bedeninin silah, kadın bedenininse hedef olduğu bir dizi metaforun canlandırılmasından ya da hayata geçirilmesinden bahsediyoruz burada. Kuir bedenlerse erkek-kadın ayrımını bulanıklaştırdıkları ya da metaforları reddettikleri için nefret nesnesi oluyor.

Herkes birbirine bağlıdır. Herkes saldırıya açıktır. Herkesin içine girilebilir, ki içkulağa dolan seslerin titreşimleriyle, gözlerimizde ve vücutlarımızın yüzeyinde parlayan ışıklarla, solumayı asla bırakamayacağımız havayla, içtiğimiz suyla, yediğimiz yemeklerle, cildimizin yüzeyinden beynimize kadar ulaşan duyumların yaratıcısı olan temaslarla, hava ve temas yoluyla hiç fark etmeden birbirimize bulaştırdığımız feromon ve bakterilerle, içimize çek-

tiğimiz ufacık partiküller olan kokularla, hem bağırsaklarımızda hem de başka yerlerimizde bulunan ve üstelik de sayıları insanın kendinden tek bir kişi olarak bahsetmesini yanlış bir şeymiş gibi gösterecek, insanın hiç değilse bir kalabalık, hatta belki de bir topluluk gibi görülmesi gerektiğini akla getirecek kadar fazla olan çeşit çeşit bakteriyle her an herkesin içine giriliyor da zaten. Gerçekten hiçbir şekilde nüfuz edilemez olsaydınız birkaç dakikaya kalmadan ölürdünüz, nüfuz edilemez olabileceğinizi hayal ettiğiniz denklemin bir parçası ses geçirmez bir cansızlık içerirdi.

James Baldwin'ın ünlü sözleriyle: “Ben senin söylediğin şey değilsem, sen de olduğunu sandığın şey değilsin.” Kadınları ve rollerini yeniden tanımlamak, erkekleri ve erkekliği yeniden tanımladı, bunun tam tersi de oldu tabii. Cinsiyetler birbirinin zıddı değil de insan olmayı merkeze alan bir temanın üzerindeki varyasyonlar yelpazesiyse, rolünü ifa etmenin ya da reddetmenin bir sürü yolu varsa ve her cinsiyetin özgürlüğü, ötekine uygun görülmüş rolleri, eşyaları, hatta hisleri benimsemeye veya üçüncü (ya da yedinci) bir yol bulmaya izin verilmesi olarak görülürse, o zaman kale yıkılır ve herkes özgürce seyahat edebilirdi.

Heteroseksüel erkeklik gözüme sık sık büyük bir vazgeçiş gibi, erkeklerin hoşlanmaması gerektiği düşünülen sayısız şeyin yanı sıra fark bile etmemeleri gerektiği düşünülen başka bir sürü şeyin de yadsınması gibi görünmüştür. Tanıdığım eşcinsel erkeklerin pek çoğu fark ederdi, eşcinsel arkadaşlarla sohbetin bir sürü keyif verici tarafından biri de duygusal, estetik ve siyasi fenomenlere dair keskin bir farkındalık, çok ufak şeyleri tartma, ince nüansları ve küçük farklılıkları değerlendirme becerisiydi.

Bu erkekler sözcüklerin bayram neşesiyle dolu, eğlenceli ve şifalı olabileceğini, atışmanın, flört etmenin ve taşkınlığın, mizahın, alaycılığın ve saçma sapan hikâyelerin pekâlâ peşine düşmeye değer şeyler olduğunu biliyordu. Konuşma denen eylemin, pek

çok heteroseksüel erkeğin zanneder görüldüğünün aksine, sadece iş görmek için, bilgi ve talimat almak ya da muhababının üzerine bilgi ve talimat boca etmek için başvurulacak bir şey olmadığını biliyorlardı. Konuşmak pekâlâ bir oyun, fikirler ve nüanslar üzerine eğlenceli bir muhabbet olabilir, beraberinde cesaret ve şefkati getirebilir, insanları kendileri olmaya ve tanınmak için önce kendilerini tanımaya davet edebilirdi. İşin içine bir sürü farklı sevgi türü karışıyordu: bazen şiirsel, bazen alaycı, bazen de derin kavrayışlı olan canlı ve kesin tasvirlerle duyulan sevgi ve bir de konuşanlarla fikirler arasında bağlar ören karşılıklı konuşmalara duyulan sevgi.

Mizah, bir şeyin olması gerektiği hali ile mevcut hali arasındaki farka dikkat çekmekse (ki gaddarca olmayan mizahın büyük kısmı öyledir), o zaman bir şeyin olması gerektiği haliyle en az ilgilenenler ya da gelenekselliğin muhalifi ve kurbanı olan kişiler bu farkların kıymetini bilmeye en yatkın ve bu işte en kabiliyetli kişilerdir. Heteroseksüel bir erkek bir mizah figürüdür, şaka yapmayan ya da yapılan şakayı anlamayan kişidir, “düz” derken kasıt hem heteroseksüellik hem de tek yönlü düşünme ve geleneksel patikaları izleme pratiğidir.

Seneler boyunca, ilk kitabımın da tasarımcısı olan büyük ressam ve grafik tasarımcı Rex Ray’le ne zaman karşılaşsam, “PirZOLA!” diye bağırımlarım, onun da o gür, neşeli ve şamatacı sesiyle kükreyerek, “FISTIĞIM!” diye cevap vermeleri ya da 1990 yılı civarında genç mimar Tim O’Toole’u yeni yeni tanımaya başladığım sıralarda birbirimizi alaycı “MERHABA kedicik!” nidalarıyla, ilk sözcüğü vurgularken ikincisinde geri çekilip bu ifadeyi bir tür gizli el sıkışma, bir tür aidiyet rozeti haline getirerek selamlamalarımız geliyor aklıma. Bu insanların yanında istediğim kadar saçmalayabildiğimi, dramatik havalara bürünebildiğimi ya da taşkınlık yapabildiğimi ve her şeyin ne kadar eğlenceli olduğunu,

birlikte ne kadar güldüğümüzü, üstelik bütün bunların yanında üzüntüye ve mateme de yer kaldığını anımsıyorum. Üzüntü ve matem bile saçmalıkları ve aşırılıklarıyla esprilere, şakalaşmalara konu olabiliyordu, çünkü kalp kırıklığının ve yalnızlığın da kendine has komik tarafları vardır ve bu komik tarafları bulabilmek ayakta kalmanın anahtarı olabilir. Bütün bunların, başka yerde belki de hiç olamayacağım biri olmamı sağladığını düşünüyorum. Bütün eşcinsel arkadaşlarım efemine tavrılı ya da kültür deryası değildi tabii. Bob Fulkerson güçlü kuvvetli bir doğa insanı ve siyasi örgütçü, eyaletine gönülden bağlı beşinci kuşak bir Nevada-lıydı, fakat aynı zamanda Nevada Test Sahası'nda tanışmamızdan neredeyse otuz yıl sonra bile beni sevdiğini bildiren bir mesaj bırakmak için arada sırada telefonla arardı, hâlâ da arar.

Kuir kültür bir şeyi açıkça anlamamı sağladı: Bir yaşamın sağlam temelleri, bir tür aile meydana getirebilecek kadar güçlü arkadaşlıklardan oluşabilirdi; aile dediğimiz şey de evlilik sözleşmelerinin, kan bağının ve ebeveyn-çocuk ilişkilerinin geleneksel rollerinden kurtarılıp özgürleştirilebilirdi. Kuir kültür yalnız çekirdek ailenin sevgi ve istikrar üretebileceğine dair yaygın ve yorucu ısrara karşı bir siperdi; gerçi çekirdek aile bazen bunu yapar ama bazen de beraberinde acıyı ve sabotajı getirdiğini hepimiz biliriz. Elbette bu, evlilik eşitliği yasalaşmadan ve evlat edinme uygulaması aynı cinsten çiftler için daha ulaşılabilir hale gelmeden çok önce kuirlerin evlilik kurumundan dışlanmasının ve biyolojik aileleri tarafından reddedilmelerinin bir sonucuydu kısmen. Hayatımın daha sonraki yıllarında, benimle röportaj yapanlara bir erkeğe bu soruyu asla sormayacaklarını söylemeyi ya da böyle sevimsiz oldukları için onları gırtlaklamayı unuttuğumda, neden evlenip çocuk sahibi olmadığımı dair mütecessis soruları bazen San Franciscolu oluşuma, hayatın nasıl yaşanabileceği ve bu hayatın ne tür sevgilerde kendine destek bulabileceği konularında

geleneksellikten uzak fikirlere sahip insanların arasında bulunuma bağlayarak cevaplardım bazen. Bütün bunlar muhteşem hediyelerdi.

Benim şu eski evden çıkıp Pasifik Okyanusu'na varana dek batıya doğru yürüyebiliyordum. Bazen de sinema salonunun ve pek çok başka hoşluğun, ayrıca sürekli değişen bir arkadaş topluluğunun beni çağırdığı Castro'ya doğru güneye yöneliyordum. Kuzeye giderken nadiren yürürdüm ama o tarafa arabayla gidiyor, Golden Gate Köprüsü'nü geçip kırlara dalıyor ya da annemi ziyaret ediyordum, böylece köprüyü geçiş seyahatleri aynı anda hem özgürlük hem de dehşet ifade ediyordu benim için. Doğuya, Halk Merkezi'ne, araştırmalarımı yapmak için hâlâ gittiğim ana kütüphaneye ve Doğu Körfezi trenlerine doğru yapılan yürüyüş kolaydı. 1990'lar ilerledikçe, Amerikan Batısı'na, dağlara, çöllere, orada bulduğum yeni hayata ve arkadaşlara gitmek için Körfez Köprüsü'nden arabayla gitgide daha sık geçmeye başladım. Her şeye rağmen dünya bana açılıyordu ya da ben dünyaya.

**İşitilebilirlik, Sözüne
Güvenilirlik, Önem**

Büyüme deriz, sanki ağaçmışız da boy atmaktan başka bir hedefimiz yokmuş gibi. Oysa sürecin büyük kısmı, parçalar bir araya toparlanır, örüntüler bulunurken bütün hale gelmektir. Bebekler doğduğunda kafa kemikleri henüz yekpare bir kubbe olarak birleşmemiş dört tabaka halindedir, böylece kafaları doğum kanalına sığacak biçimde büzülebilir, böylece doğumdan sonra beyin büyüyebilir. Bu tabakaların birleşme yerleri birbirine kenetlenmiş parmaklar gibi, tundrada akıp giden kutup nehirlerinin menderesleri gibi girift bir yapıdadır.

Kafatası ilk birkaç yılda dört kat büyür; kemikler vaktinden önce kaynaşırsa beynin büyümesine ket vururlar, hiç kaynaşmamları halinde de beyin korunmasız kalır. Hayat denen şey de işte böyle büyümeye müsaade edecek kadar açık, tehlikelerden korunacak kadar kapalı olmalıdır. Kendimizi bir kolaj gibi var ederiz, bir dünya görüşünden parçalar, sevecek insanlar, yaşamak için sebepler bulur, sonra bunları bir bütün halinde birleştirir, inançları ve arzularıyla tutarlı bir hayat kurarız, daha doğrusu şanslıysak kurabiliriz.

1980'lerde şehir en büyük öğretmenimdi, o ilk kitap da sokaklarda ve mahallelerde gezinmelerimin, altkültürlerle ve azınlıklarla karşılaşmalarımın bana öğrettiklerinden doğdu. İkincisi, dağlarla çöllerin uçsuz bucaksızlıklarının ve oralarındaki insanların bana öğrettiklerinden çıktı. Aldığım dersler muhteşem, muazzam, bazen

de ürkütücüydü, gittiğim yerler de bana yeni arkadaşlar ve yeni bir benlik duygusu kazandırdı.

Yirmilerimin ortalarında bir ara, doğaya duyduğum çocukluk tutkularım yeni bir yoğunlukla geri döndü. Kendi memleketimin el değmemiş yerlerinde (ormanlarda, çayırlarda, sahil şeritlerinde) aydınlanmalar yaşadım ve bir özgürlük hissi tecrübe ettim; sonra doğa, mekân ve manzaraya ilişkin fikirlerin, temsillerin ve arzuların kültürel tarihini önce sanat ve sanat tarihi, sonra da çevreci edebiyat ve kültür tarihçeleri aracılığıyla incelemeye koyuldum, ardından da haklarında yazmaya başladım.

Keşif ve kamp gezilerine çıkmaya giriştim, önce bana yakın yerlerde ve İngiliz usulü manzaralarda dolaştım, sonra ufkun ötesine, Amerikan Batısı'na, doğumuzda bulunan çorak topraklarla açık arazilere ve her şeyin resmini yapmaktan ziyade örüntü ve ilişkileri anlamakla ilgilenen Batı-dışı doğa fikirlerine uzandım. (O ilk kamp gezilerinde sokaktaki şiddet hâlâ o kadar içime işlemiş durumdaydı ki açık havada uyumak pervasızca ve dehşet verici bir şeymiş gibi görünmüştü gözüme; kırsal güvenliğin tehlikeyle aranıza engeller koymaktan ve şehre özgü yapı ve sistemlerin sağladığı yardım desteğinden değil, tehlikeyle aranıza giren uzaklıktan kaynaklandığı gerçeğine alışmam uzun zaman aldı. Hâlâ tek başıma kamp yapmıyorum ama tek başıma doğa yürüyüşlerine çıkıyorum, kafamda da genellikle tehlikenin fazla uzakta olmadığına yönelik düşünceler dolaşıyor. Doğaya erişim, beyaz olmayan insanların bildiği üzere, güvenlik duygunuzla da bağlantılı bir şey.) Manzara resimleri ve manzara edebiyatı konusunda kendimi iyice doyurdum, sonra mekân, manzara, doğa ve seyahat konusunda çeşitli fikirleri araştıran sanatçılara odaklanmaya başladım.

Aradığım hayat, 1980'lerin sonlarına doğru kök salmaya başladı. Öte yandan farklı farklı bir sürü başlangıcı vardı bu hayatın,

sanki evvelden beri bir sürü tohum ekmiş, yeraltında birtakım gizli filizlenme ve serpilmelerin meydana gelmesini beklemiştim de derken sonunda hepsi topraktan pıtrak gibi çıkmaya başlamıştı. İlk kitabıma başladım, ilk kalıcı arkadaşlarımı edindim, Amerikan Batısı'nın geniş dünyasına nasıl açılacağımı çözdüm, hani derler ya, kendi sesimi buldum.

Bazen, bana yazmayı öğretenin Nevada Test Sahası olduğunu söylerim, çünkü 1988'de (ve ondan sonra yeni binyıla dek her sene) bahar aylarındaki büyük nükleer karşıtı eylemler ve nöbetler için oraya gittiğimde karşımda öyle uçsuz bucaksız, öyle çıplak ve bana göre o kadar yabancı, öyle çok kültürün ve hikâyenin kaynaşıp birleştiği bir yer buldum ki, orada bulduklarıma yeterli bir karşılık gibi görünen bir şey elde etmek için o ana dek yaptıklarımın bütün küçük parçalarını toparlayıp birleştirmek zorunda kaldım. Ondan önce, yazarlığın sığıldığı küçük yazı masası çekmecelerine razı geliyordum. Özgüvenli ve nesnel görünümlü bir tonda eleştiriler ve değerlendirmeler, üç aşağı beş yukarı gazetecilik çizgilerinin arasında kalan gazete haberleri yazmıştım. O yıllarda ayrıca lirik, kişisel, duygusal, mecazlı, biçem ve tonla çeşitli denemelere girişen küçük ve yoğun makaleler de yazmış, şiirden ve kehanetvari seslerden öğrendiklerimin bu yazılara sızmasına izin vermiş, eleştiride ve gazetecilikte yapılmaması gereken ne varsa yapmış, hayret, melankoli ve belirsizlik duygularına kapıyı açmış, dizginleri lisanın yapabileceklerinin eline vermiştim.

Nevada Test Sahası insanların, tarihlerin, değer ve fikirlerin, nükleer silahlanma yarışından çöllere yönelik Avrupa merkezli tavırlara dek çeşitli güçlerin toplandığı bir yerdirdi. İfade ettiği anlamı tarif edebilmek için, öğrendiğim bütün yazı yazma yordamlarına ihtiyacım vardı, hem de hepsi bir arada, birbirinden ayrılmamış olarak. Yazarlık hayatımın en büyük atılımıydı bu, sonuç olarak ortaya çıkan *Savage Dreams* kitabı da tüm yazı yazma tarzlarını

ve tüm sesleri bir araya getirdiğim, üstelik siyasi bir durumun ve tarihi bir uğrağın karmaşıklığını tarihsel, çağrışımsal, kişisel ve analitik tabirlerle anlatırken bütün bunların tek bir sese dönüşebileceğini fark ettiğim ilk coşkulu denememdi.

Güçlü bir yerdi. Orada bulunmanın nasıl bir şey olduğunu şimdi bile hissedebiliyorum: pırıltılı pembe kuvars da dahil olmak üzere üstü taşlarla kaplı toz rengi uçsuz bucaksız topraklar, şurada burada taşların arasındaki solgun topraktan fişkıran yırtıcı ve dikenli bitkiler, (kum fırtınası ya da havayı kaynatıp titreştirecek kadar şiddetli bir sıcak çıkmadığı takdirde) kuru havanın ta kilometrelerce uzaklarda uzanan köpek dişi keskinliğindeki dağ sıralarını görmenize izin veren muhteşem berraklığı. O engin araziler beni, bazen yüz elli kilometre ötesini bile görebildiğiniz, o mesafenin yarısını arabayla katedip tek bir eve bile rastlamayabildiğiniz, kendinizi hem özgürleşmiş hissederek hem de üçte ikisi sudan ibaret bir vücuda bu kadar kurak bir yerde neler olabileceğinden korkarak –benim de sık sık yaptığım gibi– ufka doğru yürüyebildiğiniz bir manzarada, serbestçe hareket etmeye ve insan bedenleri ile kaygılarının küçüklüğünü hissetmeye çağırırdı. Öylece hiç kıpırdamadan otururken bile nefesinizden kopup ayrılan, cildinizden boşanıveren suyun birleşik devletlerin en kuru eyaletinin bu en kuru bölgesinde bazen, bulutların nadiren toplandığı ve yağmurun daha yağarken buharlaştığı ya da bardaktan boşanırcasına yağıp birkaç dakikada kuruyuverdiği bu atmosfere karıştığını neredeyse hissedebilirdiniz.

Eskiden beri hudutsuz alanların özlemini çekerdim. Daha önce şehrin uzak ucundaki Ocean Beach'te, çocukluğumda tepelerde, bazen de geceleri toprağın derinlerine inen yabani otların üstüne sırtüstü uzanıp artık içlerine düşecekmişim gibi hissedene dek yıldızlara bakarken, sonra uçtuğum rüyalarda, yayan çıktığım gezilerde, kitaplar aracılığıyla zaman ve mekânda çıktığım geziler-

de bulmuştum aradığımı. Derken hayalini kurduğumdan fazlası, neredeyse tam ihtiyaç duyduğum kadarı elime geçti.

Genelde, kapalı ve korunan yerlere nasıl gireceğinizi öğrenmeniz gerektiği kabul edilir, ama burası gibi uçsuz bucaksız alanlara girmek de pratik ve dikkat gerektirir. Birkaç sene öncesinde, erkek arkadaşımla Ölüm Vadisi çölü ve Güneybatı'da yaptığımız araba yolculuğundan erken dönmüştük, çünkü vadilerde ve kanyonlarda suyun toplandığı gizli vahaları bulmayı, çok az yeşillik barındıran ya da hiç barındırmayan güzelliği takdir etmeyi, derin ve döngüsel zaman hissiyle sükûnetin içimize sızmasına izin vermeyi bilmiyorduk. Nevada Test Sahası, benim böyle arazilere girmeyi öğrendiğim yerdi, çünkü her yıl bahar aylarında yapılan nöbetler ve protestolar sayesinde ıssız yerlere derin bağlarla bağlı insanlarla tanıştım ve Don Kışotvâri bir şekilde kendimi güvende hissettiğim bir yer buldum. Fazla uzak olmayan bir yerde patlatılan nükleer bombalarla karşı karşıya olmamıza, içimize nüfuz etmesi mümkün radyoaktif kalıntılardan endişelenmemize ve Test Sahası'nı koruyan silahlı muhafızlar tarafından bazen sertçe gözetilmesine alınmamıza karşın orada kendimi güvende hissediyordum. Saldırılara karşı güvendeydim, çünkü kendini barışa ve silahsızlanmaya adanmış binlerce insanın arasında arkadaşlarımla birlikte kamp kurmuştum (gerçi sürekli gelip size sarılmak isteyen hippiler erkekleri savuşturmak, bizim gibi genç kadınlar için bitmek bilmez bir görevdi).

Erkek kardeşim, 1988'de beni onunla gitmeye ikna ettiğinde Test Sahası eylemlerinin örgütlenmesinde önemli bir konumdaydı ve orası benim çevreciliğimle onun savaş karşıtı eylemciliğinin buluştuğu bir yer oldu. Orada, dünyanın sonunu getirecek savaşın provasını yaparcasına düzenli olarak patlatılan nükleer bombalar, etki alanındaki bütün canlılar için, Yerlilere ayrılmış arazilerde yaşayanlar için, çiftçiler, çiftlik hayvanları, kasaba sakinleri

ve vahşi yaşam için gaddarca bir şeydi. Ailemiz büyük şehirlere göçmüştü, bana bazen öyle geliyor ki kardeşimle ikimiz çiftçilerle, Nevada Yerlileriyle, aktivistlerle, nükleer bomba testlerinin etki alanında yaşayan Mormonlarla ve birlikte çalışıp birlikte yaşadığımız eski tüfek nükleer karşıtlarıyla giriştiğimiz bu açık hava maceraları sayesinde nihayet bu kıtanın çıplak topraklarına gerçekten varmıştık.

Sonra, her şeyi yeniden tanımlayacak olan büyük bir projenin bir parçası olduk. Batı Shoshone halkının yaşlılarından bazıları, nükleer denemelerin tercihen daha fazla bombalama ve nükleer kirlilik olmaksızın geri almak istedikleri kendi topraklarında yapıldığını söylemek için eylemlerde bize katılmıştı. O sıralarda çevresel adalet hareketi (çevresel yıkımdan etkilenen ırkları ve sınıfları belirlemeye yönelik bir çaba) hız kazanıyor ve yeni düşünme biçimlerini herkese yayıyordu. 1980'lerin sonunda, o sıralarda hâlâ yeni bir girişim olan Rainforest Action Network [Yağmur Ormanları Eylem Ağı] ile EPOCA, yani Environmental Project on Central America da [Orta Amerika Çevre Projesi] dahil olmak üzere bir grup çevreci projeyi aynı çatı altında birleştiren Earth Island Institute'ta gönüllü olarak çalışmıştım. Bahsettiğim iki hareket de korumaya çalıştıkları tropik bölgelerde uzun süreden beri insan yerleşimi olduğunu ve insan haklarıyla çevre korumanın birbirinden ayıramaz hedefler olduğu gerçeğini dile getiriyordu. Şu anda kulağa çok aşikâr gelebilir ama o sıralarda yeni bir görüştü bu.

Bizden sonraki kuşaklar için, Amerikan Yerlisi olmayan bizlerin ne derece cahil olduğunu, Yerli halkların ana akımdaki tartışmalardan nasıl kaybolduğunu veya bu tartışmalara nasıl hiç dahil edilmediğini yahut da uzun süre önce yok olup gitmiş ve kendi adlarına konuşmak üzere bir daha asla ortaya çıkmayacak halklar olarak onlardan nasıl yalnızca geçmiş zaman kipiyle bahsedildiği-

ni anlamak zor olabilir. Ayrıca sanatçılar, fotoğrafçılar, çevreciler, şairler, kâşifler, tarihçiler Kuzey Amerika'yı insanların yeni geldiği, daha doğrusu beyaz adamın yeni keşfettiği yerler olarak tasvir ettikçe bu halkların da baştan beri hiç orada var olmamışlar gibi muamele gördüklerini de...

Şimdi sıradan görünen fikirler, o günlerde koca düşünce kategorilerini yerle bir etti. Kuzey Amerika'nın Avrupalılar gelene dek insan eli değmemiş, insanla hiç temas etmemiş topraklar olduğuna dair hikâyeler anlatılan bir çağı (yeterli değilse de bir dereceye kadar) sona erdirdiler. Bunu bazen toprağın bakire/fahişe ikilemi olarak düşünmüştümdür: İnsanla temasın, bizim tarafımızdan kaçınılmaz olarak aşağılanan, zarar görmeye açık, edilgen bir doğaya kaçınılmaz olarak tecavüz edeceği düşünülüyordu. Beyazlar tarih ve kültürün ötesinde öylece beklemekte olan toprakların kâşifleri olarak tasavvur ediliyordu. Bu ikilemin ötesindeyse, insan olmanın başka yolları, doğal dünyada olmanın başka yolları vardı. Çevrecilik en sonunda, bu toprakların ilk sakinlerini tanıyıp onlara saygı göstermek ve Avro-Amerikalıların gelişinden önce ekosistemleri oluşturmuş unsurlara dair yapılan değerlendirmelerde insan etkisini (avlanma, hasat yapma, yangın yönetim teknikleri) hesaba katma gereğini kavramak anlamına gelmeye başlamıştı. Yani bu yeni çerçevelerin ve seslerin yaptığı şey, tarihi, doğayı ve kültürü çok kapsamlı biçimde değiştirmek oldu.

Bana göre, Yahudi-Hristiyan ve Avrupalı dünya görüşlerinden başka bir şeye bağlı olan, üstelik de buralarda topraklarını (genel olarak) hiç harap etmeden binlerce yıldır yaşamış bulunan halkların yeniden ortaya çıkışı muazzam bir umut vadeliyordu. Bazılarının eski usullere ve eski yerlere duyduğu derin bağlılık, geleceğin izleyeceği güzergâhı belirlemek için hayati yetenekler sağlıyor gibi geliyordu bana (ki 1994'ten itibaren Meksika'nın güneyindeki Zapatistalarda ve yirmi birinci yüzyılın iklim hareketine katılan

yerli halkların güçlü varlıklarında bu sözünü ettiğim yetenekleri tüm kudretleriyle görecektim). Kuzey Amerika Yerlilerinin yaradılış efsanelerindeki asla kusursuz olmayan, asla düşkünleşmeyen ve yaratılması asla bitmeyen dünya, bizim Yaradılış anlayışımızdaki sorunlara, bunun yanında da Yahudi-Hıristiyan kültürünün kusursuzluk, saflık ve cennetten kovuluşla meşguliyetindeki problemlere berrak bir ışık tutuyordu. O yıllarda Kaliforniyalı Yerli sanatçı Lewis DeSoto'yla da çalışıyordum; DeSoto'nun enstalasyonları ve manzara resimlerinin yanı sıra mekâna ve kutsala dair fikirleri de bana hem yeni bakış açıları kazandırdı hem de yeni ihtimalleri işaret etti.

1990'da çevre örgütçüsü, beşinci kuşaktan Nevadalı Bob Fulkerson'la tanıştım, o da beni birkaç başka Nevadalıyla birlikte eyaletin iç kesimlerine yapacakları seyahate katılmaya davet etti. Askeri altyapının Batı'da ne kadar yaygın ve yıkıcı olduğunu o kısa yolculukta anladım, kırsal ve ıssız topraklarına gönülden bağlı, yiğit, becerikli, sadık Batılıları daha yakından tanımaya başladım, aralarına katılma isteği duymanın yanı sıra çocukluğumdan beri onları arıyormuşum gibi bir hisse kapıldım. Bağlantıyı koparmadık, derken Bob, Batı Shoshone'larından Mary ve Carrie Dann kız kardeşlerin 1991'in bahar aylarının sonlarına doğru Nevada, Reno'da görülecek son duruşmalarına katılmam için ısrar etti. Ben de katıldım. Kardeşlerin sıkıntıları 1973'te, bir eyalet memurunun Mary'ye inekleri için neden otlatma parası ödemediğini sormasıyla başlamıştı. Mary ise memura orasının eyalet toprağı olmadığını söylemişti. Haklıydı, Batı Shoshone'lar 1863'te imzaladıkları anlaşmayla topraklarından feragat etmemişti. Dann kardeşler iddialarını ta Yüksek Mahkeme'ye dek taşıdı. Kaybetmelerinin tek sebebi, dava sırasında hükümetin toprakları 1870'lerde eyalete kattığına dair bir tarih uydurmasıydı. Söz konusu tarihte belli bir olay olmamıştı ama hükümet buradan yola çıkarak top-

raklar için kabileye 1872 fiyatlarından faizsiz tazminat ödeyebileceğine karar vermişti. Dann'ların birleştirdiği gelenekselciler, ödemeyi kabul etmiyordu.

Dava sona erdikten sonra Bob beni çevre örgütçüsü Virginia Sanchez'le tanıştırdı, Virginia da benden küçük bir çevreci yayın için Batı Shoshone topraklarının geniş bir tarihini yazmamı istedi. Görevi hevesle kabul ettim ve Reno'daki Nevada Üniversitesi'nin kütüphanesinde birkaç gün geçirerek çalışmaya başladım. Kütüphanede dik arkalı bir sandalyeye oturup CIA'in (yani Kızılderili İlişkileri Bürosu'nun selefi olan Kızılderili İlişkileri Komisyonu'nun) mikrofilm bobinlerine daldım, okudum, çıktılar aldım, 1860'larda ve 1870'lerdeki Nevada toprak memurlarının raporları üzerine notlar tuttum. Mikrofilm bobinleri uzun, yatay sıyrıklarla doluydu, yazılar da çözülmesi zor, güzel, incecik harflerle yazılmıştı ama anlattıkları şey gitgide daha açık bir hale geldi.

Çizgileri cetvelle çekilmiş sayfalarda kemerler ve kavisler halinde açılan sözcüklerdeki özen, belli bir düzen ve intizama işaret ediyor, soykırımla ilgili bu mektupların selamlama ve veda cümlelerindeki titiz nezaket de bunu doğruluyordu. Beyazlar batıya akın ederken Yerlilerin nasıl aradan çıkarılıp tebaa haline getirileceğini, kaynaklarının nasıl yağmalanacağını, bu insanların nasıl kontrollü bölgelerde barındırılacağını, anayurtları tahrip edilip gıda kaynakları yok edilirken onlara nasıl sadaka dağıtılacağını anlatan mektuplardı bunlar... Canavarca işler yapan insanların gözle görülür biçimde canavara benzemesini isteriz ama burada söz konusu olan kişilerin pek çoğu titiz, soru sormayan, kendi zamanlarının ölçütlerine itaatkâr bir bağlılıkları olan, nasıl hissedecekleri, nasıl düşünecekleri, neleri fark edip neleri etmeyecekleri doğrultusunda eğitilmiş insanlardı. Bu raporları yazan erkekler, ortadan kaldırılmasına yardımcı oldukları insanların acılarına kimi zaman anlayış da gösteren, ama kendi namuslarından asla

şüphede duymayan dürüst bürokratlardı. Suçu oluşturan, masumiyetti.

Bense kendi masumiyetimden bir nebze sıyrılmış olarak, ertesi bahar Mary ve Carrie Dann hükümetin saldırısını karşılamaya hazırlanırken onlara destek olmak amacıyla kurulan Batı Shoshone Savunma Projesi'ne katıldım. Mary ile Carrie Dann azametli, korkusuz birer kabile reisi, hayatta gördüğüm en boyun eğmez kadınlar, hanelerinin kraliçeleri, çiftliklerinin başydılar, jeneratör onarabilir, kocaman sürülerindeki yabani atları terbiye edebilirlerdi. Bizimle İngilizce, birbirleriyle kendi lisanlarında konuşurken neşeli ve etkileyiciydiler. (Ana karakter oldukları *Savage Dreams* kitabım pek çok karizmatik kadını ve kadın grubunu ön plana çıkarmıştı ama feminist bir kitap olarak algılanıp algılanmadığını bilmiyorum.) Onların etrafında olmak demek aydınlanma yaşamak demekti; aile hafızasının beyazların gelmesinden önceki günlere uzandığı, toprağın kutsal, kadınlarınsa başta olduğu ve eylemlerin uzun vadeli gelecekte neler önem taşıyacaksa onları koruyacak şekilde tasarlandığı bir yerde olmak demekti. Orada, arazinin özellikleri ve Batı'nın tarihi gibi somut konuların yanı sıra manevi meseleler ve hayatınızı nasıl yaşamanız gerektiği gibi şeyler konusunda da eğitim alıyordum.

Projeye katılmak, Dann'ların kuzeydoğu Nevada'daki her yerden uzak çiftliklerinde zaman zaman haftalar geçirmek demekti. Kamyonetimde ya da evlerinin yakınında duran, yanımda getirdiğim masaüstü bilgisayarla yazıcıyı fişe takabileceğim eski karavanda kalıyordum. Orada geçirdiğim haftalar, nükleer karşıtı hareketten bazı arkadaşlarımla ve daha önce tanışmadığım, yerli ya da değil başka insanlarla buluşmak, toplanmak, kabile buluşmalarına ve toplantılarına katılmak demekti. Ayrıca benim için, Carrie'nin ağzından mektuplar ve demeçler kaleme almak, proje için edebi yazıların çoğunu, basın açıklamalarını ve bilgi notlarını

yazmak anlamına geliyordu (mikrofilmlere gömüldüğüm günlerin ardından yazdığım uzun değerlendirme makalesi için araştırma yapmak bana çok şey öğretmişti). Tabii ayrıca beklemek demekti, çünkü artık mahkeme çekişmesi sona erdiği için hükümet Dann'ların hayvanlarına el koyma tehditleri savuruyordu.

Vahşi saldırı 11 Nisan 1992'de gerçekleşti. Çiftlikteki çevre-cilerden biri bir kadına rastlamış, kadın da ona en yakın köyde-ki halk merkezinin önünde park etmiş polis araçlarını sormuştu. Hükümet sığırlara el koymak için toplama bir ekip tutmuştu ve kolluk görevlileri de onları desteklemek üzere oradaydı. Haberi telefonla aldım. Bir saat içinde bütün planlarımı iptal etmiş, öte-berimi toplamış ve arabamla doğuya doğru yola koyulmuştum. Körfez Köprüsü'nden, Doğu Körfezi'nden geçtim, Sacramento Nehri'ni aştım, önce meşe, sonra da çam koruluklarının arasın-dan yukarı tırmandım, Sierra Nevada'yı geçip çöle girdim, bir kamyon durağında birkaç saat kestirdim, şafakta da benim evimle onlarınki arasındaki yedi yüz elli kilometreyi aşmaya devam et-tim. Şiddetin üstüne doğru ilk gidişimdi.

Sabah onda çiftliğin merkezini (ev, ağılar, müstemilat, kara-van) neredeyse ıssız halde buldum. İtiş kakış başka yerde, at sırtın-da olmuştu. Toplama federal ekip hayvanların peşinden koşarken Shoshone destekçileri Dann'ların eyere alıştırılmış yabani atları-nın sırtına binerek onları engellemeye çalışmıştı. Carrie, sığırla-rının bir kısmının sokulduğu seyyar ağılda eyalet memuruyla ve bölge şerifiyle toprak hakları ve anlaşmalar konusunda tartışmış, memur da işe karışmasını önlemek için Carrie'nin kolunu yakala-mıştı. Carrie adamın elinden kurtulmuş, ağıla dalmış ve sığırların içeri yüklenmesini engellemişti. Olayların daha fazla tırmanma-sını istemeyen hükümet görevlileri çekip gitmişti. Carrie savaş-ı kazanmıştı ama ta 1850'lerde başlayan savaş orada bitmedi.

Yaşanan zorluklar ve kabile içi çatışmalar yüzünden, değişen

zamanlar yüzünden, vadilerini kazan, inşaat yapan ve kirleten, sularını pompayla boşaltıp Dann'ların aile mezarlığını sel baskısına uğratan altın madenlerinin gelmesi yüzünden, sorun hiçbir zaman çözülemedi. Düşükleri çıkmaza, hükümetin yıpratma kampanyasına üzüldüğü, onlarla geçirdiğim zamana minnettarlık duyuyordum. Ama daha geniş planda gerçekleşmekte olan değişiklik, beni daha önce hiç olmadığı kadar umutlandırmıştı. Kıyıda köşede kalmış insanların kurucu hikâyeleri değiştirebilme gücünü, kesinlikle öngörülmemiş bir şeyin ortaya çıkışını görmüştüm, bu değişiklikler gitgide yayılırken tabelaların ve ders kitaplarının, anıtların, yer adlarının, toprak işleme usullerinin ve bazen yasaların nasıl değiştiğini, müzelerin kendi ellerindeki kemikleri ve yadigârları o ataların soyundan gelen ve bu hazinelerin asıl sahibi olan halklara nasıl iade ettiğini, bütün bu somut şeylerin nasıl yavaş yavaş daha önemli ve daha soyut bir şeye dönüştüğünü görmüştüm.

Bu, her şeyin iyi olduğu anlamına gelmiyordu ama doğal sistemleri ve arazileri anlayıp idare etmeye dönük sonuçlar da dahil olmak üzere somut sonuçları olan muazzam bir değişiklikti. Bu dönüşüm, kültürün siyaseti değiştirebileceğine, temsillerin gerçeklikleri biçimlendirebileceğine, yazarlar ve tarihçiler olarak yaptıklarımızın bir şeye tekabül ettiğine, geçmişin hikâyesini değiştirmenin geleceği değiştirebileceğine ikna olmamı sağladı. Benim için, hem köklü ve beklenmedik değişikliklerin olabilirliğine hem de azınlık veya önemsiz kabul edilen insanların yapabileceklerine dair güçlü bir umudun doğuşuydu bu. Amerika kıtasındaki Yerli halklarının görünürlük ve güçlerinin artması, 1989'da Doğu Avrupa'daki totaliter rejimleri deviren şiddet içermeyen devrimlerle ve birkaç yıl sonra Sovyetler Birliği'nin büyük bir heyecanla yakından takip ettiğim çözülüşüyle aynı kumaştandı sanki.

Altın çağımı yaşıyordum, bu dünyanın kötülüklerinden kaç-

mayı başardığım için değil, bu kötülükler hakkında düşünmenin ve bazen de bu konuda bir şeyler yapmanın yollarını bulduğum, bulurken de yiğit arkadaşlara, âşık olunacak yerlere ve beni değiştiren fikirlere kavuştuğum için. Hayatımın ilk iki yılını geçirdiğim yere, New Mexico'nun kuzeyine geri dönmeye başlamıştım. Orada yaşça benden büyük feminist yazar Lucy Lippard'la arkadaşlık kurmak gibi büyük bir şansa mazhar oldum. Lucy'nin *Savage Dreams*'in taslağına verdiği karşılık, bana küçük evinin anahtarını vermek (güzel bir de tanıtım yazısı yazmak) oldu. Her yazın bir kısmını Lucy orada yokken kırsaldaki evine göz kulak olarak geçirmeye başladım. Gökyüzü, boş arazi, ışık, gök gürültülü fırtınalar beni mest ederdi. 1990'ların ilerleyen yıllarında hayatıma güneydoğu Kaliforniya'nın Mojave Çölü'nde yaşayan bir erkek girdi, ben de dört yıl boyunca zamanımı kısmen orada geçirdim.

En kötü duygularımız gibi en güzel duygularımız da bulaşıcıdır. Ben de toprağa yakın yaşayan bütün o Batılıların kahramanlığından, cüretkârlığından, adanmışlığından ve mizah anlayışından (bir de Lucy'nin New Mexico'ya taşıdığı o New England usulü tez canlı korkusuzluğundan) çok faydalandım. Ayrıca o topraklarla yakınlaştım, onlardan sevinçler ve çeşitli güçler devşirdim. Batı'da özgürce dolaşacak özgüveni geliştirmiş, toprak yolların ta en uçlarına ve ıssız yerlere gitmeme imkân tanıyan, arkasındaki karavanda pek çok gece geçirdiğim, Utah'tan, Colorado'dan, New Mexico ve Nevada'dan ziyarete gidebileceğim arkadaşlar edinmemi sağlayan pikabı satın almıştım. Artık Amerika Birleşik Devletleri'nin batısında bol bol dolaşıyordum, kaçmak için değil de daha derin bir memleket hissi edinmek, oralarda bağlar kurup o bağları korumak için yapıyordum bunu. Köklerini oralara salmış bir kişilik geliştirişiyordum, uzun mesafeleri arabayla ve yaya olarak kat etmekten açık havada yaşamaya ve çevreci protestolarda resmi yetkililerle karşı karşıya kalmaya varana dek bir sürü fiziksel

güçlüğe aldırış etmeyen bir kişilik. Olmak istediğim kişi buydu, bir kısmı bütün klişeleriyle (Batılıların giydiği türden gömlekler, pikap için tozlu *country* müzik kasetleri, güzel bir kamp seti) işin gösteri tarafı olsa da, bir kısmı daha derinlere uzanıyordu.

Yazarlığım umuda kapılmama yetecek kadar iyi gidiyordu, ama daha sonra da başıma geleceği gibi benden çok fazla şey talep edildiği için o kadar da iyi gitmiyordu. Ben de gezdim dolaştım, keşiflere çıktım ve aldığım davetlerden yararlanabildiğim kadar yararlandım. Zamanım boldu, önümde açılan dünyalardan, bağlantılardan ve fikirlerden duyduğum heyecanla capcanlıydım. O zamanlar sahip olduğum imkânları, mesela kamyonetime atlayıp bir-iki haftalığına bir yerlere gidebilme, yolu uzatabilme, oyalanıp keşifler yapabilme ve sorumluluklar konusunda fazla endişelenmeme imkânlarımı özlüyorum. Özgürdüm.

Akşamları, ufkun yakınlarında gökyüzü kayısı rengi, başımın üstündeyse hâlâ maviyken bazen iki rengin birleşim yerini bulmaya çalışırım ama göklerde bu iki zıtlık arasında fark edilmesi kolay olmayan bir solukluk vardır sadece. Bazen yine akşamları renklerin değişmesini ya da bir gölgenin manzarada uzamasını seyretmeye çalışırım ama hemen hemen her seferinde dikkatim bir an için dağılır ve yarı aydınlıktaki ağacı karanlığın yuttuğunu ya da güneş battığı için parlaklığın ve keskin gölgelerin aniden dağıldığını veya kobalt mavisi göğün artık laciverde dönmüş olduğunu fark ederim. Her şey bir türlüken bir an sonra başka türlü olur ve geçişleri fark etmek zordur.

Şimdiki zaman, ölçülemeyecek kadar küçük taksitler halinde geçmişe dönüşür, mevcut bir şey birden eskide kalır ve yaşamlarımız eskiden olduğu gibi olmaktan çıkar. Değişimler, onları yaşamış olanlar için hatırlaması zor şeylerdir, sonradan gelenler içinse hayal etmesi zor şeyler. Amerikan toplumunun pek çok kesiminde nezaket gitgide her türden etkileşime uygulanan bir şey haline geldi ama daha önceki yokluğunun tarifi zordu, çünkü odada olmayan kişi veya nesneleri fark etmemek çok kolaydır. Binbir türlü adaletsizlik artık görünür hale gelmiş durumda, onları fark etmek normal geliyor, ne zahmetlerle görünür hale geldiklerini unutmaksa kolay (bu da daima acaba başka neleri henüz göremiyoruz ve gelecek çağlar hangi başarısızlıklarımızdan ötürü bizi kınayacak

sorularını doğurur). Feminizmin evrimi, türlü türlü ayrımcılıkların o eskide kalmış isimsiz fark edilmezliğini hatırlamayı zorlaştırıyor, öte yandan geçmişle şimdiki zaman arasındaki farklılıkların ölçütlerinden biri de bu.

Gençlik çağımı benim artık yaşamadığım, gençlerin de asla gitmeyeceği yabancı bir ülke haline getirecek derecede büyük kamusal değişimler yaşandı; çoğunluk eskiden her şeyin ne kadar farklı olduğunu, neden değiştiğini ve bunun için kime teşekkür etmek gerektiğini hiçbir zaman bilmeyecek. Benim hayatım da ancak geriye dönüp bakınca algılayabildiğim kademelerle dönüşüm geçirdi. Neredeyse hiç arkadaşım yoktu, ergenliğimde ve yirmili yaşlarımda başlarında edindiğim arkadaşlar genellikle uygunsuzdu; bunun sebebi belki de kim olduğumu veya kim olmak istediğimi, dolayısıyla da kimin bana benzediğini ya da kimin beni sevdiğini bilmememdi. Veya belki de nezaketin bir kriter olmamasıydı. Derken yirmilerimin ilerleyen yıllarında kalıcı arkadaşlar edindim, sonra biraz daha arkadaşım oldu, sonra da uçlarda tek başına olma hissi farklı diyarlar arasındaki sınır bölgelerinde olma hissine dönüştü, böylece bir muhitten diğerine fikirler, projeler ve insanlar taşıma zevkini tatmaya başladım, mahrumiyet ve yalnızlık hisleri de kayboldu.

Bana göre olmadığını, hatta belki cinsiyetime göre de olmadığını varsaydığım güçlere yaklaştırmaya çalıştığım bir dönem geçirdim. 1990'ların başında bir motosiklet satın aldım; motora gaz vermek, marşa basıp motoru çalıştırmak, park etmek, eğikken tekrar dik duruma getirmek ya da devrildiğinde kaldırmak için ağırlığını kontrol etmeye çalışmak bana bir tür maço zevki veriyordu (bunları motoru sürmekten daha zevkli buluyordum, sürmek beni hep biraz korkutuyordu, arabalar yüzünden. Sonunda motor, satın almamdan dokuz ay sonra çalındı). Ondan kısa bir süre sonra ağırlıklarla ve ağırlık makineleriyle spor yapmayı öğ-

rendim, çünkü vücudun bakıma ihtiyaç duyduğunu ve her yerimi taşlaştıran stresin ağır egzersize hiç değilse geçici olarak boyun eğdiğini sonunda fark etmiştim.

İki ya da üç yıl sonra, Mojave’de yaşayan erkek arkadaşım bana .22’lik bir tüfekle ateş etmeyi öğretti. Çöle gittik ve güzel bir öğleüstü vakti Old English bira tenekelerine nişan aldık, ta ki akşam olup gölgelerimiz dümdüz zeminde otuz metreye ve daha ötesine uzayana dek. Bu işi beni telaşlandıracak kadar eğlenceli bulmuştum ama sonra erkek arkadaşımın ömrünü orduda geçirmiş ve çarpışmalarda çok bulunmuş babasıyla birlikte ateş etmeye gittiğimizde adam bana bir generalin doğrudan emirleriyle uzak bir mesafedeki bir tepede duran bir sivili vurmaya zorlandığını ve ondan sonra nasıl daima kâbuslar gördüğünü anlattı. Silahları ciddiye almak konusunda ciddi ve zarif bir uyarıydı. Sonra, sokakta yürürken hiçbir şeyden korkmayan dünya şampiyonu bir kadın dövüşçüyle bir süre Şotokan karate çalıştım. Sırf bağırarak, tekme ve yumruk atmak bile başka bir benlik duygusu gerektiriyordu. Bunların her biri, bir zamanlar benim gibi insanlara göre olmadığını sandığım güçleri biraz zor kullanarak ele geçirmek gibiydi. İşler değişiyordu.

Sokaktaki tacizler sorun olmaktan büyük ölçüde çıktı, sürekli tetikte olma halim de biraz gevşedi ama hiçbir zaman tam anlamıyla ortadan kalkmadı. Kontrollü bir bilimsel deney söz konusu değildi, o yüzden tam olarak neyin değiştiğini söylemek zor. Belki asal hedef olarak görüldüğüm yaşları geride bırakmıştım. Belki kültür bir tür değişime uğramıştı, gerçi genç kadınların hâlâ sokak tacizlerine ve saldırılarına maruz kaldığını biliyorum. Belki sokakta kendimi kollamayı öğrenmem de önemli etkenlerden biriydi: Karşılaştığım insanlara saygı gösterip selam vermeyi ve başka birinin dramasına bulaşmamayı, sokakta akıcı hareket etmeyi, bir yere takılmadan ya da acele acele koşmadan bir tempo tutturmayı öğrendim. Beyaz erkekler sessizliğe büründü. Mahallemdeki si-

yah erkeklerden gelen yorumlar da düzgün bir içtenlik kazandı, bazıları zaten eskiden beri öyleydi. Ben de hoş cevaplar vermeye çalıştım ve karşılıklı konuşmalardan keyif aldım.

Kısa yazılar ve değerlendirmeler, sonra daha uzun yazılar ve daha iddialı makaleler yayınladım. Bir kitap yazdım, sonra daha iddialı bir tane daha, sonra aynı minvalde giden bir tane daha. Ondan sonra da kendi yürüyüş tarihçemi yazdım, *Yol Aşkısı – Yürümenin Tarihi* 2000 yılında basıldı. Geçinmeye yetecek bir maaşa yakın bir avans aldığım ilk kitaptı, çok satan ilk kitabımdı. Her kitabım başında sorduğum bir soruyu cevaplıyor, sonuna gelindiğine de başka sorular sormuş oluyordu. O yürüyüş tarihçesi beni iki konuda meraklandırdı, sonra diğer iki kitabımda onları araştırdım.

Gezip dolaşmayla, bilinmeze açılmayla, şeylerin özündeki asli gizemi kabullenmeyle ve kayıpla ilgili fikirlerin daha da derinlerine dalmak için *Kaybolma Kılavuzu*'nu yazdım. Kimseye gösterecek miydim, bitirecek miydim, basılabilecek bir şey miydi bilmiyordum, hatta basılmasını isteyip istemediğimi bile bilmiyordum. Sonra basıldı, yaşamı önce sessizdi, derken insanlar onu keşfettikçe, içinden alıntılar yaptıkça, bazı sanatçılar ona cevaben eserler yarattıkça ilginç bir yaşam sürmeye başladı.

Yol Aşkısı – Yürümenin Tarihi'nden doğan iki kitabın ikincisi, teknolojik değişimle ve makineler sayesinde zaman ve mekânın aşılması sonucu ortaya çıkan bedensizleşmeyle ilgiliydi ve en sonunda sinema filmine dönüşecek olan tekniğin temellerini atan İngiliz fotoğrafçı Eadweard Muybridge'e odaklanıyordu (Muybridge ayrıca altın çağının büyük kısmında yaşadığı, karısının âşığı öldürdüğü, on dokuzuncu yüzyılın en önemli manzara ve panorama fotoğraflarının bazılarını çektiği, yüksek hızlı ardışık fotoğrafçılık sayesinde biliminsanları ile sanatçıların hareket halindeki insanlar hakkında bildiklerini değiştirdiği San Francisco'yu da kayda almıştı).

Muybridge kitabının basıldığı 2003 yılının bahar ayları civarında çalışma tarzımda da birtakım değişiklikler oldu. Kısmen Barry Lopez’le Terry Tempest Williams’ın konuşmalarına gitmekten ve Susan Sontag’la tanışmaktan kaynaklanan bir değişimdi bu. Çeşitli biçimlerde siyaset üzerine yazmama karşın, neden Susan Sontag’ın haberlere çıkan meselelerden ya da Barry ile Terry’nin haberlerin altında yatan olgulardan, hem bireysel olarak bizi hem de genel olarak kamuoyunu güdüleyen dehşetlerden, özlemlerden ve ideallerden bahsettiği gibi apaçık bir şekilde konuşmadığımı kendime sordum. Ayrıca dünyanın nasıl değiştiği, iktidarın nerede bulunduğu ve umutlu olmak için ne gibi gerekçelerimiz olduğu konularında gitgide değişmekte olan kendi kavrayışımı örnekleyen hikâyeler de toplamaya başladım.

Yaşça benden büyük beyaz erkeklerle yaşadığım komik derecede korkunç karşılaşmalardan bir başkası, o fikir derlemesini 2003 yılının Mayıs ayında “Karanlıktaki Umut” başlıklı bir makaleye, sonra da 2004 yılında aynı ismi taşıyan bir kitaba dönüştürmeme yardımcı oldu. 2003 yılının bahar aylarında bir gün, çalışmalarım bir üniversite kolokyumuna konu oldu; orada da bir adam bana, saiklerime ve umutlu halime karşı uzun bir *ad hominem* saldırıya girişti. O umuda, Yosemite Milli Parkı’nda yeni bir projenin peşinden koşarken kavuşmuştum. 2001’de, Mark Klett ve Byron Wolfe gibi sanatçılarla birlikte Eadweard Muybridge’in çektiği fotoğrafları parkta yeniden çekme ve Muybridge 1872’de o fotoğrafları çektiğinden beri nelerin değiştiğini anlama macerasına girişmiştim. Projemiz, hem modernist hem de Viktorya çağından erken dönem fotoğrafçılarına ve onların zamanından beri nelerin değişip nelerin değişmeden kaldığına dair daha geniş bir araştırmaya dönüşerek büyüdü. Yaptığım incelemeler, değişimin öngörülebilir bir hızda gerçekleşmeyip mekândan mekâna, nesneden nesneye büyük çeşitlilik gösteren bir şey olduğu konusunda

muhteşem karmaşıklığa sahip bir kavrayış edinmemi sağladı: Yüz seneden uzun bir süre sonra bazı ağaçlar hâlâ tespit edilebiliyordu, bazı küçük kaya öbekleri onca zaman boyunca yerlerinden hiç kıpırdamamıştı ama Merced Nehri yatağını değiştirmiş, ormanlar çayırları yutmuş ve eskinin o pek iyi bilinen kerteriz noktaları ortadan kaybolmuştu.

Oraya yüz otuz yıl içerisinde gerçekleşen değişikliklere bakmaya gittiğimi zannediyordum ama *Savage Dreams* kitabım için milli parkı didik didik incelememin üstünden geçen on yıldan kısa sürede ne kadar çok şeyin değiştiğini görünce hayrete düştüm. Amerikan Yerlileri parkta birtakım haklar ve çok daha fazla temsiliyet imkânı kazanmıştı. Beyazlar gelmeden önce Yerliler toprak işleme tekniklerinin bir parçası olarak yangın çıkarırmış, işte park yönetimi de yüz yıl boyunca ateşle mücadele ettikten sonra yangının bölge ekolojisinin bir parçası olduğunu nihayet kabul etmişti. Ziyaretçilerin etnik çeşitliliği de epeyce artmıştı artık; bir kozmolojinin diğerini itip dışarı attığı hissi artık zayıflamaya başlamıştı ya da bana öyle geldi. Onun yerine, pek çok dünya görüşünün bir arada yaşadığı ve Avrupa merkezli düşüncenin (kusurlu ve eksik olsa da) Amerikan Yerlilerinin haklarını ve varlığını tanıdığı yolunda bir his hüküm sürüyordu sanki. Kaliforniya beyaz olmayanların çoğunlukta olduğu bir eyalet olma yolundaydı ve bunun vaadini kısmen de olsa bu sefer o parkta bulmuştum.

Üniversitede sunduğum umutlu görüş buydu. Akademisyen adam, yazma dersleri verdiğim güzel sanatlar okulundan getirdiğim öğrencilerin önünde yarım saat kadar bir süreyle amaçlarıma ve kişiliğime verdi veritirdi. Her şeyin kötüye gittiğine dair inancına ve umutsuzluğuna sıkı sıkıya bağlıydı. (Ayrıca ortak arkadaşlarımızın söylediği kadarıyla, yayınlanan makale ve kitaplarımın sayısının gittikçe artmasına da içerliyordu.) Dekanın teşvikiyle üst düzey bir tartışma dinlemeleri için oraya götürdüğüm genç

kadınların onun yerine bu sözleri işitmesi yüzünden afallamıştım. Olup bitenler kafamda için için kaynadı durdu, derken iki gün sonra şafaktan önce kalkıp evimin doğuya bakan cumbalı penceresinin önündeki o eski çalışma masasına dönerek, güneş doğana, bir kuzgun pencerenin hemen altındaki telefon tellerine konana ve umudu savunmamın gerekçelerini beni tatmin edecek şekilde ortaya koyana dek yazdım. “Böyle, nasıl desem, ilginç bir semineri sonuna dek dinlediğiniz için teşekkür ederim, salonun karşı tarafından bana bakarak destekleyici yüz ifadeleri takınan Maggie ile Kristina’ya da ayrıca teşekkürler,” diye yazdım onlara. “Benim için esas konu, nasıl tarihçeler hayal edip anlatabileceğimizdir.”

Fikirlerim hakkındaki akademik çatışma, 20 Mart 2003 tarihinde Amerikan bombalarının yağmur gibi yağmasıyla başlayan Irak Savaşı’ndan on üç gün önceydi. O yıl daha önce bir grup arkadaşımı (Körfez Savaşı’nda bulunmuş eski bir asker, Nevada Test Sahası günlerinden eski arkadaşım olan bir şarkıcı, Kübalı eşcinsel bir Budist, bir astrofizikçi, bir aile içi şiddet avukatı) Bay Area Direct Action Secret Society (BADASS)* adı altında bir araya getirmiştım. Bir ay önce yedi kıtada yüzlerce ülkede ve binlerce yerde dünya tarihinin en büyük protesto gösterisini düzenlemiş olan küresel bir hareketin parçasıydık. Süperkahraman kostümleri, rahat ama işyerine uygun kıyafetler, beyaz giysiler giymiş, yüzlerimize beyaz maskeler, göğüslerimize siyah giyimli Iraklı çocukların resimlerini takmıştık. Yürümüş, sokak tiyatroları yapmış, şarkılar söylemiştik, sonra bombalar yağmaya başlamış ve biz de dehşete kapılmış halde şehrin finans merkezinin kapatılmasına yardımcı olmuştuk.

Uzun yıllar sonra, o günlerde o bölgenin yakınlarındaki bir gökdelde yaşayan kurumsal şirket avukatı Natashia Deon’dan

* Körfez Bölgesi Doğrudan Eylem Gizli Cemiyeti. Kısaltması olan BADASS, “belalı” gibi bir anlam taşır. (ç.n.)

bir hikâye dinledim. Protestonun civcivli günlerinden birinde gazoz almak için üst katlardaki evinden aşağı inmiş, bulvardaki kalabalıklara bakmış ve kendine hayattaki amacının ne olduğunu sormuş. Sonra da hayatını değiştirmeye karar vermiş. Muhtaçları tutkuyla savunan bir avukat olmuş, arkadaşlık kurmamızdan birkaç yıl sonra da başarılı bir romancı oldu. Bana yıllar sonra anlattığı bu hikâye, yaptığınız şeylerin neden önemli olduğunu kesinkes bildiğinizi varsayamayacağınız tezini savunmak için derlediğim hikâyelerdendi. Hiç değilse hemen mağlubiyet ilan edemezsiniz, çünkü sonuçlar her zaman doğrudan, anında ya da apaçık değildir ve dolaylı sonuçlar da önemlidir.

Bağdat'ın bombalanması başladığında, birlikte protestolara katıldığım arkadaşlarımdan bazıları ve çevremdeki diğerleri, savaşı durduramadıkları gerçeğinden hiçbir şey başaramadıkları sonucuna vardılar, bazen de oradan hayatta hiçbir şey başaramadıkları, ellerinde hiç güç olmadığı ve hepimizin sonunun felaket olduğu fikrine ulaştılar. Umutsuzluk, içine attığınız her şeyi öğütebilen bir makineye dönüştü. Bu da beni inşa etmeye çalıştığım umut tezi üstünde daha sıkı çalışmaya yöneltti. Gayri resmi olarak bir takım pasajlar ve örnekler topluyordum zaten, üniversite kolokyumundaki saldırının ardından da o toplantıya katılmış bazı insanlara göndermek üzere umudu savunan o mektubu yazmıştım. Fikir uyuşmazlığı genellikle fikir berraklığını beraberinde getirir, hiç değilse benim için öyle, ayrıca niyet tam aksi olsa bile işe yarayabilir. İlham perilerimin yarısı benden nefret edenlerin içinden çıkmıştır.

Savaş başladıktan sonra, elimdeki malzemeleri “Karanlık-taki Umut” makalesine dönüştürmek için üç ya da dört gün ve gece boyunca kendimi kaybetmiş gibi çalıştım. Yıllardır biriken anekdotlar ve örnekler birden bir kalıba uyar olmuştu, bu kalıp da umudu savunma teziydi. Bazı şeyleri öğrencilerime yazdığım

mektuptan alıp yeniden kullandım. Sadece çevrimiçi yayınlandığım ilk çalışmaydı ve daha önce yaptığım hiçbir şeyin çekmediği kadar çılginca bir ilgi çekti. Alternatif haftalık dergilere girdi, bir grafik tasarımcı tarafından küçük bir broşür olarak basıldı, sosyal medyadan önceki o günlerde e-posta yoluyla dolaşıma sokuldu.

Elimizde büyük bir güç olduğunu, tarihin unutulmuş ve kıymeti bilinmemiş zaferlerle dolu olduğunu, bazı şeyler kötüye gidiyor olsa da uzun vadede (özellikle de erkek olmayan, heteroseksüel olmayan ya da beyaz olmayan bir bireyseniz) haklarımızın ve rollerimizin hatırı sayılır bir gelişme kaydettiğini, eylemlerimizin sonuçlarının önceden bilinemeyeceğini savunmuştum o makalede. Ne gibi sonuçların ortaya çıkacağı genellikle eylemlerimizin hemen ardından da bilinemezdi; hatta büyük stratejistlerin, idealistlerin ve hareketlerin bazen başka zamanlarda, yerlerde ve mücadelelerde dolaylı etkiler yarattığı düşünülürse, bu sonuçlar bazen hiç ortaya çıkmazdı. 1989'da şiddet içermeyen dolaysız mücadelelerin Doğu Avrupa ülkelerini totaliter rejimlerden kurtardığını, 1994'te Zapatista ayaklanmasının Lacandon ormanından doğduğunu, Kanada hükümetinin 1999'da Yerlilerin idaresinde olacak uçsuz bucaksız Nunavut bölgesini kurduğunu, mümkün olduğunu hayal bile edemeyeceğim şeylerin gerçek olduğunu görmüştüm. 2004'te umut makalesini küçük bir kitaba dönüştürdüm, takip eden yıllarda kitap on iki ülkede ve dilde basıldı.

Üniversitedeki muhatabım beni, sırf pazarlama amaçlı olarak okurlarıma geçici çareler sunmakla suçlamıştı ama benim esas yapmak istediğim şey insanları yüreklendirmektir. Yüreklendirmek belli bir sevimlilik damgası taşısa da aslında cesaret vermek anlamına gelir. İnsanları kendilerini iyi hissetmeleri için değil, güçlü hissetmeleri için yüreklendirmek istiyordum ben. Sonradan nihayet fark edecektim ki yaptığım şey, hiçbir şey yapmamanın en iyi bahanesini ortadan kaldırmak olarak nitelendirilebilirdi:

hiçbir gücünüz olmadığı ve yaptığınız hiçbir şeyin önem taşımadığı bahanesini. Yaptığım, insanların olabilirlik hissini besliyor ve umutsuzlukla kötümserliğin (sonucun nasılsa önceden belli olduğuna dair kuvvetli hislerin insanın rol alma konusundaki iradesini baltaladığı o acayip bileşimin) hiçbir katılımda bulunmamayı haklı çıkardığı en tanıdık savların pek çoğundan ayrılıyordu. Benim için çok büyük bir değişiklik olmuş, kendimi fikirleri değiştirmeye yetkin, yüreklerle ilgilenme sorumluluğunu taşıyacak biri olarak görmeye başlamıştım. Güçsüzlük ve bağlantısızlık hissim yok olmuş, yerine hem bizzat değişimin işleyiş biçimi hem de kendi becerilerim ve rolüm konusunda her şeyin mümkün olduğu hissi gelmişti.

Ondan sonraki birkaç yıl içinde siyasi konularda yazan bir yazar oldum, yaşanan olaylar ve kronik sorunlar konusunda makaleler yazıp bunları bir internet sayfasında yayınladım. Sayfa dünyanın dört bir yanından haber sitelerinin ilgisini çekti. Yazma ilhamını genellikle berbat şeylerden, katılmadığım ya da beni öfkeliendiren şeylerden alıyordum ama sevdiğim şeyler hakkında da bol bol yazıyordum. Karşı çıktığım şeylere, sevdiğim şeylere zarar verdikleri ya da zarar verme tehlikesi içerdikleri için karşı çıkıyordum. Derken kendi başına çılgınca bir hayat sürmeye başlayan bir şey yazdım, onu da diğer yazılarım gibi sıradan bir şekilde yazmıştım. Yazdığım diğer her şey bilerek seçtiğim ve yaklaştığım konular üstünedir, ama feminizm ya beni seçti ya da ondan uzak durmam imkânsızdı.

O günlerde Tina'ya gönderdiğim e-postalara genellikle hava durumundan bahsettiğim başlıklar atıyordum, çünkü kendisi bir öğretmenlik işi dolayısıyla başka bir yere taşınmıştı ve Körfez Bölgesi'ni özlüyordu. Yıllardır neredeyse her gün, bazen günde birkaç defa yazışşıyorduk. 24 Mart 2008'de, DOLUNAY, GÜNDÖNÜMÜ, HAVA GÜZEL AMA SERİN başlığını attığım 20 Mart'tan kalma bir e-posta üstünden yazışmayı sürdürmüştüz. Sonra 24 Mart akşamı ona yeni bir başlıkla yazmışım: ALACAKARANLIKTAN ÖNCE UZUN SOLGUN BALIKSIRTI BULUTLAR.

İki yıl önce stüdyo daireden çıkmış, altı sokak güneydeki daha geniş bir çatı katına yerleşmişim. Arkadaşım Marina da, yakında eski sevgilisi olacak korkunç kişiden kaçmak için kısa bir süre önce yanıma yerleşmişti, benimle olmasından çok mutluydum. O kış bana o endişe verici teşhis konulduğunda yakın arkadaştık. Aldığım teşhisten dolayı, bahsettiğim zamanın birkaç hafta öncesinde önemli bir ameliyat geçirmiştım, yani eve kapanmıştık ve ikimiz de kendimizce nekahet döneminden geçiyorduk. Marina, kendisiyle bir kere konuşmaya başladıktan sonra sohbetin kendi başına dallanıp budaklandığı, şaka ve kahkahaların yeni fikir ve olaylara, heves ve duygulara dair keşiflerle iç içe geçtiği insanlardan biriydi. Hayalini kurduğum türde sohbetlerdi bunlar.

Karşılıklı konuşacak bir arkadaş, bir de her gün yazışacak bir

arkadaş. Zor günlerdi, Tina'ya yolladığım e-postalarda söylenip duruyordum ama bir yandan sosyal yaşamımdan başka bir şey isteyemeyeceğim bir dönemdeydim. Parlak siyasi zekâsının yanı sıra genellikle kuşlar gibi ışıltılı gözleri, canlılığı ve sıradışı bir duygusal sıcaklığı olan Marina, ayrılığının ardından uzun, solgun balıksırtı bulutların görüldüğü o akşama dek epey durgundu. E-posta sayesinde hatırlıyorum (Tina yemekten bahsetmeyi de severdi), akşam yemeğinde ikimiz için makarnayla enginar, yanına da Halk Merkezi'ndeki çiftçi pazarından alınma yeşilliklerle salata yapmış, sonra Marina'nın da yakın arkadaşı olan erkek kardeşimi davet etmiştim. Kardeşim bir katliamın kurbanları için dört bin mumun yakıldığı bir gösteriye katıldıktan sonra gelmiş, bir şişe kırmızı şarap içmiştik. İşte o hafif çakırkeyifle Marina ışıltısına ve canlılığına yeniden kavuşmuştu.

Balıksırtı bulutlu mektup, o gece yıllardan beri yaptığım gibi "Bana Bilgiçlik Taslayan Adamlar" başlıklı bir makale yazmak konusunda şaka yaptığımdan bahsetmiyor. Konuyu, yan dairede yaşayan yaşlıca lezbiyen çiftten satın aldığım, vazoya benzeyen kocaman orta ayakları olan, meşeden yapılma, açılır kapanır küçük yemek masasında açmıştım. Açtığımda da Marina büyük bir enerjiyle beni makaleyi yazmaya teşvik etmiş, kız kardeşi gibi genç kadınların böyle bir şeye ne kadar ihtiyacı olduğunu söylemişti.

Uzun yıllar sonra, şu anda yaşadığım dairede bir başka mutfak masasında benimle feminizm hakkında konuşmaya gelmiş bir film yıldızıyla oturdum. Ertesi gün dev bir çiçek buketi geldi, üstündeki karttaysa söylediklerimden film yıldızının en çok hoşuma gitmiş olan bir cümle vardı: "Sorun sen değilsin, patriyarka." Feminizmin en temel mesajlarından biri olabilir bu. Yani şöyle, sizin hiçbir kusurunuz yok, asıl kusurlu olan sizin üstünüze çöken ve bir işe yaramadığınızı, yetersiz, güvenilmez, değersiz, hatalı olduğunuzu söyleyen sistem. Marina anlattığım anekdotlarda bunu

dünyaya ya da dünyadaki bazı kadınlara anlatma ihtimalini duydu ve söz konusu kadınların bunu duyması gerektiğini düşündü.

Ben erken kalkardım, Marina'ysa uykusuzluğunu telafi etmeye çalıştığından uykuya muhtaç durumdaydı, çatı katının da sadece iki geniş odası vardı. Mutfak ve misafirlerin yattığı çekyat batıya bakan odadaydı. Doğuya bakan odaysa hem yatak hem çalışma odamdı. İçindeyse eski, titrek bacaklı masanın ortadan desteklediği uzun, ankastre bir tezgâh vardı. Böylece 25 Mart sabahı, Marina'nın istirahatini bozmaktansa o masaya bir kez daha oturdum ve istediği şeyi yaptım. Makale kolayca yazıldı, daha doğrusu görünüşe göre kendi kendini yazdı. Böyle bir şey olduğunda, düşünceler uzun süredir kuluçkada beklemiş demektir, yazmak sadece görünmeyen bir yerde biçimlenmeye başlamış şeyi doğurmaktır. Yazma işinin büyük kısmı güya çalışmadığınız sırada gerçekleşir, belki bilmediğiniz, kontrol de edemediğiniz yanınız tarafından halledilir, eser bu şekilde belirdiğinde size düşen yoldan çekilmektir.

O sabah yazdıklarım beni şaşırttı, çünkü önceki gece şaka yaparken bana bilgiçlik yapan erkekleri o sabah yazacaklarımla ilişkilendirmemiştim. Makalenin başlangıcında bir komedi var: Beş yıl önceki bir olayda, adamın biri sesimi bastırarak kendi kitabımı bana açıklıyor ve (arkadaşım sonunda sözünü kesmeyi başardığında) benim, yani çoktan bir kenara ittiği ve dinleyicisi haline dönüştürdüğü kişinin, hakkında atıp tuttuğu "Muybridge'e dair çok önemli kitabın" yazarı olduğumu duyunca afallayıp kalıyor.

Ufak tefek saygısızlıkları büyük suçlarla denk tuttuğum gerekçesiyle insanlardan azar işittiğim olmuştur; bahsettiğimiz pek çok şeyin bir spektrumun üzerinde yer aldığını ve spektrumun farklı noktalarını birbirinden ayırt edebildiğimizi, ama esasen ortada sadece tek bir spektrum olduğunu anlamayan ya da anlamak istemeyen insanlardır bunlar. Siyahları farklı çeşmelerden su içmeye

zorlamakla onları linç etmek hem derece hem de tür bakımından birbirinden farklı şeylerdir ama ikisi de ırk ayrımını ve eşitsizliği hayata geçirmeye yönelik ortak bir çabadan kaynaklanır, bunu anlamakta da hemen hemen hiç kimse sorun yaşamaz.

O sabah yazdığım makale yayınlandığından beri, avukatlardan, biliminsanlarından, doktorlardan, farkı farklı alanlarda çalışan akademisyenlerden, sporculardan ve dağcılardan, tamircilerden, inşaatçılardan, film teknisyenlerinden ve başka başka kadınlardan, neden bahsettiği konusunda en ufak bir bilgisi olmayan ama dünyanın düzenine göre bilginin erkeklerde doğuştan bulunduğu, kadınlardaysa doğuştan bulunmadığına, dinleyiciliğin biz kadınların doğal durumu ve görevi, atıp tutmanın da kendi hakları olduğuna ve belki kadının ödevinin erkeğin benlik duygusunu şişirirken kendi benlik duygusunu büzüştürmek olduğuna inanan erkeklerin kendilerine kendi uzmanlık alanları hakkında nasıl bilgiçlik tasladığına dair bir sürü hikâye dinledim. Doğruların idaresinin kimde olduğu konusundaki bu asimetri, entelektüel meselelerden daha bir saniye olan şeylere kadar her şeyi kapsar ve kadınların hemen her şeyi yapabilme becerisine ket vurur ki bu beceriler arasında kimi zaman hayatta kalmak da vardır.

Makale, Muybridge hakkındaki o çok önemli kitabı bana anlatan adama dair o komik anekdotla başlıyor. Kendi hayatımdan aldığım bir sonraki anekdotsa başka bir şeyle ilgiliydi:

Henüz çok gençken ve feminizmin ne olduğunu, neden gerekli olduğunu yeni yeni kavramaya başlamışken, amcası nükleer fizikçi olan bir erkek arkadaşım vardı. Söz konusu amca bir Noel günü bize bomba yapım uzmanlarının oturduğu kendi banliyö mahallelerinde komşularının karısının bir gece yarısı çırlıçıplak evinden fırlayıp çılgık çılgıca kocasının onu öldürmeye çalıştığını söylediğini anlattı, hem de hafif ve eğlenceli bir konudan bah-

sedermiş gibi. Kocasının onu öldürmeye çalışmadığını nereden biliyorsunuz, diye sordum. Sabırla, saygın bir orta sınıf ailesinden bahsettiğimizi açıkladı. Bu durumda, kocasının onu öldürmeye çalışması, kadının kocasının onu öldürmeye çalıştığını haykırarak evinden kaçması için inanılır bir açıklama değildi, işte o kadar. Öte yandan, kadının delinin teki olması...

Uzmanlık sahanızda yetersiz olduğunuz varsayımı, birinin sizi öldürmeye çalışıp çalışmadığını anlama konusunda yetersiz görüldüğünüz anlamına gelebilir. Israrlı takip ve aile içi şiddet vakalarında pek çok kurban için ölümle sonuçlanmış bir varsayımdır bu. Yani yazdığım makale, gideceğimin farkında olmadığım yerlere uzanıyordu.

Şair bir arkadaşım gittiği Katolik okulunda bir rahibeyle yaşadığı olayı, “Hayatta birinin bana vurduğu tek olay” diye anlattığında, bu açıdan onunki kadar güvenli ve sakin bir hayatı hayal etmeye çalışırken şaşkına dönmüş bir kadınım ben. Kadınlarla çocukları dövmeyi hakkı olarak gören ve kendisinden önce babası neler yaptıysa aynısını devam ettiren bir adamla yirmi yıl boyunca o adamdan kaçacak hiçbir yer, şikâyetle bulunabileceği hiçbir merci bulamayan ya da bulamayacakmış gibi hisseden bir kadının kızıyım. Ergenliğinin ilk yıllarından itibaren yetişkin erkekler peşine düştüğünde kıvrana kıvrana sıvışmayı ve gözden kaybolmayı öğrenmek zorunda kalmış bir kadınım, çünkü gençliğimin o çağında o adamlara beni rahat bırakmalarını söyleme fikri, benim bunu söylemeye hakkım ya da söyleyecek güvenliğim olduğu, adamların da söylediklerime kulak asma mecburiyeti, hiç değilse kulak asma eğilimi olabileceği fikri kadar düşünülemez bir şeydi. Gençliğinde tecavüze uğramasının, hatta öldürülmesinin muhtemel olduğunu düşünmüş ve hayatı boyunca, kadınların tanımadıkları erkekler tarafından sırf kadın oldukları için, tanıdık-

ları erkekler tarafından da haklarını savundukları ya da sırf kadın oldukları için tecavüze uğradığı ve öldürüldüğü, bu tecavüz ve cinayetlerin de sanatta şehvetle ele alındığı bir dünyada yaşamış bir kadının. Kritik anlarda, inanılır olmadığını, kafasının karışık olduğunu, olgularla çalışma yetkinliğinin bulunmadığını iştmiş bir kadını. Ve bütün bunlar özelinde de aslında sıradan bir kadını. Ne de olsa, tecavüz bulgusu kitlerinin, kampüslerde ısrarlı takip farkındalığı haftalarının ve kadınlarla çocukların kocalarla babalardan saklanabileceği aile içi şiddet barınma evlerinin normal şeyler olduğu bir toplumda yaşıyorum.

Ayrıca yazar olmuş ve savaştan sanata varana dek başka şeyler hakkında yazması sayesinde biraz mevki kazanmış, bazen de bu mevkiyi başkalarının sesine alan açmaya çalışmak için kullanmayı denemiş bir kadını. Bir sabah “Bana Bilgiçlik Taslayan Adamlar” başlıklı bir makale yazmış, bu makalede de neden bahsettiği ya da kiminle konuştuğu hakkında hiçbir fikri olmadığından bihaber bir aptalın size kendi uzmanlık alanınız konusunda açıklamalarda bulunmasındaki aşağılayıcı tavrın aslında bir spektruma dahil olduğunu ve bu spektrumun diğer ucunun şiddet kaynaklı ölümlerle dolu olduğunu anlatmaya çalışmış bir kadını.

Marina’nın kahvesi ve benim çayımın birlikte kahvaltı masasına koymak için birkaç saat sonra makalenin bir çıktısını aldım ve o sabah 10:42’de, yine BANA BİLGİÇLİK TASLAYAN ADAMLAR başlığını taşıyan bir e-postayla makaleyi aralarında Tina’nın da bulunduğu on üç arkadaşına gönderdim. O sabahki versiyonda, makale yayınlanmadan önce budanan ufak tefek yersiz süslemeler vardı, şimdi bakınca şaşıyorum ama Keats’in “Bülbüle Ağıt”ından bir alıntı da bunlara dahildi. Yine de makalenin o ilk versiyonu çevrimiçi yayınladığım, birkaç hafta sonra da kısaltılmış olarak *Los Angeles Times*’da yayınlanan haline çok yakın.

Yazdıklarım kendi deneyimlerim ve algılarımla ilgiliydi, so-

nuçta bunların başka kadınların deneyimleri ve algılarıyla çok fazla ortak yönünün olduğu anlaşıldı. Makale internette anında yayıldı, Guernica sitesinde de yıllar boyunca milyonlarca tık aldı, çünkü anlattığım deneyim ve durumlar korkunç bir yaygınlık taşımasına rağmen görünürlükleri son derece yetersizdi. O sabah tek oturuşta yazdığım o makale, muhtemelen yaptığım her şeyden daha büyük bir etki yarattı. Feminist makalelerimden oluşan 2014 tarihli bir kitabıma adını verdi ve Güney Kore’de çoksatar olan bu derleme kitap Dancadan İspanyolcaya ve Farsçaya kadar başka birçok dile de çevrildi.

Makale, yayınlanmasından kısa bir süre sonra LiveJournal sitesindeki isimsiz bir kullanıcının *mansplaining** sözcüğünü türetmesine vesile oldu, kelime herkesin diline dolandı, 2014 yılında *Oxford İngilizce Sözlüğü*’ne girdi. Şimdi İngilizcede yaygın olarak biliniyor ve kullanılıyor, düzinelerce başka dile de girdi, *whitesplaining*” gibi bir sürü çeşitlemesi de çıktı (kelime genellikle bana atfediliyor, oysa bulan ben değilim). Ayrıca makaleden cesaret bulanlar oldu, bununla gurur duyuyorum. Çıkmasından kısa bir süre sonra, çok ünlü bir kadın, makaleyi tanınmış bir siyasi yorumcu ve azılı bir kadın düşmanı olan bir adama göndermiş, yanına da şu notu eklemiş: “Rebecca Solnit’in bu şahane makalesini okuyunca uzun, çok uzun bir süreden beri sana söylemek istediğim bir şey geldi aklıma: Siktir git.” Ayrıca tanıştığım bir genç kadın da boşanabilmek için makaleden cesaret almış.

Yanıma gelip, yazdığım bir şeyin güçlerini ve değerlerini anlamalarına, tebaa olmayı reddetmelerine yardımcı olduğunu söyleyen genç kadınlar beni hem heyecanlandırıyor hem duygulandırıyor. Yazarken ne yaptığınızı pek bilmezsiniz aslında, çün-

* Türkçede “erbilmişlik”, “açıklama” ve benzeri ifadelerle karşılanıyor. (ed.n.) Beyaz insanların, başka ten rengine sahip insanlara bilgiçlik taslaması anlamında kullanılıyor. Türkçeye “akbilmişlik” olarak çevrilebilir. (ed.n.)

kü mesele insanların nasıl okuyacağına bağlıdır; okurların nelere iştah duyup nelerle ilgilendiğini bilmek sizi alışıldık yollardan götürebilir, bilmemekse sizi varlığından haberdar olmadığınız, hatta bazen okurlarınızın da bilmediği iştahlara ve ilgilere ulaştırabilir. Bodhisattva'ların* çabalarıyla ilgili bir Budist sözü vardır: "bütün varlıkların özgürleşmesi." Feminizmi o çabaların bir alt kümesi olarak görüyorum.

* Budist düşüncede, başkalarına yardım edebilmek amacıyla kendi Nirvana'ya ulaşma çabalarından vazgeçmiş kişi. (ç.n.)

Yazarın sesi sadece kendisine ait olmalıdır. İnsanı herkesten farklı ve tanınabilir kılan şey budur; mesele tam olarak üslup ya da sadece ton veya konudan ibaret değildir, yazarın kişiliği ve ilkeleri de işin içine girer, yani mizah duygunuz ve ciddiyetiniz, inandıklarınız, yazma sebepleriniz, kiminle ve neyle ilgili yazdığınız ve kimin için yazdığınız... Öte yandan, “Bana Bilgiçlik Taslayan Adamlar”dan sonra çalışmalarımın önemli bir parçası haline gelen feminist temalar, hayatta kalmak üzerine konuşan diğer kadınlar için, diğer kadınlar hakkında ve sık sık da onların sesini kullanarak yazılmıştır.

O çalışmalarım da bazen bir koro olur, bazen de eserin kendisi bir koroya katılır. Yaratıcı eserler ortaya çıkarmanın peşine düştüğünüzde, bir ideal olarak genellikle ölümsüzlük ideali çıkarılır önünüze. Tanınacak ve hani derler ya, “isminizi yaşatacak” bir şey yapmaya heves etmeniz gerekir. Sözcüklerin okunduklarında ya da duyulduklarında yaşamaya devam edecekleri de doğrudur. Ama haklarında araştırma yaptığım ve yazı yazdığım sanatçılardan, kültürel değişimlere yol açmış hareketlerden, topluma önemli katkılarda bulunmanın iki yolu olduğunu öğrendim. Biri, herkesin gözünün önünde görünür kalan eserler ortaya çıkarmak, diğeri ise çok derine nüfuz ettiği için insanların gördüğü şey olmaktan çıkarak âdeta bir görme biçimine dönüşen çalışmalar yapmaktır. Eser artık önlerinde değil, içlerindedir. Mesele artık

sanatçıyla değil, salt seyircilik konumundan çıkmış olan insanlarla ilgilidir.

Kendi zamanlarında etki yaratmış sanat eserleri bazen gözümüze modası geçmiş ya da aşikâr görünebilir, çünkü taze, hatta âsi tarafları artık bizim filmleri kurgulayışımızın, tarihe, doğaya ya da cinselliğe bakışımızın veya hakları ve hak ihlallerini kavrayışımızın alışıldık normları haline gelmiştir. Böylece bir ya da birkaç kişinin vizyonu, pek çok kişinin bakış açısı haline dönüşür. Başarıları bu eserleri köhneleştirmiştir; ta on dokuzuncu yüzyılda yazılmış feminist literatürün büyük kısmının hâlâ güncel görünmesiye, epey yol katetmemize karşın henüz yeterince yol alamadığımıza dair acı bir uyarıdır.

Bazen, ölümsüzlüğün çöle yaraşacak, çöllerin tektanrıçı fanatizmlerinden doğmuş bir fikir olduğunu düşünürüm. Kumdaki bir yara izi ya da bir hazine çölde binlerce yıl dayanabilir, Bedevi çobanlar bize “İnsan soyu ota benzer” diye hatırlatmada bulunan Yeşaya Kitabı’nı da içeren Ölü Deniz Yazmaları’nı oraya yerleştirilmelerinden yaklaşık iki bin iki yüz yıl sonra bir mağaradaki testinin içinden çıkarabilir. Rutubetli yerlerdeyse her şey çürür, çürüyen çoğu şey toprak olur, o toprak da yeni yaşamları besler. Yaratıcı çalışmaların yapabileceği en iyi şey belki de çürüyüp toprağa karışmak, böylece hiç hatırlanmadan yeni bir çağın besini olmak ya da yutulup sindirilerek o yeni çağın bilinci haline gelmektir. Mermer kalıcıdır ama toprak besler.

Hayatım, eski otoritelere karşı girilen bir devrime tanıklık etti. 1950’lerin sonları ile 1960’ların başlarındaki nükleer serpinti ve zehirli tarım ilacı krizlerine karşılık olarak, sıradan insanlar ordunun ve kimya şirketlerinin hizmetindeki biliminsanlarının otoritesini sorgulamaya başladı; sonra yeni doğmakta olan çevreci hareket insanmerkezcilik, kapitalizm, tüketim çılgınlığı, ilerlemeye dair fikirler ve doğanın tahakküm altına alınması hakkında daha

geniş kapsamlı sorular sordu. Irksal adalet hareketleri beyazlığın merkeziliğini sorguladı, eşcinsel ve lezbiyen özgürlük hareketleri heteroseksüelliğin merkeziliğini, feminizm de patriyarkayı sorguladı (şansımız yaver gittiğinde de bu bulvarlar kesişti). Öte yandan bütün bunlar sadece soru değildi, değişime ve güçle değerin yeniden dağıtılmasına yönelik taleplerdi.

Zamanın ölçütü değişimdir. Bu hareketler, kısa vadeli ya da spesifik hedeflere erişme konusunda genellikle başarısız kabul edilse de uzun dönemde karar alma ve gerçekleri yorumlama mekanizmalarını, insanların kendilerini, birbirlerini, ihtimallerini, haklarını ve toplumu görme biçimlerini değiştirmişlerdir. Kararları kimlerin aldığını, yorumlamaların kimden çıktığını, neyin görünür ve duyulur olduğunu, kimin sesinin ve görüşlerinin önemli olduğunu da...

O makaleyi yazdığım 2008 yılında feminizm durgun bir dönemdeydi. Son yıllarda pek çok şey feminizmin ilerlemesine benzer şekilde, yani kademeli değişimlerden, durağanlıktan ve gerilemelerden oluşan, arada bir de durumun ve kolektif imgelemin hızla değiştiği ani krizleri bünyesinde barındıran öngörülemez bir örüntüyle yol alıyor. Feminizm açısından bu tür ani alevlenmeler, haberlere çıkan dramatik olaylar etrafında geliyor genellikle. 2012 yılında Amerika'daki kampüslerde tecavüzü önleme aktivistleri daha görünür, duyulur ve etkili olmaya başlamıştı, derken iki suç –ağustos ayında Ohio, Steubenville'de bilinci yerinde olmayan on altı yaşındaki bir kıza yapılan toplu cinsel saldırı ve o aralık ayında Yeni Delhi'de Jhoti Singh'in bir halk otobüsünde tecavüze uğrayıp karnının deşilerek öldürülmesi– basında büyük yer buldu ve bir şey değişti.

Belki bir şey zaten değişmişti, çünkü bunlar sıradan dehşet hikâyeleriydi aslında ama haberlerde olağanüstü bir yer kaplamışlardı, zira belki de neyin haber olduğuna ve haberin hangi bakış

açısından anlatılacağına karar veren merci çoktan değişmişti. Böyle olaylar eskiden, bu tür bir şiddetin ne kadar yaygın olduğuna ve kadınları genel olarak nasıl etkilediğine dair sorular sorulmasına yol açmayacak istisnai ve anormal vakalar olarak haberleştirilirdi, oysa bu sefer bir salgına işaret eden gelişmeler olarak takdim ediliyorlardı. Hatırlayabildiğim kadarıyla bu bir ilkti. Uzun süredir tahammül edilen şey birden tahammül edilemez görünmeye başladığında, birileri iştirilebilir hale gelmiş, başka birileri de ilk defa olarak dinlemeye başlamış demektir.

2013'ün başlarında bir baraj yıkıldı. Arkasında milyonlarca kadının cinsel şiddet hikâyesi vardı, bu şiddeti mümkün kılansa bu kadınların o zamana dek iştirilmemeleri, güvenilir bulunmamaları ve anlattıkları hikâyelerin sonuçsuz kalması olmuştu. Hikâyeler sel gibi akmaya başladı. Kadınlardan nefret eden ve layık olduğuna inandığı cinsel ilişki hakkını kendisine tanımadıkları için onları cezalandırmak isteyen genç bir adamın 2014'te gerçekleştirdiği kadın düşmanlığı güdümlü Isla Vista katliamı hakkında. Bir spor yıldızının nişanlısını dövmesi hakkında. Kendilerine tacizde bulunan bir ünlü hakkında seslerini çıkardıkları için itibarsızlaştırıp saldırıya uğrayan kadınlar hakkında. 2017 yılında başladıktan sonra ABD'den öteye, İzlanda'dan Güney Kore'ye kadar her yere yayılan #MeToo ayaklanmasında önce film sektöründeki, sonra yeme içme sektöründen tarım ve teknoloji sektörüne varana dek bütün sektörlerdeki cinsel taciz ifşaları hakkında. 2018 yılında bir kadının on beş yaşındayken cinsel saldırıya uğrama hikâyesini ve bunun kendisinde bıraktığı travmayı anlattığı, sesini çıkarmasının karşılığında da ölüm tehditleri aldığı Yüksek Mahkeme duruşması hakkında.

İncelediğimiz şeylerin gaddarlığı ile bunları sonunda anlatabilmenin, o güce sahip olmanın coşkusu tuhaf bir karışımdı. Hikâyeleri anlatanlar konuşurken hem özgürleşiyor hem de yaralarını

yeniden açıyorlardı. Her patlaktan o kadar çok hikâye dışarı dökülüyordu ki artık gizli saklı kalmış her şey açığa çıkmış gibi görünüyordu, derken bir yer daha patlıyor ve binlerce, yüz binlerce kadın daha ilk defa hikâyelerini anlatıyordu.

Bedensel şiddet, sesi çıkanlara uygulanan salgın halindeki muazzam şiddet sayesinde mümkün kılınmıştı. Mevcut düzen, erkeklerin idareyi (anlamın ve gerçeğin, hangi hikâyelerin önemli olduğunun ve hangilerinin anlatılacağıının, ayrıca para, kanun, hükümet, basın gibi daha elle tutulur şeylerin idaresini) elde tutma hakkına ve yetkisine dayalıydı. Ayrıca suskunluktan ya da deneyimleriyle statükonun ve statükonun tepesinde oturanların gayrimeşruluklarını ortaya döken kişilerin susturulmasından güç alıyordu. Ama hayati bir şey değişmişti. Bu değişiklik genellikle bir başlangıç olarak görüldü ama benim fikrime göre aslında feminist bakış açılarını daha yaygın hale getiren ve daha fazla sayıda kadını (tabii kadınları eşit ve güvenilir gören erkekleri de) editörlük, yapımcılık, yönetmenlik, gazetecilik, yargıçlık, yöneticilik, senatörlük gibi güçlü mevkilere ulaştıran uzun ve yavaş gelişimin zirve noktasıydı bu.

Sosyal medyanın ve bir sürü yeni çevrimiçi platformun yükselişi de pek çok başka sese alan açtı. Gür sesli bu bireysel hikâyeler yapılan tartışmalara kendi tanıklıklarını getirdi ve hem teşhisi hem de değişime ihtiyaç olduğu fikrini pekiştirdi. Bu çok sesli koro, akıntısıyla benimki gibi bireysel sesleri de taşıyan geniş bir nehir meydana getirdi; dünyayı değiştirdiği gibi, milyonlarca kişinin birlikte yürüttüğü müşterek bir projeydi bu.

Böyle çalışmaları öfke duygusunun güdülediği varsayımı yaygındır ama aktivistler arasında geçen hayatım çoğu aktivist hareketin kaynağının sevgi olduğuna beni ikna etti. Özelleştirilmiş toplumumuzda travmaya karşı sunulan çareler genellikle kişisel olsa da, başkaları için ve başkalarıyla birlikte bir şeyler yapmak,

zarar gördüğünüz koşulları değiştirmek için beraberce bir şeyler yapmak, travmanın esas önemli tarafı olan yalnızlık ve güçsüzlük hissinin üstesinden gelen bir bağ kurma ve güç kazanma deneyimidir.

Cinsel saldırı ve kadın düşmanlığı konusunda yazmak, yaptığım yazı çizi işlerinin en kolayı olmuştur hep, sebebiyse belki de beni güdüleyen şeyin, sonradan durdurulması ilk başta devreye sokulmasından daha zor bir güç olmasıdır. İnsanın iğrenç suçlara boğazına dek batması gerekir; yıllar boyunca kimbilir kaç kere kahvaltıda tecavüz, öğle yemeğinde dayak ve taciz, akşam yemeğinde de cinayet hikâyeleri okudum, binlercesini içime aldım; yine de şimdi bütün bunlar yeni bir şekilde açığa çıktığı ve koşulları değiştirip gücü başkalarının eline vermek için bir ihtimal doğduğu için, bu yırtıcı güdü korku ve dehşetin üstesinden geliyor. Bunu yapabilen ilk şey belki de.

Nevada Test Sahası'nda, en kötü şeylerle onlarla doğrudan yüzleşerek başa çıkılacağını öğrendim. Kaçarsanız kovalarlar, görmezden gelerseniz sizi gafil avlarlar; yüzleştığınız takdirde kendinize müttefikler bulur, güç kazanırsınız, mücadeleyi kazanma ihtimaliniz olur. Ben de yazılarımda cinsiyete yönelik şiddetle yüzleşmeyi ve ona bir isim vermeyi birkaç defa denedim ve o kadar uzun süredir beklediğim şeyi sonunda buldum: Şiddetle yüzleşen ve ihtiyacımız olan konuşma ortamını yaratan küresel bir kadın hareketi.

Hikâye anlatıcılığı en önemli aracımızdı. Aynı mecazların, aynı klişe ve bahanelerin ne kadar sık kullanıldığını, ne kadar sık aynı varsayımlarda bulunulduğunu, hep aynı insanların korunduğunu ve hep onlara inanıldığını, hep aynı insanların itibarsızlaştırılıp cezalandırıldığını dile getirdik. Her zamanki kalıpları görünür hale getirerek, mesela tecavüzün sebebinin içki, kılık kıyafet ya da kadınların bir yerlere gitme, birileriyle konuşma isteği değil,

tecavüzcünün kendisi olduğunu ısrarla yineleyerek kurbanı suçlama ve olayı önemsizleştirme gibi eski bahaneleri yıkıp geçtik. Nihayet başımıza musallat olanları, tacizleri, saldırıları, tecavüzleri, aile içi şiddeti ve kadın cinayetlerini aynı kadın düşmanlığının farklı tezahürleri olarak ele alıp konuştuk. Feminizm hakkındaki tartışmalar, cinsel tacizin nasıl meydana geldiğine, kurbanların durumu genellikle neden bildirmediğine, bildirdiklerindeyse nadiren yalan söylemelerine karşın neden çoğunlukla sözlerine inanılmadığına, suçluların neden nadiren ceza aldığına dair bilgilerimizi genişletip derinleştirdi. Irkla cinsiyetin kesiştiği noktalar da yepyeni biçimlerde ön plana çıktı, ikisi arasındaki benzerlikler de öyle, zira ırkçı şiddet de genellikle kurbanları değersizleştirerek, itibarsızlaştırarak, suçlayarak ya da görmezden gelerek tezahür ediyordu.

Kadına yönelik şiddet konusunda hiç durmadan okumama rağmen aslında bu konuda konuşup yazmadığımı, “Bana Bilgiçlik Taslayan Adamlar”ı yazdığım o sabahı takiben on yıl boyunca düzinelerce feminist makale yazdıktan sonra fark ettim. Ben bir sese sahip olmamanın anlamı üzerine yazıyor ve bu hayati gücün yeniden paylaştırılması gerektiğini savunuyordum. “Sözüne güvenilirlik, temel bir hayatta kalma aracıdır” cümlesi, “Bana Bilgiçlik Taslayan Adamlar”daki en önemli cümledir. Ama bunun bir araç, bir alet olduğu konusunda yanılmışım. Alet dediğiniz şeyi kendi ellerinizde tutar ve kendiniz kullanırsınız. Onunla yapacaklarınız size kalmıştır.

Sözüne güvenilirliğiniz kısmen toplumunuzun sizi algılama biçiminden doğar. Bazı kadınlar kanıtların, tanıklıkların ve gayet iyi kayıt altına alınmış örüntülerin pekiştirdiği sözde nesnel standartlara göre ne kadar sözüne güvenilir olurlarsa olsunlar, erkekleri ve erkek ayrıcalıklarını korumaya kendini adanmış insanların onlara inanmayacağını defalarca gördük. Patriyarka koşullarında kadının tanımı, sözüne güvenilirlik eşitsizliği de dahil olmak üzere her türlü eşitsizliği haklı çıkaracak biçimde tasarlanmıştır.

Patriyarka genellikle akıl ve mantık üstünde tekeli olduğunu iddia etse de, patriyarkaya bağlı olanlar bir kadının anlattığı gayet kanıtlanabilir, tutarlı, sıradan bir hikâyeyi bile dikkate almaz ve erkeklerin her türlü olmayacak hikâyesini kabul eder; cinsel şid-

det nadir bir şeymiş, sahte suçlamalarsa çok yaygınmış gibi yapar vb. Yine cezaya ve aşağılanmaya maruz kalmaktan başka bir işe yaramayacaksa, neden hikâye anlatasınız ki? Ya da anlattıklarınız hiçbir mana ifade etmiyormuşçasına görmezden gelinecekse? Peşin peşin susturmak işte böyle olur.

Bir sesinizin olması, sadece gırtlığınızdan ses çıkarabilmeye yönelik o hayvansal beceriye sahip olmak değil, toplumunuzu, başkalarıyla ilişkilerinizi ve hayatınızı biçimlendiren tartışmalara dolu dolu katılabilmek demektir. İnsanın bir sesinin olması konusunda üç önemli unsur vardır: İşitilebilirlik, sözüne güvenilirlik ve önem.

İşitilebilirlik, sesinizin duyulabildiği anlamına gelir, baskıyla susturulmamış ya da konuşup yazabileceğiniz platformlardan uzak tutulmamışsınızdır. (Ya da bunları yapabilmek için almanız gereken eğitimden mahrum bırakılmamışsınızdır. Veya sosyal medya çağında olduğumuzu düşünürsek, pek çok kişinin başına geldiği gibi taciz ve tehditlerle sosyal medya platformlarından uzaklaşmak zorunda kalmamışsınızdır.)

Sözüne güvenilirlik, bu tür platformlara girdiğinizde insanların size inanmaya istekli olması anlamına gelir. Bunu söylerken kadınlar asla yalan söylemez demek istemiyorum, ama anlatılan hikâyelerin patriyarkanın kadınların konuşmaya kategorik olarak ehliyetsiz, mantıklıdan ziyade duygusal, kindar, tutarsız, kuruntulu, manipülatif, sözüne itibar edilme ehliyetinden yoksun kişiler olduğu konusundaki ısrarına göre değil, kendi koşulları ve kapsamına göre değerlendirilmesi gerektiğini kastediyorum. Patriyarkanın bu fikirleri, meydan okuyan bir şeyler dile getirme sürecindeki kadınların sesini bastırmak için bağırış çağırış içerisinde üzerlerine boca edilir genellikle. (Gerçi şimdilerde kestirmeden gidilip ölüm tehditleri savruluyor, bu tehditlerin bazıları da hayata geçiriliyor. Özellikle de kendilerine şiddet uygulayanları terk eden kadınlara karşı, çünkü susturma denen şey konuşmayla ilgili olduğu kadar

pekâlâ taammüden cinayet yoluyla da hayata geçirilebilir.)

Önemli bir insan olmak, değerli olmak demektir. Değerliyeseniz haklarınız olur, sözleriniz bu haklara hizmet eder ve size tanıklık etme, anlaşmalar yapma, sınırlar koyma gücü verir. Öneminiz varsa, sözleriniz başınıza neler geleceğini ya da gelmeyeceğini tanımlama otoritesi taşır, eşitliğin ve kendi kaderini tayin etme hakkının bir parçası olarak rıza kavramının temelindeki güç budur.

Uzun süre kadınların sözlerinin kanunen bile bir önemi olmadı: Yirminci yüzyıldan önce dünyada kadınların oy verebildiği yerlerin sayısı bir elin parmaklarını geçmiyordu ve çok da uzun olmayan bir süre öncesine dek kadınlar nadiren avukat ya da yargıç olabilir. Annesi yaşadıkları yerde jüri görevine atanmış ilk kadın olan Teksaslı bir kadınla tanışmıştım, ABD Yüksek Mahkemesi'ne ilk defa bir kadın atandığında da yetişkin bir insandım. Daha otuz kırk yıl öncesine dek Amerika Birleşik Devletleri de dahil olmak üzere dünyanın pek çok yerinde evli kadınların sözleşme yapmaya, mali kararlar vermeye hatta kendi bedenleri üstünde kocalarının bu konudaki karar verme yetkisini etkisiz kılacak kararlar almaya hakkı yoktu; dünyanın bazı yerlerinde evli kadınlar kanunen hâlâ kocanın malıdır, kocasını da başkaları seçer. Önemsiz bir insan olmak, güç sahibi olmaksızın konuşmak, sersemletici derecede berbat bir durumdur, hayalet ya da hayvansınızdır sanki, sözcükler âdeta ağzınızda ölmüştür, sanki ses artık uzağa iletilemez olmuştur. Bir şey söyleyip de söylediğiniz şeyin hiçbir kıymetinin olmaması, suskunluktan daha beterdir neredeyse.

Kadınlar bu üç cephenin üçünde de yaralıdır, tıpkı beyaz olmayan erkeklerin yaralı olduğu gibi, tıpkı beyaz olmayan kadınların iki misli yaralı olduğu gibi. Konuşmalarına izin verilmedi, konuştukları takdirde cezalandırıldılar ya da karar alınan yerlerden (mahkemelerden, üniversitelerden, yasama meclislerinden, haber merkezlerinden) dışlandılar. Konuşacak bir yer bulmayı ba-

şarırlarsa alaylara maruz kaldılar, sözlerine inanılmadı ya da tehdit edildiler, sürekli doğaları itibarıyla hilekâr, kindar, kuruntulu, şaşkın ya da basitçe yetersiz olarak nitelendirildiler. Ya da seslerini çıkarıyorlar ama bunun suskun kalmaktan hiçbir farkı olmuyor. Hikâyelerini anlatıyorlar ama hiçbir şey olmuyor, çünkü haklarının ve tanık olma yetkinliklerinin bir önemi yok, o yüzden sesleri rüzgârla dağılıp giden gürültülerden ibaret kalıyor.

Cinsiyete yönelik şiddet, bu işitilebilirlik, sözüne güvenilirlik ve önem yoksunluğuyla mümkün kınıyor. Devasa bir çelişkinin içinde yaşıyoruz: Bu türden şiddete karşı olduğunu yasalarla ve kibirli bir özsaygıyla ısrarla belirten toplumumuzda, şiddetin kontrolsüzce devam etmesine izin veren sayısız strateji var. İşyerlerindeki tacizlerden kampüslerdeki tecavüz vakalarına, onlardan aile içi şiddet vakalarına varana dek her yerde failer kurbanlardan çok daha sık olarak ve daha iyi korunuyor, kurbanlar seslerini çıkardıkları için rutin olarak cezalandırılıyor, aşağılanıyor ve korkutuluyor. Bunun sonucunda suçlar görünmez hale geliyor, kurbanlar da hiçbir önemi olmayan, sesi duyulmayan insanlara dönüşüyor.

Cinsiyete yönelik şiddetin temelinde kadın seslerine aldırış etmemek var, bu aldırışsızlık da bir kadının tecavüz için adli kanıtların toplanması amacıyla polise, üniversite yetkililerine, ailesine, kilisesine, mahkemeye, hastaneye gittiğinde duymazdan gelinmesinden, saygınlığını yitirdiğinin düşünülmesinden, suçlanmasından, utandırılmasından, sözüne inanılmamasından ayrı düşünilemeyecek bir şey. Bunların ikisi de kadının insanlığına ve içinde yaşadığı topluma aidiyetine yapılmış saldırılardır, ikinci alandaki değersizleştirme edimi ilkinin mümkün kılan şeydir. Cinsel saldırılar ancak işitilebilirlik, sözüne güvenilirlik ve önem eşitliğinin olmadığı durumlarda varlığını sürdürebilir. Bu eşitsizlikler de cinsiyete yönelik şiddet salgınının her türlü eşitsizlikten çok daha önde gelen sebebidir.

Tüm gücü ve beraberindeki nitelikleriyle kimin ses sahibi olduğunu değiştirmek her şeyi düzeltmez ama kuralları, özellikle de hangi hikâyelerin anlatılacağına, işitileceğine ve kararları kimin vereceğine ilişkin kuralları değiştirir. Bu değişimin ölçütlerinden biri, yıllar önce duymazdan gelen, inanılmayan, bir kenara itilen ya da suçlunun lehine kararlarla sonuçlanan pek çok vakanın günümüzde farklı sonuçlarla karşılaşmasıdır, bunun sebebi de hikâyelerini anlatan kadınların ya da çocukların işitilebilirliğinin, sözüne güvenilirliğinin ve öneminin bugün eskiye göre daha fazla olmasıdır. Bu çığır açan değişikliğin ölçülmesi en zor etkisi, kurallar değiştiği için artık işlenemeyecek suçlar olacak.

Söz konusu değişimin arkasında, kimin haklarının önemli olduğu, kimin sesinin duyulacağı ve kararları kimin vereceği konusundaki dönüşümler yatıyor. O sesleri güçlendirip takviye etmek ve yaşanan değişimi daha da ileri götürmek, yazar olarak kazandığım sese yüklediğim görevlerden biri oldu. Benim ve başkalarının yazdıklarının, söylediklerinin dünyanın değişmesine yardımcı olduğunu görmekse, hem bir yazar hem de hayatta kalmayı başarmış biri olarak benim için pek çok açıdan son derece tatminkârdı.

Sondayış: Can Yelekleri

2013'ün sonlarında bir gün New Orleans'ta dar bir odada bir masanın arkasına oturmuş, uzun bir kuyruktaki insanlar için kitap imzalıyordum. Yanımda da kitabımın ortak editörü New Orleanslı Rebecca Snedeker vardı. Derken bir kadın elimi eline aldı ve avucumu okumaya başladı. Nasıl saydığınıza bağlı olarak on beşinci, on altıncı ya da on yedinci kitabım olan kitap, o şehir için hazırladığımız bir atlas niteliğindeydi. New Orleans'a Katrina kasırgasından altı ay sonra, 2006 yılının Paskalya hafta sonunda gelmiş, fırtınanın ve sonrasında anlatılmamış hikâyelerinin içine çekilmiş, ırkla ilgili bazı suçların açığa çıkarılması çalışmalarına katılmışımdı. Araştırmacı gazetecileri konuyla ilgilenmeleri için teşvik ettiğim gibi ben de felaketlerle ve enkazdan yükselen sıradışı toplumlarla ilgili 2009 tarihli kitabım *A Paradise Built in Hell*'de bu konuyu yazdım.

New Orleans'a şehrin en çirkin taraflarını görmek için gelmiştim: yoksulluğu, ırkçılığı ve sel baskını altındaki şehirde bunlar yüzünden nasıl bin beş yüzden fazla kişinin öldüğünü görmek için. Bu insanlar önce terk edilmiş, sonra saldırıya uğramış, tahliye edilmeleri ve yardım almaları engellenmiş, onları şeytanlaştıran insanlıktan çıkaran hikâyeler yüzünden ölmüşlerdi. Ve New Orleans'ın en güzel taraflarına âşık olmuştum; sakinlerinin şimdi ve burada olma, insan içine karışma, nerede olduklarını bilme, sokaklarda kutlamalar yapma, etraflarındaki insanlarla bağ kurma

ve şimdiki zamanı şekillendiren geçmişî hatırlama becerileri de buna dahildi. Üretkenlik ve verimlilikten (insanların hem birbirlerinin yanından hem de gündelik nezaket ve keyiflerin yanından itiş kakış geçmesine yol açan o sefil meziyetlerden) başka şeylere de değer verme konusunda belli bir yetenekleri vardı.

Kadının avucumu okumak için uzun kuyruğu bekletebileceğine olan inancının sebebi işte bu ahestelik olabilirdi. New Orleanslıların gecikmelere tahammüllü olduğunu biliyordum, böylece kadının elimin idaresini ele geçirmesine ve kuyruğun ilerlemeye devam etmesi konusunda duyduğum yükümlülük hissine galebe çalmasına izin verdim. El falına ya da bu türden bilicilik işlerine inanmam ama hangi yolla olursa olsun karşıma çıkan hikâyelere ve yabancıların birer ulak, içinde yeni olasılıklar gördüğünüz birer ayna olabileceği fikrine inancım vardır. Kadın elimi bırakıp veda ederken, “Her şeye rağmen, kim olman gerekiyorsa o olmuşsun,” dedi ve ben de bu sözleri bir tılsım gibi sakladım.

Her şeye rağmen, demişti kadın, ben de bunu milyarlarca hayatta son derece sıradan şeyler olarak yaşanan engellemeler ve yaralanmalar olarak duymuştum. İşlerin zamanla çok daha iyiye gittiğini, ama çok sayıda insanın yine de olmaları gereken insanlar olamadığını, zira çarpık cinsiyet aynasının onlara hasarlı bir benlik duygusu verdiğini ya da haklarını, kapasitelerini, hatta hayatta kalma koşullarını bile baltaladığını biliyorum. Hiç hasar almamış bir insan hayal edemiyorum, bunu hayal etmenin bir faydası olup olmadığını da bilmiyorum ama cinsiyetime verilen bazı hasarların azaltılabileceğini ve yasadışı kılınabileceğini biliyorum. Ayrıca bu sürecin hâlâ işlemekte olduğunu, güvende, özgür ve eşit olmayı hak ettiğinizin dile getirilmesinin bile sizi güçlendirebileceğini düşünüyorum. Hem feministim hem de umutlu, çünkü benim doğduğum günden beri kadınların haklarının ve statüsünün pek çok yerde, pek çok açıdan nasıl büyük değişimler geçirdiğinin farkındayım.

Sylvia Plath on dokuz yaşındayken kederle, “Herkesle olabildiğince derin sohbetler etmek istiyorum. Açık arazide uyuyabilmek, batıya doğru yolculuğa çıkabilmek, geceleri özgürce yürüyebilmek istiyorum,” demişti, ama cinsiyeti yüzünden kendini bunları yapmaktan aciz hissediyordu. Bense ondan otuz sene sonra doğdum, ondan daha şanslıyım, daha şanslıydık. Batı’da gezdim dolaştım, dağ çayırlarında, çöllerde, kanyonların dibinde, Güneybatı’daki büyük nehirlerin kıyılarında ve kuzey kutup bölgesinde uyudum, arabayla tek başıma uzun mesafeler katettim, pek çok şehirde ve bazı kırlık bölgelerde geceleri gezindim, asilerle birlik oldum, cad-deleri sokakları tıkadım, kahramanlarla tanıştım, kitaplar yazdım, aktivistleri yüreklendirdim, daha genç yaşlarımda özlemini çektiğim arkadaşlıkları kurdum, sohbetleri ettim, inandıklarım için ayağa kalktım ve iklim değişikliği söz konusuysen dehşet verici, fakat kültürel siyaset söz konusuysen zaman zaman coşku verici olan değişim sürecini görmeye de ömrüm yetti. Ayrıca, hasarlı biriyim ve hepimizde, özellikle de kadınlarda hasarlar bırakan bir toplumun üyesiyim dersem yanlışmış olmam.

Hasar konusunda anlatılabilecek o kadar çok hikâye var ki. Geçenlerde, çevresel yıkımın fotoğraflarıyla ilgili bir makaleye denk geldim. Fotoğraflar, Carrie ve Mary Dann’ın çiftlik arazisi de dahil olmak üzere Batı Shoshone topraklarından geçen mikroskobik altın damarı Carlin Trend’i gösteriyordu. Nevada bağımsız bir ulus olsaydı, bu damar sayesinde dünyanın en büyük dördüncü ya da beşinci altın üreticisi olacaktı. Zamanında madenleri ben de ziyaret etmiştim. Yabancı şirketler kâr elde edebilsin ve uzaklardaki insanlar bedenlerini süsleyebilsin diye açılmış, şehirleri yutabilecek büyüklükte koskocaman çukurlar; dağlar zirveden eteğe un ufak edilir, başka ağır metaller açığa çıkar, siyanür sızmış sular toprağın içinden süzülerek altını dışarı akıtırken devasa aletler daha derine girmeye devam edebilsin diye suyun dışarı

pompalandığı yaralar... Burada çölün kıymetli suyu israf ediliyor, zehirleniyor, sonra da insan eliyle yapılmış göllere boşaltılıyor, bu göller de üstlerine konan kuşları öldürüyordu. O madenleri görünce altından nefret etmiştim.

Fotoğraflara, Antarktika'da sekiz mevsim çalışmış başka bir yazarı alıntıl原因 bir makale eşlik ediyordu. Jason C. Anthony, geçmişte denizcilerin ve kutup kâşiflerinin arasında yaygın görülen beslenme yetersizlikleri hakkında yazmıştı. "C vitamini olmadan, kemiklerin, kıkırdakların, tendonların ve diğer bağlantı dokularının olmazsa olmaz bileşeni kolajeni üretemeyiz. Kolajen yaralarımızı birleştirip tutturur ama bu birleştirme işi yaşamlarımız boyunca sürekli tekrarlanır. Bu nedenle ileri seviyedeki iskorbüt hastalığında uzun süre önce kapandığı zannedilen eski yaralar sihirli ve acılı bir şekilde yeniden belirir."

Bunu aslında hiçbir şeyi atlatamadığımıza ilişkin bir ısrar olarak okuyabilirsiniz, gerçi hasarın illa kalıcı olması gerekmediğini ama onarımın da mutlaka kalıcı olmayabileceğini hatırlatan bir şey olarak kabul edilmesi daha mantıklı olabilir. Kazanılan, değiştirilen ya da düzeltilen her şeyin bakımının yapılması ve korunması gerekir, yoksa hepsi kaybedilebilir. İleri giden şey, geriye de gidebilir. Mantık, yasin bir yol haritasını takip etmesi ve yaşananların üstesinden gelinmesi gerektiğini, sonra da hem yaralara hem zihinlere uygun düşen o sözcüğün ortaya çıkmasının şart olduğunu söyler: *kapanış*. Ama zaman ve yara daha akışkan, daha öngörülemez şeylerdir, genişler, büzülür, kapanır, açılır ve değişirler.

Size hasar vermiş bir şeye doğru ya da o şeyden uzağa doğru veya onun etrafında hareket edersiniz yahut biri veya bir şey sizi geri getirir; çıkışta ayak bastığınız merdivenin şelaleye dönüşmesine benzeyen zamandaki o patinaj, travmanın ve travmanın zaman algısının düzensizliğidir. Ama bazen, benim de bu kitapta yaptığım gibi, katedilen mesafeyi ölçmek için geçmişi tekrar ziyaret

edersiniz. Bir kapanış vardır, sonra yeniden açılan şeyler de; bazen de ona katacak yeni şeyleriniz, onu onarmak için, anlamak için yeni yollarınız olduğunda yeniden açılır bazı şeyler. Bir hikâyenin başlangıcının anlamı bazen yeni bölümler eklendikçe değişir.

Aldığınız hasar o hasar hiç alınmamış olsaydı yaşayabileceğinizden farklı bir kader çizer size, ama bir yaşamınız olmasını ya da önemli şeyler yapmanızı imkânsız hale getirmez. Bazen, kimliğiniz yaşadığınız korkunç bir şeye rağmen değil, o korkunç şey sayesinde biçimlenir ve yapmaya yazgılı olduğunuz işleri o korkunç şey sayesinde yapmaya koyulursunuz. Kadının söylediği “kim olman gerekiyorsa” sözünü hiç hasar görmediğim anlamında değil, bu hasarın yapmak istediğim şeyleri engellemediği anlamında işitmiştim. Çalışmalarımın bazıları da pek çoğumuz için geçerli olan bu hasarlarla ilgiliydi. Adalet ve hak savunuculuğu üzerine çalışmalar yapanların, adaletsizlikler ve hak mahrumiyetlerinin olmadığı bir dünyada nasıl kişiler olacağını sık sık düşünmüşümdür. Irkçı olmayan bir toplumda Martin Luther King Jr., zehirlenmemiş bir Amerika’da Rachel Carson kim olurdu acaba? Onları acıdan ve hasardan azade bir dünyada hayal etmiyorsanız, muhtemelen kendilerine sağaltacak başka yaralar bulurlardı. Cennet genellikle yapılacak hiçbir şeyin olmadığı, sakinlerinden hiçbir şey beklenmeyen bir yer olarak tasvir edilir. Bizden hiçbir şey talep edilmeyen bir cennet istemem, ben cenneti varılacak bir yer olarak değil, yolculuğumda kerteriz alacak bir kutupyıldızı olarak görüyorum.

Falcı, bir kadındı ve belki kadınların genellikle yaptığı gibi, benim genellikle yaptığım gibi, bana kendimi iyi hissetmemi sağlayacak bir şey vermek, bir anlık şefkatten ibaret olan o mikroskobik ütopayı yaratmak istemişti sadece, gerçi bir yabancıнын bana bir hediye vermek istemesi bile önemliydi. Birkaç sene önce, çiftçi pazarında bir adam arkamdan koşup tezgâhından küçük, sekizgen

bir kavanoz bal vermişti bana; onu daha önce hiç görmemiştim ama o beni tanımıştı. Onlara bir şey verdiğimi düşündükleri için arada sırada yabancıların ödüllendirmek istedikleri biri olmak gerçekten hayret verici. Bir keresinde, kitap imzaladığım bir açık hava standının önünden geçen genç bir kadın beni görünce aniden hoplayıp zıplamaya başlamıştı, kariyerimin zirvesi bu olabilir, yani bir şekilde başka birinin coşkulu neşesine vesile olmak. Bir-birimizi daha önce hiç görmemiştik ama kitaplar böyledir işte, yazarlarından daha uzaklara erişirler.

Yaralar ve onarım konusunda son yıllarda pek çok insanın hayal gücünü epeyce meşgul etmiş bir hikâye daha var. Japon kintsugi sanatıyla ilgili. Kintsugi harfiyen çevrildiğinde altın onarım anlamına geliyor. Kırık seramik kapların reçineyle karıştırılmış toz altınla tamir edildiği bir yöntem bu. Sonuçta kaptaki kırıklar, altından damarlara ve kanallara dönüşüyor, bu da kabın kırıldığını saklamaktansa öne çıkarıyor ve onu daha önce olduğundan farklı bir biçimde kıymetli kılıyor. İşlerin hiçbir zaman eskisi gibi olmayacağını ama farklı bir güzellik ve kıymet taşıyan şeylere dönüşebileceğini kabullenmenin bir yolu. Sihirli yaralara, gizemli desenlere, yol haritalarına, hiyerogliflere benzeyen altından kanallarıyla bu fincanlar ve kâseler çok zarif şeyler. Bana altını sevdireyorlar.

Feminist bir Budist önder, antropolog ve durmak bilmez bir gezgin olan arkadaşım Roshi Joan Halifax, Japonya'ya yaptığı birkaç gezide bu onarılmış kapları ellerinin arasında tutmuş. Kendisi birkaç yıl önce bunları birer metafor olarak irdeleyen bir yazı yazdı: “Kırılıp dökülmüş olmayı güç kazanmanın bir yolu olarak görmeliyiz demiyorum, öte yandan bazı kültürler karakteri güçlendirmenin ve kalbi açmanın bir yolu olarak erginlenme törenlerinde krizlerin peşine düşer,” diyordu yazısında. “Ben daha ziyade, manevi ıstırapların kucağına düşmekten kalan yaraların ve hasarların... ‘altın onarım’ için, rüzgârla eğilip bükülmeden kendi

bütünlüğümüzle sağlam durabilme becerisi geliştirmek için bir vesile olabileceğini söylüyorum.” Bana masayı vermiş olan arkadaşım da, onunla ilgili yazdıklarımı onaylayan mektubunu William Stafford’dan bir dizeyle bitirmişti: “Kırık dökük her şeyden bir paraşüt dokudum.”

İnsanlar aslında bir şey olmaya yazgılı değildir, çünkü belli bir amaçla üretilen şeyler değildir; doğuştan gelen birtakım eğilimlerle doğarız ve sonradan, yaşadığımız olaylar ve karşılaşmalarla biçimlenir, kösteklenir, yanar ve cesaretleniriz. *Her şeye rağmen* sözü, bir kişiyi durdurmaya ya da onun doğasını ve amacını değiştirmeye çalışan güçlere işaret eder; *kim olman gerekiyorsa o olmuştun* cümlesi de o güçlerin tam anlamıyla başarıya ulaşamadığını belirtir. Yine de bir yabancıнын bana böyle bir fal bakması hoştu, ben de bu sözleri kabul ettim, onlarla birlikte de benim bazı hikâyeleri ilk kez duyuran, bazılarını kendiliğinden yaratan, çatlakları takip eden, bazen onları onaran, bazen de taşınabilecek yüklerin en kıymetlisini, yani anlatılmayı bekleyen ve bizi özgürleştiren hikâyeleri taşıyan biri, hatta onları içinde barındıran bir kap olduğum hissini.

Teşekkür

Geri dönüp bakınca, bu kitap engellerle ve düşmanca davranışlarla ilgili ama aynı zamanda köprüler kuranları ve iyilikleri de anlatıyor. Bu ikincisi için çok şükran borçluyum, hayatta kalmamı bu ikincisine borçluyum. Savunmasızları koruyan, eksantrikleri yüreklendiren ve cahilleri eğiten güçler sayesinde buradayım.

Bay James V. Young (1920-1989), bana bir ev ve dostluk verdiğiniz için teşekkür ederim.

Western Addition, kent yaşamı konusunda verdiğiniz eğitim için teşekkür ederim.

Üstünde yazı yazabileceğim masa için teşekkür ederim, ____.

Yirmili yaşlarımin üç önemli David'ine teşekkürler.

Eşcinsel erkeklere teşekkürler, kuir kültüre teşekkürler, ilkelinin kiralardan yüksek olduğu o günlerde sığınak olan şehre teşekkürler. San Francisco belediyesinin kira kontrol uygulamasına teşekkürler, o uygulama olmasaydı takip ettiğim güzergâh da mümkün olmazdı.

Kuir dostu merkezinizde bu heteroseksüel çocuğa ücretsiz sağlık hizmeti verdiğiniz için teşekkürler, Lyon-Martin Kliniği.

Teşekkür ederim Ocean Beach, teşekkür ederim Pasifik, sis düdükleri ve martılar için teşekkürler. San Francisco'nun etrafındaki, son yarım yüzyıldır gezinip durduğum o uçsuz bucaksız yeşil kuşağı koruyan insanlar, teşekkür ederim.

San Francisco Halk Kütüphanesi'ne, sonra Kaliforniya Üniversitesi, Berkeley kütüphanelerine oralarda geçirdiğim bütün saatler, ulaştığım bütün kitap ve arşivler, tabii bir de savundukları idealler için teşekkür ederim. Bağımsız kitapçılar, özellikle Moe's, City Lights, Green Apple, Green Arcade ve artık mazide kalmış bütün sahaflar, teşekkür ederim.

San Francisco Eyalet Üniversitesi, nakille gelen bir öğrenciye yer açtığınız ve çalışan öğrencilere uygun ders programları hazırladığınız için teşekkür ederim; Shakespeare profesörü Noel Wilson, beni cesaretlendirdiğiniz ve *San Francisco Magazine*'de bilgi teyit stajyeri olarak medyada ilk işime girmemi sağladığınız için teşekkürler.

San Francisco Modern Sanat Müzesi'ne, oradaki araştırma/koleksiyon çalışanlarının tamamına ve kütüphaneci Genie Candau'ya teşekkürler. Sierra Club, yollarımızın kesiştiği ve birlikte geliştirdiğimiz otuz beş yıl için teşekkür ederim.

Lisansüstü Gazetecilik Okulu'na, özellikle Bernard Taper'a, David Littlejohn'a ve Ben Bagdikian'a teşekkür ederim.

Bana kendimi yazar olarak görmeyi öğreten sanatçılar Linda Connor'a, Ann Hamilton'a, Richard Misrach'a, Lewis DeSoto'ya ve Meridel Rubinstein'a teşekkür ederim.

City Lights'tan Gent Sturgeon ve Rex Ray'e, daha sonra yine oradan Paul Yamazaki'ye teşekkür ederim.

Frank dergisindeki ilk yayıncılarım Rebecca Biggs, Steve Rosenberg ve Langenbrunner'a teşekkürler; Tim Yohannon'a ve *Maximum Rock'n'Roll*'a yine aynı şekilde teşekkürler; *Music Calendar*'dan Flora'ya, *Artweek*'ten Cecile McCann'e, sonra *Art issues*'tan Gary Kornblau'ya teşekkür ederim.

Yirmili yaşlarımdayken hayatıma girerek beni ilk yüreklendirenlerden olan Bill Berkson, Michael McClure ve Barbara Stauffacher Solomon'a, otuzlu yaşlarımda ortaya çıkan Mike Davis ve Lucy Lippard'a teşekkürler.

1991 Körfez Savaşı ve 2002-3 Irak Savaşı Bay Area Direct Action Secret Society (BADASS) savaş karşıtı yardımlaşma gruplarının ikisine de teşekkür ederim.

Los Angeles'ın kuzeyindeki I-5 otoyolu üzerinde bulunan Denny's'de 1991 yılının Ekim ayının bir sabah vaktinde birlikte oturduğumuz masada beni dinleyen ve Anita Hill'in doğru söylediğine onları ikna etmeme izin veren yakışıklı bisikletçilere teşekkürler.

Teşekkür ederim Nevada: Bob Fulkerson, Carrie ve Mary Dann, Corbin Harney, Reis Raymond Yowell, Bernice Lalo, Grace Potorti, Virginia/Dee-Dee Sanchez, Jo Anne Garrett, Marla Painter, Kaitlin Backlund ve Batı Shoshone Savunma Projesi'nin erken versiyonundaki çalışma arkadaşlarım.

1980'lerin müdahale karşıtı ve çevreci hareketlerine, ayrıca o dönem gönüllü olarak çalıştığım Yağmur Ormanları Eylem Ağı'na teşekkür ederim (Orta Amerika Çevre Projesi'nden Brad Ericson'la orada tanışmış ve kendisi Güçünler ile Masailerin yaşlı bilgelerinden çevre adaletini öğrenirken, ben de bu konuda ondan çok şey öğrenmiştim); 1990'lardaki nükleer karşıtı harekete ve Nevada Test Sahası'ndaki aktivist arkadaşlarıma teşekkür ederim; artık aralarından pek çoğuyla dost ve iş arkadaşı olduğum yirmi birinci yüzyılın iklim aktivistlerine, Bill'e, May'e, Anna'ya, Joe'ya, Steve'e, Mike B.'ye, Antonia'ya ve Red'e teşekkürler.

Ana bulvarımızda yapılan eşcinsel erkek yürüyüşüne muhteşem afiş sanatçısı Stephanie Syjuco'nun çalışmasıyla geldiğim için beni kortejin başına geçirdiğin 2018 yılındaki o gün için teşekkür ederim Cleve Jones, bir San Franciscolu olarak belki de bir yere en önemli teşekkür anımdı. Demokrasi afişi için teşekkür ederim Stephanie.

Garnette Cadogan, Elena Acevedo ve Jaime Cortez'e arkadaşlıkları ve bu taslakla ilgili öneri ve yorumları için teşekkürler.

1997'de *Yol Aşkı – Yürümenin Tarihi* için kitap teklifini aldığından beri editörüm ve cesaret vericim olan Viking'den Paul Slovak'a altı kitap sonra teşekkürler. Önce beni var eden düşük maliyetli, kâğıt kapaklı baskılar için, sonra Viking'deki ciltli kitaplarımın turuncu sırtlı, Penguin amblemleri olarak kâğıt kapaklarla basıldığını görmenin zevki için Penguin'e teşekkürler. Granta'dan Bella Lacey ve Pru Rowlandson, size de teşekkürler.

Bu kitabı ilk okuyan kişi olan, beni hep cesaretlendiren Menajer Frances Coady'ye teşekkürler.

Pek çok dostuma, Marina'ya, Astra'ya, Sam'e, Leigh'ye, Tina'ya, Ana Teresa'ya, Catherine'e ve özellikle bu kitabın yazım sürecinde benimle birlikte yürüyen, benimle çay içen ve daha bir sürü şeyi paylaşan Charles'a teşekkür ederim.

Hikâyelerin dünyayı değiştirebileceğini kanıtlayan, sonu gelmez susturulmaların üstüne kurulmuş eski kolektif hikâyeyi değiştiren bütün kadınlara teşekkür ederim; o sessizliği sesleriyle bozan ve böylece başka seslerin anlatacak korkunç hikâyeleri olan kurbanlara dönüşmeden önce duyulabilmesi için onlara yer açan sosyal medyadaki, kamusal toplantılardaki, sohbetlerdeki, haberlerdeki, kitaplardaki ve mahkeme salonlarındaki sayısız hikâye anlatıcıya teşekkür ederim.

Teşekkür ederim feminizm. Teşekkür ederim kavşaklar. Bütün varlıkların özgürleşmesinin şerefine.

Kadınların sessiz kalmasını tercih eden bir toplumda kadın bir yazarın kendi sesini bulma öyküsü, sanatçının genç bir kadın olarak portresi...

Yokluğumdan Aklımda Kalanlar'da Rebecca Solnit 1980'lerin San Francisco'sunda, kadına yönelik şiddetin hem sokakta hem de toplumun tüm tabakalarında yaygın olduğu, kadınların kültürel arenadan kolayca dışlandığı bir ortamda yazar olarak ortaya çıkışını anlatıyor. En büyük öğretmenim dediği kentteki savruluşlarını, fakirliği ve ümidi; on dokuz yaşındayken kişisel dönüşümüne ev sahipliği yapmaya başlayan küçük apartman dairesini; punk rock'ın hem öfkesine hem de içindeki patlayıcı enerjiye nasıl biçim ve ses kazandırdığını tarif ediyor. Kadınları küçümseyen, onların sözüne inanmayan otorite figürlerinden bahseden Solnit, geriye dönüp baktığında tüm bunları hem geçmişte hem de bugün hâlâ kadınların olağan durumu olan sessizleştirilmişliğin sonuçları olarak görüyor ve bizlere de yazarlığa, kadın hakları savunucusu olmaya giden yolda bununla nasıl mücadele ettiğinin öyküsünü anlatıyor.

Kendisini hem insan hem de yazar olarak özgürleştiren güçleri; yani kitapları, cinsiyet, aile ve sevincin ne gibi farklı görünümlere bürünebileceği konusunda kendisine başka başka bakış açıları kazandıran etrafındaki gey erkekleri ve sonunda Amerikan Batısı'nın o uçsuz bucaksız topraklarına varışını, o toprakların öteden beri göz ardı edilen çatışmalarına dahil oluşunu irdelerken bir yandan da bütün bu etkilerin kendisine özgün bir yazar olmayı nasıl öğrettiğine ve pek çok başka insana hitap eden, onlara güç kazandıran bir sese nasıl kavuştuğuna değiniyor.

9 786057 106117
/minotorkitap